

בית יעקב

ליטענאדישע שריפט פאר שול און היים
דינט די ענינים פון ניה ינקע שולן און ארגאניזאציעס ננות אגודת ישראל אין פוילן
דעראקטירט דורך א ג פרידנא

ש ע נ י ר ע ר - ה ע פ ט

ת / ו כ ז :

- (כג) ב"צ גראס-פאסטאג: אייגנארטיקייט
- (כד) אסתר ראזא-הייטנער: אן אפרו...
- (כה) רבקה רפוליק: די מתנה פון סעמינאריסטינס
- (כו) האדא מאושוואויטש: חמשה עשר באב אין סקאווא
- (כז) רבקה וואלד: שבת גייט אוועק
- (כח) רייזל גרינבאל: אין דער נאנט פון דער מאמין
- (כט) הענדל שידלאווסקע: דאס ערשטע מאל בית יעקב.

בנות בלעטער

- (א) שרה שענירער: וואס מיר ווילן
- (ב) ישיע'י כלאדניק: שטאלצע ידישע טעכטער
- (ג) י. עמיאט: דער דערצייערשער מאמענט אין דער צנות-באוועגונג
- (ד) ש. בערגמיינץ: פון אגודת-הענינים זיך מיט צנות-אגודת-ישראל
- (ה) נ. שצופאק: בנות אגודת ישראל און דאס סאציאלע פראבלעם
- (ו) גרינדעט בנות ארגאניזאציעס
- (ז) דער חוב פון א לערערן
- (ח) פירט אדורך די תרומת-הכרה-אקציע
- (ט) גיט באשעפטיקונג אונדזערע שוועסטער

ארץ ישראל

- (א) זאנענפרנד: אגודת-ישראל באוואוסט יין (ט) די
- (ב) בנות-מתנה אין ווארשע (מא) די בית יעקב שול אין ווארשע
- (ג) קרן הישוב (נג) פרעסע-שטימין ווייני
- (ד) (מ)

- (א) דער טשארטקאווער רבי זצ"ל
- (ב) א. שינדלער: דער גערטנער (אויפן קבר פון רבי מאיר שפירא זצ"ל)
- (ג) י. ל. ארלעבאן: אמאליקע טעכטער דערציאונג
- (ד) הרב שמואל דוד לאסקי: אויפן ריכטיקן פלאץ
- (ה) ה. ק.: אומגליקלעכע מענטשן (דערציילונג)
- (ו) הרב ישעי' רייכער: די ראל פון דער פרוי אינים יידנטום
- (ז) ד"ר משה אשער: דאס מיידל (סעקסועלע פראגן לויט דער תורה)
- (ח) ד"ר נתן בירנבוים: חנופה
- (ט) שמואל פליסקין: קליינע עפיואדן אינים לעבן פון הייליקן חפץ חיים
- (י) א. ז. פרידמאן: הימן פאר די בית-יעקב תלמידות, עבריות אנהנו.
- (יא) פ. סירסקי: די גישיכטע פון חנופה (מניחת יום)
- (יב) דר. אשר הפהן: די חנופה ליכטלעך
- (יג) אלטער שנור: דער שמש (פאעמע)

פרויען-וועלט

- (ד) העשל קלעפטיש: דולצינעא און לוי
- (ט) בנימין מינץ: גיטעלע, ר' ישראלשע ריוזשינערס באפע
- (מ) יוסף שענקער: חוה באכראך
- (יז) ג. מאנדלבוים: רחל בת משה
- (יח) ישראל עמיאט: די באלאדע פון דער קדושה אדיל קיקעניש
- (יט) אלימלך שטייער: אויפן וואנדער-העג אין נאכט (ליד)
- (כ) שרה שענירער (ליד)
- (כא) א. שנור: גיקליבינע גוטע ווערטער פון גרויסע ידישע מענטשן

שרה שענירער

(צו איר פופציקסטן לעבנס-יאָר)

(כג) ש"ס: די טאמע פון דער באוועגונג

צום היינטיגן
א בחינמדיק

פ ל ו י - ה ת ר צ

צום מיפציקסטן

לעבנס יאר פון אונדזער שטענדיקער מיטאריביטערן און ערשטע פיאנערן פון דער בית-יעקב פארוועגס פרוי שרה שענירער ווינטשט אריכות ימים און כל-טוב (לאדוש) רעדאקציע „בית-יעקב“.

אונדזער פירערן

און גרינדער פון ערשטן קורס פאר בית-יעקב-לערערנס פרוי שרה שענירער ווינטשן מיר ווייטער צו שטייגן אין איר עבודת-הקודש און צו זען א סך נחת פונים יונגין דור, וואס ווערט דערצויגן אין אונדזערע שולן.

דאצענטן-קאלעגיום

פון בית-יעקב-סעמינאר.

צום 50-יעריקן יובילעאום פון אונדזער גייט-טיקער אפיציעלן פרוי שרה שענירער שיקן מיר איבער ברכה וועלחה און איר הייליקע אריכות ואל גושא פירות זיין צום אונדזער נחוצותדיגע אידעאלן.

בנות אגודת ישראל

פאר. פ. ראטענבערג. לערערנס: פרוי היינטיקע

דער חשובער פרוי שענירער צו איר פוט-ציקסטן לעבנס-יאר ווינטשט א סך הצלחה אויף די לעבנס-יארן.

קראקע בנות-אגודת-ישראל.

דער גייטטיקער מוטער פון אונדזער באהענגונג די ה' פרוי שרה שענירער, צו איר 50-יעריקן גיבורטס-טאג די ברכה: ויהי' היי שרה מאה ועשרים ושבע שנים.

פונקט פון בנות-אגודת-ישראל „בית יעקב“

צום 50-טן גיבורטס-טאג פון דער שפען פון בית-יעקב פרוי שרה שענירער ווינטשן מיר א ברכה-טעגלעכע סעטיקייט עד מאה ועשרים שנה. רבות בנות עשו חיל וואו עליית על בונה. קליימענטאח לערערן ש. קרייטמאל בנות-אגודת-ישראל בית-יעקב.

צום 50-טן גיבורטס-טאג ווינטשן מיר די שפע פון בית-יעקב פרוי שרה שענירער פון גייטטיקע פארגינגס אין איר אריכות טורעק בנות-אגודת-ישראל

לערערן דבורה פרוזשאנסקא

העריציקסטע גראטולאציעס צום 50 גיבורטס-טאג פון אונדזער

פירער אויך וואונטשן

פיל קראפט און מוח פאר אונדזער הייליקער אידעו ווינטשן מיר אונדזער טייערע מוטער די ה' פרוי שענירער צו איר 50-יעריקן גיבורטס-טאג ואל זי זוכה זיין צו א סך-טוב פארוועקלעכט ווערן איר-ציל, צו די פאקטן: שוה"ת ד' צנני תמיד, עבודו את ד' בשמחה און „למנות ימינו פן הודיע, ואלן הערן די נעגועים פון יעדער יודיסער נשמה.

טאמאשא-מאן. בנות אגודת ישראל לערערן פוארא.

צום 50-טן לעבנס-יאר פון דער טייערער גייטטיקער קער מוטער, דער ג. חשובע און ליבע פרוי שענירער ווינטשט אריכות ימים, פיל גליק, מוח און צופרידנהייט און דערמאלט אין דער הייליקער אריכות ימים.

פיל ברכה און הצלחה אין דער ווייטערדיקער אריכות ימים דעם ביי גיבורטס ווינטשן מיר דער ג' פרוי שענירער צו איר 50-יעריקן יובילעאום.

בנות-אגודת-ישראל בית-יעקב לערערן ק. שטראק פסקא.

א סך נחת עד מאה ועשרים שנה, ווינטשן מיר אונדזער גישעצטער גייטטיקע פירערן די ה' פרוי שענירער צו איר 50-יעריקן גיבורטס-טאג השי"ת ואל העלפן, צו אונדזער גייטטיקע מוטער ואל זוכה זיין פארשונגען איר הייליקע אריכות ימים ואל זיין ציין ירושלים. אויך ווינטשן מיר א הארציקן מזל-טוב דער ה' לערערן פיל. שרה בוים (ביי לערערן אין פשיטיק) צו איר פאר-לאבונג מיט ה' וויינער (ווערענדיק). ואל אייער נייען לעבנס-וועג גליק און צופרידנהייט תמיד באגלייטן.

לערערן מ. בוים בנות-אגודת-ישראל עלצטער קורס ביי סעניורוב.

א סך גליק און ערפאלג דער ג' פרוי שענירער אין איר הייליקער אריכות ווינטשן בנות-אגודת-ישראל און בית-יעקב קראסנא.

אונדזער הויך-גישעצטע און גלייכעטע יובילעאון פרוי שענירער אונדזער וואונטש: זינט זוכה אונז מיט אלע בית-יעקב-היימן צו מירן קיין ארץ ישראל אונטער דער פאן פון דער תורה. סטרושעה. לערערן בריינדל וואסערמאן.

לחן יובל מדיכונגו מרת שרה שענירער הנכבדה והאהובה עד מאד, אנו מברכות אותה בברכה שנחברכה רבקה אמנו: אחותנו היי עלאמי רכבה

בית-יעקב ובנות-אגודת-ישראל המורה מנוחה פיינס. פרמפול.

לחן יובל אמנו שרה השני' תבורך משמים ובגשם אשר עושה נפלאות פורי' עוד תניב כשיבה ונראה יחד בירושלים הבנויה.

בנות-אגודת-ישראל עבדען-טרענערן די אגודא צו איר 50-יעריקן יאר, צו איר ביו-געזעטיקער יעקע אריכות ואל גימונגן צו די ברייטע יודישע נישטאפיע רייען.

ב' פ. נאשעלסקא ת ישראל.

אין צוזאמנהאנג מיטן 50-יעריקן יובילעאום פון דער חשובער שפען, בויערן און לעבנס-געווינן פון אונדזער באהענגונג פרוי שענירער ווינטשן מיר אריכות ימים ושנים, א רואק לעבן אין איר ווייטערדיקער אריכות ימים אונדזער ארגאניזאציע, וי זאל זיין די אטמאספערע, אין וועלכער מע זאל איר פארשטיין העלפן און אנטרעקענן - צלח ורכב על דבר אמת.

פפעווארקס. בנות אגודת ישראל.

דער ה' פרוי שענירער אונדזערע הארציקסטע מברכות צו איר 50-יעריקן גיבורטס-טאג, ואל השי"ת וי בענטשן מיט אריכות ימים ושנים און פרוכטבארע אריכות ימים אונדזער באהענגונג. לערערן שרה גוטברויט בנות אגודת ישראל.

אונדזער באליבטער גייטטיקער פירערן פרוי שענירער ווינטשן מיר מוח און קראפט, איר עבודה ואל ווייטער גיקוינט זיין מיט הצלחה. פארינע. לערערן אסתר פוקס.

למוסדת והמדרשה החסידה מרת שרה שעניי רער למלואת לה חמשים שנה מגישים אלומות ברכות.

רדומסק. בנות בת'י המורה עפשטיין, בתיה.

צום 50-טן גיבורטס-טאג פון אונדזער גייטטיקער פירערן פרוי שרה שענירער ווינטשן מיר דערמאלט אין דער ווייטערדיקער אריכות ואל זוכה זיין איר געכטן גיבורטס-טאג צו פיערן אין לענד פון אונדזערע אבות. דראבנין. פערדער קורס ביי שילערנס לערערן גאלדא ערדינאכט ונג אני מברכת רחל לאה וואלערשטיין.

אונדזער גייטטיקע מוטער און שפען פון ביי פרוי שרה שענירער - צו איר 50-יעריקן גיבורטס-טאג - גליק און צופרידנהייט אין איר ווייטערדיקער אריכות ווינטשט - דראבנין. בנות אגודת ישראל

אין טאג פון 50-יעריקן יובילעאום פון אונדזער גייטטיקער מוטער פרוי שרה שענירער, ווען אונדזער הארץ איז פול מיט התלהבות און דאנק-באריקייט צו דיר, גרויסע פירערן, בעטן מיר צו השי"ת צו עס זאל דינע אידעאלן פארוועקלעכט ווערן אין לעבן, דו זאלסט מתוך הרחבה לאנגע, לאנגע יארן זיין מיט אונז, און מיר בייזאמען ואלן זוכה זיין צו זען אויפגינגס יעקבס הוי אויף די בערג פון ציון ירושלים.

בנות אגודת ישראל לערערן ה. קיימאוישט. שפראו

סובכטיס לאשת פידות ואם ביי מרת שרה שענירער לשנת יובלה והללוה בשפרים מעשי פ' רבות בנות עשו חיל וואו עליית על כלנה.

ועד בית יעקב המורה ד. מאטשאנאו. וילאדאווא.

צום 50-יעריקן יובל פון אונדזער ה' און לערערן גייטטיקער פירערן פרוי שרה שענירער ווינטשן מיר אריכות ימים טובים, פון די קערן-לעך פון בית יעקב, וואס איר האט פארווייט אויף דער וועלט ואלן אויסוואקסן צו א דור דעה, וועלכער זאל צוזאמען מיט אייך בראש זוכה זיין צו: בית יעקב לבו וכלכה באור ד' -

אלע ביי שילערנס לערערן שרה אייכנבוים. דאלינא

צום 50-יעריקן יובל פון אונדזער ה' און לערערן גייטטיקער פירערן פרוי שרה שענירער ווינטשן מיר אריכות ימים טובים, פון די קערן-לעך פון בית יעקב, וואס איר האט פארווייט אויף דער וועלט ואלן אויסוואקסן צו א דור דעה, וועלכער זאל צוזאמען מיט אייך בראש זוכה זיין צו: בית יעקב לבו וכלכה באור ד' -

אלע ביי שילערנס לערערן שרה אייכנבוים. דאלינא

צום 50-יעריקן יובל פון אונדזער ה' און לערערן גייטטיקער פירערן פרוי שרה שענירער ווינטשן מיר אריכות ימים טובים, פון די קערן-לעך פון בית יעקב, וואס איר האט פארווייט אויף דער וועלט ואלן אויסוואקסן צו א דור דעה, וועלכער זאל צוזאמען מיט אייך בראש זוכה זיין צו: בית יעקב לבו וכלכה באור ד' -

אלע ביי שילערנס לערערן שרה אייכנבוים. דאלינא

דאמבראח-גורן. אגודת ישראל, צעירות בנות אונדזער גייטטיקער העג-ווייזערן פרוי שרה שענירער צו איר 50-יעריקן יובילעאום - די הארציקסטע מברכות און אריכות ימים.

לערערן ר. ראטשטיין, אלע ביי שילערנס, סאביניץ. בנות אגודת ישראל און בתיה.

צום 50-יעריקן יובל פון אונדזער ה' און לערערן גייטטיקער פירערן פרוי שרה שענירער ווינטשן מיר אריכות ימים טובים, פון די קערן-לעך פון בית יעקב, וואס איר האט פארווייט אויף דער וועלט ואלן אויסוואקסן צו א דור דעה, וועלכער זאל צוזאמען מיט אייך בראש זוכה זיין צו: בית יעקב לבו וכלכה באור ד' -

אלע ביי שילערנס לערערן שרה אייכנבוים. דאלינא

צום יובל פון אונדזער ה' פירערן פרוי שרה שענירער וקדשתם את שנת החמשים שנה וקדשתם דרור בארץ - הייליק בלייבט ביי אונז דער יובל פון באשפרייטונג פון יודישן גייסט און מיין וואונטש פאר אונדזער גייטטיקער פירערן נשמה פן נהי"ו, וי זאל אונז זוכה זיין צו זען אלס „שנארת-ער" פאר אונדזער פאלק און צוקונפט.

לערערן שרה מערזער, בנות אגודת ראציאנאס

צום 50 יעריקן גיבורטס-טאג פון דער באשאפען פון ביי גיבורט - פרוי שרה שענירער ווינטשן מיר מיל הצלחה. ואל דער פארגעסערן אירע לעבנס-טעג מיט ג-טלעכע פירערן באשפרייטונג און זי זאל זוכה זיין דעם יובילעאום פון צוריק אויסגיבורטן יעקב'ס הויז צו פיערן אויף די בערג פון ציון און ירושלים.

לערערן ה. שילדאוסקא, בנות אגודת ישראל, ביי שולע, בתיה פארבאנד. שערפץ.

א שפע מברכות און גליק עד מאה ועשרים שנה ווינטשן מיר אונדזער ה' פירערן פרוי שענירער צו איר מופטיקסטן גיבורטן יאר. השי"ת זאל איר געבן כוח ווייטער צו בויען דאס רויקע בנין פאר דעם עתיד פון יידישן פאלק.

לערערן שיטקא, בנות אגודת ישראל יוגנט-קרייז, בתיה פארבאנד. בענטשין.

די הארציקסטע מברכות די ה' פרוי שענירער צו איר 50-יעריקן גיבורטס-טאג, ואל זי מיט באגייעט כוחות און דערפרישונג מיט אויסטיקן דאס הייליקע שליחות צו דערציען יודישע טעכטער אין גייסט פון ישראל-סכא.

בנות אגודת ישראל, א. גורפיןקעל, ליפנע. הענדל צירקוס.

צוזאמען מיט דעם 10-יעריקן יובילעאום פון דער גרינדונג די ביי שולע אין בושעוויץ, שיקן מיר איבער די הארציקסטע מברכות און דאנק די ה' גייטטיקע מוטער פון אלע בית יעקב קינדער - פרוי שענירער צו איר מופטיקסטן לעבנס-יאר. ואל זוכה זיין צו אריכות ימים בטוב און פרוכטבארער אריכות ימים אונדזער הייליקן אידעאל.

בנות אגודת ישראל לערערן ט. יערוואלעם, בושעוויץ.

לפכוד דעם 50-יעריקן יובילעאום פון פרוי שרה שענירער, די שפען פון ביי גיבורט און די מוטער פון „בנות אגודת ישראל" ווינטשן מיר איר אריכות ימים ושנים, און זאל ג-ט געבן א ברכה אין אריכות ימים ווייטע קינדער אין גייסט פון אונדזער אבות.

בנות אגודת ישראל, מילצין

„ישלם ד' פעלן ותהי משכרתך שלמה. מיט די ברכה אויף די ליפן קומין מיר ווינטשן אונדזער ווייטער ליבער פרוי שרה שענירער צו איר צו איר יובל-יאר.

לערערן שרה מיטשאוסקא, בנות דאמבראח-גורן. אגודת ישראל, צעירות בנות אונדזער גייטטיקער העג-ווייזערן פרוי שרה שענירער צו איר 50-יעריקן יובילעאום - די הארציקסטע מברכות און אריכות ימים.

לערערן ר. ראטשטיין, אלע ביי שילערנס, סאביניץ. בנות אגודת ישראל און בתיה.

צום 50-יעריקן יובל פון אונדזער ה' און לערערן גייטטיקער פירערן פרוי שרה שענירער ווינטשן מיר אריכות ימים טובים, פון די קערן-לעך פון בית יעקב, וואס איר האט פארווייט אויף דער וועלט ואלן אויסוואקסן צו א דור דעה, וועלכער זאל צוזאמען מיט אייך בראש זוכה זיין צו: בית יעקב לבו וכלכה באור ד' -

אלע ביי שילערנס לערערן שרה אייכנבוים. דאלינא

פּוּלְטֵט

ליטערארישע שריפט פאר שול און היים דינטדי ענינים פון בית יתבונן און ארגאניזאציעס פונת אגודת יואל אין פוילן רעדאקטירט דורך א"ג פרידלאנד

ב"ה, לאדזש-קראקע-ווארשע | פסלון, תרצ"ד | נומער 11-110 | עלפטער יאָרגאַנג

דער טשטארטקאווער רבי זצ"ל

ערשטן מאָל דערשיינט אין אונדזערע מקומות.
אג-אמתער יום-טוב איז דאך דער טאָג גיווען פאַר די יידישע מאַסן אין פוילן.
דער טשארטקאווער רבי זצ"ל איז אויך גיווען צווישן די יעניקע גאונים און גדלים פון אונדזער צייט, וועלכע האבן פארשטאנן די ניווענדיקייט פון ארגאניזירן דאָס ארטאדאקסישע יידנטום אין אַ פעסט-צעמענטירטן גיאייניקטן מוח. ער האט נאך מיט פיל יאָרן צוריק גישאַפן אַגארגאניזאציע פון רעליג'יעזע יידן אין גאַליציע א. נ. "אגודת החרדים". שפעטער איז ער גיווען צווישן די ערשטע גרינדער און שעמער פון "אגודת ישראל", פאַרבלייבנדיק ביין לעצטן טאָג פון זיין לעבן צווישן די אקטיווסטע מיטפירער פון דער באַוועגונג. נעמינדיק אַנטייל אין אַלע אירע פנסיות און אספות. און רופנדיק זיינע טויזנטער אָנהענגער אַריינצוטרעטן אין אירע רייען. זיינע פייערדיקע רייד אויף די פנסיות און ארטאדאקסישע אספות פלעגן איבערלאזן אַג-אומפאַרגעסלעכן רושם, און פלעגן טיף מעורר זיין צו אהבת תשם און אהבת ישראל. טיף און אומפאַרגעסלעך איז פאַרבליבן זיין רירנדער הספד אויף די הרוגי ארץ הקדושה פון יאָר תרפ"ט. אויף דער לעצטער פנס' גודלה. ער איז אויך גיווען איינער פון די דריי נשיאי הכבוד פון דער אַלועלטלעכער, מוצצת גדולי התורה".
איינער פון די גרעסטע גננהיגי ישראל, פון די ליכטיקסטע גישטאַלען פון רב-ליגעוון יידנטום איז גיווען דער גרויסער טשארטקאווער רבי זצ"ל, גרויס און אומענדלעך טיף איז דעריבער דער טרויער, וואָס זיין הסתלקות האט אַרויס-גירופן ביים גאַנצן כלל ישראל.

פּרײַסיק יאָר איז דער נפטר-גיווארינער טשארטקאווער רבי זצ"ל גיווען דער מנהיג פון זיין עדה, פון זיינע פיל-טיוונטער אָנהענגער. דרייסיק יאָר צייט, זענען די אויגן פון פּלל-ישראל, סיי פון די בעלי רוח רוגז, די גדולים בתורה וביראה און סיי פון די פשוטיהעם, די ברייטע פאַלקס-מאַסן גיווען גיווענט צום הייליקן טשארטקאווער רבין זצ"ל.
דרייסיק יאָר צייט, און גיווען זענען עס דאך אַזעלכע שווערע הונדערט יאָרן, יאָרן פון הריסות און חורבנות. יאָרן פון טלטול און נע-ונד, יאָרן פון גזירות רעות און הריגות. און איבערהויפט די לעצטע צוויי צענטליק יאָרן, וועלכע זענען גיווען בבחינת בבוקר תאמר מי יתן ערב, ובערב תאמר מי יתן בבוקר...

פון דעסט וועגן האבן מיר זיך גיפילט זיכער, וויסנדיק, אַז מיר האבן צווישן אונדז אַזאַ ריו, אַזאַ גדול הדור, וואָס זיין זכות און די זכותים פון זיינע הייליקע אבות זענען אַזוי גרויס-און אין זיין זכות וועלן מיר אַריבערטראַגן די חבלי משיח און מיר וועלן צוואַמין מיט אים דערלעבן די גאָאָה שלימה... און אט זענען מיר צוליב אונדזערע עוונות פאַריתומט גיווארן פון דאָזיקן צדיק הדור, צוליב אונדז מוז ער אַוועק, צוליב אונדזערע זינד און מיר זענען פאַרבליבן פּצאן בלי רועה...

דער טשארטקאווער רבי זצ"ל איז גיווען אַג-אַלויטיקע גינאַלע פערזענלעכ-קייט, וואָס האט נאך דערצו פאַרמאַגט דעם פּוּח צו זיין אַ הצנע לכת - איינ-גישלאסן אין זיך, כאטש אויסערלעך איז ער דערשיינט מיט דעם פולן פראַכט און גלאַנץ, ווי עס פאַסט פאַר אַ קינד פון דער מלכות-ישראלדיקער ריושינער גווע. זיין דערשיינען פאַר דער וועלט האט תמיד גיטאַכט אַג-אומפאַרגעסלעכן רושם. דאָס תפארת, וואָס האט אַרומגירינגלט דעם דאָזיקן צדיק, דאָס אַצילות דקדושה האט גיוואַרימט און גילויכטן דערפרייט די פאַרווייטיקטע און פאַר-קלעמטע יידישע הערצער.

נאך בחיי אָביו, דעם אַלטן טשארטקאווער רבין זצ"ל, האט דער גרויסער נפטר גיצויגן צו זיך אַלימינס אויפּמערקזאַמקייט, אבער נתגלה גיווארן איז ער ערשט נאך דער הסתלקות פון זיין פאַטער, זייענדיק שוין דעמלעט אַ בן-חמישים. ערשט דאָן האט מין אין אים דערקענט די גרויסע באַהאַלטינע מעלות זיינע, וואָס ער האט פאַרמאַגט. די אייגנשאַפט צו זיין אַ מנהיג ישראל אין פולסטן זין פון ווארט, צו פילן דעם צער האומה און איינצולעבן זיך אין יעדן יידישן האַרץ. וויל עס איז ממש נישט מעגלעך צו שילדערן דאָס צוגיבונדנקייט פון דעם טשארטקאווער עולם צו זייער גרויסן רבין. די אהבה און דאָס התמזגות האט גאָר קיין שיצור נישט גיהאַט. וועלט-באַרימטע גדולים און חכמים האבן אַלץ גישטעלט אויפן ווארט פון זייער טשארטקאווער רבין. זייער קאַריערע, זייער פּערזענלעך און ציבור-לעבן אַלץ איז גיווען אַהענגיק פון דער תשובה פון צדיק. אבער די השפעה פון טשארטקאווער רבין איז גיווען אומגיהויער גרויס נישט בלויז צווישן זיינע חסידים. אין דעם פרט איז ער גיווען דער מנהיג-הדור, וועמינס דעה אַלע האבן זיך אונטערגיווארפן. און זיין ווארט איז גיווען מאַס-געבנד סיי פאַרן יחיד און סיי פאַרן כלל.

זיין מסירת-נפש פאַר כבוד התורה איז גיווען אין לשערה ווער פון אונדז גידענקט עס דען נישט דעם גרויסן טאָג אין לובלין בעת דעם גרונטשטיין-לייגן פון ישיבת חכמי לובלין, ווען דער טשארטקאווער רבי זצ"ל איז צום

דער גערטנער

(אויף דעם קבר פון רבי מאיר שפירא זצ"ל)

טאָג פאַר טאָג ביים ערשטן שנין פון דער זריחה,
איז דער פרומער גערטנער גישטאַנן מיט פּוּנה און גבורה,
דארט ווינט אין פעלד, און גיגראַפן אַ בייט נאָך אַ בייט,
און ביימער גיפלאַנצט שורה צו שורה...

די ווארצלין האט ער מיט זיין אַייגן בלוט גיטרענקט,
און זיי גיוואַרימט מיט זיין חיות און נשמה-פּייער...
און די גאַנצע שמש פון זיין קראַפט, האט ער זיי אַוועקגישענקט -
און ליב איז אים גיווען דער וואָלד און טייער...

איז אבער אין דער מיטן פון דער ריינער גרויסער פרייד,
דער מלכותדיקער פלאַנצער, שפיל אַוועק, בנשיקה - - -
אַ טרויער הערשט אין וואָלד... נאר די ביימער וואַקסן ווייטער -
פון גערטנערס בלוט - ציען זיי יניקה...

זליעזר שינדלער

עס גרייט זיך אין דרוק אַ גרויסער פּירנבוים-אַלמאַנאַך פון בית-יעקב-זשורנאַל לַפּכוד דעם 70 לעפנס-יאָר פּוּנים גרויסן יידישן רעליגיעזן דענקער און פירער ד"ר נתן פּירנבוים. דער פּירנבוים-אַלמאַנאַך ווערט רעדאַקטירט דורך נטע בערלינער.

יהודה לייב ארלעאן / אמאליקע טעכטער דער ציאונג

I לימוד און חנוך

וועגן דער אמאליקער טעכטער-דערציאונג רעט מין ביי אונדז מיט צופיל בטול, ביי יידן — טענהן זיי — האט מין לגמרי זיך נישט אנגיגעבן מיטן חינוך פון דער פרוי. תורה האט מין נאר גילערנט מיטן יינגל. דאס מיידל האט מין פון דער יידישער דערציאונג לגמרי אויסגישלאסן. פרויען-לערנערנט זענן נאר גיווען איינצילע דאס קאן נישט פארטושן דעם פאקט, אז פאלקס שולן אדער חדרים פאר מיידלעך זענן קיין מאָל נישט גיווען ביי יידן אין קיין אַנטשפּרעכדיקער מאָס. אפילו דאָס, וואָס פּרויען זענן ממש מחויב אז לערנן, איז במשך גאַנצע דורות נישט גיווען צומאָל פאַר זיי צוגעגעלעך.

די גייסטיקע פּיאנאמיע פון דער מאדערנער יידישער פרוי איז בכן — לויט זייער מיינונג — אַנאָנפּאַרמיידלעכער פּוצל-יוצא פון דער ביז איצטיקער איג-נאַרנאָך. די גאַנצע שול פאַר דער אַסימילאַציע-שטרעמונג ביי דער היינטי-קער יידישער פּרויען יונגט פּאַלט דעריבער בעיקר אויף די פּריערדיקע דורות, ווי די עלטערן אונדזרע האבן גיונדיקט און מיר, די קינדער זייערע, דאַרפן דערפאַר ליידן. ס'איז אַנהייסארישער טעות — רופן זיי אויס פאַטע-טיש — וואָס מוז דורך אונדזער דור פאַריכט ווערן, ס'מוז פאַר מיידלעך, ווי פאַר יינגלעך גיגעבן ווערן די מעגלעכקייט צו פאַקומין עכטע תּורה-בילדונג. אַזאָ זיכערער טאן, אַזאָ שטאַלצער אויסרוף איז קודם-כּל אַ גרינגשעצונג פאַר די גייסטיקע פּערזענליכקייטן פון אַלע צייטן, בעיקר אין עס אבער אַ פּשוטע פּעלטשונג אינים מהות און אין דער גישיכטע פּונם יידישן חינוך. אויב אַ יחיד מאַכט אין זיין לעבנס פּלאַן אַ טעות, איז עס גאַנץ נאַטירלעך, אויב אפילו אַ פּלץ באַגייט אין אַ גיוויסן מאמענט אפּעלער, לאזט זיך עס נאָך אויך פאַרשטיין, מענטשן זענן דאָך נישט קיין מלאַכים און נישט אַלץ קאן מין אויסרעכנין, אַ טעות אין לעבן איז בכן אומפאַרמיידלעך, שגיאות מי יבויג' בשום אופן איז אבער נישט צו פאַרשטיין, ווי אַזוי ס'קאן אויך אַ פּלץ, במשך גאַנצע תקופות באַגיין איין און דעמאָלעדיק פּעלער, בשום אופן קאן מין נישט משיג אַזאָ אויך אַ גאַנץ פּאַלק, זאָל דור-אויך, דור-אויס, איבערחזרן איין און דעם זעלביקן טעות.

ס'לייגט זיך דעריבער בשום אופן נישט אויפן שכל, אז דער גאַנצער פּלץ ישראל זאָל האָבן טויזנטער יאָרן לגמרי אויסגישלאסן די פרוי פּונם יידישן חינוך, ווי קאן דאָס מעגלעך זיין, אז די גייסטיקע ריון, וואָס האבן גיהאט אַזאָ טיף פאַרשענדיגיש פאַרן לעבן, אַזאָ שאַרף אויג אין דער צוקונפט, זאלן היליה האָבן פאַרזען די גייסטיקייט פון תּורה-בילדונג פאַר דער פרוי ווי קאן דאָס גימאַלט זיין, אז די הייליקע חכמים ז"ל, וועמען דער גורל פון דער בת ישראל האט אַזוי שטאַרק פאַראינטערערט — ווי ס'איז צו זען פון זייערע אומציי-ליקע תקנות אויפן דאזיקן גיבט — זאלן זיך לגמרי נישט האָבן גיקימערט פאַר איר יידישקייט? צי האט טאַקע דאָס האַרץ פון דער יידישער אומה נישט דער-פּילט, וואָסער חשיבות ס'האט די פרוי פאַרן קיום פּונם יהדות?

בלויז מיטן שטעלן די דאזיקע שאלה באַחזינט מין שוין דערמיט די אייניגע קורצזיכטיקייט און פאַרזעניקייט, ס'פעלט דאָך דאָ דער עלימענטאַרער פּונאַנ-דערטייל צווישן חינוך און לימוד, מע פאַרגעסט דערביי אַמט, אַז בעצם זענן דאָס גאַנץ באַזונדערע גיפּיטן, די קאַלאַסאַלע יידישע חינוך-אַרבייט קאן דאָך איינגטלעך גיטן ווערן אַז דעם לימוד, דאָס לעצטע איז דאָך נאר אַ מיטל משלים צו זיין דעם חינוך, דורכן לימוד באַקומט מין נאר ידיעות, ווי אַזוי צו טראַכטן, פּילן און לעבן יידישעלעך, צענערגיע, רצון און חשק צו יידישקייט ווערט בעיקר דערגרייכט דורכן חינוך, דורכן פאַרמין און בילדן די פּוחת הנפש פּונם פּלץ און פּונם יחיד.

דעם לימוד גופא וואָלט מין גידאַרפט אויך טיילן אין צווייען, פאַראן לימוד, וואָס העלמט דירעקט דעם חינוך, דאָס דאַרף מין אַנרופן דערציאונגס לימוד, פאַראן אבער אויך טיפּערער לימוד, וואָס איז מברר די הלכה און אַנדה לויט די ספּעציעלע פאַרשונגס סיסטעמען פאַר תּורה — דאָס דאַרף מין אַנרופן פּאַר-שונגס לימוד, ווי ס'איז שוין פיל מאָל באַזויגן גיווארן על פי הלכה, האט נאר דער דערציאונגס לימוד פאַרפליכטיט פרויען, דאָגעבן חינוך האט פאַרפליכטיט ביידיש, סיי פרויען און סיי מענער.

אבער אויך דעם חינוך דאַרף מין טיילן אין צווייען, פאַראן אַלגימיינער און אינדיווידועלעך חינוך.

אַלגימיינער חינוך נעמט אַרום אַלע תּיקונים און איינפירונגן אינים יידישן לעבן, וואָס ווירקן אומדירעקט אויף יעדן איינציקן מחוק צו זיין ביי אים די אמונה און באַוועגן אים מקיים צו זיין אַלע מצוות, צו דער קאַטעגאָריע גי-הערן לעמל די מצוות פון שבת, הקהל וכדומה, פאַראן אויך ענלעכע מצוות, וואָס די חכמים האבן מתקן גיווען, זיי אויך מנהגים, וואָס גדולי ישראל אין פאַרשידיגע צייטן האבן איינגיפירט, אַזעלכע תּיקונים האבן נישט נייטיק גיהאט קיין ספּעציעלע דערציער אדער אַנטשטאַלטן, די ראַפּ פּונם דערציער האט דער-ביי גיהאט דער גדול פון אַ דור, אדער ענלעכע דורות, די ראַפּ פּונם אַנט-שטאַלט האט דערביי גיהאט די שטוב און די סביבה.

אינדיווידועלעך חינוך נעמט אַרום די דירעקטע השפּעה, וואָס אַ מחנך האט אויפן יחיד, די פאַרמירונג און בילדונג פון די איינצלענע כאַראַקטער-שטריכן, אַ חוץ די מצוות און דינים, וואָס גיהערן דערצו, דאַרף מין דערויף אַנזענדן אַן אַ שיעור עצות און מיטל'ן צו דערגרייכן דעם גיהערדיקן רעזולטאַט. דער חוב פון לימוד, ווי פון חינוך איז אין תּחילת גילעבן נאר אויפן פּעטער פּונם קינד, די תּורה האט דערפאַר נאר דעם פּאַטער פאַראַנטוואָרטלעך גימאַכט נאַטירלעך האט אין די ערשטע צייטן נאר דער פּאַטער גיהאט צו דערפילן דעם דאזיקן חוב, די היים איז בכן פאַרן יידישן קינד גיווען דאָס איינציקע אונטערריכטס און דערציאונגס אַנטשטאַלט, אויפן פּלץ, אויף די מנהיג האומה איז נאר גילעבן דער חוב פון דעם אַלגימיינעם חינוך.

ווי נאר ס'זענן איינגיטרעטן שינויים אינים יידיש עקאנאמישן לעבן, ווי נאר דער איינצלעך פּאַטער האט אויפגיהערט צו קאַנן דערפילן זיין אונטערריכט-פליכט, איז דער יידישער פּלץ פאַרפליכטיט גיווארן צו זאָרגן פאַרן לימוד התורה פון יעדן יידישן קינד, ווי נאר דער פּלץ האט איבערגינעמן די זאָרג פאַרן לימוד מיט קינדער, ווי נאר דאָס קינד, האט אויפגיהערט צו זיין אַנ-איינ-צלעך תלמיד ביי זיין פּאַטער, איז נייטיק גיווארן סדר און ארגאַניזאַציע, פון דער דאזיקער צייט אַז הייבט זיך אַן די גישיכטע פּונם יידישן אונטערריכט-וועזן, ס'אַנטשטייט די ערשטע יידישע שול, גיחיינטלעך רעכנט מין דאָס צו צום ערשטן אַנקום פון די יידן קיין בבל.

סדר און ארגאַניזאַציע האט אבער נאר באַקומין פון דעמלט אַן דער לימוד דאָס איז גיווען אַ קאַנקרעטע באַדערפניש, מ'האט גידאַרפט לערנן צו דעם, איז לייכט צו צושניידן אַ סיסטעם, אויסצואַרבייטן אַ פּראַגראַם און איינצופירן אַ-אַרדינונג.

אַנדערש איז עס אבער גיווען מיטן אינדיווידועלעך חינוך, שווער דערביי אַנצו-צייכנין אַ מאַס, אַנצואווייזן אַ פּונקט, אַזוי ווייט דאַרף מין גרייכן, דערציאונג לאזט זיך נישט אַפּמעסטן, נאָך שווערער איז עס פאַרן פּלץ, דערצו דאַרף מין האבן אַנ-אינדיווידועלעך צוגאַנג, אין דער שול איז דעם לערער שווער צו צו-קומין צום קינדס פּנימות, צו זיין פּערזענלעכקייט וועזן, אַזוי אַ נאָך איז דער אינדיווידועלעך חינוך קיין מאָל ביי יידן נישט ארגאַניזירט גיווארן, ס'האט קיין מאָל נישט עקזיסטירט דערפאַר קיין שול-סיסטעם, דאָס איז, ווי פריער גיבליבן אינים רשות פון די עלטערן, די שטוב האט ווייטער גימוט גלייבן דער איינציקער דערציאונגס אַנטשטאַלט פאַרן יידישן קינד, היות דאָס יינגל אין אַרויס בנוגע לימוד פּונם פּאַטערס רשות, האט שוין ממילא אויך בנוגע חינוך די שטוב אויפגיהערט צו ווירקן מיטן גאַנצן כּוח ההשפּעה, וואָס זי האט גי-האַט צו די דיספּאָזיציע, דער חדר מלמד האט בדרך אגב אויך עפּים צו גיטון פאַרן חינוך פון די תלמידים, אויב דאָס חדר-יינגל, איז פאַרט עפּים דערצויגן גיווארן איז עס נאר גיווען בדרך פּלץ, דאָס פּערזענלעכע פּונם קינד איז אבער קיין מאָל נישט סיסטעמאַטיש אַנטוויקלט גיווארן.

אַנדערש איז עס אבער גיווען פאַרן מיידל, דאָס מיידל איז נאָך אַלע שינויים אינים לעבן נישט אַרויס גיגאַנגן ביז דער לעצטער תקופה פּונם עלטערנס רשות, דעם פאַרשונגס לימוד איז נישט מחויב צו לערנן, דער פּאַטער האט דעריבער שוין נישט דערפילט קיין פליכטס פאַרנאַכלעסיקונג, וואָרן חינוך-אַר-בייט לאזט זיך טון אפילו ביי גרעסערע טרודות, אַזוי מיינט מין פאַרשונגס לימוד איז אַ קאַנקרעטע זאָך, דערביי קאן מין זיך נישט נאַרן, אויב מ'איז אַ טרוד, קאן מין פאַקטיש נישט לערנן, דערציאונגס לימוד און דערציאונג נופא דאַכט זיך צו זיין אַביסל לייכטער, מע מיינט אַז מע טאן עס אויספירן ביי אַלערליי אומשטענדן, נאָך מער האט זיך גילאזט נאָרן דער יידישער טאַלט ווי לאנג ס'האט גינג שטאַרק גיחייקט דער אַלגימיינער חינוך, אויף וואָס די

אומגליקליכע מענטשן

דערציילונג

— מיר פיערן נישט דעם זיבטן טאג! ביי אונדז איז נישט קיין שבת — וויפל מאל איך הער אס די ווערטער, רען זיי מיך אויף. דאס האט דער דאקטאר ארויסגיהאלפן: — מיר קענען נישט היטן שבת, ווייל איך בין דאך א דאקטאר און גראד אין דעם טאג האב איך א סך וויזטן... אין זכרון איז מיר אויפגישווימין א בילד, איך האב דערציילט:

— דאס איז גיווען אין דער שטאט ה. אין דער וואוינונג פון זייער א חשובן דאקטאר, עס איז אנגיטומין דער פרייטיק צו-נאכט, און דאקטארס הויז האבן זיך פארענדיקט אלע צוגרייטונגן צום שבת, אויפן שבת-דיק אויסזענדיקן טיש האבן זיך גיברענט ליכט, עס האבן זיך ארומגיזעצט ארום טיש די פאמיליע, שבת-דיק אנגיטומין, עס האט זיך גיפילט אשטילע, הייליקע ערנצשקייט, די אייגענע שטימונג, וואס הערשט ביי אלע יידן און אס דעם אונט, מ'האט נישט גירעט הויך, די קינדער האבן זיך גיטולט צו דער מאמן און צו דער באבין (איך קען נישט קיין יידיש-הויז און א וואוילע באפע) און עס האט זיך מיר גידאכט אז ביי דער טיר שטייט א מלאך און ווארט אויפן בעל-בית, וואס דארף קו-מין פון דאוויגין... אלע האבן, פליסטרנדיק שטיל, גיקוקט אין דער ווייט פון דער טיר, ענדלעך האבן די קינדער אונטן מיט פרייד, דער טאטע גייט און אים ארויס אנטקייגן, דער דאקטאר איז אריינגיקומין, גיזאגט הויך, גוט שבת! און זיך גינמין צום שלום-עליכם! דערנאך האבן מיר פארנומין ער-טער ארום טיש, און עס איז פארגיקומין דאס, וואס קומט פאר ביי אלע יידן אין דעם אונט: קידוש, זמירות מיט א פינער מעלאדיע... ינער פרייטיק-צו-נאכט וועט קיינמאל נישט ארויס פון מיין זכרון.

— אבער אויב מע רופט פלוצלינג דעם דאקטאר אויף א וויזט — האט מיין שכן אין קאטש גיפרעגט.

— אזוי איז טאקע גישען, ס'איז גיקומין א שליח, און דער דאקטאר האט אונדז גימוט פארלאזן אויף א שעה צייט. דאס איז אין ערגיץ נישט פארבאטן, פארקערט, דער תנ"ך, דער תלמוד ערלויבן, מער, זיי פארלאנגן אז פקוח נפש ואל דוחה זיין שבת.

א רגע האבן אלע גישוויגן, די ינגע פרוי האט זיך פארקלערט, דאס קינד האט גיקוקט אויף מיר נייגיריק מיט זיינע גרויסע בלויע אויגן און דער פא-טער האט אנ-אויפגירעטער זיך גישפילט מיטן הענטל פון זיין ינגעלע.

— האב גיפרעגט:

— וואס האט איר אויפן ארט פון שבת?

— גארנישט.

— גארנישט — אלוא — גארנישט! איר, ווי א דאקטאר, א גילערנטער מענטש, ברויכט דאך זיכער א סך, אז גארנישט ברענגט גארנישט, אז ביי גארנישט האט דאס גאנצע לעבן קיין טעם נישט און קיין זין...

דער דאקטאר האט גארנישט גיענטפערט, דאס ינגעלע האט נאך אלץ גיקוקט אויף מיר מיט זיינע בלויע אויגן, כהאב גיפילט, אז א ווארימקייט נעמט אדורך מיין הארץ.

די קאטש האט זיך אפנישטעלט, מיר האבן זיך גיפניגן אין דארף ביים הויז פון דער קראנקער פרוי.

דער דאקטאר האט זיך נישט לאנג גיווימט, מיר זענען באד צוריקגיפארן, דאס קינד איז שוין גיווען שלעפעריק, האט עס די מאמע גי-האלטן אויף דער קני, אירע אויגן זענען גיווען פייכט, פלוצלינג האט דער מאן א זאג גיטון צו זיין פרוי גאנץ ערנצט.

אומגליקליכע מענטשן

— אפשר וואלטן מיר אויך איינגיפירט צו היטן שבת?

דער אונט איז צוגיפאלן, די פרוי האט גארנישט גיענטפערט, זי האט גיחיינט... צי ווייסט איר, אז אין דער מינוט האב איך באמת שטארק רחמנות-אויף אייער קינד?

דער פאטער האט זיך ג'וואונדערט.
— פארוואס? — האט ער גיפרעגט.

— איך קען א ינגעלע, א פיר יאריקס, ווי אייערס, פרייט עס זיך א גאנצע וואך מיטן אנקומין פון שבת, אך שבת וועט דאך זיין יום טוב! און ווער שמעסט אז ס'קומט פרייטיק אין דער פרי, דעמלט זינגט ער שוין, יום זה מכובד... און איר דארפט זען, ווי דאס ינגעלע גיט אכטונג, מע זאל קיינ דאס שבת דיקע טישטוך, מיט וואס פאר א ליבע אויגן עס קוקט איר דער מאמן, ווען זי בענטשט ליכט, ווי זיס עס קלינגט זיין קולכל ביי די זמירות, הגם ער פאר-שטייט נישט דעם טישט פון די ווערטער, אזוי ווערן ערצויגן פון וויגעלע די יידישע קינדער דערפון וואקסט ארויס שפעטער דער אידעאליום, איבערגינג-בעהייט צום פאלק, וואס פארלאזט זיי נישט אין די טרויעריקסטע און פינצ-טערסטע מינוטן...

— כהאב גיגעבן א קוק אויף מיין זייגעל און ווייטער גיזאגט:

— יעצט ווען אייער ינגעלע ויצט שטיל און פארטרויערט אין זיין ווינקלע און ער האט גארנישט טאנצן פון שמחה די קינדער אין די רעליגיעזע יידישע שעה הייזער ביי פרומע טאטע-מאמע לכבוד דעם שבת, און אין זייער וואוינונג הערשט פרייד און פייערלעכקייט... יידיש: ה. קלעפפיש

דאס איז נישט גיווען קיין אויספלוג, אדער א רייע, וואס מע נעמט אונ-טער און מ'איז מיד פון דער ארביט, עס איז גישען עפס אנדערש.

א דאקטאר איז גיפארן פון שטאט און דארף, וואו ער האט גיווארט אויף זיין הייליך אנ-ארעמע קראנקע פרוי, איך האב זיך מיטגיכאפט, כהאב גיוואלט בא-קענין די געגנט און די דארף-איינוואוינער, און די רייע איז ווירקלעך גיווען אנגינעם, א באקוועמע קאטש, יונגע, שפרינגנדע פערד, עס זענען פארביי פאר די אויגן פלענדיקע לאנקיס, א בלאַטער, ברייטער טייך...

נעבן מיר איז גיווען דער דאקטאר מיט זיין פרוי און קינד, אלע זענען מיר גיווען בלאנד-האריקע, אבער זיי — יידן — און איך א קריסטין, כ-בין גיווען אין א פריילעכער שטימונג, מיר זענען טאקע גיפארן צו א קראנקע, אבער מיר האבן דאך איר גיברענגט א דאקטאר, אבער מיינע מיטפארער זענען גיווען אומטיק, פארוואס? כ-האב גיקוקט מיט א פארשטנדיקן בליק אויף דער קליינער סאמיליע, דער דאקטאר האט דערזען מיינע בליקן, כ-האב אנגיחויבן שמיכלין.

— כ-האנדער זיך, האט דער דאקטאר צו מיר גיזאגט, — וואס הגם איר ארביט און שטודירט אזוי פיל, זענט איר דאך ביים גוטן הומאר...

— פארוואס זאל איך זיך דען מיט מייין ארביט נישט פילן גליקלעך? האב איך גיענטפערט — צי פילט איר דען זיך נישט גליקלעך, ווען איר גיט זיך אפ דער וויסנשאפטלעכער ארביט, אדער — האב איך זיך גיווענדיט צו זיין פרוי, — ווען איר פארטיפט זיך אין דער הערלעכער גישיכטע פון אייער פאלק...

— די גישיכטע פון מייין פאלק? — האט מיר איבערגריסן די רייד די יונגע פרוי און אזועקניקוט אין א זייט, — כ-קען זי נישט אין גאנצן.

מייין פריילעכקייט איז מיט אמאל פארביי, איז מענלעך, אז א ווארט זאל אזוי פאראמערן מייין גימיט? — אבער אזוי טרויעריק איז דאך מיר גיווארן אין דער נשמה, כ-האב מער נישט גיווען די לאנקיס, די פעלדער, די זון, כ-האב בלוזי גיפילט דעם גריץ פון די רעדער איבערן זאמדיקן וועג, אויף וועלכן כ-האב פריער קיין אכט נישט גילייגט, און גיקוקט אויף די בלאטע פנימער אנטקייגן מיר, כ-האב גיפילט, אז כיוער אליין אויך בלאַס.

זיין א יידיש קינד, א טאכטער פון דעם פאלק, וואס האט פארמאגט א הויכע קולטור ווען די גערמאנישע שבטים זענען נאך גינאנגן אין בערישע פעלן און גיעסן גראז, א טאכטער פון דעם פאלק, וואס האט אזוי הויך גיהאלטן די פרוי, אז ער האט זי אנגירופן, די הייליך פון מאן, דעמלט, ווען די גערמאנערן איז גיווען פארזאכט, אז זי האט צומאל נישט גיטארט מיט אים זיצן ביי איין טיש, ויין א יידיש קינד, א טאכטער פון פאלק, וואס האט דער וועלט גיגעבן דעם תנ"ך, און וועלכן עס גיפניגן זיך די עיקרי-צדקים פון רעליגיע און מא-ראל און אס ויצט דא א טאכטער פון דעם פאלק און ווייסט דערפון אין גאנצן נישט! זי ויצט און זאגט זיך גלייכילטיק, קוקנדיק אין א זייט: כ-ווייסט נישט די גישיכטע פון יידן.

דאס איז אמת נישט פאר מיר קיין ניס, כ-האב שוין צייט איך טרעף זיך מיט יידן גיווען דעם אייגינים פאקט, און אלע מאל פארשאפט דאס מיר א טיפן חייטיק, דאס איז דאך אזא גיוואלטיקער קאנטראסט גיהערן צו א פאלק, וואס האט ארויסגיגעבן פון זיך נביאים, משררים, רעכט-געבער, — און אס דעם כבוד צו נעמען גלייכילטיק, מער, שעמין זיך אפילו דערמיט, — דאס איז דאך א העסלעכע דערשיינונג.

האב איך באדארפט פרעגן דער פרוי: פארוואס אינטערעסירט אייך נישט די גישיכטע פון אייער פאלק? איך וואלט דאך גיהערט דעם ענטפער, וואס כ-האב שוין אזוי פיל מאל גיהערט: איך האב נישט קיין צייט, כ-בין זייער פארנומין אדער אנ-ענלעכע תשובה, כאטש אויף אלעם גיפניט זי צייט, אויף אלע נא-רישקייטן.

א שטיקלייט האט גיהערשט, אויפן הימל האבן זיך גיקליבן וואלקנס, זיי האבן אנגיזאגט, אז עס קומט א שטורם, אבער נאך נישט אזוי שנעל... מיר האט גידרוקט א שווערער אומיט.

איך האב זיך פלוצלינג דערמאנט, אז היינט איז פרייטיק און כ-האב זיך גי-וואנדן צום דאקטארס פרוי:

— כ-האב אפשר נישט באדארפט אנגעמין אייער איינלאזונג צו פארן מיט אייך, איר זענט דאך היינט מסתמא זייער פארנומין מיטן אנגרייטן אויף שבת...

די ראל פון דער פרוי אינים יידנטום

האט זיי סערווירט יו. די מידה פון הכנסת אורחים איז אומיטום ארויפגישריבן גיווארן אויף דער פרויס חשבון. אזוי איז אליהו הנביא גישפיינט גיווארן דורך אן-אשה אלמנה"י. און אלישע זיין תלמיד — דורך אן-אשה גדולה וועלכע האט אים פארהאלטן ווען ער איז גאר סארביי גיגאנגן. ער זאל ביי איר עסן און דערנאך האט זי פאר אים אויפגיבויט ביי איר א קליינים אויבער-גאָרן פאר א שטענדיק וואוין-ארט יו. אין די לעצטע יאָרן פונם בית ראשון האט זיך נחשחא בת אלנתן, דעם מלך יהויכנס מוטער, אויסגי- זייכנט מיט הכנסת אורחים, אזוי אז אירע טירן זענן גיווען אפן פאר יעדן יו.

און ווייל די פרוי האט אזוי פיל גלייסיטיט פאר הכנסת אורחים אין איר שטוב, האבן די חז"ל פעסטגישטעלט, אז זי דערקענט דעם מהות פון יעדן אורח מער פון איר מאָן יו.

א חוץ דער שטוב-צדקה האבן די חשובע פרויען זיך אָפגיגעבן מיט פילאני- טראפישע אונטערנעמונגן. אט פלעגן די מוטערס פון פוהנים פארוארגן די גולים און ערי מקלט מיט שפייז און קליידונג יו. ירשלימער, נשים יקרות פלעגן לייטן אויף צו פאָרגרינגערן די יסורים פון די פאָרמשפטע צו טויט- שטראַף יו. אויך האבן זיי גישפייזט און דערנענט די פרויען וואָס האבן מגדל גיווען זייערע קינדער מיט גרויס פארוויכטיקער טהרה, צוליב זייער אָנטייל- נעמן בשעתן מאַכן די פרה"י יו.

דעם לאַסט פון חינוך הבנים האט די מוטער מיט דעם פאָטער גיטראָגן אין אַ גלייכער מאָס. זיי בייזע פלעגן טראָגן זייערע קינדער אין בית- ספר לערנין תורה יו. און נישט נאר קינדער וואָס זיי האבן שוין גילערנט, נייערס אַפילו פיצעלעך יינגלעך און מיידלעך, וואָס זיי זענן נאך נישט רייף צום לערנין, פלעגן זיי טראָגן אין בית-הכנסת פדי מקבל זיין שכר פאָרן ברענגן און זיי מוזן זיין צו מצות יו. אזוי איז ר' יהושע בן חנניה גיטראָגן גיווארן דורך זיין מוטער אין בית-הכנסת אַריין אין איינים מיטן וויגעלע, פדי די אויערן פונם קינד זאלן זיך אָנזאָפן מיט תורה יו.

דערפאר האבן די חז"ל פאָרעכטיקט, אז פרויען טון אויך עס גיבט פון לימוד התורה פונקט ווימל די מענער זייערע. אין דער שכל פון אט דער מצוה חערט צווישן זיי פאָרטיילט גלייך אויף גלייך יו.

דת-יהודית, צדקה און חינוך-הבנים — אַט דאָס זענן די דריי יסודות וואָס אויף זיי האט די יידישע פרוי גיבויט איר יידיש הויז.

א) שבת קייט, ע"ב, ג) בראשית רבה, פרשה כ"א, ג) פטחים דרש, ע"ט; ספרי פינחס פסקא פ"ג; שמות רבה פרשה כ"ח, ד) סנהדרין צ"ד, ע"ב, ה) ספרי וטא, פינחס, כ"ז א', י) ביצה כ"ט, ע"ב; כתובות כ"ג, ע"א; ג' נדה כ"ד ע"ב ועוד, ז) משלי פ"א, כ', ח) מגילה י"ד ע"ב, ט) ספרא תצא פסקא ר"ד, י) מסכת כלה, יא) ילקוט שמרנא, רמז ע', יב) תענית כ"ג ע"ב; כתובות ס"ז ע"ב, יג) כתובות ס"א, ע"א, יד) מלכים-א', י"ז, טו) קהלת רבה פ"ב, פ"ג, יז) ברכות י', ע"ב, יח) מכות פ"ב, משנה ו', יט) סנהדרין מ"ג, ע"א, כ) כתובות ק"ו, ע"א, כ"א) קדושין פ"ב, ע"א; סוכה נ"ה, ע"א ברט, כב) הניגה ב' ע"א; מסכת סופרים פ"ח הלכה ה', כג) ירשלימי יבמות פ"א הלכה ו', כד) ברכות י"ז, ע"א; סוטה כ"א, ע"א.

אינים בנין פון דער יידישער וועלט האבן גינומין די פרויען א גרויסן אָנטייל. אַ פאָדטייטנדיקן חלק אינים אויפבו פונם טראַדיציאנעלן פאָמיליע-לעבן איז אויסגישריבן אויף זייער קאנטא. די גרויסע אַרביט צו פאָרקערערן אין זיך דעם אידעאל פונם ריינים יידישקייט און ס-גאנץ איבערגעבן די נאָכניקומיע — האבן זיך מאָן און ווייב פונאָנדערגיטיילט: יעדער האט גינומין אויף זיך דעם ראל וואָס ער איז צונ-אים פאָרופן און אזוי אַרביטנדיק האַרמאניש-גיאַייגנט האָפן זיי בשלמות דערפולט זייער היסטא- רישן חוב צו דער תורה און צום פאָלק.

דער מאָן האַז גישטרעבט צו דערווערפן זיין עקזיסטענץ, נאָכן תורה-שטייגער, קומן צו אַ מדרגה און למודי-הדת, אַריינדרינגן אין גיזעלשאַפטלעכע באַנע- מונגן, — דערפאר איז ער גירופן גיווארן: בע-ל-בית.

דאָגעגן די פרוי האט אָנגישטרענגט אירע כוחות אוועקצושטעלן די שטוב אירע אין גוטער יידישקייט, פאָרוויקלעכן בפועל אַלע דערהאַפניע מדות און מעשים, וואָס די תורה לערנט דעם יי, אַריינפירן אין לעבן איר, דת משה יהודית. דערפאר איז זי טאַקע אָנגירופן גיווארן: בית א) איר פראַכט און שטאַץ איז גיווען נאר די שטוב; תפארת אדם-לשבת בית — זו האשה ב).

און נישט אומויסט איז זי גירופן גיווארן: בית, אדער, עקרת הבית; דורך דער פרוי, דורך איר השגחה און איר פאָראַנטוואַרטלעכן נאמנות זענן דורכ- גיפירט גיווארן אַלע פשרות-פראדוקטן פון שפייז און גיטראַק, הפרשת חלה, תרומת ומעשרות, און די שטרענגע אייפויכט אַרף טומאה-וטהרה אין שטוב. און זיי אזוי די אַלע דינים און מנהגים זענן פעסטגישטעלט גיווארן אין די לערן-פארשונג-אינסטיטוציעס, אזוי זענן זיי אָפגיהטן גיווארן ביים יידישן טיש. די אַלע חובים זענן הויפטזעכלעך ארויסגיווארפן גיווארן אויף דער הויז-ווירטן; זי האט רעאַליזירט דאָס אַלץ וואָס די מענער, די תופשי התורה, האבן אויפגיטן.

דאָס גישקטיקייט און פלייסיקייט פונם ווייבלעכן מין, וואָס האט איבערגישטייגט דעם מענלעכן מין, ווייסן חז"ל צו דערציילן יו.

און הנם די פרוי איז נישט מחויב צו לערנין תורה און הלכות, האט זי זיך פארט אויסגיזייכנט מיט פראַקטישע ידיעות, וואָס זענן נייטיק איר צו חיסן. אזוי איז גיווען אין די צייטן פון יחזקיהו המלך: מ-האט נישט גיפונן אין גאַנץ ארץ-ישראל אַ פרוי אדער אַ יינג מיידל, וועלכע זאל נישט זיין בקי אין דינים פון טומאה וטהרה יו. און אַפילו אין די צייטן פון אחא ב-ג, ווען פרומע יידן זענן גיווען נישט מערער פון זיבן טויזנט, האט דאָס גיפאָנגינע יידישע מיידל גיוואוסט גאַנץ, תורת נביים, וועלכע זי האט גיוויזן אירע פאָנגערס יו.

דערפאר האבן זיך גרויסע חכמים אין אַ סך ענינים צוגיקערט צו אַ ווייבעריש- ווארט: זיי-אזוי זי איז זיך נוהג און זיי אזוי זי איז פאָרזאָגט גיווארן פון אירע עלטערן אדער מאָן, און איר אַרומצוגעבן וואָגיק, הלכה למעשה יו.

ג. פרוי האט אויך אויפגיהויבן דעם כבוד פון איר הויז דורך איר וואוילטע- טיקייט. מיט אירע הענט האט זי גיטיילט אַרימע לייט צדקה. כפה פרשה לעני ויהי שלחה לאביון — דאָס איז דער גריסער שבח פאר דער אשת-חיל וואָס שלמה המלך האט זי באַזינגן אין זיין הימן יו. צו דעם איז זיי בייגישטאַנן זייער צערטלעכע פאָנעמונג צום אַרימאָנס נויט. די מידת רחמנות וואָס איז איינגיפלאַנצט אינים האַרץ פון דער יידישער טאכטער, די חז"ל האבן גיוואוסט אָפצושאַצן זייערע גיבענטשטע איינשאַפן: פרויען זענן מער באַרימהצויקער ווי מענער יו. בגות ישראל זענן הייליק און רייני; פאָרמאָגן דרך-ארץ יו; פאָרמאָגן אַין-הארץ יו) און וואָס נוגע דער מצוה צדקה, וואָס זיי גיבן פון גיקעכץ און גיפאָנס, וואָס האבן צוגיגרייט מיט זייערע הענט, אָנזעטן דעם הונגעריקן און לינדערן דעם אַרימאָנס נויט — איז גרעסער איידער די צדקה וואָס זייערע מענער גיבן מיט געלדיג.

א חוץ צדקה איז גיווען אין יעדער שטוב, ארחי ופרחי, וואָס די הויז-ווירטן

לערערן! האסטו שוין איינגי- פירט אין דיין שול דאָס דריטע חלק „יידיש לשון“?

דאָס מיידל

(פּוֹנים בוך, סעקסועלע פּראָגן לויט דער יידישער וועלט-אַנשוואַונג)

נאַכרוקן פאַרפאַטן

עס קלינגט מיר נאך איצטער אין די אויערן, וואָס איך האב נישט קאָנג
 גיהערט פון אַ מענטש, וועלכער רופט זיך אַן אַ פרומער ייד, זיין נאָמען
 האט אין דער גאטספּאַרטיקער וועלט אַ שיינים קלאַנג: „עט... דאָס איז דאך
 בלויז פאַר אַ מיידל פאַר אַ מיידל איז דאָס גינג גוט? דאָס איז אַ שרעקלע-
 כער טעות ווי אזוי קאן מין גאָר דערוואַרטן, אַז די יידישע פּרוי זאל זיין
 דערפילט פון אמתדיק יידישן גייסט, ווען דער דאזיקער גייסט ווערט דעם
 מיידל נישט איינגעפלאַנצט? היינט, ווען מיר קומן מיט דעם מאדערניזם לעבן
 אין פאַרירונג, ווי יעדיס מיידל באַזיצט אַ גיוויסן אוצר פון וועלטלעכער
 בילדונג, איז עס אויך נייטיק, אַז זי זאל באַזיגן אין אַ גיהעריקער מאַס
 יידישע ידיעות, שוין בלויז פּרי - צו האָבן אַ קעגן-גיוויכט קעגן צוועטועלע
 חטרונות פון דער אַלגימיינער בילדונג, חוץ אַלץ פאַרשטייט זיך עס פון
 אַייין, אַז אַ יידיש מיידל מוז קודם פּל פאַרשטיין די יידישע גישיכטע און
 ליטעראַטור, באַזונדערס די גאַנצע תורה שבכתב, עס מוז אויפנעמען אין איר
 גייסט דעם גלויבנס-און דעם זיטן-למוד און דאָס גילערנטע אויך זעטן צו
 ברענגן מפור אַל הפועל, פּדי ריכטיק אַנצופירן מיט דער דערציאונג פון אונד-
 זערע טעכטער, מוז מין קודם פּל פעסטשטעלן, ווי אזוי עס שטעלט זיך צו
 דער דאזיקער פּראָגע אונדזער תורה און אונדזער חכמים.

פאַר קיין פאַרשטענדיקן מענטשן איז עס נישט קיין סוד, אַז דער אינטערעס
 פון הויזלעכקייט, פאַרערט אַ גיוויסע באַגרעניצונג אין דער גייסטיקער בילדונג,
 מע קאן זיך גיוויס אַז עס איז נישט מעגלעך פאַר אַ פּרוי פון זיינע
 באַקאַנטע אַ סך פּערערנס און דאקטאָרנס און האט צווישן זיי מסתמא אויך
 גיקענט אַזאָ פּערערן אדער דאקטאָרן, וועלכע איז אין איר פּאַר אַזוי זייער
 גישיקט, אין איר הויז-האַלטונג לאַזט זי אבער אַלץ גיין קאפּויער, און טאַמער
 איז זי גאָר אַ חתונה-גיהאַטע דעמלט פאַרלאַזט זי אירע אייגענע קינדער. עס
 איז פאַרשטענדלעך, אַז דאָס איז אַנ-אומאַטירלעכער, און רעריבער אויך אומי-
 זיוונטער מצב, בכלל טאַרן שרוען בשום אופן נישט פאַרערעמט ווערן פון
 זייער הויז-התחייבות, אין רעם זיינן קאַן מין פאַרשטיין דעם שטאַרק אורטייל
 פון ר' אליעזר, אין אשה חכמה אלא בפלך, רער פרויס חכמה מוז זיך קודם
 פּל ארויסווייזן ביים שפין-ראָד אַ טיפּער שטודיום, נעמט זייער אפּט אוועק
 דעם ווערט פון עכטער הייבלעכקייט.

לחיפך פון דער דאזיקער מיינונג האַלט בן עזאי פון דעם פּרינציפּ חייב אדם
 (סוטה, כא און משנה) ללמד את בתו תורה, מ-איז מחויב זיין טאַכטער צו
 לערנען תורה. אזוי הייסט עס אויך אויסדריקלעך (נדרים פרק ד') אבא מלמד
 הוא את בנותיו ואת בנותיו מקרא (משנה ג) לויט אייניקע ייידן-אופנים שטייט
 אפילו בלויז, אַת בניו דאך איז דאָס קעגן רער גמרא-דערקלערונג (נדרים ל').
 נישט קוקנדיק אויף דעם נדר, פון אַנדערן קיין הגאָה נישט צו האָבן דאַרף
 מין פון דעסט וועגן מיט יענימס זיין און טעכטער לערנען תורה. עס זענען
 שטענדיק גיווען און עס וועלן שטענדיק זיין, אמת פרומע פרויען פון אויסער-
 גיוועלעכער באַלענעקייט, אין יידישער וויסנשאַפט, וועלכע זענען גלייכצייטיק
 גיווען ביכולת צו אַרביטן מיט פּיל מזל ברכה פאַר זייער פאַמיליע.

די גישיכטע לערצייטלע אונדז זייער פּיל, וועגן צייטן, ווידער בטחון פון די מע-
 נער איז גיוועקן אויף אַ מינימום, און גראַד די פרויען זענען עס גיווען,
 וועלכע האָבן פון דאָסניי אַנגיזונדן דעם כמעט פאַרלאַזניג פונק פון גאט
 צוטרוי און דורך דעם זיי גיראַטיוויט און גיבראַכט די רפואה, בזכות נשים
 צדקיות שבדור נגאלו אבותינו. אונטער די נביאים און שופטים, אונטער
 פּאַטען און העלדן ווערט זי דערמאַנט, ווען אונדזערע שונאים זאָגן, אַז די
 פרויען האָבן אין אַלטן ישראל ווי אין אריענט איבערהויפט גיליטן פון אַ פאַר-
 אַכטיטן און פאַרשקלאַפּט מצב, דאַרפן מיר זיך נישט שטאַרק וואונדערן, ווען
 מיר באַגעגיין אבער אין אונדזערע אייגענע קרייזן אַזעלכע אַנשוואַונגן, דע-
 מלט מוזן מיר אַזאָ עס ארצות שטעלן צום שאַנד-סלוף, ווי די פרוי איז
 באמת יא הויכגישעצט זעט מין צום בעסטן פון דעם פאַקט, אַז ער-פּי-דין
 מעגן פרויען אפילו שחטן קדשים, אפילו במקדשין שוחטות להחללה [ובחים

פון דעסט וועגן איז אונדזער חוב, אונדזערע טעכטער אויך צו פאַרשאַפן אַ גי-
 מינע ידיעות פון דער יידישער שריפט און די יידישע גיווען, עס שטייט דאך
 נאך גישריבן, פאַרזאַמל דאָס פאַלק: די מענער, די פרויען און די קינדער
 א. וו. פּדי זיי זאלן הערן און זאלן לערנען, מורא צו האָבן פאַר גאט און
 פּדי גינדי אַפצוהיטן אַלע ווערטער פון דער דאזיקער תורה, הקהל אח
 האנשים והנשים והטף וגו' למען ישמעו ולמען (דברים יב) וואָס עס ווערט
 אין הגיגה ג. אזוי דערקלערט אנשים באים ללמד נשים באות לשמוע, די מע-
 נער זענען גיקומין פּדי צו לערנען און די פרויען פּדי צו הערן און צו פאַר-
 שטיין. די שענצעט און העכסטע טעטיקייט דאַרף די פרוי לויט איר נאַטור-
 נאָך קודם פּל אַנטוויקלען אין דער פאַמיליע און אין הויז.
 וואָס אַ מוטער קאן זיין פאַר אירע קינדער, דאָס פּילט יעדערער ביי זיך, אזוי.
 אַז וועגן דעם איז איבעריק צו רעדן, וואָס זי קאן פאַר איר מאַן, האָבן אונד-
 זערע חכמים אין פאַרשידינע אופנים אויסגיאַלט, זכה עזר לא זכה פנגדו
 להלחם, און בן פלח קומט דורך זיין פרוי-ס פרומקייט צו הכרה און ווערט
 אַפגיהיט פון פאַרדאַרבן; קורח להפך, זיין דער לינגערדיקער גייסט, וועלכער
 פאַרסט מיטן פאַרדאַרביגים גידאַנק און גייסט דאָס גאַנצע הויז און די
 סביבה, זי קאן אבער אויך זיין דער גוטער מלאך, וועלכער מאַכט, אַז אין
 דער היים הערשט גאטס-גייסט, אַז וואוילטעטיקייט און גאטס-פּרינציפּל
 מאַכן דאָס הויז נשמה-יזרהדיק, אַז די קינדער ווערן אַרומגיאַפּט פון אַנ-
 אַטמאספערע פון פרומקייט און גאטס פאַרטיקייט, ווען זי איז די עקרה
 הבית, דער זאַל, אויף וועמין דאָס הויז שטיצט זיך, זי האט זי דערמיט
 גלייכצייטיק אויך דעם גרעסטן פאַרדינסט פאַר איר גאַנצע פאַלק, הייזער אין
 וועלכע עס הערשט נאך צוגיבונדנטיק צו גאט, די מידה פון צדקה, התמדה
 און שטרענגע ויטלעכקייט, האָבן נאך ביזן היינטיקן טאַג אַלע מאַל פאַרטייט
 דאָס גליק, דעם כבוד און כוח פון אַ פאַלק.
 ביי קיין שום פאַלק איז דער ווערט און דער כבוד פון פרויען נישט אזוי-
 הויך גיהאַלטן גיווארן ווי גראַד ביים יידישן פאַלק, די ווערטער נ, אונדזערע
 חכמים זענען רייך אין לערנונגן בנוגע דעם הויכן ווערט פון דער אַכטונג און כבוד,
 וואָס מיר זענען, דער פרוי מחויב אַפצוגעפן, וועגן דעם גרויסן גיוויכט, וואס דער מאַן
 דאַרף לייגן אויף דער מיינונג און עצה פון זיין פרוי, כּייר טאַרן אפילו לויט דעם פּסק
 פון אונדזערע חכמים אונדזער פרוי נישט שטערן מיט פּוסטע שמועסן און ליידיק-
 גייערשע פּלודיערען, ווער עס גיט זיך נאַנט אַפּ מיט זיין פרוי, וועט איר אויך
 פּרעגן אַ מיינונג בנוגע וויכטיקע לעבנס-ענינים און זיך שטאַרק רעכנין מיט דער
 דאזיקער מיינונג, זי איז דאך די באַשערטע, דער נשמה-פּרינציפּל, די מיינ-אויס-
 פירערין פון דער לעבנס-אויפגאַבע, מיט וועמין פאַראייניקט, מע זאָרגט פאַר דעם
 העכערן אויפבו פון זיין פאַלק און דער מענטשהייט, מיט וועמין פאַראייניקט
 גר דאַרף דערציען אַ יינגן דור, ווי קאן אויף דעם גימאַלט זיין, אַז די פרוי
 זאל שטיין אויף אַ גייערענער מורגהז; אַ גייערענער עזר, רופט די ביבלי
 אַן די פרוי און דערמיט דריקט זי אויס, אַז די אויפגאַבע מוז ווערן גיטיילט
 פּדי די מענטשן-אויפגאַבע זאל קאנין בשלימות גילעזט ווערן, האט גאט צו דעם

מאן באשאפן די פרוי. און. עזר פנגודי א פאר דעם מאן פאכיקע. הילף
ווערט דאס ייבב אגנירוסן און דערמיט ווערט שוין אויסגידרוקט, אז זי איז
פולקום גלייכשטעלט מיטן מאן.

אבער עס שיינט, אז מיר זענן אראפ פון דער טעמע. ווען די פרוי וואלט
באמת גיקאנט באטראכט ווערן אלס א זאך אדער נאר אסחורה, וועלכע מע
קאן קויפן ווי א שטיק פעלד, און זי וואלט באמת גישפילט די טרויעריקע
ראלע, וועלכע מע שרייבט איר צו, דעמלט וואלט מין זיך אויך נישט בא-
דארפט וואונדערן, וואס אויך די מיידל-דערציאונג ווערט שוין פארלאזט. אויב
אבער עס איז פארקערט, ד. ה. די פרוי דארף פארנעמן א הויכן און פפבודיקן
ארט, ווי דאס אנטשפרעכט דעם אמתדיקן גייסט פונם יידנטום, דעמלט דארף
מין דאך גאנץ באשטימט די דערציאונג פון אונדזערע קליינע טעכטער, שוין
פירן אויף דעם דאווקן וועג. מע טאר זיך בשום אופן נישט איינפילדן, אז
פרויען וועלן פלוצים קאנין דערפילן אועלכע התחייבותן, צו וועלכע מהאט
זיי קיין שום אנהייבונגן נישט גיגען, צו וועלכע מהאט זיי פון קינדווייז
אויף נישט צוגיוואוינט. — פון יהושע בן פרחיה ווערט גיבראכט אין פרקי
אבות, "אשרי ילדתי, וואויל דעם, וואס האט אים גיבוירן". — די גרויסקייט
פון דעם זון האט מין צו פארדאנקן דער דערציאונג פון זיין מוטער.

גוי'ג דאס אונטערוואקסנדיקע מיידל, ווייט אפט נישט ארויס קיין שום אינ-
טערעס צו דער קיך און צו בעל-בתישקייט, דארף מין קודם זוכן די סיבה
דערין, וואס די איצט פירטיווינדיקע, האט אלס קליין מיידל, נישט באקומן
די קלענצע אנהייבונג, ווי אזוי צו פירן א בעל-בתישקייט. אועלכע מיידלעך,
ווען זיי ווערן דערוואקסן און ראוי צו ווערן א פרוי, זענן גיזואונגן צו
האלטן קעכנס. ביי וועמן זיי מוון ווערן שקלאפן, ווייל זיי אליין פארשטייען
גארנישט פון דער דאווקער ארביט. — אין (כתובות, ג) ווערט גילערנט, אז
דארטן, וואו די סארמנגנס-פארהעלטנישן פונם מאן פאדערן דאס, איז די
פרוי מחויב, צו מאַלן, באַקן, טאכן, וואשן, די קינדער צו פלעגן, די בעלן צו
פארבעטן און אויסצוארביטן די וואל. פון וואנן זאל אבער די פרוי קאנין
אועלכע ארביטן, ווען זי איז פון דער יוגנט אויף נישט גיזואוינט גיזארן
דערצו? לויט דער מיינונג פון ר' אליעזר, זאל די פרוי אליין פארארביטן די
וואל, אפילו בשעת זי האט א סך דינסטן, ווייל דאס ליריק גיין פירט לייכט
צו זיטלעכער צולאונקייט.

דעריבער זאל מין די מיידלעך, שוין אין יוגנטלעכן עלטער, ווייון ווי אזוי
מע מאכט, כשר' פלייש, ווי אזוי מע מאכט אנדער, ווי אזוי מע נעמט
חלה און ווי מע טובלט פליים. דאס מיידל זאל זיך פאראינטערעסירן מיט דעם
צורעכט מאכן פונם שבת-אויחן, זי זאל זיין אפגיהיט צוזאמינצוקלויבן די
ברעקלעך א. א. וו. שוין א מיידל פון צוועלף יאר זאל עס האלטן פאר א
כבוד, אמאל איבערצונעמן פאר א גאנצן טאג די וויכטיקסטע ארביטן פון דער
מוטער. זאל זיך קיינים נישט דאכטן, אז דאס זענן קלייניקייטן בנוגע צום
חינוך. צוגיוואוינונג' צו אועלכע פלומרשט נישט באדייטנדיקע האנדלונגן,
שפילן אנומיגהויער וויכטיקע ראלע.

עס איז נאטירלעך נישט גייטיק און ווי מיר האבן שוין אויבן אָנגימערקט
נישט גיזואונטשן אדער נישט צועקמעסיק, אז איונג מיידל זאל צוקומן צו
טיפערע תורה-גילערנטקייט. אבער עס איז נייטיק, אז עס זאל אין אלגיינע
שטיכן קאנין די דינים, לערן ווי עס ברענגט זיי דער קיצור ש"ע; אויסער
דעם-זאל עס קאנין איבערזעצן תפילה אין חומש און אויב עס איז מעגלעך
אפילו גאנץ תנ"ך. זי דארף אויך באהערשן די יסודות פון דער גראמאטיק
און באזיצן די גרונטידיעות פון דער יידישער גישיכטע און ליטעראטור.
אועלכע, וועלכע עס ווילן זיך נאך הייטער אויספילדן, דארפן אין ערשטער
ליינע לערנן חומש מיט רש"י.

א באזונדער גיהויבנים נאך ברענגן אונדזערע גרעסערע מיידלעך, זיך און
זייערע מיטמענטשן, ווען זיי זענן ביכולת צו געבן קינדער פון ארימע פא-
מיליעס צוהעלפן-לעקציעס. דאס ברענגט אונדזערע מיידלעך אין פארבינדונג
מיט דעם אמתדיקן לעבן, דאס גיט א סך נייע דערפארונגן און מאכט זיי
זעלבסטשטענדיק. די מיידלעך מעג מין מקנא זיין, וועלכע עס האבן די מעג-
לעכקייט מיטצוהעלפן אין א קינדער-גארטן. עס פארשטייט זיך אויך פון אליין,
אז מע זאל גיין מבקר-חולה זיין, ווען עס איז נייטיק זאל מין דער טרוי-
ענדיקער פאמיליע צוהעלפן אין קיך א. א. וו. אויך צו סאציאלער טעטיקייט,
דארפן זיך אונדזערע מיידלעך פרי צוגיוואוינן, ווען מע וואלט זיי צו שפעט
אָנגיהויבן צו צוגיוואוינן צו אועלכע מצוות, וואלט מין גאָר גיך פארלוירן די

פארבינדונג מיט די פריערדיקע גיוואוינהייטן. דער חשק צו די דאווקע אלע
מעשים מוז צוגיגעבן ווערן דעמלט, ווען דאס קינד איז נאך יונג. דארטן
וואו עס פעלט די טעטיקייט-מעלעכקייט, מוז מין ווייניקסטנס דערציען דעם
חשק דערצו.

ממילא דארף מען זיין שטארק אפגיהיט פאר א צו פריע און אריבער די
פוחותדיקע אַנטערנעגונג. מע טאר נישט געבן קיין צו שווערע קערפערלעכע
אדער גייסטיקע ארביט. מע מוז אויך איבערהלאזן זייט פאר דעם אויפמו-
טערנדיקן שפיל און פאר שיינע נישט צו שטארק אַנטשולענגנדיקע אויספולגן.
וואס ס'איז שייך דער גייסטיקער ארביט. דארף מין לייגן גרויס גיוויכט אויף
די ריכטיקע פלעגע, דעם היגל און דאס אפגיהטן פונם מאַרך פון די חושים
און זייערע ארגאנין.

גיווינלעך איז דאס קליינע מיידל א סך צארטער, ווייכער און פיינער גישאפן
ווי דאס קליינע יינגל, אירע מוסקולן זענן בויגעוודיקער, אירע הענט ווייסער.
עס קלויבט זיך אויס רואיקערע צניעותדיקערע ארביטן און שפילן, און בשעת
דאס יינגל איז מער ווי צו אַפֿן איבערגיגעבן צו זיין פעהרל, צו זיינע רעש-
דיקע אינסטרומענטן, זיינע מכשירים, (צינינע סאלדאטן, שווערן א. א. וו.)
זענן נישט קיין פאסיקע מתנות). איז דעם מיידלס גרעסטער אוצר די לעלעקע
און די קליינע קיך-פללים. אויסער דעם זענן מיידלעך שוין פון דער פריסטער
קינדהייט אַן צארטלעכער, גימט פולער, ארטיקער, בנתחדיקער און פאסן זיך
גיכער צו צו דער סיבה ווי זייערע ברידער, און אַלצדינג אין זיי ווייזט שוין
באציטן אַן דעם ווילן פון זייער באזונדערער נאטור.

אזוי גוט ווי דאס יינגל האט זיין אייגנים ארטי, אזוי האט אויך דאס מיידל
איר אייגנים ארטי. מיט וועלכער מע מוז זיך דורכאויס רעכנין, בשום אופן
טאר מין נישט, סיסטעמאטיש האמיוון אדער גאָר אונטערדיקן די דאווקע
איינגארט. אזוי גוט ווי מע זארגט זיך אויף אַגיהעריקן אופן פאר די טעטי-
קייט פונם יינגל, אזוי מוז אויך די פארנופטקע טעטיקייט פונם מיידל
באטראכט ווערן אלס עפיש זעלבסטפארשטענדלעכע.

גיוויסע דערציער פאדערן פאר די יוגנט-אָנג פולקאמע גלייכקייט פון די
ארביטן און שפילן. מיט דער דאווקער מיינונג קאנין מיר נישט אַן שום
תנאים מסכים זיין, די גרעניצן, וועלכע זענן גימאכט גיזוארן פון דער נאטור
מוז מין איינהאלטן. א חרפה איבער אַזאָ דערציאונג, וועלכע היט נישט אַן
און פלעגט נישט דעם כאַראַקטער פון דער ווייבלעכער נאטור, אַזאָ דערציאונג
איז בפוח דורך נישט ריכטיקע השגחה אדער גאָר צוליב אַ פאלטשן פרינציפ
אונטערצוגראַפן די יסודות פון דער ווייבלעכער איינגארט.

שעמיוודיקייט, דרך-אָרץ און גוטע זיטן דארפן באַגלייטן אַלע האַנדלונגן פון
נים מיידל. אין דער הינזיכט איז קיינמאל נישט צו פרי אַנצופאַנגן, אַפּצו-
היטן די צארטע פלענצונג פונם ווייבלעכן כאַראַקטער, פלעגנדיק זי און זי
באַשרימנדיק. ווען מע מיינט אַבער, אַז מהאט שוין גינג גיטון, ווען מע
האט זיין טעכטערל אויסגילערנט די גיטונע אַכטגעבונג אויף גיזעלשאַפּט-
אַנשטאַנד און זיטלעכקייט-פללים, האט מין אַ גרויסן טעות. מע קען זיין ווי
נאך, אזוי צו זאָגן "זיטלעך" דערצויגן, און קאנין ווי אַנאָ-אויסגילערנט מאַלפּע-
לע, זיך באַזווייזן פאר אונדז מיט אַ קניקס, זיין אויסגופּצט אין שפּיצן א. א. וו.
קומט דאָס דעם פאַרשטענדיקן מענטש דאָן פאר ווי אַלעלעקע-שפּיל, גיוויס
דאַרף מין אויך פרי אָנהויבן, אונדזערע קינדער אויסלערנין די פללים פון
דרך-אָרץ, און עס איז קיין שום ספק נישט, אַז ביי נארמאַלע באַדינגונגן
קאנין זיי ווערן צום צירונג פון דער דערציאונג. אבער דער שענצטער פון
און די שענצטע צירונג איז די אמתדיקע צניעות. זי איז דער וועכטער און
דערהאַלטער פונם זיטלעכן גיפיל.

שוין די לייבלעכע פלעגע פון די טעכטער באַהאַנדלט מין מיט דער גרעסטער
עם-האַרצות: פון איין זייט גיפונן זיך-נערחעזע מוטערס, מומיס, שוועסטער
און גובערנאַנטקייט, וועלכע שטערן אפט אויף אַ גרויזאַמען אופן, די אַרימע
קליינע נפשות אין זייער דראַנג אויסצושטופן זייער קינדעריש פריילעכע דאָ-
זיינס לופטיקייט, מיט דעם אויסרייד, אַז מע פאַרוינדיקט זיך קעגן די פללים
פון פאַסטן און נישט פאַסטן. פון דער אַנדער זייט טרעפט מין אַ סך מו-
טערס, וועלכע דערלויבן זייערע טעכטער צו גרויסע פרייקייטן. אבער אַן אַ
שיעור מער פעלער באַגייט מין, ביי דעם גייסט — און כאַראַקטער-בידלונג
פון די קינדער. אַזעלכע עלטערן, וועלכע זאַלן נעמן אַנאַקסיוון אַנטיל אין
דער גייסטיקער פלעגע פון זייערע קינדער איז אַ יקר המציאות. אַנדערע
חידער זאַלן איבער דאָס דאווקע גישעפט, זייערע מיידלעך אַריינצוברענגן
דעם נייטיקן קוואַנטום פון לערן-שטאַף פאַר די שול-און דערציאונג-אינ-

תנופה

א

ר"ל וואונדערלעך: אין א גרויסן חשבוש יום טוב אין חול-המועד און אין די אנדערע טעג פסח, זאגט מין נאר האלב הלל, און אין תנופה - וואס איז דאך נישט קיין יום טוב - גאנץ הלל.

נישט אוממיט האבן די תנופה טעג אזא זכיה פסח - איז אמת א גרויסער יום טוב, יציאת מצרים ארויס פון קנעכטשאפט צו פרייהייט, פון אונטערטעניקייט צו אומאפהענגיקייט. גיגרייט זיך צו קבלת התורה, קיין ארץ ישראל. ס'איז גיווען דער אנהייב פון א וואונדער דערשלינג, א פאלק-דערהויבנקייט אלס גאטס פאלק, נו, האט זיך דער יום טוב פסח, פארזינט דעם נאָמין תני.

אבער אויך תנופה איז נישט פשוט; ממש יציאת מצרים: באפרייט פון סרעמ דער העגעמאניע אויף די אריגינע אויטאנאמיע, און נאך מער: פון צושטערני דיקע און וואנדאליסטישע הענט צווישן יידן אלעין, אויסגלייזט גיווארן פון גלות בני ירוך. גיראטיוויט דאס יהדות און גיווארן א מוסטער פאר דער צור-קומפט תנופה.

אויב נישט קיין יום טוב, אבער דאס רעכט צו א גאנצן הלל, האט תנופה זיך פארזינט.

ב

אין נאך א פלא:

אין תנופה, ווי ס'איז פאראן דער פאקט פון אסימילאציע, די ענדערונג פון יידן אויף העלעניסטיש - איז נישט דער מינהג, פון פארשטעלן זיך, און אין פורים, ווען אלץ איז גיווען אפן, ס'האט קינער זיך נישט פארשטעלט - איז מין זיך נוהג צו שפילן אין פארשטעלטע.

די לאגיק איז דאך א פארקערטע: דווקא אין פורים דארף מין זיך פארשטעלן, פני אלע זעען און איבערזינגן זיך, וואסער פנים ס'האט, אזא פאר-שטעלטער, נאר...

אין תנופה, דורך אכט טעג, קאן מין זיך צוגיוואוינן צו דעם קצונת און נאך פארבלייבן - פארשטעלט, אבער פורים, דורך איין טאג, איז נישט גיפערלעך. דערפאר פארשטעלט מין זיך נאר - פורים.

ג

כלל תנופה-ליכט, בלייבט די הלכה: מוסף והולך, און נישט ווייניקער, עליה און נישט קיין ירידה דאס איז דער לעבנס גידאנק פון יידנטום, צו גיין וואס העכער, פון אור צו אור, פון קדושה צו קדושה...

נאר די פראגע איז: בני העלכן ליכטל האלטן מיר הינטן דאכט זיך אז נאך פארן צווייטן, און אפטר, אפטר גאך נאך...

ד

אין גלות, קאנין די יידן, זעלבסט פארשטענדלעך, נישט גיין אין קאמף, איז מענטשן פון אויסנאויניק און אינווייניק, שענדן אונדערע הייליקטימער, נאר אינווייניקסטער התלהבות, אומדערמולעכע און סיסטעמאטישע ענערגיע - ווי דעמלט, פאר טוינטער יארן, בני די חשמונאים - ווי זיי קאנין פארטייל-דיקן דאס יהדות און ס-ראטיוון, באוונדערט פון די אינווייניקסטע שונאים, וואס זענין אמגיפערלעכסטן.

מיר דארפן נישט מער - נאר חשמונאים.

ה

דאס קריגעלע בוימל איז דער סימבאל פון פאלק ישראל דאס ביסל גיטווינע בוימל, איז גיווען אויף איין טאג און - פארט גילויכטן, גאנצע אכט טעג, אזוי אויך, דאס יידנטום.

מיר טרעפן נישט אין א, מענטשלעכע פחות מער, ווי אין אגשיכטע פון אג-אויניקע נאציע, און דאך גישיכטיש, תקוות גייען פארביי, פעלקער דער-וואכן און פארשוואונדן, און ער ישראל, לעבט און עקזיסטירט, אג-אויניקייט איז זיין לעבן, זיין גישיכטע.

אלעין - דאס נס.

ידיש-חרוזי

טיטווינע אדער פאר די גוואונדערנאנטקייט אין אפאט פון וועלכער מע מיינט, אז אזוי מיל גיהערט צו דער מאדערנער גילדונג.

אחוץ דעם קומט פאר, אז אורטיילס-אומפעיגע מוטערס קוקן רואיק צו, ווי ויערע טעכטער כאפן זיך צו דער פלאכטער פעלעטאן-ליטעראטור און צו די מסופוקטיקע ביבליאטעק-מעשה-ביכלעך, אדער זיי דערלויבן גאך ויערע קינדער, אז זיי זאלן זיי באגלייטן אין טעאטער אריין אַנצוקוקן אומ-צניעותדיקע שטיק.

די קאטויערדיקייט אין דער דערציאונג פון אונדערע מידלעך, איבערהויפט דאס צעשטערנדיקע סיסטעם, פון פארווייבלעכונג און פארצארטלעכונג, דאס קליינלעכע, ענגמאכנדיקע פאנעמין מיט וועלכן מיר באגיין זיך קעגן אונד-זערע טעכטער, רופט זיי ארויס אסך כאראקטער-חסרונות, וועלכע מוז ביי אונדן ארויסרופן א שרעק.

עס ווערט כמעט ווי גימלענט די פענדען, די מידלעך צו לאזן דערשיינן אלס שוואכע באשעפנישן, דאס יינגל חיות מין שטארק איין: מע, ווער וועט זיין אזא פחזן, דאס פאסט פאר א מידל, קאנט שוין מער נישט אויב-האלטן, פונקט ווי א מידל, קאנט שוין נישט בעסערס באווייזן ווי דיין שוויסטער? דורך אזעלכע גידאנק-לויזע מיינונגן, לייגט נישט איין פרוי דעם זאמין פאר דער דערנידעריקונג פון איר גיפלעכט אין די אויגן פון אנדערע, און ויער פרי קריצט זיך ביים יינגל איין די פארשטעלונג, אז די מידלעך זענן לויטער נארישע, נישט גיראטיווע באקלאַנגס-ווערטע ברואים און זיי - די יינגלעך טוען אויף אן אנערך מער.

וואס פאר אראלע די דאזיקע פארשטעלונג שפילט אין משך פון שפעטערדיקן לעבן, איז גינג באקאנט. אזוי קומט אויך פאר, אז אומגילומפער-ליכט, שרע-קיוודיקייט, תעמחאטיקייט און אומבאהאלטניקייט, גילטן אלס עכט מידלעש, מעלות, און ווערן אפילו גיפלעכט, אַנשטאט מע זאל זיי באקעמפן, ווען אזעלכע חסרונות ווערן באטראכט פון די היטערנס פון דער קינדהייט אלס עפוי, וואס פאסט ויער גוט פאר מידלעך, דעמלט דארף מין זיך נישט האונדערן אויף די פועל יוצא פון אזעלכע גרויסע טעותים.

די רעוולוטאן סטארט מין זיך אפט צו אנטשולדיקן דערמיט, וואס דאס מידל מוז פונקט אזוי האבן אירע באקפיש-יארן ווי דער יינגל זיינע פלעג-יארן און זיינע יארן פון צולאנדיקייט, חוץ אלץ סאך מען נישט צוזאמינמישן קיין פלעג-און באקפיש-יארן, ווייך די פלעג-יארן קומין פאר דער גישלעכטס-צייטיקייט, אין צייטיקייט אבער די באקפיש-יארן קומין נאך דער גישלעכטס-צייטיקייט, אין דער צייט ווען דאס פלעג-מידל באַנעמט זיך ווי א קינד, באַנעמט זיך דער באקפיש ווי א גרויסער מענטש.

אויף דער קאנטא פון פלעג-צייט און באקפיש-יארן קאן מין אפשר צורע-כינין גיפילס-אויסברעכונגן פון העכסטן חשק אדער העכסטער אפניגונג, אַנאָטאָמיש, חלומות, העוהדיקע ווערטלעך, אסך לאַכן א. א. וו. מע טאך אבער בשום אופן נישט פארשרייבן אלע וויילדיקייטן אויף דעם דאזיקן קאנטא. דאס, וואס די גימסט-שטימונג פון אונדערע מידלעך איז איבערגישפאנט, דאס, וואס זיי נעמין קיין הארט, קיין בליק נישט אזוי אויף ווי ער איז גימינט, נאר לויט ויער אייגינים מהות, וואס איז גילוטטיק נאך ראמאנטיק, פון דעם זיגט די הויפט-סיבה אין דעם לייפ-מאטעריאל מיט וועלכן מיר טראקטירן אונדערע טעכטער, ווען זיי קומין אין די איבערגאנגס-יארן, אַנשטאט פאר זיי צו צייכנין שטארקע כאראקטערס, לויט וועלכע זיי זאלן זיך בילדן, גיבן מיר זיי צוליב אייגערעטע צניעות, פרי זיי זאלן, זיך נישט צו פרי דערוויסן דעם אמת וועגן דער מעשהלע פון שטארך, אומשולדיקע באקפיש-רעצייטונגן פון קרענצל-ך-און פענסיאן-גישיכטעס, וועמיס אינערלעכע נישט אמתדיקייט עס לייגט קלאר אויף דער האנט, וועלכע אונדערע קינדער, אין ויער תמימות, גלויבן גאנץ שטארק, אזוי באקומין אונדערע טעכטער פון אונדן, גלייך מיט דער דערציאונג, די גיוואוינהייט צו גיפילס-שכרות און צו ווילדע פאנטאזיעס, און מיט דערמיט שטעלט מין זיי אין ווידערשפרוך צום פראקטישן לעבן: שפעטער דערקענין פון דעם וועגן, לפחות אלע פארשטענדי-קע מידלעך, אז מ'האט זיי אַפגינארט, אז זיי האבן גיהאט צו טון מיט אויסגיקלערטע זאפט און קראפטלויזע באשעפנישן, אַנשטאט מיט אמתדיקע, מיט צביעותדיקער חכמות האבן מיר זיי פארשטעלט די אמתע וועלט.

נאטירלעך איז דאס ריוויקירט פאר דער צייט צו געבן די גישלעכטלעכע אויפֿלערונג, אבער תיכף ווי די צייט איז גיקומין, איז ויער גלייך, די פענ-צטער נישט מער צו באַגלאַזן מיט ריוויז-ריוויזע שויפן, און דווקא געבן א פארנונטטיקע אויפֿלערונג, אויף וועלכן באַזיס מע קאן פון דעם צייט-פונקט אן רעדן וועגן אלצדינג.

שמואל פליסטיין קליינע עפיוזאדן אין לעבן פון אגרויסן מענטש

(צו דער כאראקטעריסטיק פון „חפץ-חיים“ זצ"ל)

א בן-נח איז גישט מוחל אפילו אויף א פחות משהו פרוטה און ס-איו, לא ניתן להישבון...

ד

ווען דער חפץ חיים פלעג אמאל מוזן שיקן א בריוו דורך א גילעגנהייט, פלעג ער קויפן א פאסט-מארקע אין דער ווערט וויסל ס'פאדערט זיך אויף אפ-צושיקן א בריוו און פלעג איר צורייסן, דינא דמלכותא דינא.

ה

אמאל איז ער גיגאנגין אין א גרויסער שטאט אין רוסלאנד, פונקט אנטקייגן אים איז אַנגיקומין א ושאנדאָרם, דער חפץ חיים האט אים אַפגיסערעטן דעם וועג.

גייט צו דער ושאנדאָרם צום חפץ חיים און פרעגט אים: — וואָס אַנטלויפסטו פון מיר; דו באַליידיקסט דאך מיך — בין איך דען א בער...

זאָגט אים דער חפץ חיים: — ניין, איך בין גישט אַנטלאָפן, נאר איך בין זיך גוהג אַז שטענדיק טרעט איך יענעם דעם וועג.

— אויב אַזוי — זאָגט צו אים דער ושאנדאָרם פאַרויכער איך דיר אַז דיין גאַנצן לעבן וועסטו זיין גליקליך...

(די מעשה האב איך גיהערט דערציילנדיק פון אים אַליין וויפל מאל).

ו

בשעת ער איז אַרומגיפאַרן פאַרשפּרייטן זיין ספר חפץ חיים איבער דער וועלט. (און ווי באַחאוּסט האט ער דאך גישט דערציילט, אַז ער איז דער מחבר און דורך דעם האט ער שפּעטער באַקומין דעם נאָמען חפץ חיים. ווייל מ-האט זיך דערוואוסט אַז „ער“ איז דער מחבר פון דעם ספר חפץ חיים).

איינמאל איז אים אויסגיקומין צום בלייבן שבת אין א פרעמדער שטאט. ערב שבת האט ער דאָס געלט וואָס ער האט גיהאַט ביי זיך אַריינגיסטראָגן צום רב פון שטאָט.

נאָך שבת קומט צו גיין דער „משולח“ וואָס פאַרקויפט דעם ספר חפץ חיים, צום רב גיעזעגנט זיך מיט אים, און גייט אַרויס, און דער רב טראַכט ביי זיך — ווייזט אויס אַז דער ייד האט גימוזט פאַרגעסן אַן דעם געלט וואָס ער האט גימוזט פאַרגעסן אַן דעם געלט וואָס ער האט ביי אים מפקיד גיווען, ערב שבת, אַרחמנותו. זיכער איז ער דאך אַן-אַרימער ייד; האט מסתמא אַ ווייב מיט קינדער מפרנסטו זיין, היינט אויב ער וועט אויטום אַזוי פאַרגעסן דאָס ביסל געלט וואָס ער לייזט פאַרן ספר היינט ביי וואָס וועט ער נעבעך בלייבן... אויב אַזוי וועל איך אים דערווייל לאָזן אַוועקגיין אַזוי זיין אַכטנא, און וועל זעען צו ער וועט זיך דערמאַנען אַן זיין געלט.

דער רב קוקט אים נאָך, דער „משולח“ גייט גלייך צו זיין פּור, אויף וועלכער ער זעצט זיך אַרויף בוריוות (דער חפץ חיים זצ"ל פלעג יעדער זאך וואָס ער פלעג נאר טון, פלעג ער עס טון בוריוות, ער פלעג דערביי שטענדיק זאָגן: „כהנים זריוים הם...“) און דער בעל-עגלה האט דערלאָנגט אַ צי מיט די לייזיס און די פּור פאַרט...

ווען דער רב האט דאָס באַמערקט קלערט ער:

אויב אַזוי דאַרף מין שוין אים אַנגאַגן און דערמאַנין וועגן זיין פקדון. דער רב איז גלייך אַרויס פון שטוב און האט האַסטיק נאָכגישרייזט אין דער ריכ-טונג וואו די פּור איז גיגאַנגין, און דער רב טראַכט: — ער וועט נאָכגיין נאָך אַביסל אַפּשר וועט ער זיך פאַרט דערמאַנין; אַרחמנות נעבעך וויפל געלט האט ער שוין ביי לייזט גימוזט פאַרגעסן...

ווען דער רב זעט, אַז די פּור פאַרט און דער ייד האט גאָר גישט אַן זיין צו דערמאַנין זיך אַן זיין געלט האט ער גינמיין שרייען אויפן קול, אַז די פּור זאל זיך אַפּשטעלען און וואַרטן.

ווי דער בעל-עגלה האט פון ווייטן באַמערקט, אַז דער רב רופט צו אים אַז ער זאל וואַרטן האט ער גלייך אַפּגישעלעט די פּור, און גילאָפן צו אים אַנט-קייגן פרעגנדיק: — אַפּשר וויל דער רב מיטפאַרן?

ניין, — ענטפערט דער רב, — איך דאַרף דעם יידן וואָס פאַרט דארט אין

א

גיהערטן האב איך די מעשה סיל מאל, מפיו הקדוש: — גיווען איז עס, ווען ער איז נאך גיווען גאָר אַ קליין קינד, אין זיין גיבוריך שטעטל וועטל (לעבן באַחאוּרודעק).

אין וועטל האט גילעבט אַן-אַרימער וואַסער-טרענער, וועלכער פלעג זיך דער-נערן פון וואַסער-טרענגן.

איבער נכט פלעג דער וואַסער-טרענער לאָזן זיינע עמערס אין דרויסן, חברה קליינזארג, נאר וועמין, אלץ איז אַ האַנט, אויף אַ שפּיל צו טון זיך, פלעגן שטענדיק קומין, אַנגיסן די עמערס, אום פּדי זיי זאלן איבער נאָכט פאַרטרירן ווערן.

אבער דער קליינער ישראלי-מאַרקע, וועלכער פלעג צוקוקן דעם קינדער-שפּיל, פלעג אומבאַמערקט פון דער גאַנצער חברה, קומין שפּעט אין אַוונט און צוריק אויסגיסן די וואַסער פון די עמערס, אום פּדי דער אַרימער וואַסער-טרענער זאל אויף מאַרגן אַן קיין שום טרחה, גלייך קענן נעמן די עמערס און גיין פאַרדיגן זיין ברויט...

אס אַזוי פלעגן חברה קליינזארג טון נאָכט אין נאָכט און צולויסן; און אַזוי פלעג אויך טון נאָכט און נאָכט דער „קליינער“ ישראלי-מאַרל...

ב

אין דער יוגנט נאָך דער חתונה, האט דער חפץ חיים גיהאַט אַ סך לאַנד, וואָס זיין שווער ר' שמעון האט אים אַפּגיגעבן.

איינמאל זענן זיך מיישב זיינע בני בית אַז אויף דעם גרויסן גאַרטן, וואָס נעבן שטוב, (אויף אַט דעם פּלאַץ, אויף וועלכן ער האט שפּעטער אַוועקגי-שטעלט די גרויסע וועלט פאַרימט, ראַד נער ישיבה). האָרף מין גאָר פאַר-זיען אוועקסיס, ווייל דאָס וועט אַריינברענגן אַ גרויסן ריוח. דער חפץ חיים דערווייטנדיק זיך אַז די בני-בית האבן פאַרווייט אוועקסיס, האט ער עס שטאַרק גישט גיהאַלט לייזן.

— ס-טייטש — האט ער גיזאָגט — דורך דעם וועלן דאך לייזן די יידן וואָס זייער פרנסה איז זייערע גערטנער, וואָרן פאַר זיך דאַרף מין דאך גישט האָבן אַזוי פיל אוועקסיס וועט מין דאך מן-הכתם וועלן פאַרקויפן, און דאָס וועט דאך זיין אַ הינז פאַר די וואָס האבן די גערטנער.

אי חיונה פאַר זיך איז אויב אַזוי פיל וועט וועלן צושיקן האבן מיר דאך אַ קרעמל... דער סוף איז גיווען, אַז די אוועקסיס זענן גישט גיזאָקסן, ס-איז גיווען אַזוי גישט גיראַטן, אַז מ-האט איבער אַ גייעס צוועקערט דעם גאַרטן און מ-האט פאַרווייט קאַרטאַפּל, וועלכע זענן גיזאָקסן אויסער גיזייעט-לעך גוט...

און דער חפץ חיים האט זיך גיפרייט.

ג

בשעת ער איז גיווען אין וואַסילישאַק (אַ דערבייאיק שטעטל נעבן ראַדין): וואו ער האט גיזאָגט אַ שיעור גמרא פאַר בחורים פון שטעטל האט ער איינמאל גי-שיקט אַ בריוו דורך די בעלי-עגלות, וועלכע זענן גיפאַרן צום מאַרק אין ראַדין, און ער האט זיי גיבעטן גלייך איבערגעבן דאָס בריוו ווייל עס איז זייער נייטיק.

וויבאַלד אַז דער חפץ חיים האט זיי אַזוי אַנגיבעטן גלייך אַפּצוגעבן דאָס בריוו, און האט שטאַרק באַטאַנט אַז דאָס איז אַ גייטיק בריוו, זענן די בעלי-עגלות גיזאָרן נייגעריק צו וויסן וועגן וואָס ער שרייבט.

אַ קשיא אויף אַ מעשה, אפּשר קען מין זיך דערווייטן וועגן אַ מסחר וואָס ער שרייבט און דאָס קען פאַר זיי אויך צונגף קומין...

ווי דערשטוינט זענן זיי אבער גיזאָרן, ווען זיי האבן דערוועגן אַז ער שרייבט צו זיין פּרוי וועגן אַזאַ מסחר: — הוית ווי זיי האבן דאך אַ קו (אַ בהמה), ער פן זאל זי זיין גוהר אין דעם מאַרק, טאַג גישט אַרויסצולאָזן איר אויסן גאס, ווייל ס-פאַרן דאך אַן פיל קריסטליכע פּורן, ביי וועמין אין די וועגן ס'געפינט זיך היי, און די בהמה קען דאך כאַפן אביסל היי פון אַ וואַגן, און

הימן פאר די בית יעקב תלמידות

סו א. נ. פרידמאן

עבריות אנהנו

עבריות אנהנו, בנות עם ישראל
עבריות לעולם נהיה נשאר
ובשם עמנו בו בחר האל
בשם זה נתגאה, נדגל, נתפאר

דתו - דתנו, שפתו - שפתנו
קדשיו - קדושים גם לנו
עברו הנהדר אמץ יאמצנו
ותקותיו נקוה גם אנו

תורתו היא לנו יפה ונאה
לא נראה בה כל מום ומגרעת
אשר היא מצוה, נעשה, נשמעה
ומטרת חיינו אותה לדעת.

בעסבות אמותינו נשי החיל
סמלי הצניעות, התם והחן
רבקה, רחל, חנה ואביגיל
נצא גם אנו נלמד מהן

פמחה נהיה בנות נאמנות
נאמנות לעמנו, תמימות וישרות
על מזבח דתנו להקריב קרבנות
ולבלתי תעות במסלות זרות.

הלאה נזרה את אשר לא לנו
הלאה מחבק שדי אם נכריה
נלקוט שושנים בשדנו - אנו
וענבים מפננו הפוריה

עבריות אנהנו ועבריות נשאר
לא נירא מבזו, לעג וכלימה
בשם עמנו נדגל נתפאר
ובשם תורתו היפה הנעימה

בית יעקב הוא ביתנו
מה נעים גורלנו
נרימה את דגלנו
הוא דגל תורתנו

נצער בעוז קדימה
אש דת בלבבנו
ועל כל נשימה ונשימה
נהלל את אלהינו

פון דער חפץ חיים איז אראפ פון פור צוגינגאנגין צום רב.
דער רב קלערט אסער העט ער זיך יעצט שוין דערמאנען.
אבער דער משולח טראכט גאר נישט ווייזט אויס וועגן דערמאנען זיך...
דא האט שוין דער רב נישט אויסגעהאלטן און זאגט צו אים: - צי גייענט
איר אן איר האט ביי מיר ערב שבת גילאזן געלט?
- אודאי גידענק אירן - זאגט דער חפץ חיים.

- נו, טא פארוואס האט איר מיר עס נישט דערמאנט, ביים גייעניגן זיך? -
ווייל ס'איז גיווען שוין ערב שבת, און קיין צרות איז נישט גיווען ביים געבן
דאס געלט (על פי דין טאר מין נישט לייען אדער מסקיד זיין ביי אייניגם
געלט אן צרות, און דער וואס טוט עס יא איז עובר אויף דעם לאו, לפני עור
לא תתן מכולו). ממילא האב איך גיטראכט איך מקנה צו זיין דאס געלט
בתורת מתנה...

ווי דערשטוינט איז גיווארן דער רב טון דער תשובה. ער האט שוין נלייך
באמערקט אז ער האט דא צו טון מיט עפיש נישט קיין גייענליכען ייד, זאגט צו
אים דער רב: - אויב אזוי גיב איך אייך עס אפ צוריק במתנה...
- איך נעם נישט קיין מתנות... - זאגט דער חפץ חיים - שונא מתנות יחיל.
מילא דער רב האט שוין גיפונען איין עצה, ער האט דאס געלט ארויסגיווארען
און מסקיד גיזען און דער חפץ חיים האט עס וואפה גיווען מן ההפקר...

¶

גישען איז די מעשה מיט איבער א יאָר דרייסיק בערך צוריק, בשעת דער
חפץ חיים איז גיווען אין וואַרשע בעת ס-האט זיך גידרוקט ווין ריווק ספר
הלכה משנה וברורה, דער חפץ חיים, פלעג אליין אריינקומן מגיה זיין די
אויסגערטיקט קארעקטן.

הרב ר' נחמן שלמה גרינשפאן שליט"א (איצטער ראש הישיבה אין ליעדו ענג-
לאַנד) פלעג דעם חפץ חיים באזוכן אפטער אין דרוקעריי. איינמאל גייט ער
אריין אין דרוקעריי און צו זיין גרעסטן וואונדער גיפונט ער אים אין קעגן-
זאך צו זיין שטענדיק ריי לייכער אויפנאמע אין אזא אויפגערעגטער שטימונג
זיין גיזיכט האט דאן אויסגידריקט אזוי פיל צער און פארדרוס, און פון זייט
צו זייט פלעג ער ביטער אפזומען. אריינקוקנדיק אין די קארעקטן וואָס ער
האט גיזעלטן אין זיין האַנד.

דאָס אַלץ האט באַזאָוויגן דעם הרב גרינשפאן, נאָך א גייעריקער אַנטשולדי-
עניג צו פּרעגן דעם חפץ חיים וואָס האט מיט אים פּאָסירט וואָס ער איז זיך
אזוי פיל מצטער און קרעכט.

- איר זעט וואָס ס-האט פּאָסירט - זאָגט ער צו אים דערלאַנגנדיק אים א
קארעקטור (אין העלפן ס'איז גיווען אויסגעזעט, הלכות ראש חודש וקביעות
המועדים) און אין העלפן ס-איז גיווען נישט אין ארדינונג אויסגעזעט
עמודים ס'איז גיזען אזוי אז די בלעטער האבן זיך באַקומען פּאַרדרייט.
דער מסדר האט איבערגעט אַ גאַנצן בויען עמוד פאר עמוד... אויב אזוי -
ויל אים באַוואַקן הרב גרינשפאן - איז עס בערך נישט קיין גרויסער הויק.
טא וואָס איז די גיפאר מע וועט איבער אַ נייעס מסדר זיין דעם בויען און
גייענדיקט. - דאָן האט דער חפץ חיים אַ קוק גיטון אויף אים מיט אַ בליק
וואָס דריקט אויס פּאַרוואונדערונג און זאָגט צו אים מיט אַ שמיכל: -

אי מינט איר איך דאגה פארן הויק! חס-ושלום איך בין חושש - און דער
חשש איז קרוב לודאין - אז דער דרוקער ווען ער זאל זיך דערפון דערווייטן
קען ער אפזאגן דעם זעצער פון זיין שטעלע, און ער איז דאך א טאטע פון
קליינע קינדער, גיט מיר טאקע איין עצה וואָס טוט מין אז דער אַרימער ייד
זאל נישט לייזן פון דעם וואָס האט פּאָסירט...

אינגאנצן מעליס זיין פון דרוקער דאָס טאר מין דאך נישטן!
דער טוף איז גיווען, אז ער האט זיך פּאַרויכערט דורך אַ תקיעת-כף העלפן
ער האט גינומען ביים דרוקער, אז צוליב דער סיבה, זאל דער זעצער נאָר
נישט לייזן...

30 נומערן בית-יעקב-זשורנאל
דערינטער יובל-אויסגאביס
נאר 6 גילדן מיט 60 גר.
זו באקומן אבאקעניצטע זאך קאמפלעטן

די גישיכטע פון חנוכה

„מגילת אנטיוכוס“
אדער „מגילה יונת“

זענן גיגאנגן די שומרים און היטערס און אים גיזאנט: דער יידישער מה-גדול שטייט אין טויער; האט ניקטור גיענטפערט און גיזאנט צו זיי: זאל ער אריינקומין.

איז יוחנן גיברענגט גיווארן פאר ניקטורן. האט ניקטור גיזאנט צו יוחנן: ביסטו דאס איינער פון די בונטאוולשיקים וועלכע האבן מורד גיווען אין מלך, און קלערן אים שלעכטס צו טון?

האט יוחנן גיענטפערט און גיזאנט צו ניקטורן: אצינד בין איך גיקומין פאר דיר און וואס דו וועסט גאר פארלאנגן וועל איך גלייך טון.

האט ניקטור גיזאנט צו יוחנן: אויב דו ווילסט באמת טון אלע מייע פארלאנג-גין — טא נעם א חויר, און שאכט אים אויפן מזבח; וועסטו אטון דאס קיי-ניגלעכע קלייד, וועסט רייטן אויף זיין סערה, און א ליבהאבער פון קיניג וועסטו אנגירופן ווערן.

און אזוי האט אים יוחנן גיענטפערט: הארו איך האב מורא פאר די יידן, און זיי וועלן דאס הערן וועלן זיי מיך מיט שטיינער באווארפן.

זאלן דעריבער אלע מענטשן ארויסגיין פון דאן, כדי זיי זאלן קיינס נישט דערציילן, וואס מיר רעדן דאן האט ניקטור אלימין באפוילן ארויסצוגיין.

דעמלט האט יוחנן דער זון פון מתתיהו אויפגהויפן זיינע אויגן צום הימל, אפפרייכט זיין הפליה צום באשעפער פון דער וועלט און גיזאנט: מיין גאט און גאט פון מייע עלטערן אברהם, יצחק און יעקב, גיב מיך נישט איבער אין די הענט פון דעם ערל, ווייל אויב ער וועט מיך הרגיניג, וועט ער זיך שפעטער בארימין אין הייז פון זיין גאט דגון און זאגן: מיין גאט האט מיר אים איבערגעגעבן אין מיין האנט.

דאן האט יוחנן גימאכט דריי טריס פארויס א קייגן ניקטורן, אריינגישטעקט די שווערד אין זיין הארץ, און אים אַוועקלייגט א טויטן מיט גאטס הילף.

האט יוחנן גיזאנט: מיין גאט, באשולדיק מיך נישט וואס איך האב אים דער-הרגיט אין בית המקדש; און אזוי זאלסטו זיך באגיין מיט אלע פעלקער, וועלכע זענן מיטגינקומין מיט אים צו פייניקן דאס לאנד יהודה און ירושלים.

איז יוחנן ארויסגיגאנגן אין זעלבן טאג, מלחמה גיהאלטן מיט די פעלקער, און אויכגיהרגיט פון זיי ייער פיל.

די צאל גיהרגיטע אין יענים טאג זענן גיווען: זיבן הונדערט דריי-און-זיבניק טויזנט מאן, ווייל ניקטורס מענטשן האבן אויך דערמארדיט איינער דעם צווייטן.

אז יוחנן איז צוריקגינקומין פון דער מלחמה, האט ער גיבויט א דנקמאל אויף זיין נאָמין און אים אנגירופן: דער באזיגער פון די שטארקע. (2)

הארכיון יהודי

ווען קיניג אנטיוכוס האט גיהערט אז זיין וויצע-קיניג ניקטור איז גיהרגיט גיווארן האט עס אים שטארק פארדראסן און גישיקט רופן דעם רשע בגריס, דעם סארפירער פון זיין פאלק.

און אנטיוכוס האט גיזאנט צו בגריסן: דו ווייסט דאך, האסט דאך אַוודאי גיהערט, וואס דאס פאלק ישראל האט מיר גיטון; מיין מיליטער מיט זיינע אָנפירער האבן זיי דערמארדיט און דאס פארמעגן גירויבט.

און יעצט — צי זענט איר זיכער מיט אייערע פארמעגנס, אז זיי וועלן צו זיי גיהערן? קומט און מיר וועלן אויפגיין אויף זיי און צישטערן דעם בונד, וואס זייער גאט אין הימל האט מיט זיי גישלאסן, דאָס איז: שבת ראש-חודש אין מילח.

איז גיקומין בגריס דער רשע, מיט זיין גאַנץ מיליטער אויף ירושלים, דארט א סך מענטשן דערמארדיט און גוור גיווען די שלעכטע גיורה אויף שבת, ראש-חודש אין מילח.

נאָך יענער מעשה, ווען דעם מלכס גיירה האט זיך אַזוי שווער אויף אלימין צולאזט, האט מין גיפונן א ייד, וואס האט מלח גיווען זיין קינד; זענן גי-פארשטעלן פאר ניקטורן.

די „מגילת אנטיוכוס“ איז אַנגישריבן גיווארן טריער ווי די „דברי הימים לבני החשמונאים“, וועלכע רופען זיך „פאקריפן“, ווייל דאס וואָס עס ווערט דערציילט אין „מגילת אנטיוכוס“ איז נישט סאַרען אין די פאקריפן, און עס האט זיכער גימוט פאסירן פאר די מלחמות, וואָס יידן האבן גימירט לויט די ספרי החשמונאים. די „מגילת אנטיוכוס“ איז גישריבן גיווארן אין דער אראמישער שפראך, און ערשט מיט א צייט שפעטער איז זי איבערגעזעצט גיווארן אויף לשון הקודש.

עס האט פאסירט אין די צייטן פון אנטיוכוס, דער מלך פון יון, וועלכער איז גיווען א גרויסער און שטארקער קיניג, א מעכטיקער הערשער אין זיין קיניגרייך, און אלע אַנדערע קיניגן זענן אים גיווען אונטערטעניק.

ער האט איינגינדיקט פיל מדינות און שטאַרקע-מלכים, חרוב גימאכט זייערע הויפט-שטעט, פאַרברענט זייערע פאַלאַצן, און די באַפעלקערונג האט ער פאַר-שלאסן אין די תּפּיחות.

פון די צייטן פון אלכסנדרן (1) אָן, איז נישט אויסגישטאַנן אַזאָ קיניג ווי ער איבערן גאַנצן עבר-הנהר.

ער האט זיך גיבויט א גרויסע מדינה נעבן בארטן פון ים, און עס זאל זיין אַנ-ארט פאר זיין קיניגרייך, און איר אַנגירופן, ווי זיין נאָמין. אַנטיוכיאָ.

אויך בגריס זיין וויצע-קיניג האט גיבויט א קיינאויבער איר אַנ-אַנדערע מדינה, און איר אַנגירופן אויף זיין נאָמין בגריס; און אזוי רופן זיי זיך ביזן היינטיקן טאָג.

אין דריי-און-צוואנציגסטן יאָר פון זיין קיניג, דאָס איז גיווען צוויי הונדערט און דריי יאָר זייט גאטס הייז איז גיבויט גיווארן, האט ער באַשלאסן אויפצו-גיין אויף ירושלים.

און ער האט זיך אַנגירופן און גיזאנט צו זיינע האָרן: איר ווייסט דאך, אז דאָס יידישע פאלק אין ירושלים איז צווישן אונדן, צו אונדזערע געטער ווילן זיי נישט מקריב זיין, אונדזערע גיזעצן טון זיי נישט, און פאַרלעצן אויך דעם קייניגס גיבאטן, כדי צו טון זייערע.

און זיי האפן אויך אויפן טאָג ווען די קייניגן און הערשער וועלן פאַרן, אַנגידיק: ווען וועט שוין קייניג האבן אַוועקגעבן קייניג, און וועט גיזעל-טיקן אויפן ים און דער יבשה, און די גאַנצע וועלט וועט איבערגעגעבן ווערן אין אונדזערע הענט.

עס לוינט זיך נישט, און אונדזער קייניגרייך זאל זיי אַלע איבערלאזן אויף דער ערד.

און דעריבער, קומט, מיר וועלן ארויפגיין און אויף זיי גוור זיין, און עס זאל ווערן איבערגידיסן דער בונד, וואָס זייער גאט האט מיט זיי אַפּגימאכט. דאָס איז שבת, ראש-חודש אין מילח; און די זאָך איז גיפעלן גיווארן אין די אויגן פון זיינע האָרן און פונגים גאַנצן מיליטער.

אין דער זעלבער צייט איז אַנטיוכוס אויפגישטאַנן און גישיקט זיין משנה-למלך ניקטור מיט פיל מיליטער און א גרויס פאלק, און ער איז אויפגיגאנגן אין דעם לאַנד יהודה, אויף ירושלים.

ער האט דארט א סך מענטשן אויסגיהרגיט, און גיבויט א מזבח אין בית-המקדש, אויפן ארט, וואָס גאט פון ישראל האט גיזאנט צו זיינע קנעכט די נביאים; דארטן וועל איך מאַכן רוען מיין שליינה אויף אייביק; אויף יענים ארט האט מין גישאכטן א חויר, און אין בלוט גיבראַכט אין דער עזרה אריין.

נאָך דער מעשה, אז יוחנן דער זון פון מתתיהו דעם כהן-גדול, האט דאָס דערהערט איז ער גיווארן פול מיט כעס און צארן, זיין מראה האט זיך פאַר-ענדערט, און ער האט גיקלערט אַנ-עצה, וואָס א קייניג דעם צו טון.

האט זיך יוחנן דער זון פון מתתיהו גימאכט א שווער, צוויי דאמין די לענג און א דאם די ברייט, און ער האט זי באַהאַלטן הינטער זיינע קליידער.

ער איז גיקומין קיין ירושלים, גישטעלט אין שטאַטישן טויער, גירופן די היטערס און גיזאנט צו זיי: איך, יוחנן דער זון פון מתתיהו, בין זיך גיקומין פארשטעלן פאר ניקטורן.

(1) אלכסנדר מוקדון.

(2) א צווייטער נוסח: און ער האט אים אַנגירופן „מכבי“.

פרענגט גיחארן דער מאן מיט דער פרוי, און זענען גיהרגט גיחארן א קייגן זייער ניי-גיבורינים סינד.

און איין יידישע פרוי, וועלכע האט גיבוירן א זון נאכן מאנס טויט, און אים מלכה גיזען צו אכט טעג, איז ארויסגיגאנגן אויף דער ירושלימער מויער מיטן זון אין דער האנט.

און זי האט אויסגירומן און גיזאגט: הער נאר צו בגרים, דער רשעו איר ווילט פארשטערן דעם בריית-צייכן וואס האט מיט אונדז גישלאסן; אבער מיר וועלן נישט אויסהערן מקיים צו זיין דעם בונד פון אונדזערע עלטערן שבת, ראש-חודש און מילה וועלן פון אונדזערע קינדס-קינדער אויך אפגיהיטן הערן.

און זי האט אראפגיחארטן איר קינד אויף דער ערד, און זי איז נאך אים נאכגיפאלן, און ביידע זענען צוזאמן גישטארבן, און אויך א סך אנדערע יידן האבן אזוי גיטון אין יענע צייטן, און האבן נישט גיחאלט פארשטערן זייערע עלטערנס בריה.

דעמלט האבן יידן גיזאגט איינער צום צווייטן: קומט און מיר וועלן שבת האלטן אין א הייל, כדי מיר זאלן נישט דארטן אים מחלל זיין; האט מין אבער דאס דערציילט פאר בגרים.

האט בגרים דער רשע גישיקט באוואונט מיילטער, וועלכע האבן זיך גיזעצט ביי דער הייל-עפיונג און גיזאגט צו זיי: יידן, קומט ארויס צו אונדז, עסט פון אונדזער ברויט, טרונקט אונדזער וויין, און פירט זיך אזוי ווי מיר? האבן די יידן גיענטפערט און גיזאגט איינער צום צווייטן: מיר גידענקן נאך וואס האט אונדז גייהיטן אויסן פארג סיני; וועקס טעג זאלסטו ארביטן, און אין זיבטן — איז שבת; איז אונדז ליבער דאס צו שטארבן אין דער הייל איידער מחלל שבת צו זיין.

נאך דעם, אז די יידן זענען נישט ארויסגיקומן, האבן בגרים מענטשן גיברענגט האלץ, עס אנגיצינדן אויף דער הייל-עפיונג, און ס'זענען דארט אהעקיקומין א טוינט נפשות, מענער און פרויען.

נאך

דער מעשה זענען ארויסגיגאנגן די סיניף קינדער פון מתתיהו: יחנן און זיינע מיר ברודער, און האבן מלחמה גיהאלטן מיט די פעלקער, א סך פון זיי אויסגיהרגט, און די רעשט פארטריבן פון איבער די ים-מדינות, הייף זיי האבן גיהאט בטחון אין גאט פון די הימלין.

דאן איז בגרים דער רשע אראפ אין א שיף און אנטלאפן צום מלך אנטיוכוס, און מיט אים זענען גיזען נאך מענטשן, אנטלאפניגע פון דער שווערד.

האט בגרים גיזאגט צו אנטיוכוס: דו קייגט האסט גיזעבן א באפעל צו פאר-שטערן ביי די יידן דעם שבת, ראש-חודש און מילה, און א גרויסער בונד איז מדינה איז גיחארן צווישן זיי.

ווען אפילו ס'זאלן אויפגיין אלע פעלקער, נאציאנין און שפראכן, וועלן זיי נישט קאנען זיך אנ'עצה געבן פון ד'סיניף קינדער פון מתתיהו, הייף פון לייבן זענען זיי שטארקער, מיט אדלערס — לייכטער, און פון בערן — דרייטער.

און דעריבער, קייגט, זאל גיפעלן מיין עצה אין דיינע אויגן, און זאלסט נישט מלחמה האלטן מיט די יידן, מיט די איינציקע לעגיאניק, הייף אויב דו וועסט אנהייבן מיט די יידן מיט ווייניק מענטשן, וועסטו זיך שפעטער שעמן א קייגן אלע פעלקער.

שרייב דעריבער און שיק בריוו צו אלע לענדער פון דייין קייגרייך, און זאלן קומען אלע מיליטער-פירערס און מיר וועלן פון די יידן קיין איינים נישט איבערלאזן; און אויך העלפאנטן גיפאנצערטע זאלן מיטגיין מיט אונדז. אז די זאך גיפאלן דעם מלך אנטיוכוס און ער האט צושיקט בריוו אין אלע לענדער פון זיין מלוכה און ס'זענען גיקומען די פירערס פון אלע פעלקער און מלוכות, און אויך מיטגינען גיפאנצערטע העלפאנטן.

און צום צווייטן מאל איז בגרים דער רשע אויסגיגאנגן אויף ירושלים, דורכי-גיבראכן די מויערן און גימאכט אין בית-המקדש דרייצן שפאלטונגן, און אויך די שטיינער האט ער אזוי צוקלאפט, פון עס איז דערפון גיחארן ערד. און ער האט צו זיך גיזאגט: דאס מאל וועלן די יידן מיך שוין נישט קענען ביי-קומען, ווייל פול איז מיין מיליטער און זייער שטארק פון אייך; אבער גאט אין הימל האט אזוי נישט גיטראכט.

און די סיניף קינדער פון מתתיהו האבן דאס דעהערט, האבן זיי זיך אויפ-גייהיבן און גיקומען נאך מצפה און גלעד, אין וועלכער יידן זענען אמאל אנ-טריינין גיחארן אין די צייטן פון שמואל הנביא.

זיי האבן גיפאסט, גיזיצן אין אש און גיבעטן רחמים פאר גאט אין הימל.

דאן איז זיי איינגיפאלן א גוטע עצה, (יהודה איז גיזען-עלצטער, דער צוויי-טער שמעון, יחנן דער דריטער, דער פערדער יונתן, און אלעזר דער פיפטער).

און זייער פאטער האט זיי גיבענטשט און גיזאגט: לך, יהודה מיין זון, וועל איך פארגלייכן צו יהודהן יעקבס זון, וועלכער איז גיזען פארגלייכן צו א לייב; דרך, שמעון מיין זון וועל איך פארגלייכן צו שמעון יעקבס זון, וועלכער האט אויסגיהרגט די קינדער פון שכם, דרך, יחנן מיין זון, וועל איך פארגלייכן צו אבנרן, דעם זון פון גר, דער פעלדמארשאל פון ישראל; דרך יונתן מיין זון, וועל איך פארגלייכן צו יונתן דער זון פון שאול, וועלכער האט גיטייט די פלשתים, דרך, אלעזר מיין זון, וועל איך פאר-גלייכן צו פנחסן, דעם זון פון אלעזר, וואס האט מקנא גיזען צו זיין גאט און גיראטיוויט די יידן.

נאך דער פאטירונג זענען איינס זעלבן טאג ארויסגיגאנגן די סיניף קינדער פון מתתיהו, פארפירט א קריג מיט די פעלקער, און פון זיי א סך אויסגי-הרגיט; און יהודה איז גיפאלן א טויטער.

דעמלט, אז מתתיהוס קינדער האבן דערזען, אז יהודה איז גיפאלן א טויטער, האבן זיי צוריקגעקערט און גיקומען פאר זייער פאטער.

האט דער פאטער צו זיי גיזאגט: פאר וואס זענט איר עפיש צוריקקומען? — האבן זיי גיענטפערט:

יהודה אונדזער ברודער, איז גיפאלן א דעהרגיטער, און ער איז אזוי חשוב גיזען ווי מיר אלע צוזאמין.

האט מתתיהו גיענטפערט און גיזאגט צו זיי: אויך איך וועל מיט אייך ארויס-גיין און מלחמה האלטן מיט די פעלקער, דאס פאלק ישראל קען דערווייט פארטריבן און איר האט זיך שוין דערשראקן אויף אייער ברודער.

איז מתתיהו אין זעלבן טאג ארויסגיגאנגן מיט זיינע קינדער, און פארפירט א מלחמה מיט די פעלקער.

און ג-ט אין הימל האט איבערגיענטפערט די אלשטארקסטע פון די פעלקער אין זייערע הענט, און זיי האבן פון זיי פול אויסגיהרגט, די אלע וואס האבן גיקאנט האלטן א שווערד, און ציען א פויגן און די אנפירערס פונם מיליטער מיט די שטעל-פארטעטערס, ס'איז נישט פון זיי איבערגיבלעבן א אנטריינער און די רעשטלעך פון די פעלקער זענען אנטלאפן איבער די ים-לענדער. און אלעזר, וועלכער האט זיך פארגיברייט מלחמה צו האלטן מיט די העל-פאנטן איז דערטרונקן גיחארן אין זייער מיסט, זען ס'איז צוריקקומען פון דער מלחמה האט מין אים גיזוכט צווישן די לעבדיקע און טויטע און מ'האט אים נישט גיקאנט גיפונען. ערשט שפעטער האט מין אים אויפגיזוכט צווישן האכונדעס העלפאנט-מיסט.

און די יידן האבן זיך זייער גיפרייט, וואס זייערע שונאים זענען זיי אריינגי-פאלן אין די הענט אריין, א טייל האבן זיי פארברענט אין פייער, א טייל דערשטאכן מיט דער שווערד, און א טייל אויסגיהרגט אויף די בייער. און דעם רשע בגרים, דעם פארפירער פון זיין פאלק, האבן יידן פארברענט אין פייער.

אז דער קייגט אנטיוכוס האט גיהערט, אז בגרים דער רשע מיט די אפ-רעס פון זיין גאנץ מיליטער זענען דעהרגיט גיחארן אין ער אריין אין א שיף און אנטלאפן אין ד'לענדער, און אויף וועלכן ארט ער איז נאר גיקומען האט מין אין אים ווידערגישפעניקט און אנגיהרופן, דער אנטלאפנער.

דערנאך זענען די השמונאים-קינדער גיקומען אין בית-המקדש אריין, האבן פארשעטיקט די צובראכענע טויערן, פאראכטן די שפאלטן און אויסגירייניקט דאס מקדש און די עזרה פון די טויטע און אומרייניקייט.

זען זיי האבן גיזוכט קלארן אייל אנצוצינדן די מנורה האבן זיי גיפונען בלוזן א פלעשל, וואס איז גיזען גיחממט מיטן פהן-גדולס רינג, און זיי האבן פארשטאנען אז עס איז ריינער אייל, אבער ס'איז בלוזן גיזען דארט אויף איין טאג אנצוצינדן.

אבער גאט, וועלכער האט דארט גימאכט רוען זיין נאמען האט אריינגיעבן א ברכה אין אייל און מ'האט פון אים אנגיזונדן אכט טעג, איבער דעם האבן די חשמונאים-קינדער באשטעטיקט און אויף זיך גינוסען.

די חנוכה-ליכטלעך

פון הרב ד"ר אשר הכהן

לא בחיל ולא בכח,
פי אם ברוחי, אמר ד' צבאות.
נישט מילט מאכט און נישט מיט קראפט,
גאר מיט מיין גייסט, זאגט השם צבאות. (זכריה)

יעדים יאר, ווען עס קומט כ"ה כסלו ציגן זיך אן אין די יידישע היי-
זער די חנוכה-ליכטלעך, דאָס זענין עדות פון אַ צייט, וואָס איז
שוין עלטער פון צוויי טויזנט יאר, זיי דערציילן פון אַ רומערישער עפאכע אין
דער יידישער גישיכטע, פון די מלחמות און נצחונות פון די מלכים.
די ליכטלעך זענען אבער נישט בלויז זכרונות פון אַלע צייטן, זכרונות, וואָס
דערמאָנן אונדז, וואָס האט זיך אַמאָל גיטראפן אין דער גישיכטע, די קליינע
פלעמעלעך פון די חנוכה-ליכטלעך זענען פיל מער, ווי דאָס, זיי דינען פאַר
אונדז אַלס מוסר-השכל פאַר אַלע צייטן און פאַר אַלע ערטער.

דער ערשטער גידאנק, וואָס עס לערנין אונדז די חנוכה-ליכטלעך איז דער:
דאָס ייִדנטום קאָן נישט צושטערט און פאַרניכטיט ווערן, אויב דאָס ייִדישע
פאלק וואלט גיווען פאַרגענגלעך, ווי אַלע אנדערע פעלקער, וואלט עס שוין
לאַנג גיהאַט אונטערגיאַנגן, אין די צייטן פון אַנטיוכס עפיפאַנוס, וועלכער
האט מיט זיינע ריזיקע היילות באַזעצט דאָס ייִדישע לאַנד און גיוואלט פאַר-
טליקן דאָס ייִדישע פאלק, דאָס ייִדנטום האט דעמלט איבערגעלעבט דעם
שווערסטן מאמענט פון זיין גישיכטע, וואָרן, צום אויסערלעכן שונא האט זיך
נאך באַהאַלטן דער איבערלעכער פריינט, אין גישטאַלט פון די העלעניסטן און
מיט גימנאַזאַמע פּחות גיוואלט עוסק מן השרוש זיין דעם ייִדישן גייסט, און
די העלעניסטן זענען גיווען אַ שטאַרקע פאַרטייל אין ייִדישן פאלק, די נשיאים,
די גרעסטע לייט, די רייכסטע מענטשן פון לאַנד און אפילו אייניגע פּהנים
גדולים האבן גיהערט צו דער העלעניטישער פאַרטייל.

פון דרויסן איז גישטאַנן אַן-אומבאַזוגבאַרער שונא, און פון איינווייניק זענען
די פּרער גיווען בוגדים אַפּטרייניקע און פאַררעטער, און עס האט זיך אויס-
גידאַכט, אַז דאָס ייִדישע פאלק איז פאַרמשפט צום אונטערגאַנג.
אבער דעמלט איז אַוואונדער גישען, איינע פון די געסטע ניסים אין דער
וועלט-גישיכטע.

אין דער נאַטור הערשט די רעכט פּוניה שטאַרקערן, פל דאָלם גבר, די
שטאַרקער חיה פאַרצוקט די שוואַכערע, דאָס איז אַן-אייביק גיווען אין דער
נאַטור, אבער אין דער מענטשלעכער גיוועלשאפט טאַר נישט הערשן און עס
הערשט נישט דאָס דאויקע גיווען, דאָ גילט אַמאָל אַן-אַנדער גיווען, אַ לערע,
וואָס עס האט גילערנט דער נביא זכריה: **לא בחיל ולא בכוח, פי אם ברוחי,
אמר ד' צבאות.** — נישט מיט מאכט און נישט מיט קראפט, נאר מיט מיין
גייסט, זאָגט ג-ט דער האר פון דער וועלט, און דער מענטשלעכער גיוועל-
שאפט ענטשנייט נישט די פּיושע קראפט, נאר דער גייסט, וואָס איז אונדז
באַשאנקן פון ג-ט איז דאָ דעציירערד.

און אויך אַלע ייִדן מיט זיי: צו מאַכן פון די אַכט טעג — טעג פון שמחה
און מאַלצייטן, אַזוי ווי אַנדער יום-טובדיקע טעג, וועלכע זענען פאַשריבן אין
דער תורה.

אַנצוצינדן אין זיי לעכט, און צו מאַכן וויסן די נקמות וואָס גאט פון הימל
האט גיטן אין אונדזערע פיינט, און ס'איז פאַרבאטן צו קלענן אין די טעג, און
צו פאַסטן, און דער יעניקער, וואָס האט אויף זיך גינעמן, נאך פון פריער צו
פאַסטן — האט גיבעטן צו גאט!

און חשמונאי מיט זיינע קינדער ווען זייערע ברידער האבן אויך נישט גיהייסן
פאַרלעשן די עבודה אין בית-המקדש, פון יענער צייט אַן איז מער נישט
פאַרליבן אַ נאָמען צו דעם קיניגרייך: יין.

און דאָס מלכות יהודה האבן אויבערגינעמן די חשמונאים, קינדער און זייערע
קינדס-קינד פון יענער צייט אַן ביז דעם חורבן פון גאטס-הויז, וואָס האט
פאַסירט מיט צוויי הונדערט און זעקס יאר שפעטער.

דעריבער טון די ייִדן פון דעמלט אַן אין אַלע זייערע גלות-לענדער היטן די
טעג און רופן זיי: טעג פון מאַלצייטן און פריילעכקייט — פון סיניף און
צוואנציק טאָג אין חודש כסלו, אַכט טעג — ביזן היינטיקן טאָג.

פריי איבערגינעצט דורך
O. אלף.

פאַר אונדז ייִדן איז דאָס דאויקע גיווען שטענדיק גיווען אַ טרייסט, און פאַר
זונדערס איצט, ווען די כּוואַליע פון אַנטיסעמיטיזם און אַנטי-ייִדישע עקסצעסן
האט פּמעט אַרומגיכאַפט גאַנץ אייראָפּע.

די אויסערלעכע גיפאַרן שרעקן אונדז אבער נישט אַזוי שטאַרק אַפּ. ייִדן האבן
שטענדיק גיהאַט שונאים, יעדער דור האט זיך גיהאַט זיין המן, וואָס האט
אונדז גיוואלט פאַרטליקן און פאַרלענן. און דאך לעבן מיר, ווייל מיר
האבן אַ גרויסן ג-ט, וואָס האט אונדז שטענדיק אַרויסגיראַטיוויט פון דער
ספּנה. פאַרן קיום היהדות זענען פיל גיפערלעכער די אַסימילאַטארישע טעג.
דענען און שטרעמונגן, וואָס האבן זיך לעצטנס פאַרשטאַרקט ביים ייִדישן
פאלק, די דאויקע לייט זענען די מאדערנע העלעניסטן, וועלכע ווילן צוליב
קאַריערע פאַרשאַכערן און פאַרקויפן די הייליקסטע אינטערעסן פון ייִדישן
פאלק צוזאַמען מיט דער אמונה, מיטן גלויבן פון אונדזערע אבות.

אבער אייביק און אומצושטאַרבאַר איז דאָס ייִדנטום, דאָס לערנין אונדז די
חנוכה-ליכטלעך, די דאויקע הייליקע פלעמעלעך וועלן נישט פאַרצאַנקן, נישט
אויסגיין, נישט פאַרלאַשן ווערן, מיר וועלן אויך די איצטיקע שווערע צייטן
איבערלעבן, ווייל מיר זענען אַן-אייביק פאלק.

גאט האט אונדז דעמלט, בימי החשמונאים גיראַטיוויט פון אונטערגאַנג, ווייל
ער האט אונדז באַדאַרפט האַבן צו פאַרשרייטן די תורה און צושטראַמין דעם
קולט פון דער גאטהייט אין דער וועלט, יענע מלחמות זענען גיקומין אַלס
אויסברוך פון אַן-אידען-שטרייט, די גריכן האבן גיהאַט אַ הויכע קולטור, שוין
אין יענע צייטן האט דאָס דאויקע פאלק באַזיגן אַזא הויכע קונסט און קול-
טור, אַז ביזן היינטיקן טאָג טוט מין עס נאך באַוואונדערן, אבער מאַראַל און
זיטלעכקייט איז דארט נישט גיווען בנמצא, און דעריבער האט דאָס ייִדישע
טאלק גימוזט אַרויסגיין אַלס זיגער פּוניה קאַמף, וואָרן דאָס ייִדישע פאלק,
וואָס איז, וואָס אַנאַמת אין דער היזיכט פון קונסט גישטאַנן אויף אַ גידיע-
ריקערע שטופּע, אבער די מאַראַל, זיטלעכקייט און די אייביקע געטלעכע
אמתן זענען אַרויסגינאַנגן פון אונדז, און ווען דאָס ייִדישע פאלק וואלט
דעמלט חלייה, אונטערגיאַנגן, וואלט אין צוויי הונדערט יאר שפעטער נישט
גיקאנט גיבירין ווערן דאָס קריסטנטום, און מיט אַכט הונדערט יאר שפעטער
דער איסלאַם, די צוויי אמונות, וועלכע האבן באַהערשט די הערצער און מוחות
פון גאַנצן מענטשלעכן ישוב.

אין דער היינטיקער צייט האט נאך דאָס ייִדנטום אויך גינען קראַפט בייצושטיין
אַלע אַנפאַלן פון די שונאים, וועלן מיר האַבן נאך זייער פיל צו לערנין דער וועלט,
וואָס קאָנן מיר אבער טון פרי צו דערהאַלטן דאָס ייִדנטום? — דאָס חנוכה-
ליכטל גיט אונדז דערויף אַ חשובה, דאָס קליינע חנוכה-ליכטלעך נישט אַנגי-
צונדן מיט אייל האט, ווי באַוואוסט אַטבע זיך אַפּצוטיילן פון וואַסער, נישט
אויסצומישן זיך מיט אַנדערע פליסיקייטן, ווייל מיר זאלן נישט מישן אייל
מיט וואַסער, וועלן די קליקלעך אייל זיך האַלטן באַזונדער, אַרויפשוואַמען
אויף דער אויבערפלאַך און זיך האַלטן אין דער הויך איבערן וואַסער, אַזוי
דאַרף אויך זיין דאָס ייִדישע פאלק, אונדזער הייליקסטער חוב איז צו דער-
האַלטן אונדזער אמונה און קולטור און איר אייגנאַרטיקייט, אַן-אונדזער אַן
שום צומישונג פון פּרעמדע.

גאט האט אונדז דערמיט גיגעבן אַ זייער שווערע אויפגאַבע, מיר לעבן אויסגי-
מישט צווישן פעלקער, אַן אַ היים און אַן אַ לאַנד, שטענדיק צוזאַמען מיט
אַנדערע, און דאך מוזן מיר זיך האַלטן אַפּגינזערט, און ווי קאן עס אַן-
דערש זיין, ווען מיר וואלטן קייל גיווען אויף דעם דאויקן גיביט און גינאַשט
אַביסל פון דאָ און פון דארט, וואלט שוין לאַנג נישט גיבליבן קיין זכר פון
אונדז, און אויב מיר וואלטן יא עקזיסטירט, וואלטן מיר גיטראַגן אויף זיך
אַ הויכער פון באַבילאניש, כאַלדעאיש-גריכיש-רוימישער קולטור, וואָרן, ווי איז
דען דאָ אַנאַרט אויף דער וועלט, וואו ייִדן זענען נישט גיווען, און מיט וועל-
כע קולטור זענען מיר דען שוין נישט גיקומין אין באַריינג?

און מיט שטאַלן קוקן מיר אויף די חנוכה-ליכטלעך, זיי ווינקן צו אונדז אַזוי
פריינטלעך און דערייילן, אַז צוליב דער עקשנות, אייניגשפאַרקייט פון אונד-
זערע עלטערן, וועלכע האבן נישט דערהאַט קיין שום פּרעמדע צומישונגן צו
דער ייִדישער אמונה, עקזיסטירן מיר ביזן היינטיקן טאָג, די חנוכה-ליכטלעך
זענען דעריבער אַ לערע, אַנזאָג פאַרן ייִדישן פאלק, זיי דערייילן פון אַמאָליקע
העלדישע מעשים פון הייליקע מלחמות פאַר ג-ט און פאַר זיין תורה, זיי
זענען אויך אַ לערע, ווי אַזוי דאָס ייִדישע פאלק דאַרף זיך פירן, אַז עס זאל
ווידער נישט גישטעלט ווערן ביים פאַרטן פון אונטערגאַנג.

הא... ווער האט זיך אלץ, דאס מויל פארמאכט ו
דערשטיקט אין מיטן, ווער נאר גילאכט
מויל צועפנטע, שטייט צולם גישפאנט.

(פונים ציקל: ביים שיין פון די לבנה)

וואס האט זיך עפנט דארטן, אין אים - צוברויט
דאס ליכט אין איין האנט, די אנדערע גיטויסט,
רייבט אן שטערן, ביי - רהאט זיך דערמאנט.

א ציטער, א צאפל פארקויפטשט די ברעם
אימה און ראה, דריקט אויס זיין גיזיכט
דאס דערמאנט ער איצט, צירוף פון שם
וואס שטייט אין ערשטן טאג, פון וועלט-באשאף
און גאט האט גיזאנט, זאל זיין ליכט
איז גיווען ליכט.

און עולם בליבט שטיין, פארחדושט, פארגאסט
ס-באוועגט זיך אין שול, ס-גלייכן זיך רוקנס
ס-וויל יעדער הערן, ס-וויל יעדער קוקן
ס-שטיין די אויערן, וואס שטייען ארום
טויל קרעכען, טויל זיפצן, שאקלין צו פרום
פאטער אין הימל, ווי האלט מין דערביי.

ס-ציטערט די האנט, נאך מער די שטים
וואס אמאל שטארקער, גיהעכערט זיך האט
גילויבט ביסטו גאט, וועלט-קניג, אונדזער גאט
וואס האט אונדז גיהיליקט, מיט זיין גיבאט
צו צינדן, דאס ליכט פון באניי...

ג

צינדן זיך ליכטלעך, אין מנורה און אויגן און - צאפלין
דא - אין רצון, דארטן - אין שווארץ אפלין
גידערן הימלין, גייען אקייגן
שטעלן זיך ארום - הייליקן פייער
תכלת-קרוינין, שאמריום גיטרענע!

פאררויטלין זיך ליכטלעך, זינגן א שיר
הנרות הללו, צו - מצות צור
שאקלין זיך ערנצט, שטארקער זיי ברענין
און - דעם שמש, איז נישט צו דערקענין
ס-איז נישט זיין שנים, דאס זעלבט וואס פריער.

שימערט שניי פון אויוון, ווי זילבער עטרה
פונדאניס ס-בליצן, מילדע אויגן קלארע
באָרד און פיאות, שניי וויסער פאטריארך
און די צורה - איז אן א פארגלייך.

צו זען וואס מער, איז יעדנס פארלאנג
איז סכנת נפשות, אין שול דער גידראנג,
פייגן שוין קעפ, די וואס שטייען ארום
בעסער צו הערן, דעם גיגון פון אים.

אין אונט נאכטיקט גיוויין, אין דער פרי - גיזאנטי
פארקלערט זיך א וועלט, שפינט דעם גידאנק
דער אונט, דער אונט, ווער ווייסט דען ווי לאנג?

נאר וואס קאן ער טון, אונטן - מוז
אין גאנצן פאריאג, איז נישט אין זיין רשות
צינט ער ליכטלעך, וואס ליכטן וואס לינדן
באגילדן די נאכט, בלייבן די וואונדן.

א טייערע, הייליקע ליכטלעך!

צואווייען זיך ווינטן, שטורמין ברויזן
המ... ס-איז נישט א וועג באלינגט מיט רויזן
דער וועג פון א יידישן צינדער...

ווי לאנג, דויערן סכנות, ביו מע דערגייט
אלץ האט א רויף, יעדער וועג זיין גבול
נאר שטיינער, נאר שטיינער זענין צולינגט
א דערלאנג אין דער זעט, א שטופ, א שטארך...

פליסטערן ליפן א תפילה אין דער שטיל
רבוג של עולם!
דער וועג, דער וועג נאר, זאל בשלום אדורך

ב

יעדער וועג מיט א גבול, אלץ האט א סוף

שטופט זיך דער שמש א דארער א בלאסער
אזוי לאנג, ביו ראיז גיקומין אויוון ארויף
וואו ליכטלעך, האבן אקייגן גיבלאנגט
מיט כלה-צניעות, ציכטיק וויסע
נאך נישט גילויכטן און נאך נישט גיצאנקט.

גיוואשן די הענט אין פיכטן שויב
צו זיין ליבן נאָמין, גיגעבן א לויב
פאר אַלץ חסדים, וואס מיט אים גיטון
פאר ליידן, וואס פארפילמאכן די פרייד,
פאר דערנער-וועג, וואס פארזונקט דעם ציל
און ווי א פהן, צום צינדן, זיך גיגרייט
גרייניקט דאס הארץ, גיהיליקט דאס גיפיל
מיט לויטערע כוונות און עיון...

ווי גיקוואלטע, פון הייכן בערגישע
שפרודלין זחות פרישע, אן א פארהאלט
און ניי-גיבורין, ווערט ס-גאנצע גישטאלט
אויגן - פייערן, אייזן שטאל די הענט
שטערן גילייניעט ווי מיט א דימענט
שעפטשיט לשם חוד, פארדבקהט, פארמאחט
און שטארקער שפרודלט, קוואלט דער כוח
כוח פון טהרה, כוח פון קדושה...

באפעסטיקט די גארטל, אַרבל פארשאַרצט
גישלאסן די אויגן, גיעפנט דאס הארץ
און גיזאנט אזוי צו זאָגן:
ס-זאל זיין דער-וועג, פאר דיר מיין האר
אז די ליכט, וואס כ-גי דא איצט צינדן
זאלן די שאַנס פאריאָגן
און פארטראָגן

דארטן וואו ס'קומט נישט קיין ילוד אשה
און טאָג זאל שוין טאָגן
א טאָג א נייער א פרישער
באזונט מיט רחמים, באַשטראַלט מיט קדושת
און א סוף זאל שוין נעמין צום צער
פארוויש שוין טרער, פארהאלט דאס גיוויין
ס-זאל זיין דער רצון, פאר דיר מיין האר
במהרה בימינו, ונאמר אמן...

ס-פארגלאַנגט די מנורה, אויוון אויף פענצטער,
פון ס-איז א באַיאָרשע, גאַרנישט דערקענסטו
קיין שטרענקלעך ושאַווער, קיין שפור פון ראסט
דאָס האט שוין, דער שמש, ס-באָשוין גילאט
אַליין צוגיהאלפן, גיאָריש גיטרע
זאָנט זשע אַדראַ, צי ס-איז נישט ווי גיט.

ס-פארגנדיקט שוין קדיש, ביים עמט דער חזן
הערט סכנת-נפשות, אין שול-דער גידראנג
דרייטיק אויף א טיש, צי זען אויף א באַנק
גיך זעקסט און גיפערסט, נישט צום אויסהאַלטן,
פלוצים שששא... אַטימט זיך פארהאַלטן
צענדליקער פינגער, צו מערב זי ווייזן
ביי חברה קונדסים, א גדולה א פרייד
א הורא... א וואַרש... דער שמש שוין גייט.

שטופט זיך דער שמש א דארער א בלאסער
און ס-שלעפט זיך, נאך אים, די קאפאטע
פון אויוון - באַשנייט, באַגאנס מיט וואַסער
פון אונטן - גיטונקין אין בלאטע...

שטופט זיך דער שמש, א דארער א בלאסער
דער שניי... דאס פנים... וועלכיס איז וויסער?

שטייט ער אזוי און ארום אים די שרייער
ג-גארטלט די לענדן, פאליס צופלייגן
שטערן צוקניטשט און א לאווע מיט פייער
שפריצן פון פערלעך, צוגליטע אין אויגן...

אך די אויגן, די אויגן, דערציילן א סך
מע דארף נאר צו קאנין, צו וויסן די שפראך
נשמה ליגט אין אויג, אויב איז נשמה,
אויג איז א וואלף און אמאל-א מאמע...

פאראן אויגן, וואס שפליטערן די נאכט
אמאל פארווינטע, אמאל גאָר צולאכט
טא גיזשע צו נענטער, קוק דיר גוט אין
טינט-וועלדער פון ליידן, הימלין פון פלין
נמע דארף נאר צו קאנין, צו וויסן די שפראך...

שטופט זיך דער שמש, א דארער א בלאסער
אר חברה קונדסים, זיי לאזן דען גיין!
פארצוימין דעם וועג, כאטש נעם און צערטס זיי,
פארוואַרפן מיט שניי, פארייגן מיט שטיין

ס-איז נישט א וועג, באלינגט מיט רויזן
דער וועג פון א יידישן צינדער...

אין מיטן שטורמין, וואס ברויזן און ברויזן
דערהערט ער א ווייניגן, דאס בעט זיך די נאכט
צופראל וונט טויער, וואס פאר מיר פארמאכט
באגלידע די ערד, דעם הימל פארבלאָ
פארגרינגער מיין אומיט, לינדער דעם גראָ
חשכות באווייס, באַליכט מיין שוואַרץ
מיט פייער פון דעת, מיט פלאם פון הארץ.

גייט ער, דער שמש, די נאכט אנטבלייזן

דולצינע און לולו / העשיל קלעפטיש

אין אַנאָבסטראַקט ווען דאָנאָט דער גרעסטער דיכטער פון מיטלאַלטער, האט פאַר זיין אירעאַליזירטע גישטאַלט אויסגיקליבן דאָס מיידל בעאַטריטשע. איר האט ער באַזינגן זיין גאַנץ לעבן, זי האט אים - לויט זיינע ווערטער - באַשאַנקן מיט דער פּאָעטישער מוזע און באַפּליגלט מיט באַגייטערונג. אבער אַזאַ מיידל ווי בעאַטריטשע האט, ווי עס זייזט אויס, גאָר אין גאַנצן נישט גילעבט. דאָס איז גיווען אַנאָאיסטירוימעט פיגור, אַ דיכטערשער שפּינוועב. פּאַז איז די פּרוי גיווען אין דעם ריטערלעכן דאַמין-קולט: בלויז פּאָעזיע, צו דער פּרוי, וואָס מ'האט אַנגיטראפּן אין דער פּראָזע, אין דער טאַגטעגלעכער ווירקלעכקייט. האט מין זיך באַזינגן ווי אַ שקלאַפּין. די פּרוי איז גיווען אַ פּאַנטאַזיע, אַ דעקאָראַציע, און אין לעבן קיין שום רעאַלע באַדייטונג נישט גיהאַט זי אין גיווען שטענדיק די אונטערטעניקע שוואַכע דינסט-מיד פון איר האַר, שטענדיק גרייט אויסצופירן זיינע באַפעלן און קאַפּרין. קיינמאָל נישט קיין העלפּערן און ראַטגעבערן פון מאַן, קיינמאָל נישט קיין גלייכ-באַרעכטיקטער מיטגליד פון דער פּאַמיליע. קיינמאָל נישט קיין מענטש...

ווי ווייט לינגערש און אומגעלומפערט עס איז גיווען אַזאַ באַציאונג צו דער פּרוי באַזינגט די פּרוי, וואָס ווערט גישילדערט אין בוך „דאן קישאט“ פון שפּאַנישן שרייבער סערוואַנטעס. דאן קישאט איז אַ ריטער און ער וויל טון אַלץ, לויטן ריטערלעכן ספר המנהגים. איז אט ווייט ער, אַז אַ ריטער אין קיין ריטער נישט, און אַ אַלע זיינע גבורות האבן קיין ווערט נישט, אויב אים באַגייטערט נישט דער גידאַנק וועגן אַ באַזינגערן פון זיין האַרץ. קלויבט ער זיך אַלואַ אויס אַ פּויערטע פון דארף. זי הייסט אַדאנסאַ לאַרענצאַ, אבער דער דאזיקער נאָמין איז נישט גינג מעלאדיש פאַר דאן קישאט פאַר טאַזיע און ער מאַכט דעריבער זיין האַרץ פאַר דער פּרינצעסין דולצינעאַ. איז עס קאַמיש לאַרענצאַ איז אַ פּשוטע פּרוי, זי האט זיך אירע טאַגטעגלעכע זאַרגן און דאַגות. זי וואלט אַזוי שטאַרק גיוואלט, אַז איר פאַרערער זאל זיך באַמיען איר צו פאַרלייכטערן דעם שווערן עול, וואָס זי טראַגט אויף אירע אַרמע פּלייצעס. אבער ווער! דאן קישאט האט צו די פּראָזאישע ענינים קיין קאַפּ נישט. ער רופט איר גאָר „פּרינצעסין דולצינעאַ“ און רעט צו איר הויכע פּאָעזיע, שיט מיט מליצות און פּראָזן...

לאַכט מין, ווען מע לייענט עס. אבער הינטער דער קאַמישער סצענע ליגט אַ שטיק טראַגישע ווירקלעכקייט. דער פּריילעכער עפּיזאד דערציילט אונדז וועגן איבערגילעבטע ליידן, איבערגיליטינים ווייטיק און איינגינגאַבינע טרערן. עס שטייט פאַר אונדז אין איר גרויזאמער ווירקלעכקייט די טרויעריקע לאַגע פון דער פּרוי אין יענער צייט, ווען מ'האט איר באַזינגן און פאַרעלעכט, און באַן אופן זי נישט גיזען און נישט גיוואלט זען אין יענער צייט, ווען די פּרוי איז גיווען אַ פּאַנטאַטישע גישטאַלט און נישט קיין לעבדיקער מענטש.

דולצינעאַס זענן אויך די פּרויען אין דער ראַמאַנטישער ליטעראַטור. און בכדי אויסצומידן טעוה'ים ליבן מיר צו, אַז אַלס ראַמאַנטישע ליטעראַטור באַצייכנין מיר די ליטעראַרישע שטרעמונג פון סוף אַכצנטן און אָנהייב נינצנטן יאָר-הונדערט.

— ווי שייך איז דאָרט, ווי הערלעך!
דאָרט הייסט אין דער אויסערלעכער נישטידישער וועלט. און אפּט פּלעגן אַזעלכע אויסרופן קומין פון אונדערע פּרויען.

דאָס זענן איינגעלעך גיווען טענות. פּערזינליקער האבן זיי אַזוי גיקלינגן: — וואָס מ'שטיינט-גינגאַנט האבן מיר, יידישע פּרויען, צו דערלעבן אין דער יידישער גאַס? וואָס האבן מיר צו דערוואַרטן פון אונדערן הושכּוויק לעבן אין געטא? דאָרט, „ביי זיי“, איז דאך אַלץ אַזוי ליכטיק און שייך! דאָרט ווערן די פּרויען גישפּצט, דאָרט ווייסט מין ווי אַזוי צו באַציען זיך צו אַ פּרוי, דאָרט, ביי זיי, האט זיך אַנטוויקלט אַ באַזונדערער דאַמין-קולט... און נעמט אַ בוך פון זייערן אַ שרייבער: אומיטום איז דא אַ העלדן, אַ פּרויען-פיגור, וואָס פאַר איר זינגט דער מחבר סערענאַדיס און כבוד-לידער, דאָרט, אין דער פּרייער און ליכטיקער איראפּע.

עס האט זיך לעצטנס ביי אונדז אַביסל אַפּגיילט דער ברען פאַר דער אויסער-לעבנר וועלט. אבער ווייטער קומט אײַך נאך אויס צו הערן אַזעלכע מיני טענות.

איז פּדאי צו רעווידירן דעם ענין. זען וויפּיל אמת איז פאַראן אין די דיבורים, זען ווי גישפּצט די פּרוי אין ווירקלעך אין איראפּע, אין דער איראפּעאישער ליטעראַטור, און ווי „אונטערגישפּצט“ זי איז באַמת ביי אונדז, אין אונדזער ליטעראַטור.

פון דער ערשטער דאַמין-פּאַרערונג, וואָס האט גיהערשט אין איראפּע, זענן שוין אַפּפּיפּאַסן שיינע הונדערטער יאָרן. דאָס איז גיווען אין מיטלאַלטער, אין דער תקופה פון רײַ ערטום און פון די קרייץ-צוגן.

יענער דאַמין-קולט איז גיווען איינגעלעך אַ מין דינגן צו דער פּרוי. עס איז אַנטשטאַנדן אַ גאַנצער קולטור-סיסטעם. יעדער-ריטער האט זיך גימווט אויס-קלויבן אַ דאַמע. — ס'האט גימעגט זיין נישט זיין פּרוי, — וואָס די פאַרבן פון איר קלייד האט ער גיטראַגן אין זיין פּאַנצער, וואָס איר בילד האט ער גיטראַגן אויסן האַרץ. ער האט איר באַזינגן. אין זיינע לידער און גינגלינגן לכבוד איר באַזינגן גבורות און העלדישע מעשים.

אבער דאָס-דאזיקע אידעאַליזירן די פּרוי האט נישט באַטייט, אַז מ'האט די פּרוי טאַקע גישטעלט הויך, אַז מ'האט גילייגט אויפּמערקזאַמקייט אויף אירע זאַרגן, ניין, אין לעבן איז די פּרוי באַהאַנדלט גיווארן ברוטאַל און גראב. אין אַ באַרימטן ליד וועגן ריטער ריימונד ווערט דערציילט, ווי ריימונד האלט זיין פּרוי פאַרלאסן, ווי ער גייט אום מיט איר מיט חשד און אומצוטרוי, ווי צווי ער באַמיט זיך איר צו האַלטן אין פּחד און אין מורא און צו דערנידעריקן די פּרוי, וואָס די ריטער האבן אידעאַליזירט, האט גאַרנישט גיהאַט קיין שייכות מיט דער פּרוי אין לעבן. אַמאָל פּלעגט דער ריטער פּראַקלאַמירן אַלס די באַזינגערן פון זיין האַרץ אַזאַ פּרוי, וועלכע ער האט קיינמאָל נישט גיווען, אפּטמאָל אויך אַזעלכע, וואָס האט עקזיסטירט בלייבן אין זען אונזער פּאַנטאַזיע. די ריטערלעכע ליריק האט אויף אַזאַ אופן פאַרוואַנדלט די פּרוי

און נאך און נאך שבחים אַסך

האט מין דורך שול, דעם אַרון גיטראַגן
ס'באַגלייט די גאַנצע שטאַט, בראש מיטן רב
דעם קאַפּ גיבויגן, הענט אויף די ברוסט
אַזאַ... מיר האבן גאַרנישט גיוואוסט
דער שמש גיווען איז פון די למד וואו
גישטאַרבן, באַלד ווי גיווארן נהגליה
און שטאַרקער גיטרעט, גיווינט האבן אַלס.

האט מין דורך שול, דעם אַרון גיטראַגן
האבן פון פּענצטער, ליכט אויגן
גיפּאַמיט, גיפּרישט, קעלעך גיבויגן

זכורו יג...

און שטאַט האט קיין שמש פאַרמאַנט
ס'איז גישפּען בינאַכט, ס'האט קיינער גיפּולט
נאר לבנה האט גישניט, אין שוואַרצן גיהולט
שמייכל פאַרשוואונדן, דאָס ננים גרימאַסט
שטערן צושיקט, אויפּזוכן זיך גילאזט
נשמה פון צדיק, צו ברענגן אין הימל.

אין שטאַט גיווארן, אַ לילה אַ טומל
ס'האט יעדער דערציילט אַנ-אַנדערן שבח:

- גייריניקט די שול, מיט לאַנגער פאַרד גיקערט
- גיפּליטערט תהילים און בלחש גיטרעט
- אויף צרות הפּלל, נאך מער-פאַרן פרט
- פאַרן איינאַמין, אַ גוט ווארט גיהאַט
- גיליטינים גיהאַלפּן, גישטיצט אַרימאַן
- גיווען וואו נאר יושר און צדק פאַראן.

כ'צי אינער אַטיס, כ'זאַם אינער הויך
ווער, ס'האט אײַך גיצונדן, ציגט איר אים אויך
כ'פאַרשטיי יעדן רמז, כ'פּיל יעדים וואניקן
וואָס צושימערן נעכט, ווי בליציקע פונקין
און האבן מיר, צו כוחות באַוואויגן,
באַהעלן די נעכט, בלינדע באַוויגן.

א טייערע, הייליקע ליכטלעך!
לאזט מין אויסקישן די גאלדינע אויגן
אין שטראַלן פּאַסן, וואָס ווערן גיבויגן,
וואָס טריפּן אויף ווינען, מיט לויטערן ווען
באַטאַגן, פאַרשינגן - מינצטערן מין
די אויגן, די אויגן, - גיבענשט זאלן זען!

ס'איז פּאַרביט אַ טאָג נאָך אַ טאָג

אויך דעמלט האט אין דער אייראפעאישער ליטעראטור גיהערשט דער קולט פון איר מאַטעריעל די פרוי, און אויך דעמלט איז זי גיווען אַ דולצינע. עס איז כאַראַקטעריסטיש: דווקא אין דער תקופה פון ראמאנטיזם, אַלדז דעמלט ווען די פרוי איז אַזוי הויך גישטעלט גיווארן אין די לידער און אין די דראַמין, ווען מ'האט וועגן דער פרוי גשריבן מיט אַזאַ ענטוויאָונג און באַ גייסטערונג, דווקא דעמלט איז די פראַנצויזישע פרוי אלימפּיאַ דע גוש אַרויס מיט איר ווייגישריי וועגן דעם מצב פון דער פרוי. אירע ווערטער דער ציטערן, שוידערן אויף, זיי דערציילן וועגן אונטערדריקונג און ערנידערונג. און עס הערט זיך פונם ווייגישריי פון אלימפּיאַ דע גוש אַרויף צו דער גרעכטיקייט, זי זאל טאָנין אַ דין וחשבון פאַר הונדערט-יאָריקע עוולות און ליד, פאַר הונדערט-יאָריקע דערשטיקטע פרויען-טרערן...

וואָס פאַר אַ צביעות! די פרוי איז אין דער ראמאנטישער ליטעראטור די באַ ליבטע טעמאַ פון די קינסטלער, זי איז אַ צירונג, אַ פאַרהערלעכטע גישטאַלט. אַנאידעאַל, אַבער נעמט און שטודירט אַביסל די לאַגע פון דער פרוי אין יענים דור, נעמט און לייענט ווי אַזוי די אייגינע דיכטער, וואָס האבן אַזוי באַזינגן די פרוי, האבן זיך צו איר באַצויגן אין לעבן, און איר וועט בלייבן שטיין פאַרוואַנדערט און דערשטיבט, איר וועט פרעגן: ווי קאן גימאַלט זיין אַזאַ סתירה, אַזאַ קאנטראַסט? און איר וועט בליה ברירה מוזן ענטפערן - צביעות!

די פרוי איז אין לעבן גיווען רעכטלאז. מ'האט זיך צו איר באַצויגן מיט גראבן ציניזם. דער ענגלישער שרייבער טעקעריי פראוואוט אויפדעקן אין זיין ראמאן „אָן העלדן“ אַביסל אמת וועגן דער באַציאונג צו דער פרוי, ער פראוואוט דערציילן, וואָס עס ליגט הינטער דעם גאַנצן עקאָלאָגישן דאַמין-קולט און מיר דערזען פאַר זיך אַ בילד פון ברוטאַלן און גימיינים ענאזים. עס פעלט די מינצטע פאַרשטענדיגט פאַר דער פרוי.

וויפּל יידישע פרויען, וואָס האבן גיוואלט זיך עפינין אַ פענצטער צו אייראפע, היבן זיך אַנטציקט איבער גרעטכען, די העלדין פון געהטע „פּאָסט!“ דאָס איז דאך אַזאַ סענטימענטאַלע, צאַרטע פרוי, די גרעטכען, דאָס ווייזט דאך, ווי זיי, די גויים, ווייסן צו שעצן דעם פרויען-מין, באַמיען זיך צו שטודירן איר פּסיכיק צו דערקענען איר נשמה...

ווירקלעך אַזוי? לידער זע אין דאָס אַזוי גיט גרעטכען איז ווייך סענטי- מענטאַל, אמת, אבער וואָס, פאַר אַ קנעכטישע אונטערטעניקייט ליגט אין איר באַציאונג צו פּאָסטן, וועלכער באַמייט זיך ווייגישט איר נישט אויסצושטעלן אין אומאַנגיגעמלעכקייטן! גרעטכען איז ענג אין אירע בליקן, זי פאַרמאַגט נישט קיין פיצל ועלכטשטענדיקייט, זי איז „דאָס נאַיאַווע וועזן“, וואָס וואָגט נישט אַ ציינוואַרטאָן איר אייגן ווארט אין לעבן, נישט זי קאן, נישט זי וויל דענקן... האָר, רעגירער, יא, אַפילו דיקטאַטאָר - איז ער, דער מאַן, ער, פּאָסט... זי איז באַשאַפן אים צו פאַרוויילן, זי אַליין, פאַר זיך עקזיסטירט נישט. אַ פּאָסטער טרוים איז די פרוי דער ראמאנטיק-ליטעראטור. אין בוך „היינריך אפּטערדינגער“ פונם דייטשן דיכטער נאוואַליס זעט דער העלד אין חלום אַ בליו בלימל, וואָס פון זיין בעכערל קוקט אויף אים אַרויס אַ מילדיש פנים... און דאָס מייל ווערט זיין פרויען-אידעאַל, די רעאַלע פרויען קריגט ער שיינט פון דעמלט אָן, ביים דיכטער האפּמאַן זעט זיך נאך בולטער דאָס אַפּקלויבן זיך שאַטן-גישטאַלטן פון פרויען און דאָס נישט דערזען זייערע ווירקלעכע גישטאַלטן, זייערע ווירקלעכע שטרעבונגן און חלומות. די פרוי - דער מענטש האט פאַרלוירן איר רייך פאַר די פּאָסטן. עס איז די אַלטע, ריטערלעכע פּרינצעסין דולצינע...

אין דער פרויער, אַזוי גרויסער מאדערניסטישער ליטעראטור, ענדערט זיך דאָס בילד. די פרוי הערט אויף צו זיין אַ-מלאך, זי ווערט אַ-טייול. עס האט זיך ענדלעך די קינסטלער צוגיגעטן די אייביקע באַגייסטערונג איבער חוהם טעכטער, און זיי זענען אַיינגיפאַלן אין אַ גרימזאַרן, מיט גרויס ברען האבן זיי פּלוצלינג גינדיגן אַראַפּרייסן, דאָס אידעאַליזירטע אין דער פרוי און דערביי מיטגרייסן איר רעאַליטי, איר ווירקלעכן, מענטשלעכן פּרופּן.

פרויען-שונאים - אַזעלכע זענען דאָס רוב די שרייבער פון דער מאדערניס- טישער ריכטונג, דער פראַנצויזישער דיכטער באַדלער פאַראַכט די פרוי מיט „אַלע סטרונים פון דער נשמה“. די פרוי איז לויט אים אַ דעמאַן, אַ בייזער גייסט, „זי איז אַ עלצטאַנצו-פּרידינע און גימיינע שקלאַפּין... מיט דער איבער- צייגונג, אַז די וועלט דאַרף גיהעזן צום שטאַרקן, איז דורכנידרינגן גיישטע

פילאזאפיע, און עס טראַגט זיך פון גיטשין אַ טיטע פאַראַכטונג צום שוואַכן גישלעכט. זי איז אַ שפּילצייג, די פרוי, - און דאָס איז אַלץ. זי איז און דאַרף דערפאַר פאַרבלייבן אַ שקלאַפּין - זאָגט גיטשע „זאַראַטוסטראַ“, „פרויען זענען נאר קעץ און פייגל, אין בעסטן פאַל - קי“.

די פּרי-כאַראַקטעריסטישע פרויען-פייגור איז לולו. אַזוי הייסט אַ העלדין ביים דייטשן שרייבער וועדעקינד. לולו איז אַ שרעקלעך מיידל, די פאַרקערפערונג פון אַלדאָס שלעכטס און בייז. זי מאַכט חרוב אַלץ, וואָס גיפונט זיך אויף איר וועג. עס זענען איר פרעמד פּלעזיריי גייטיקע ענינים, די מינצטע מאַראַלישע גיפילן, זי ווייסט אַפילו נישט צי זי פאַרמאַגט אַ נשמה, זי דער- הרגיש יעדן מיט וועמען זי פאַרבינדט איר גורל. ווי אַ בייזער שטרוים טרעט זי איבער טויטע קערפערס צו רייכטום און מאַכט מיט אַ פאַקל פון פאַר- ניקטונג אין האַנט. זי לולו...

אַזעלכע טיפּן ווי לולו, זענען די פרויען, וואָס טרעטן אויף ביים שוועדישן שרייבער סטרינדבערג. ער פאַלט אָן אויף דער פרוי מיט ליינשאַפּטלעכער שנאה, מיט פינצטערן פאַנאַטיזם. סטרינדבערג רומט אָן די פרוי, האַלב- מענטש, האַלב-מאַלשע. ער ווייזט אָן אין זיינע דערציילונגן ווי נישטיק, פּויל און נאַריש די פרוי איז, זי לעבט ווי אַ פאַראַזיט. אויפן חשבון פון מאַן: זי נעמט צו זיין געלט, פאַרכאַפט זיינע גידאַנקן. זי צונוטצווייט זיך לגבי דעם מאַן, וואָס איז פון גיבירן אָן באַרופן צו זיין איר הערשער, ווייל, ער איז דער שעפּער פון דער ציוויליזאַציע.

אַ בלוט-דורשטיקע פרוי, וואָס ווינט אויס דאָס בלוט פון מאַן און נאַגט אויס זיין מאַרד, ווערט פאַרגישטעלט ביים ענגלישן דיכטער אואליד „שלומית“ ביים דייטשן שרייבער וודערמאַן „האהאָן“. און עס איז נישט קיין וואונדער וואָס ביי אַזעלכע שנאה-גיפילן ווערט דאָס פאַמיליע-לעבן פאַרוואַנדלט אין אַ... מלחמה-פראנט. אין סטרינדבערגס דראַמאַ „דער פּאַטער“ זענען מאַן און ווייב דאָס גאַנצע לעבן צווישן זיך אויף מעסערס. זייער צוואַנגלעבן איז אַ גיהנום. און דערביי איז די פרוי, אַלס וועזן פון אַ נידעריקערער ראַסע, אינסטינקטיוו גימייני. און זי כשרט אַלע מיטלין בכדי צו דערגרייכן אירע צילן, זי זאָגט זיך אַפילו נישט אָפּ פון רכילות און שווינדל. נישט קיין קלע- נערע פיינטשאַפט צו דער פרוי אַטימט פון די ווערק פון פּוילישן שרייבער פשישעווסקי, און איין עצה טובה גיט ער דעם לעצער: טרעטן די פרוי, דריקן... האַלטן זי אין אומבאַדינגטער פאַרשקלאַטונג...

דעם שטאַקסטן פאַשווידיקונגס-אַקט קייגן דער פרוי האט אויסגישטעלט דער פילאזאף פון מאדערניזם אטא וויינינגער. אין זיין אַנטי-פרויען טראַקטאַט ווערט די פרוי אַפּגישפּילט ווי אַ סימבאָל פון גימאַלטיקייט און פאַלטיקייט. דער נידעריק-שטייענדיקער מאַנסביל שטייט נאך אומענדלעך העכער פאַר דער הויך-שטייענדיקער פרוי - שרייבט וויינינגער. ווייל אַ פרוי פאַרמאַגט נישט דעם מינצטן חוש פאַר גוטסקייט און שיינקייט, זי קאן נישט קיין לאַגי, ווייסט נישט פון מאַראַל, זי האט נישט קיין גיוויסן... הקיצור, אַ - לולו...

דאָס זענען די צוויי אויסדריקלעכסטע פרויען-גישטאַלטן אין דער איירא- פעאישער ליטעראטור: דולצינע און לולו. צוויי קאנטראַסטן: די ערשטע איז אַ ווייסער כאַראַקטער, די צווייטע - אין גאַנצן שוואַרץ. די ערשטע - באַ פליגלעכער ענטוויאָונג, די צווייטע - פינצטערער שנאה. סתירות אבער ביידע זענען פאַלש, ביידע זענען אַנטגירטאַעט. די פרוי, דער מענטש, די פרוי אין לעבן איז נישט דולצינע און נישט לולו. די אייראפעאישע ליטעראטור, וואָס האט אַזוי פיל גירעט און גישריבן וועגן דער פרוי, האט איינגעלטען די פרוי נישט דערזען, נישט אַפּגישאַצט און נישט - וואָס פאַר אַנ-אַפיקורסות! - נישט גישעצט.

אין אונזער ליטעראטור, אין אונזער וועלט-אַנשוואונג, וואָס ווייסט, אמת, נישט פון „דאַמין-קולט“, ווערט דאך די פרוי פיל העכער גישעצט און בעסער פאַרשטאַנען. אויב דאָס איז נישט פאַר אַלימין קלאַר - וועלן מיר עס קלאַר מאַכן אַ צווייט מאַל.

גיקליבינע פערל

תורה-ווערטער, אפאריזמין און גידאנקין פון יידישע גרויסע מענטשן

גיוואלט פון א. שוור

חנוכה

א

ס'זאגט דער אייבערשטער: ס'זענען פאר מיר ליבער די ליכט וואס איר ציגט, ווי די זון און לבלה וואס כ'האב אריין גיפאקט אין הימל.

(תנחומא-תצנה)

ב

ס'זאגט דער אייבערשטער: מ'זען ליכט אין און דען האנט, דען ליכט (נר ה' נשמת אדם) אין און מ'זען האנט, אויב האלטט ב'כבוד מ'זען ליכט וועל איך עס אפדענען ב'ז דען ליכט.

(מדרש ויקרא)

ג

חנוכה ווערן גיצענדן ל'זי נרות, קיינן ל'זי (36) מסכתות פון תורה שבעל פה. (רבי פנחס מקאריץ)

ד

ערכתי נר למשיח (תילים) די נרות ח' כה - זענען א פארברייטונג צו משיח'ים.

(רבי נחום מטשערנאבל)

ה

די ראשי תיבות פון משיח' זענען: מדיקין שמונת ימי חנוכה (מדרש תלפיות)

ו

דאס שמש-ליכט שטעלט מין העכער ווי די חנוכה-ליכט, ווייל ס'שטייט שרפים (די וועלכע ברענען צינדן) עומדים ממעל ל'זי, שטייען העכער ווי די ל'זי נרות פון חנוכה.

מקובלים

ז

אסור להשתמש לאורה (שבת כ"א) דערפאר ווייל ס'זאלן נישט קיין וואכדיקע זאכן האבן אן-אחיהו, א צוואמינהאנג מיט א ריינים אור פון קדושה.

(משנת חסידים)

ח

אויפן זעלבן: אור-ה' - גאטס ליכט טאג מין נישט באנוצן צו עגאאיסטישע זאכן, ודאשטמש בתגא-חלף (אבות) מע זאל דערפני האבן פרעמדע פניות.

(ספרי מוסר)

ט

מע טאג נישט ציילן געלט, קיינן די חנוכה-ליכט, (שבת כ"א) דער אויסדרוק, פנגד נר חנוכה' איז: ווייל געלד, מאטעריע איז ב'פול אין קאנטראסט מיט די סימבאליזאציע פון

פאכיק: זיבן און צוואנציק - נאך אמאל זיין, און אזוי כסדר אן א סוף. די ציפער אמת, איז אייביק גלייך. (פוח ה')

ט"ז

אדם באטרעפט מ'ה, אן צענטל פונים אל-גימנינים גרויסן באטרעף פון אמת. העשירי יהי קודש לה' (הראב"ד)

י"ז

אסור להשתמש לאורה: ווייל מע טאג נישט הנאה האבן פון מעשי ניסים. (שמנה לחמו)

י"ח

די קרבנות פון סוכות, זענען מיט יעדן טאג גיווען ווייניקער. די ליכט פון חנוכה זענען מיט יעדן טאג-מער. (שבת כ"א) די קרבנות פון סוכות זענען גיווען קיינן חומרות, דארט דארף צו זיין פוחת והולך, וואס ווייניקער אינטערעס, חנוכה ליכט, די סימבאליזאציע פון תורה, דא, דארף מין צו גיין העכער, מוסיף והולך (עוללות אפרים)

אויפן זעלבן: אריין און אפאן און א חכם ווערט מיט יעדן טאג-קלוגער. (לויט א מאמר חו"ל: ת"ח פל'ומן שמוטיניו, דעתן מתוספת עליהן.) (ש"ה הקדוש)

כ

נר חנוכה איז אויף דער לינקער זייט ווייל דארטן איז הארץ און הארץ איז אויך-ליכט. (עוללות אפרים)

כ"א

מצוותה משתלשע חממה. (שבת כ"ב) די מצווה פון הדלקה איז דאן, ווען ס'גייט אונטער דאס תמימות, דאס ביסט ווארימקייט, ווען די ארומיקייט ווינטערט אויף די נשמות איז קאלט, געט דו ייד און צוציגן דען התלהבות ליכט פון חנוכה, פון באניטע פוחות, באלייכט און דערווארים.

כ"ב

הדלקה עושה מצוה (דארטן) די מצווה ווערט גירעכנט לויט התלהבות: פניער פון עושה, לויט זיין תשקות און אמתקייט. (קדושת לוי)

כ"ג

הנחה עושה מצווה (דארטן) דאס טון א מצווה, דאס גוטס טון שאפט מנוחה, איבערלעכע דו. (תפארת שלמה)

כ"ד

אין חנוכה - הלל והודאה, אין פורים משתה ושמחה. ווייל דער נס פון פורים

איז גיווען א גיורת נפשות, האט יעדער גלייך גיפילט, איז די פרייד א צוגענג-גליכע משתה ושמחה, פאר יעדן גלייך. חנוכה, איז דער נס גיווען מער א גייסט-טיקער, אזוי אז נישט יעדער האט עס גלייך באגריפן, דעריבער איז הלל והודאה וואס איז לויטן גייסטיקן גיווא פון מענטש, אויב איינער באגרייפט טיפער דעם חנוכה-נס, איז דאך זיין הודאה און הלל אויכט שטארקער.

(חידושי הרי"מ)

כ"ה

בזמן הזה ווייל די ניסים פון חנוכה פוויים זענען גיווען פארמירט אין טבעיות (נאטירלעכ-קייטן אונטער אדער אין באגריף פון ציט, פסח איז גיווען איבערנאטירלעך, למעלה מן הזמן, דעריבער זאגט מין דעמלט נישט בזמן הזה.

(קדושת לוי)

כ"ו

אויפן זעלבן: בזמנים ההם - דער נס פון דעמלט איז אויכט בזמן הזה, אין אונזער היינטיג-קייט, יעדיס יאר ווערן די ניסים באניט. (תלמידי בעש"ט)

כ"ז

די ינים האבן גיוואלט מבטל זיין שבת מ'ה און חורש, וואס זייערע איניציאלן זענען שמה. זיי האבן גיוואלט אוועקגע-מין די שמחה בני יידן און אזוי תלילה גורם זיין צו ביטול המצוות, דען עצבות ברענגט דאך צו אלע עבירות.

די ה' פון שמחה, האבן זיי פארגעסן מבטל צו זיין און דאס סימבאליזירט דאך דעם שם של רחמים, הו"י, האט יהודא המכבי, מיט זיין אויסרוף מי לה' אלי, ווער ס'האט אין זיך די מדה פון שם הו"י - רחמים צוט קאמף! האט ער צוריקגיפירט צו שמחה, צו חנוכה הבית, מזמור שיר חנוכה הבית, האבן די איניציאלן, שמחה".

(חרווי פנינים)

כ"ח

אם הבנים שמחה דאס איז גיווען דער בת-קול אויף די העלדישע חנה מיט אירע זיבן זון. דער גידאנק: שמחה - זענען, ווי מ'יר האבן שוין דערמאנט די איניציאלן, פון מזמור שיר חנוכה הבית, דא איז גלייכען די שמחה און די טרויסט פאר די העל-דישע יידישע פאמיליע.

חנוכה הבית - ס'וועט ווידער באניט ווערן אזא דעיו. אזא פאמיליע מיט אזוי פיל מסיבת נפש פאר די אמונה ווי איר, ס'וועט ווייטער פארטיגזעצט ווערן איבער העראאזום, פרייט אבי, העלדישע יידישע מאמע און זון.

(דארטן)

(נאכדרוק פארבאטן)

נר-חנוכה, וואס איז דאך דער סינאנים פון גייסטיקן פוח.

(חרווי פנינים)

דאס שפיל אין חנוכה מיטן דריידל און אין פורים מיטן גרענער.

חנוכה - איז גיווען לויטער העלמישע חילף, אן תשובה און תפילה - האלט מין די האנט פון אויוון ביים דריידל.

פורים - איז גיווען נאך א שטארקע מאסן-תשובה און תפילה, אזוי אז פון אונטן האט מין גורם גיווען צום נס' האלט מין דעם גרענער פון אונטן. (קרוב עני)

י"א

דאס דריידל סימבאליזירט דעם מענטש (האלץ - כי האדם עץ השדה) עס דרייט זיך און דרייט זיך און דרייט זיך ביז לסוף עס פאלט אום.

(בני יששכר)

י"ב

דאס שפיל אין דאמינע 'דון מינה' - לערן דיך פון דעם שפיל פאלגענדע לימודים: א) מע מוז פאר-גלייכן די ציפערן - די מידה פון השתוות, ב) מ'מוז צופאסן צו יעדן שטיין זינסן גלייכן און נישט מישן אים מיט קלענערע אדער גרעסערע ציפערן ג) אז אפילו דער ציפערלאזער בלייב, האט אויכט א ווערט.

(פון ריוזשינער זצ"ל)

י"ג

מדליקים נר חנוכה, למטה מעשרה (פוסקים)

ווייל מע מוז אומיטום אריין לעכטן, אפילו ווען מע שטייט שוין תלילה אונ-טער דעם באגריף ייד (עשרה-ציון), קאן מין נאך דערהייבן מתקן זיין מיט חנוכה זאנטיאונג, דורך תשובה.

(לויטן טריסקער מגיד)

י"ד

אויפן זעלבן: דער צינדער פון חנוכה-ליכט מוז אין זיך האבן א-מת, אמת איז אין מיניאטור צאל דער באטרעף פון ט, ד, ה, איינס נירדיקער פון צען-למטה מעשרה

(חרווי פנינים)

שפת אמת תפון לער

אמת באטרעפט אייביק זיין מיניאטור צאל אין איין פארים - זיין.

אמת-א-איינס-מ-פיר, ת-פיר-צווא-מין: זיין, פארטאפל די צאל זיין אין אכצן, אלוא זיין מיניאטור-צאל, אכט-אכט, צען-איינס, ווידער זיין, פאר דריי

די פיר פסוקים

לכבוד שענירער-נומר

ג
תכלית הידיעה — צו וויסן אז מ-אוי א
אינו יודע
(ספרים הקדושים)

ד
בכל דרכיך דעהו
דעהו — מן לשון מודע — פרטנט.
אין אלע דינע וועגן, ווי פרטנטליך בין
אדם לחברו,
(חרווי פנינים)

ה
עבדו את ד' בשמחה וגילו בריעה
דער עיקר שמחה איז א סינטעזע פון
יראה מיט אהבה

ו
ארביט מיטן באשעפער, דורך די-האר-
מאניע פון שמה.
(חרווי פנינים)

ז
דער מענטש דארף זיך צו שטארקן
אפילו בעת ירידה און זיין בשמחה, און
אויב נישט איז ער ווערט די ירידה
(ר' נחמן בראצלאווער)

ח
הנותר בשירי ומרה
דער באשעפער וויל נאר ד, וואס פאר-
בלעבט בני זמן גיאנג
(רבי ר' בונם)

ט
ירננו על משפחותם
חסידים זינגן אפילו ווען זיי זענען צו-
נילינגט
(ד. ה.)

י
למנות ימינו כן הודע
באשעפער! זי מ'ך מופת, כ-זאל נאכן
אפצוהילן מינע טעג, אונטערשטרייכן מיטן
פולן באוואוסטזיין דעם סך הכל — פן אז
אליס איז גיוען אמתדיק
(חרווי פנינים)

יא
כן הודע
דיין דעת ואל זיין נישט טרוקן מתודיק
נאר באהויבט מיט הארץ פן — אמתדיק
הארץ

יב
לויט די צאל טעג, אזוי פיל דעה, לויט
א מאמר חז"ל: תלמידי חכמים כל זמן
שמקינים דעתן מתוספת עליהן
(דארט)

יג
כן הודע
ענפער אויפיק יא, ווען ס-האנרליט זיך
וועגן א מצווה אדער א טובה
(דארט)

יד
כן באטרעפט זיבציק — די דורכשניטליכע
יארן פון לעבן למנות ימינו, כן הודע,
ואל כאטש זיין אין די סטירה פון פן,
(דארט)

שויתי ד' לגנדי תמיד

א
שויתי — דער מענטש דארף בני אלמים צו
האפן השתוות, ס'וואלן זיינע מדות דער-
גיין צוגלייכן,
(בעש"ט הקדוש)

ב
שויתי ד' — דער שם הוי' מוז איך נאר
דענקן וועגן זיין נקודה, — דען ארויס-
זאגן טאר מ'ן דאך נישט.
(נחמד ונעים)

ג
כ-שטעל מיר אויפיק פאר, אז דער מדת
הרחמים איז קעגן כיר און כ-טו שטענ-
דיק תשובה.
(דארט)

ד
ושני חמדים בהלכתן
די צוויי תמידים — שויתי ד' לגנדי תמיד
— חסאתי נגדי תמיד, דארפן בני יעדן
יוד ווי גיורקריק בפניו זיין
(דער ריושניער)

בכל דרכיך דעהו

א
אין אלע דינע וועגן, אפילו בני עבירות
קאנטו אים דערקנין
(בעש"ט)

ב
די שטומע אלף אין ווארט חטא, באדעט
אז אויכט דארט איז דא א חיות פון
אלופו של עולם, אין די בחינה פון
שכינתא בגלותא, וואס מ'קאן אויסלייזן
דורך תשובה. (ר' נחמן בראצלאווער)

ג
פון הארץ, תקירה-לאזע אמונה, נאר א
קליין עניוהדיק קריבעלע פון שמן, אזא
עניוה וואס איז גיוען פארזוגלט מיטן
חותם פון גרויסן אל-פהן — ג-ט, זיין
חותם איז דאך אמת און דאס האט צו-
ריק גיפירט צו די אמונה בשלימות.
(לויט ספרי חסידות)

ד
חוקמו של הקב"ה אמת, (חז"ל)
דערפאר וויל קיינער קאן אזא זינגל
נישט פעלשטן, דען אויב מ-פעלשט עס
יא איז עס דאך שוין נישט-אמת.
(דער קאצקער רבי)

ה
זאת עשו וחיו (מקץ)
ס'איז באוואוסט אז אין זאת חנוכה איז
די גמר החימה

ו
זאת עשו — אין זאת חנוכה טוט תשובה,
וחיו — וועט איר האבן א גמר החימה
טובה לחיים.
(דער צאנזער צדיק)

ז
נמש, זענען די איניציאלן פון גר התילה
שמן
(מקובלים)

ח
מן בעיניו.
פון סופות ביו חנוכה איז זיבציק טעג,
דעסטגלייכן פון חנוכה ביו פורים, אזוי
אז דער גר חנוכה (די איניציאלן פון חן)
גיפינט זיך צווישן צוויי מאל עין-גר זיבציק
(מן ג-עניו).

ט
(רבי ר' בונם)
ומותר קנקנים, נעשה נס לשושנים
(מצו צו) א טייער ווארט:
די מקובלים שרייבן אז די ניסים טעג-
מין פון פסוק ונקח לא ינקח, וואס איז
אין די שלש עשרה מדות.

י
סרענט די וועלט: די באדייטונג פון דעם
פסוק איז דאך לויטער דין
מיר ווייסן — ענפערט דער יוד הקדוש —
אל תספול בקנקן אלא במה שיש בו,
דעם פסוק, נאר אין די אנדערע אותיות
וואס זענען פאראן אין דעם פסוק, וועל-
כע באשטיין פון שם הוי' ונעם ארויס
די אותיות ק. נ. ג. פון פסוק ונקח
ינקח — פארבלעבט דער שם) דער סימ-
באל פון רחמים-ניסים.

יא
ומותר קנקנים — פון דעם איבערבלעב-
נאל די אותיות ק. נ. ג. — פון דעם,
נעשה נס לשושנים, שטאמין די ניסים,
(דער יוד הקדוש)

יב
אויסן זעלבן:
לויט די דעפיניציע פון חז"ל (אבות)
קנקן-חדש מלא ישן.
אין אונדזער היינטיקייט, מ'וון מיר זיך
באנוצן מיט די מאדערנע מיטלען, אר-
נאניאציע, פרעסע און ליטעראטור א.
אנד, פרי צו דערהאלטן דאס יידישקייט
ס-אזוי אין צעל פון חדש מלא ישן און
דאס האט באזונדערס גייוויקט, וואס די
יידישע טאכטער האט גיפינין דעם וועג
צום יידישן, איך.

יג
ומותר קנקנים, — דורך די אנווענדונג
פון דעם וואס ווערט דעפינירט אין די
רעשט ווערטער, נאכן ווארט קנקן, ד. ה.
חדש מלא ישן, נעשה נס לשושנים, איז
גייען דאס וואונדער ספעציעל פאר די
יידישע טאכטער, וואס איז פשוטה בין
החותם און דערהאלטן זיי בנים יהדות.
(חרווי פנינים)

יד
דער נס חנוכה
שמן — איז סימבאל פון חכמה
די העלעניסטן האבן מיט זייער פארגע-
טערונג פאר קונסט און ערדישע שיינ-
קייט, מ'מא גיוען-כל השמנים — אלע
חכמות, אריינגידינגין אפילו אין היכל

טו
דער נס חנוכה
שמן — איז סימבאל פון חכמה
די העלעניסטן האבן מיט זייער פארגע-
טערונג פאר קונסט און ערדישע שיינ-
קייט, מ'מא גיוען-כל השמנים — אלע
חכמות, אריינגידינגין אפילו אין היכל

טז
דער נס חנוכה
שמן — איז סימבאל פון חכמה
די העלעניסטן האבן מיט זייער פארגע-
טערונג פאר קונסט און ערדישע שיינ-
קייט, מ'מא גיוען-כל השמנים — אלע
חכמות, אריינגידינגין אפילו אין היכל

טז
דער נס חנוכה
שמן — איז סימבאל פון חכמה
די העלעניסטן האבן מיט זייער פארגע-
טערונג פאר קונסט און ערדישע שיינ-
קייט, מ'מא גיוען-כל השמנים — אלע
חכמות, אריינגידינגין אפילו אין היכל

טז
דער נס חנוכה
שמן — איז סימבאל פון חכמה
די העלעניסטן האבן מיט זייער פארגע-
טערונג פאר קונסט און ערדישע שיינ-
קייט, מ'מא גיוען-כל השמנים — אלע
חכמות, אריינגידינגין אפילו אין היכל

טז
דער נס חנוכה
שמן — איז סימבאל פון חכמה
די העלעניסטן האבן מיט זייער פארגע-
טערונג פאר קונסט און ערדישע שיינ-
קייט, מ'מא גיוען-כל השמנים — אלע
חכמות, אריינגידינגין אפילו אין היכל

טז
אויסן זעלבן.
די איניציאלן פון אם הבנים שמחה, זע-
בין אשה, וויל די פרוי פילט מער און
שטארקער, עממידלעכער אויף סאמיליע
פריינד, ווי דער מאן.
(דארטן)

יז
להדליק נר של שבת
להדליק נר חנוכה
שבת איז דער צייכן אויף בריאת העולם
מ'וון מ'ן האבן דעם של — שבת
לעשות.

יח
חנוכה — איז דאך אין חול, אין עולם
העשי, דארף איך נישט דעם של.
(שמע טל)

יט
כיה בכסליו:
די צופער כה, איז מרומ און א סך
פסוקים ואני והנפר נלכה עד כיה (י"ד)
ד. ה. אז די הליכה דארף זיין בין
חנוכה און פון דארט דארף צו זיין
חנוכה — א ניער אנהויב
(קרע קודש)

כ
כיה תברכו את בני ישראל (נשא)
די ברכת כוהנים איז נאנט צו חנוכה
המזבח וואס מע ליינעט אין חנוכה, די
חשמונאים האבן גיבענטשט אין כיה
בכסליו מיטן נר חנוכה
(רבי ר' משה לייב)

כא
כיה תאמר לבית יעקב, וואס איז א בא-
דייטונג אויף יהודית, וואס איר נס איז
אויכט פארגינקומין אין כיה בכסליו
(בעלי החוסמות).

כב
והי' בית יעקב-אש ובית עשו-לקש
די אויפגאבע פון בית יעקב דארף זיין
אש — (די איניציאלן פון אהבה, שלום)
אין געגנזאץ פון עשום ציל וואס איז
קש — קנאה שנאה
(שליה הקדוש)

כג
להעלות נר תמיד
דעם נר פון תמיד, שויתי ד' לגנדי
תמיד, דארף מ'ן פסדר אויפצוברענגין,
אנציצידנדן אין מוח
(חרווי פנינים)

כד
כבתה-אין יקוק לה
אויב ס-לעשט זיך אויס דאס תלהבות
צייט לימוד התורה, דאן לערן ווע וויי-
טער אן תלהבות דען מתוך, שלא לשמה
בא לטמה
(בני יששכר)

כה
נר חנוכה-איש וביתי (שבת כ"א)
דעם ליכט פון באני קומט פון א סך
מענטשלעכקייט און אינים בית אינער-
ליכקייט, אדורך און אדורך
(חרווי פנינים)

כו
נר חנוכה-איש וביתי (שבת כ"א)
דעם ליכט פון באני קומט פון א סך
מענטשלעכקייט און אינים בית אינער-
ליכקייט, אדורך און אדורך
(חרווי פנינים)

כז
נר חנוכה-איש וביתי (שבת כ"א)
דעם ליכט פון באני קומט פון א סך
מענטשלעכקייט און אינים בית אינער-
ליכקייט, אדורך און אדורך
(חרווי פנינים)

די היסטארישע פרוי

גיטעלע ר' ישראלשע ריוזשינערס באַבע

גיטעלע האט גימוזט אלײן אַרביטן אויף פרנסה מיט די קינדער, זי האט זיך גיעמנט אַ קליין שפּייז קרעמל און דערפון גיצויגן חיונה ברוחק פאַר איר משפּחה, עטלעכע יאָרן וענין אזוי אדורך אין דחשות און אַרמ׳ קייט, אין אַ שבת פאַרנאָכט איז גיטעלע אַרײַנגיקומן פּלוצלינג צו איר מאַן אין זיין חדר מיוחד, דער הייליקער מלאך האט זיך אויפניכאפט פון זיין דבקות, ער האט אַ ציטער גיטון און גיפרעגט: וואָס ווילסטו?

— נעכטן ביינאכט — האט גיטעלע גיענטפערט— איז דיין הייליקער פאַטער גיקומין צו מיר אין חלום און גיהייסן דיר זאָגן די דאָזיקע דיבורים.

מהיום והלאה זאלסטו וואוינין אין מיין דירה, אדער לכל הפחות זאלסטו דארט אַרײַנשטעלן דייענע ספרים, אויב דו וועסט נישט פאַנגן, וועסטו חרטה האָבן. דער מלאך האט זיך טיף פאַרטריבט און גיזאָגט: ווי פאַר דיין הייליקער פאַטער וויל מיר עפּים זאָגן, טא קען ער דאך צו מיר אַלײן קומן, נישט שיקן אַ פקודה דורך אַ שליח.

דער צדיק האט מן הסתם גיוואוסט וואָס ער טוט, ס׳איז אבער גיווען פּשגה היוצאת מלפני השליח. מהאט דעם מלאך גיוואלט ווייזן מיט השמים זיין ווייבס צדקות און אירע גרויסע מדרגות.

און דער צונג איז פאַרלד גיקומין, די אייגינע וואך האט אויסגיבראכן אַשרפה אין מלאךס חדר און פאַר ברענט אַלע ספרים.

פאַרלד נאך דער שרפה האט דער מלאך גיפאַרן קיין כּוואסטאוו און דארט גיווארן שטאַט־מגיד. ס׳גיהאַלט האט שוין גיקענט קלעקן אויף פרנסה פאַר זיינע בני בית, ער האט שוין גיוואלט אַנהויבן זיך מקרב צו זיין צו זיין משפּחה, נישט גידאַרפט אבער ווייזט אויס דער הייליקער מלאך, נהנה זיין פון עניני עולם הזה.

דאָס איז גיווען זומער תקל״ו, פאַר ראש השנה האט ער גישיקט אַ שליח מיוחד קיין אַניפּאליע ברענגן זיינע בני בית צו זיך אויף ימים נוראים, ער האט גיוואלט מקיים זיין דעם פּסוק, וכפר בעדו ובעד ביתו.

די צדיק גיטעלע האט אבער בשום אופן נישט גי־וואלט פאַרן, וענין צו איר אַרײַבערגינגאנין דער הייליקער רבי ר' ושא און ר' לייב הכהן און מיט איר איינגיטענהט, זי זאל מקיים זיין דעם מאַנס רצון. האט זי גיענטפערט: דער גרויסער רבי ר' בער האט זיך מיר באַוויזן אין חלום און מיך גיוואַרנט איך זאָל נישט פאַרן, ער האט מיר אויך גיזאָגט דעם טעם, אבער איך טאַר אים אויך נישט מגלה זיין, און זי איז טאַקע נישט גיפאַרן, די צוויי צדיקים זענען פון איר אַוועקגינגאנין מיט גרויס שברות הלב, זיי האבן גיוואוסט, אַז מיט איר נישט פאַרן איז זי גורם דאָס פּריע הסתלקות פונם צדיק, אבער ווער קען זיך אַרײַנמישן צווישן אַוועלעכע ריוזז עפּים אַ קלייניקייט די גרויסע צדק גיטעלע, מן הסתם האט זי אויך גיוואוסט וואָס זי טוט.

מסתמא האט אזוי פאַדאַרפט זיין מן השמים, דאָס דור איז צו אים נישט ראוי גיווען, דעם זעלבן יום פּפור בשעת בעילה איז דער הייליק־

נאכן מגיד און כּוועץ הערן, וואָס ער זאָגט עפּים דערצוי.

דער מגיד, הערנדיק די שלוחים מבוקש, איז גיווארן מלא שמחה ער האט אַפּגיגעבן אַ שבח והודאה דעם אייבערשטן, פאַר דעם חסד, וואָס ער האט אים גיטון, אַ קלייניקייט: דעם הייליקן מלאך צו האָבן פאַר אַ איידים, און דעם גרויסן רבי ר' בער פאַר אַ מחותן! אויף דער חתונה וענין נאר גיפאַרן די פּלה גיטעלע מיט דער מוטער, דער מגיד אַלײן האט נישט גי־וואלט פאַרן, ביטור תורה.

איר קענט שוין אַלײן פאַרשטיין דעם גרויסן רבי ר' בערס שמחה אויף דער חתונה, אַלע הייליקע תּלמידים האבן משח גיווען חתן צלה, אבער דער חתן, דער מלאך איז גיווען מוראדיק פאַרדבקהט, די אויגן זיינע האבן גיברענט ווי צוויי גליענדיקע סוילן, ער איז גאַר נישט גיווען אויף דעם עולם.

נאך דער חתונה, איז דער פּלה מוטער אַהיים גי־פאַרן גליקלעך איבער איר טאכטערס מול, זי האט אַלײן זוכה גיווען צו זעפן איר אידימם גרויסקייט, אבער גיטעלע, כאטש זי איז גיווען אַגרויסע צדיקת, האט זיך פאַרט שטאַרק מצער גיווען, זי האט גיווען און משיג גיווען דעם מאַנס גרויסקייט, האט עס אבער נישט גיקאנט אַרײַבערטראַגן דער מאַן אירער, דער מלאך, האט גיוואוינט אין אַ באַזונדערער דירה און מיט איר, ווי מיטן ערשטן ווייב, נישט גיהאַט קיין שום גענע ומשא.

אבער נישט בחנם האט דער רבי ר' בער אויסגי־קליבן זי פאַר אַ ווייב, פאַר זיין הייליקן זון, זי האט גיהאַט אַ הויכע נשמה, גיווען אַ גרויסע צדיקת און בעלת מדרגה, שטיל האט זי גלייטן און דעם מאַן נישט מצער גיווען.

דער גרויסער מגיד האט אבער מיט זיין שאַרף אויג גיווען זיין שוורס פאַרבארגניס צער און זי שטאַרק מקרב גיווען, נאך מער ווי אַן־אייגן קינד, פאַר דער פטירה האט ער זי צוגירופן צום בעט און זי גי־בענטשט.

הייליקער שווער — האט זי ביטער גיוויינט — אויף וועמין לאזט איר מיין איך בלייב דאך אַלײן ווי אַ שטיין דער רבי ר' בער האט זי ניטרייסט און צוגי־זאָגט, אַז ווען די וועלט וועט זיך גלייטן אין זיינס אַנ־עצה, וועט ער זי נישט פאַרלאזן, פונקט ווי בחייו, זיבן יאָר נאך איר חתונה, איז דער רבי ר' בער נסתלק גיווארן אין אַניפּאלי וואו ער האט גיוואוינט ס׳לעצטע יאָר.

דער מלאך האט זיך בשום אופן נישט גיוואלט זעצן אויף זיין פאַטערס שטול, ער איז גאַר נישט גיווען אויף דעם עולם און נישט גיקענט פאַרשטיין די מענטשלעכע בקשות פון זיינע חסידים, זיי האבן זיך אים אויסגוויזן זייער נאריש און בהמותדיק, זיין נשמה איז צו הויך גיווען פאַר אַוועלעכע ענינים, בּגרט אַן דער תּכלית פון זיין אַראַפּקומין אויף דעם עולם איז שוין גיווען דערפילט, ער האט שוין גי־האַט צוויי קינדער, האט ער טאַקע באַשלאָסן זיך איג־גאַנצן פּורש צו זיין פון עניני עולם הזה.

צו דערצייילן וועגן גדלות פון הייליקן מלאך זכרוננו לברכה, וועלן נישט גינגו זיין אפילו די זיבציק מענטשלעכע יאָרן, ס׳איז עפּים משיג צו זיין מיטן מענטשליכן שכל, וואָס ער איז גיווען.

זיין פאַטער דער הייליקער רבי ר' בער האט וועגן אים גיזאָגט: מיין אברהמלע האט אמתיקע הייליקע אויסגיארביטע איברים, ער איז ממש אַ מלאך אלקים אַקלייניקייט מיינט איר? זיין נשמה איז נאך קיינמאַל נישט גיווען אויף דעם עולם, כּ־האב זי אַראַפּגיזויגן פון היכל הנשמות גופא.

און אויסן רבי ר' בער זאָכט, זיך האט מין זיך גי־קענט פאַרלאזן, ער האט גיוואוסט מן־הסתם, וואָס ער האט גירעט, האבן טאַקע די חברים זאָגט, דעם רבי ר' בערס תּלמידים אים גירופן צווישן זיך; אונ־דער מלאך.

אַ פּחד פון אַ צדיק איז עס גיווען, ממש אַ מלאך עלין, זען יאָר רצופים האט ער גיוואוינט מיטן צושפּץ ווייב, נישט האָבנדיק מיט איר קיין שום גענע ומשא, ער איז גיווען אזוי ווייט פון מענטשלעכע ענינים, ווי דער הימל פון דער ערד, ווען זי איז גי־שטאַרבן און ער האט זיך מתבודד גיווען אין זיין חדר מיוחד און נישט אַרויסגוויזן אפילו קיין רמז פון אַ מחשבה מער חתונה צו האָבן, — האט זיין פאַטער, דער הייליקער מגיד אַ ציטער גיטון, ער האט פאַרשטאַנן ער היכן הדברים מגיעים און אויף אים גורר גיווען בגורת כבוד אב, אַז ער מוז נאך אַמאַל חתונה האָבן.

נח, מלא וואָס האט ער גיוואלט טון, דער הייליקער ר' אברהמלע מלאך ער האט בעל כּרחו גימוזט מספּים זיין.

האט דער רבי ר' בער גישיקט צוויי שליחים אַן דעם זונס ידיעה אפילו קיין קרעמעניץ צום גרויסן מגיד ר' פייוויש, דער בעל משנת חכמים, ער זאל געבן זיין צוועלף יערקע טאכטער, גיטעלע, דעם הייליקן מלאך פאַר אַ ווייב, ער האט זיי אַנגיזאָגט השמר זהוהר, זי זאלן תּיפך מיט זיך מיטברענגן די פּלה, מע זאל קענין פאַרלד חתונה מאַכן.

די צוויי משולחים זענען גיפאַרן קיין קרעמעניץ אין אַ טייערער קאטש און מיטגיטומין מיט זיך שיינע פּלה מתנות און פרזכטיקע חתונה מלבושים פאַר דער פּלה און די מחותנים, כדי זיי זאלן נישט האָבן קיין שום אַרצוים און ס׳זאל זיך נישט מאַכן קיין שום מניעה.

אין אַ שעה מוצלחת זענען זיי אַנגיקומין קיין קרע־מעניץ און גלייך פאַרפאַרן צום מגיד, דער מגיד איז נישט גיווען אין דער היים, מחמת ער פלעג כל ימיו זעצן אין פּערניץ אין בית המדרש, זיך גאַר נישט מיטנדיק אין עניני עולם הזה.

די מגידיע האט זיך שטאַרק צולאַכט פון די שלוחים רייר, זי האט אַנגיהויבן הווק צו מאַכן עפּים דארט אַן־אַלמן זאל איך אַוועקגעבן מיין קינד? פון דעסט וועגן האבן זיי פאַרלענדט אפּשר די מלבושים און די מתנות און זי האט זיך אַנגירופן: מילא, איר זענט דאך שוין דאָ, וועל איך שיקן

קער מלאך סארהלשט גיווארן, און באַרד איז פון אים, לאַ עלינג, אַוועקגיטויגן גיווארן דער כּוח הדבור, מ־האט נישט גיוואלט מן השמים, ער זאל אין די לעצטע רגעס מגלה זיין, וואָס פאַר אַ נשמה ער האט גיהאַט.

צוויי טעג נאָך יום כּפור איז ער נסתלק גיווארן. אין אַלע שבעה רקיעים איז גיווארן אַ מוראדיקער רעש, אַ פחד איז באַפאַלן אַלע צדיקים פון גן-עדן, אַ פרוז איז אַרויס פון אונטערן פּסא הכבוד; פּנו מקום אַלע שרי מעלה און בשמות קדושות זאלן גיין מקבל פנים זיין די נשמה פון ר' אברהם־לע המלאך, הימלישע מלאכים איז פאַראַן גינג, אבער אַ מלאך אַ בשר ודם איז טאַקע אַפּהידיקע זאָך.

דעם פרוז האט אויך דערהערט דער גרויסער צדיק ר' נחום טשערנאבאָלער, ער האט זיך גיריסן קריעה און זיך ביטער צואוויינט:

אומזיסט גיווען מיין גאַנצע אַרביטן צוויי יאָר! צוויי יאָר אין גאַנצן האט נאָך גיפּעלט!

ר' נחום האט יעדן טאָג מתפלל גיווען אַ באַוונדערע תּפילה, פאַר דעם מלאך לעבן ער זאל זוכה זיין צו ווערן אַפּן אַרבעים, ער וואלט דאָן משיג גיווען אַלע אַרבעים שערי בינה! און גיברענגט די גאולה שלימה אבער בעוונותינו הרבים איז ער נפטר גיווארן פאַר דער צייט.

נאָכדעם ווי דער מלאך איז נסתלק גיווארן האט די צדקה גיטעלע גינזומן אירע קינדערלעך און אַריבער גיפאַרן קיין כּוואסטאוו, וואו דער מלאך האט גי-וואוינט ס'לעצטע יאָר, אויף זיין קבר, די חסידים האבן זי נישט אַוועקגילאזט פאַר שבת, ביי איר אין דער אכטניא האט מין גיפירט אַ טיש, ווי ביי אַ רבין.

שליש טעוודות האט מין גיפראוויט מיט אַ גיוואלדיקער התלהבות און דבקות, אַלע גרעסטע חסידים זעגן דארט גיווען, גיטעלע וועלכע איז אינגאַנצן אַלט גי-ווען דעמלט פיר און צוואנציק יאָר, איז אבער שוין גיווען אַ שטאַרקע בעלה מדרגה, זי איז גיוועסן אין דער זייט אויף אַ שטול פאַרטון אין הויכע רעיונות פּוּצלינג האט זי איינגידימלט און ס'האט זיך איר גיחלומט, אַז זי ויצט אין אַ פּרעכטיקן פּאַלאַץ, פּלוצים האט זיך גיעפנט אַסיר און איר מאַן, דער הייליקער מלאך איז אַריינגיקומין, ער איז גיגאַנגין פאַראויס און זיין פנים האט גישיינט ווי צען זונין, הינטער אים זענען נאָכגיגאַנגין עטלעכע צענדליקער זקנים מיט מוראדיקע פנים, ווי פּלאַמין, דער מלאך האט זיי אַלע גיהייסן זעצן און צו זיי אַווי גיזאָגט:

פאַר אייך בית דין של מעלה, בעט איך, בחילה גמורה פון מיין הייב גיטעלע, וועלכער כּוהאב שלא בכונה גורם גיווען אַ סך צער צוליב מיין נישט מענטשלעכער אויפפירונג.

אויך בין דיר מחלה, מיין הייליקער מאַן, במחילה גמורה ובלב שלם — האט אים גיטעלע גיענטפערט אין חלום.

האט זיך דער מלאך ווייטער אַנגירופן צום בית-דין און אַווי גיזאָגט:

הערט אויס איר בית-דין של מעלה, ס'ראו נישטאַ דערין קיין שום ספק, אַז ער'פּי דין תורה, על-פי יושר און על-פי מענטשלעכקייט, וואלט גיווען מער ווי רעכט, אַז מ'יין אַלמנה גיטעלע זאל חתונה האבן מיט אַנגאַנדערן מאַן, בפרט אַז זי איז נאָך כּמעט אַ קינד, ער'ט פיר און צוואנציק יאָר אַלט, איך האב

דעריבער נישט קיין שום זכות זי פון דעם צוריק צו האַלטן, פון דעסט וועגן בין איך אייך מודיע, אַז אויב זי וועט מסכים זיין צו פאַרבלייבן מ'יין אַלמנה און קיין מאַל נישט מער חתונה צו האַפּן, בין איך איר מבטיח, אַז כּוועל פאַר איר, זארגן בזה ובבא, אויף דער און אויף יענער וועלט, אַז ס'זאל איר גוט זיין, די קינדער וועלן טון גוטע שידוכים און שפּער טער פאַרשיינין די גאַנצע וועלט.

ביי די דאויקע ווערטער האט זי זיך אויפגיכאַפט, די חסידים האבן דעמלט פונקט גיוונגין דעם פּסוק פון „יצוה" — על ישראל שלום! האט זי דערפון גי-דרונגין, אַז איר זון שלום וועט זיין אַ ראש על ישראל.

די צדיקה גיטעלע האט זיך פאַראויקט, זי האט ביי זיך אין האַרצן פעסט באַשלאסן קיין מאַל מער נישט חתונה צו האַפּן, מיט מער קוראזש האט זי זיך גי-זימין צו איר מסחר און פון דעמלט אַן האט זי גי-האַט ברכה והצלחה און מפרנס גיווען אירע קינדער, איר זון ר' שלום איז טאַקע גיווען דער אמתער ראש על ישראל און דער טאַטע פון צדיק הדור ר' ישראלשע ריוזינער.

הארטון הייזן אַרביטן אַסונפות

חיה באַכראַך

אַ דבר יודע איז דאָך אַז ס-גאַנצע אַראַפּקומין פּן מלאך אויף דעם עולם השפּל איז נאר גיווען פּדי ער זאל אַראַפּציען פון די באַהאַלטיגע היכלות די גור טע נשמה פון ר' ישראלשע ריוזינער.

מער פון צוויי טויזנט יאָר איז די דאויקע נשמה גי-ווען פאַהאַלטן אונטערן פּסא הכבוד, אבער נישט גי-ווען נאָך קיין מענטש, וואס זאל האבן דעם כּוח זי אַראַפּ צו ציען זי אויף דעם עולם, מ-האט גידאַרפט צו האַפּן אַן-אַרם השלם, אַנשמה, מוז און גוף אַן די קלענצטע פּגימה, און דאָס איז גיווען דער מלאך, אבער ווייל ער האט פאַר'ן נישט גיפאַלנט זיין פאַ-טער דעם גרויסן רבי ר' בער, איז ער נענש גיווארן און נישט זוכה גיווען אַליין אַראַפּ צו ברענגין די נשמה אויף דעם עולם נאר ערשט זיין זון ר' שלום שכנא, וועלכער איז אַלט גיווען ביי זיין פּאָטערס פּטירה אין גאַנצן ניין יאָר.

אבער די גרויסע צדיקה גיטעלע האט נאָך זוכה גיווען צו זעען איר אייניקל ר' ישראלשע בגדולתו, און זוכה גיווען האט זי צו דעם ווייל זי איז פאַרבליבן אויף אייביק די אַלמנה פון הייליקן ר' אברהם מלאך, בנימין מיניץ

של עטרת תפארת הנאון הנודע, ונוכר בפי המחברים מוה"ר ליב מפראג, פי זכתי היתה בת בחו של הנאון הנוכר, והן מצד למודה שהיתה יחידה במינה בבודה בתורה, ובהירגא שהי' לה מרש רבה פלי פירוש, ולמדה בה על פי השגחה ושכלה, ובמקומות רבות השיגה על הרב בעל מתנות כהונה ופירשה באופן אחר, שכל השומע יבחון שהדין עמה, ואיזה דברים מהם כתבתי בכרכים משמה, וכן עשתה בפירוש המחברים וסליחות זכפירוש רש"י בחומש, ועשרים וארבע, ובתרגומים, וספרים חיצונים, וכמה פעמים שנתהבטו בדבר גדולי הדור ובאת היא והושיטה בקנה.

(צוליב דעם האב איך אויסגיפליבן דעם נאָמין, פּדי ס-זאל זיין אַן-אַנדענק פאַר מ'יין באַפע מרת חוה, די מוטער פון מ'יין פּאָטער רבי שמשון, ווייל זי איז דאָס ווערט, ווייל צוליב איר איז דער יחוס מיינער פון דעם באַקאַנטן נאון ר' ליב, פּראַגער און באַוון-דערס צוליב איר לערנין, מיט וועלכן זי איז גיווען די איינציקע אַלט פרוי און איר דור, זי האט גיהאַט אַ מרש רבה אַן פּירושים, האט זי אים אַליין גי-לערנט, לויט איר פאַרשטאַנד, און אויף פּיל ערטער האט זי אַפּגיפּרענט דעם פירוש פון מתנות כהונה אויפן מרש און גילערנט אַן-אַנדערן פּשט, וועלכיס אַלע האַפּן גיזאָגט אַז אירער איז דער ריכטיקער און אפּאַר פון זיי האב איך גיברענגט אין מיינע ספרים, זי האט אויך אַפּגיפּרענט דעם פּשט פון רש"י און תנ"ך, א.א. פּיל מאַל, ווען די גדולי הדור האבן זיך גישפּאַרט אין אַ ענין האט זי זיי אויסגיגלייכט).

צו 15 יאָר מאַכט איר דער חתונה צו אַ גרויסן למון רבי אברהם שומאל בלרך דעם רב אין ווארמס, דער מחבר פון הגהות צום ספר, פענח רז"א, אבער באַרד רוקן זיך אַן די זייער שווערע צייטן פאַר יידן אין דייטשלאַנד, ס-האבן אַנגיחויבן די גרויסע רדיפות איבער יידן, מ'האט זיי פאַשוולדיקט אין שענדן די האַסטיעס, (דאָס הייליקע קירכן פּרויט), אויך אין ווארימס האַט דער המון גיה'צט קעגן יידן

און א גיוויסער דאקטאר כעמניץ האט אויסגעהעצט די מאסע זאגנדיק אז די יידן זענען שולדיק אין דער שלעכטער פלאג אין דער שטאט, זיין העצע האט זייער גיוויקט אין שטאט, אזוי אז אלע יידן האבן גימוזט אין פסח 1615 אנטלויפן פון שטאט.

בעת דעם דאוניק גירוש האט אויך גלייטן פיל צרות דער רב ר' אברהם שמואל בכרך, און בכלל האט אויף אים זייער שלעכט גיוויקט דער גירוש, אזוי אז אין פיניף וואכן ארום איז ער גישטארבן, חוה איז דעמלט סך הכל אלט גיווען 30 יאר.

דאן האט חוה זיך מיט איר 8 יעריקן זון שמשון צוריקגיקערט צו אירע עלטערן קיין פראג, דא האט מן אן אָנגיהויבן רעדן שידוכים, אבער זי האט נישט גיוואלט הערן דערפון, זי האט באשלאסן נישט חתונה צו האָבן.

איר אייניקל ר' יאיר חיים דערציילט אויך אין דער הקדמה צו זיין ספר "חות יאיר", אז דער דעמלט-דיקער פראגער רב דער בארימטער גאון רבי שמשון הורוויץ דער מחבר פון וועלט בארימטן ספר, שני לוחות הברית (ש"ה הקדוש) וועלכער איז גיווען אָג-אַכץ, האט גשיקט צו איר דורך א שדכן, אז זי זאל מיט אים חתונה האָבן, דאך האט זי אים אָפּגי-זאָגט, ס'איז אינטערסאָנט דערביי צו באַמערקן אז

טראץ דעם וואָס חוה האט גילעכצט צו סאָרן נאָך ארץ ישראל, און רבי ישעי' האט גיוואלט דעמלט סאָרן קיין ארץ ישראל, דאך האט זי איר באַשלוס נישט גינעדערט.

ס'ווערט אויך דערציילט אז דער של"ה הקדוש האט דאן גיוואָגט זיינע מקורבים, צוליב מיינע זינד האב איך נישט די זכ"י צו האָבן חוה פאר מיין ווייב... שפעטער ווען איר זון ר' שמשון ווערט איינגילאָרן אלס רב אין דער שטאט גערנינג, איז זי מיט אים מיטגיפאָרן און דארט אים מיטגיהאלפן טראָגן דעם רבנות פּאַסט, צוגיהאלפן אים פסקנין שאַלוות, און זאָגן דרשות.

אין יאר ת"א (1651) באַשליסט זי צו סאָרן קיין ארץ ישראל, און אין יעדע שטאט ווי זי קומט מאַכט מן איר א גרויסן קבלת פנים, אלס אויסדרוק פון דעם גרויסן דרך ארץ, וואָס מן האט פאר איר גיהאָט אבער זי האט נישט דערגרייכט איר ציל, אין דער פּאַרטייטער שטאט סאמאץ איז זי קראַנק גיחארן און גישטארבן, אלט זיינדיק 66 יאר. ארום איר לומדות און פקחות זענען גישאָפן גיווארן פאַרשידענע לעגענדריס, וועלכע גייען נאָך ביז היינט אַרום צווישן פּאַלק.

יוסף שענקער

רחל בת משה

א קרבן פאר דער הייליקער תורה אין באַלמע

שפּאַניען און עס איז איבערגיגאָנגן בירושה צו אים דאָס ספר וועלכיס האט זיך גיפונן אין א וואונדער-לעכן זילבערנים אַרונ-קודש, איז גיווען א מייסטער ווערק אויף דעם גיביט, און רבנים פלעגן ספעציעל קומן קיין באַלמע אַנצוקוקן דאָס הייליקע ספר פון מיטן אַרונ-קודש.

פּלוצלינג האט זיך גיעפנט די טיר און אין שטוב איז אַריינגיפּאַלן א יונגעראַן, חיים האט ער גיהייסן דער חתן פון רבס טאכטער רחל, און ציטערנדיק פאר שרעק אויסגירופן:

— שלעכט רבי — די היידעמאַקס זענען שוין אין שטאט, וואו באַהאַלט מן רחל'ן

— דער אויבערשטער וועט העלפן — האט דער רב צוריק גיענטפערט — און זיינע אויגן זענען גיווען גי-וענדיט צום זילבערנים אַרונ-קודש, ווי עס איז גי-לעגן די הייליקע ספר-תורה, זיינע גידאַנקען זענען גיווען פאַרנומען מיט דער איינציקער פראַגע: וואו באַהאַלט מן די ספר-תורה, עס זאל נישט גישענדיט הערן פון די כוליאָניס? אַמפּעסטן וואָלט גיווען — האָט ער זיך ניטראַכט — צו באַהאַלטן דאָס ספר אין דער ערד, אבער — איז אים ווידער אַדורכנילאָפן א גידאַנק — וואָס וועט זיין אז מע וועט אונז היגנין, ווער וועט היסן זיי איך האב פאַרגאַפן דאָס ספר-תורה?

געבן רב איז אזוי גיזעסן פאַרטימט און אירע גידאַנ-קן זיין טאכטער רחל צו וועלכע עס איז נישט גי-וען צו גיפונן איר גלייכן אין באַלמע, וואונדערבאַר שיין ווי א פּרעכטיקע פּלום, קלוג, באַשיידן גוט און באַגאַבט מיט די בעסטע מעלות און פּרות, און מערק-זיירדיק ווי שוין ביים נאַמין געבן זאל עס האָבן גי-ווארן באַשטימט — אז זי זאל זיין ווי רחל שיין און מיטן לעגנאַדראַן חן באַשאַנקן.

אויך אירע גידאַנקען זענען גיווען פאַרנומען ווי אזוי

צו ראַטיווירן דעם הייליקן אוצר, אבער ווי אזוי עס זענען גיווען פיל העלדישע פּרויען אין דער יידישער גישיכטע, וועלכע האבן גיאפּערט זייער לעבן פאר דער הייליקער תורה, אויך זי איז גיווען גרייט דער-צו, אבער ווי אזוי זאל זי עס מאַכן? דער עיקר: זי וועט כאַטש זיכער, אפּפּערנדיק איר לעבן גיראַטיוויט ווערן די הייליקע תורה?

זייערע גידאַנקען זענען איבערגריסן גיווארן פון דער קאַנאַנאַדע און ווילדע גישרייען און גיפּלעדער פון די האַרימאַקס, זיי זענען שוין גיווען נאַנט צום רבס הויז, אט הערט זיך שוין דייטלעכער דאָס ברומין, ס'שעלען און שטורמין פון די ווילדע צווייצטע חיות עס ווערן אויסגיוועצט טיפן און פענצטער, אט הערט זיך שוין דער ערשטער, שמע ישראל — — — רוף, נאָך אים א צווייטן, א דריטן, וועלכע פאַרהילכן די גאַס.

מיטן אַרונ-קודש אין דער האָנט, איז דער רב אַרויס פון בית-דין-שטוב, נאָך אים זיין טאכטער רחל, אין דעם אייליניש און שרעק האבן זיי פאַרגעסן איבער-צודעקן דאָס זילבערנע אַרונ-קודש.

ווען די כוליאָניס האבן לערנען אין רבס האַנד דאָס גלאַנצנדיקע זילבערנע אַרונ-קודש, זענען זיי צו אים צו, איינער האט אַרויסגיכאַפט א שאַרפע-בלאָנ-קינדיקע שווערד, מיט איין האַנט האט ער אָנגיכאַפט דעם אַרונ-קודש און מיט דער צווייטער האַנט האט ער גיוואלט אַריינזעצן דעם רב דאָס מעסער אין האַרץ אַריין, אין דעם מאַמענט איז אונטערגיפּאַפן זיין טאכטער, זיך גישטעלט קעגנאיער איר פאַטער און דאָס מעסער, וועלכיס איז גיווען גיציקט קעגן רב האט זי גיטראפן, זי איז אנדערגיפּאַלן אויף דער ערד מיט א צובלוטיקטע אמונה אין האַרץ. פּלוצלינג האט זיך דערהערט א ווילד גישריי פון די היידעמאַקס: מאַסקאַליע! מאַסקאַליע!

די רוסן זענען אַריין אין שטאט, אומדערוואַטיטע הילף איז גיקומין, די היידעמאַקס, וועלכע זענען נישט גי-פּאַלן פון די רוסישע קוילן, האבן אין גרויס פּהלה פאַרלאזט די שטאט.

דאָס ספר איז גיראַטיוויט גיווארן, אבער עס האט גיקאַסט א זיגראַיידל לעבן, א זינגע צאַרטע און פּרעכטיקע פּלום איז אונטערגיהאַקט גיווארן, די גי-צערטלעכע און גיליבטע רחל איז פון דער וואונד גי-שטארבן, אבער איר וואונש איז דערפילט גיווארן, אפ-פּערנדיק העלדיש איר לעבן פאר דער הייליקער תורה.

אַלס דאַנקבאַרטייט און אַנדענקונג פאר איר העלדין-טאַט, האט די יידישע קהלה אין באַלמע פאַראייביקט איר נאַמין אין דעם פּנס פון זייער קהלה.

י. ב. מאַנדלבוים

אַ פּנות זשעטאַן

טראַגט יעדע חברה פון בנות האגוד תישראל

א

וואָס איז עס דער „רינג-פלאַץ“ אין לעמבערג דער שטאָט
א פולער מיט יובעל, נישט צו שטעלן קיין טריט?
די פּענער עס פלאַטערן איבער די הייזער? —
דארף זיך דער קיניג אַצינדער באַווייזן? —
— קיין קיניג גיקומין, דאך גרויסעס פאַסירט:
די יידישקע אָדל ווערט צום שייטער גיפּרט,
אויפן שייטער אין פלאַמין צו ווערן פאַרברענט
איז נאך ווייניק פאַר דיר, וואָס האט מיט אייגינע הענט
א קריסט-קינד דערמאָרדט צו זייגן דאָס בלוט
אויף מצות צו נוצן, ווי באַוואוסט עס איז גוט,
עס איז שוין אדורך אפילו דורכן סאנד
ס-האט די יידישקע אָדל נישט לייקינין גיקאנט
עס איז שוין דער אורטייל גיווארן גיהערט:
די פוס איר צו בינדן צו א ווייזל פון פערד
און אזוי א דאָס פערד איבער גאַסן צו טרייבן
...טא ווער קען-זשע אַצינד אין שטוב איבער
און נישט זעען ווי זי קומט אָפ פאַר איר זינד
א יידישקע דערצו נאך א קיניג א קינד,
דעם קיניג א טאכטער און אַליין אויך גאַר ריך,
די חוצפה פון יידן האט גאַרנישט קיין גלייך...
די זאַלץ-גרובנס אַלע אין דראַביטש אין פאכט
גיהאַלטן, דערצו נאך א הויז זיך גיבויט אין פראכט
אט אזוי א זאל אַפּקומין די טאַפּלע שטראָף;
נאך א פּערד זיך נאָכשלעפּן און אויפן פייער צום-סוף
די יידישע טאכטער וואָס האט גיוואגט און באַגערט
צום פּריץ זיך גלייכן, אויף פּוילישער ערד.

ב

דער „רינג-פלאַץ“ אין לעמבערג שאַלט שוין פון פרייד
ס-איז דער שייטער אין פלאַמין א גיגליטער שוין גרייט
קיין שפילקע צו שטעקן אין מענטשן-גידראנג
מע שטייט שוין אויף דעכער, דער מאַרק איז פול שוין פון לאנג
אין מיטן דעם „רינג-פלאַץ“ פארן ראט-הויז
איז א טיש אויסגישטעלט פאַר די ריכטער לענג-אויס,
דארטן זיצן די ריכטער אין סויבינע היטליין
אין ריטוע און לאנגע סאַמיטינע קיטליין;
דער טיש איז גידעקט מיט א בלאַטוך מיט טראליין
דער אַרטייל איז גרייט שוין, אט ווערט ער גימאַלדן

אין א זייט שטייט א פּערד א ווייזל פּערד און ווארט:
צום ווייזל צי בינדן און שלעפּן אויף דער ערד
אָדל בַת משה, וואָס אין א זייט שטייט פאַרטערט
פון טארטורן און פינין אין תפיסה פאַרצערט.
א רגע איז מפסיק א גלאַקן-גיקלאנג
דעד בישאף צו אַדליין: וואָס איז דיין פאַרלאנג?
וואָס איז דיין פאַרלאנג יידישע טאכטער, א, זאג
אין מינוט אין דער לעצטער פון דיין לעבנס-טאַג
האַסטו א וואונטש? דיין יעדערער וויילן
אויסער דיין לעבן, מיר וועלן דערפילן.

ג

אָדל בַת משה האט זיך דאָס פנים באַשטעלט:
באדויערט זי איצטער איר גיין פון דער וועלט?
אדער איר מאן וואָס בלייבט מיט איר קינד
איר טייער, איר איינציק איר שוועלבעלע-קינד,
וואָס האט נישט גיפּילט נאך דעם טעם פון קיין זינד?
איר טאַטן דעם קיין? איר אַרימער מאַמין
דערלעבט איר איינציקע טאכטער צו זעען אין פלאַמין?
איר לעבן וואָס ווערט איצט פאַרשוניטן ווי א בויס
פיניף און צוואנציק יאַר אַלט-זייענדיק קוים?
נישט דאָס אַלץ באַטריבט דאָס לויטערע גימנט
פון דער הייליקער אָדל אין דער לעצטער מינוט
אַנ-אַנגסט האט ווי א בליץ איר גישניטן אין גידאַנק:
— „וויסטו מיך הערן טא הער מיין פאַרלאנג —
האט זיך אָדל בַת משה צום בישאף גיווענדיט —
„אי יעדער מיין קערפער וועט ווערן פאַרברענט
און נאך א פּערד זיך נאָכשלעפּן גאַס אין גאַס אויס
„קאַן דאך א פאַרדעקט ארט נאך ווערן אנטבלויזט
„טא דערפילט-זשע, א טייערע, וואָס איך באַדאַרף
„איז נאָדליין דערלאנגט מיר שפיציקע, שאַרף.

און ס-האט די איידעלע צנועה דעם ווים פון איר קלייד
מיט נאָדליין פאַרשטאכן ווי ווייט נאר עס גייט
פיי די קנעכל פון פוס צו פאַרדעקן דאָס לייב
„נו איצטער מע קאַן שוין דאָס פּערדעלע טרייבן...“
האט דאָס גיזיכט פון דער קדושה גילויכטן פון פרייד
פיו די נשמה האט פון דעם גוף זיך גישייזט.

אויפן וואַנדער-וועג אין נאַכט...

און איך האב איך גיטראפן —
א מינע שוועסטער —
אויף מיין וואַנדער-וועג אין נאַכט,
ווען איר זענט אַנטלאפן
פון אַ פרעמדער וועלט —
וואָס האט גיקראכט...
גילויבט איז גאטו
און איך האב גיטראכט
אונדזערע וועגן זענען שוין צושייט ביז אַזויפֿן —
איר פֿינקענערס — אין איך גאט-גלויביק...
איר-קינדער פון אַ צופֿאַליוויטער וועלט —
און איך אַ זון פון יעקבס צובראכניגס גיצעלט,
גילויבט ביסטו גאט, וואָס האָסט —
יעקבס טעכטער נישט פֿאַרלאָזט;
און איר זענט גיבענשט — וואָס האט גאט נישט
פֿאַרלאָזט...

און איך האב גיווען, וון —
איר שטייט און וואָרט אויסן אויסגיין פון וון;
כ-האב גיהערט אַזערע טריט און נאַכט גיהילט —
אַזוי שטיל, אַזוי שטיל...
אַינס, צוויי, דריי,
גילויבט איז גאט;
ס-האבן זיך אונדזערע וועגן גיטראפן —
פונקט ווי איך — אַזערע אַרימע ברודער *
זענט איר אויכט אַנטלאפן
פון אַמאָל אין גירודער;
פון אַ זינדיקער שטאַט
וואו גייסט איז פֿאַרטייליקט —
וואו מענטשן טאַנען אויף דראָט —
פון דארטן וואו רייך זענען ביליק —
און האבן אַפֿאַלשן קלאַנג ווי אַנ-נאַכטיגאַכטע מענע-
און מענטשן זענען נישט גאַר...
פון שטאַט, וואו בבל-טוריס פֿאַרשטעלן הימלס בלאַ-
און ערד — בעטאן און שיינס פון טראַמוויען...
מיט איין ווארט — פון דארט,
וואו ס-הערשט די קולטור —
און גאט איז אין האַרצן נישטאָ...
זענט איר אַנטלאפן —
און איך בין אַנטלאפן
און מיר האבן זיך צוזאַמען גיטראפן —
אויפן וואַנדער-וועגן, וואָס פֿירט צו גאט.
אַינס, צוויי, דריי,
— פֿאַראויס, — אַזוי — אַט.
זעט, ס-הינקט אַפֿאַמטערן אין האַנט פון אַ ברודער —
באַליכט איך דעם שטעג,
און אַז פון פינצטער אַרום
דערהערט זיך אַ גיברום —
ווער ווייזט אונדו דעם וועגן
ס-איז טונקל, און פֿוסט — און מיר זענען אַלעין.
האט מיין האַרץ זיך צושרינגן — א- נייין
מינע שוועסטער — איר זענט נישט אַלעין,
גאט איז מיט אַיך, זיט שטאַרק
אַזער ברודער טראַגט אַיך טאַראויס אַפֿאַמטערן —
און גאט שיקט אַיך אַ מתנה —
זיין וואַלדער-קבנה
אין גאַלדינע שטערן —

און גאטס נאַמין
און פֿליכט שטיין אויף דער ברזק
אַ טריט נישט צוריק,
פֿאַראויס, נאר טאַראויס,
אַינס, צוויי, דריי,
מיר זענען פֿריי,
נישט פֿאַרפֿלאַנטערט אין
פון שטאַט.
נאָך אַ טריט, מיר
אַט אַזוי זענען מיר
גיטריי גאט נאָך דירן
פיניף, זעקס, זיבן
מיר זענען אויסגיקליבן —
די אַינציקע פֿאַרבליבן
וואָס מאַרשירן אין נאַכט
אַ קיינן גאטס פֿראַכט —
מיר וואָרטן אויף זון
און וואָרטן אויף פֿרייד
וואָס גו
און עס קומט מיטן זאַל פון טרוממט —
אַ שאַל און אַ שטראַל —
אַ שאַל און אַ שטראַל
העין פֿאַרלעש דעם פֿאַמטערן;
ס-האט אויפֿגישניט שוין דער מאַרגן שטערן
מיר גייען אַ קיינן די זון — אַ שוועסטער
שליסט צונויף די הענט וואָס פעסטער
— פֿאַרפֿלאַנט און נשמה —
און פֿיכטיק זאל ווערן —
ליכטיק מוז ווערן —
אין גאטס נאַמין

ביז אויסגיין וועט די זון —
פון הינטערן פֿאַרג —
און פֿיכטיק וועט ווערן —
און פֿיכטיק מוז ווערן;
פֿאַראויס, טרו... רו...
ביים בלאַז פון טרוממט
אין מויל פון אַ שוועסטער
פֿאַרשירט וויטער און גייט —
בינט אַיך צונויף פעסטער
און האט ווער פֿאַרפֿלאַנדזשיט אין פינצטער פון נאַכט,
מיר שטייען און וואָרטן אויסן פֿריק —;
העין קומט צוריק
מיר גייען צוזאַמען אין שלאַכט —
קיינן נאַכט...
און וואָרטן אויסן מאַרגנשטערן —
זאל קיינער פון אַיך נישט פֿאַרלירן ווערן
ביים בלאַז פון טרוממט
פֿאַרשירט פֿאַראויס גייט
טריט בני טריט
גאט ער זיט
זיט שטאַרק אָן שרעק
פון גיטומל אַוועק —
אין אַנ-אַינזאַמען ארט
שטילער זאל ווערן —
זאל מין דערהערן —
גאטס וואָרטו
טרו... רו... מאַרש,
איך זע אַזער וואַנדערן יידישע פֿעלד-בלומין —
צווישן בערג ווי מיט ראַסע באַפֿיכט,
גייט אַריבער דעם שטראַמינדן טייך —

אָרפֿיין אַסונפֿאָ

שָׁרָה שְׁעִירָעַר

פון די הוימישע פֿאַרפֿירער...
איז גיקומין שָׁרָה שְׁעִירָעַר,
נישיקט פון דער השָׁגָה,
און מיט רָצוֹן און אמונה,
פֿאַרטייליקט די נעצן
פון שמד און בגידה...
און גיקליבן די גיטרייע,
און גירופן די פֿאַרפֿלאַנדזשיטע,
און גיחיון די וועגן
צו תורה און מסורה...
איז די מחנה גיוואָרן;
אַלץ גרעסער און שטאַרקער,
און גיוואַקסן איז דער בנין;
אַלץ שטאַלצער און פעסטער,
און וואָס אַמאָל מַעֲרָה מיט פֿרייד און נְצוּחַן,
טרַאַגט זיך די בשורה
פון שוועסטער צו שוועסטער...

פון דור-דורות און קדמונים,
האבן די בנות-ישְׂרָאֵל
גישיקט מיט זייער צניעות און אַצילות —
און ווי פֿאַחות, גיהייליקט און גיהנט
די רינגלייט און דעם לחוס...
איז אַרָאָפֿ אַ שטראַף
אויף אונדזער פֿאַלק
און די יידישע טעכטער האבן פֿאַרלאָזט
און פֿאַרשטויסן די תורה פון דער מאַמין
און גידונט צו דער פרעמד...
איז גיווען דאָס צער אַין קָשֶׁר,
מוראדיק דער חורבן, ביטער די בושט,
און גיפֿיניקט האט דער יאָש,
און פֿאַרשפּרייט האט די קללה
פון מִשְׁפָּחָה צו מִשְׁפָּחָה...
און מ-האט קיינן תיקון נישט גיווען,
און קיינן טרויסט נישט גיפֿונען,
און נישט גיוואוסט ווי צו ראַטיווין
דאָס אַינגן פֿלוט און פֿלייש.

אָרפֿיין אַסונפֿאָ

אַליעזר שינדלער

ש ר ה ש ע נ י ר ע ר

צו איר פומציקסטן לעבנסטיאָר

די מאַמע פון דער באַוועגונג

ס'ליגט פאר מיר די פראַכט-אויסגאַבע, לכבוד דער בעלת-היובל, אירע „ניואַמלעט שריפטן". איך בלעטער עס און ס'איז ב"ה דאָ גאַנץ הימש וואָס צו בלעטערן.

די עסטעטישקייט פון דער אויסגאַבע, גיט איר צו גאָר אַ באַזונדערן חשובן חן, און איך קלער דערביי: — שרייבן אַ רעצענזיע — דאָס איז פשוט סאַרמי-נערט די גרויסקייט פון דאָס אַלץ, וואָס מיינט אויגן זעען.

צי האָבן מיר פאַר זיך נאר אַ זאַמלונג, — מעג עס אפילו זיין ווי גרויס! — פון אַ גרויסן סכום מאַמרים, זכרונות און איינדרוקן פון אַ יחיד, אין דער צייט וואָס פאַר אונדזערע אויגן שטעלט זיך אַוועק די הערליכע — מאַיעסטעטישע גישטאַלט, פון אַ מוטער פון אַ גאַנצער באַוועגונג? און אויב אַזוי: צי קענין מיר עס ריכטיק אַפּשאַצן? — היינט מיר ווי וויכטיק און גראַנדיזע עס איז פאַר אונדז איר אויפטו לדורות?

שוין היינט, אין די ערשטע פאַר שמיטות נאָך דעם ווי ס'איז גיליינט גיוואָרן דער יסוד פאַר דער באַוועגונג, האט די „בית יעקב" אידעע איינגיוויקלט שיר נישט אין דעם שליער פון אַ זענדע, די שפּעצן צוזאַמין מיט דער שאַפונג; שוין היינט קלינגט אין אונדזערע אויערן די גאַנצע משה, וועגן דער ארטאדאקסער פרויען-באַוועגונג פּעיס ווי אַ לע. גענדע. דאָס אַלץ קלינגט שוין פאַר אונדז אומגיפער זוי: — דארט ווייט, הענט ווייט... ווער ווייט ווי ווייט...

...גיווען איז אַמאָל, גאַר אַמאָל... ווער ווייטט ווי לאַנג... אַ ייריש מיינל. גילעבט פון אייניגער פּראַצע, פו די אייניגע סינגער זיך מאַרנס גיווען, גישטאכן מיט מאַשין און גאַדל.

און אט דאָס באַשיידענע מיינל, האט טיף אין איר נשמה אַ גרויס באַגער אַרומגיטראָגן, אַ גרויסן חלום האט זי גיחלומט אויף דער וואָר: זי האט גיוואלט אין די הערצער פון אַלע יידישע קינדער, מיינדעך און פרויען אַריינבלאָזן אַליבע צו ג-ט, זיין תורה און זיין פאלק.

און גיגליט האט ווי אַ פונק, אט דער גידאַנק אין דעם האַרצן פון דעם מיינל, און מיט יעדן טאַג איז דער פונק גיוואָרן גרעסער, שטאַרקער, וואַרימער ליכטיקער... גיטראָגן האט זי איר גידאַנק דורך פייער און שווערד; דורך מלחמה און בלוט. אין דער היים און אין דער פרעמד, און דורך דעם איז איר גידאַנק נאָך מער גיוואָרן קריסטאליזירט, פאַרהאַרטיוויט.

און גיקומין איז זי צוריק אַ היים, גילאָזן די גרויסע וועלט-שטאַט ווין מיט איר גלאַנץ און לעבן, און גילאפן אַ היין, דארט וואו זי האט אויסזיכטן צו פאַרוויקלעכען איר אידעע. אַפּגישיפאַרט עטלעכע גראשן און גיפאַרן לייט אירע באַשיידענע מיטלין

ווירקן עס אין דעם מענטשנס שאפן און דענקן. וועלכער פון די ביידע עלימענטן דעצידירט ביי דעם מענטש? וועמינס פוח איז, ידו על העליונה?

אויף דעם קומין מיר צו דער מסקנא אָז דער „מאָן" איז דער פאַרטרעטער פון דעם ערשטן, ער איז דער קאַלטער דער טרוקינער, דער זאָללעכער.

די טרוי דאַגעגן, ביי איר עלעמענט דעצידירט דער ריין סענטימענטאַלער מאמענט. אַזוי האבן גייר גיווען די עכט יידישע פרוי, אונדזער מסורת פרוי דז קלאַסישע „אמהות". די מוטער דאָס איז דער סימבאל פון רגש. די פרוי דאָס איז די מוטער. ווייל די פרוי איז אויף אַזוי פיל אריינגעל, אויף וויפיל זי פאַרמאָגט אין זיך מוטערלעכקייט.

און אַלס אַוועלכע האט זיך אויך אַנטפלעקט פאַר אונדז די פרוי, די חשובע בעלת היובל, זי האט זיך אין איר שאַפונג אַרויסגיוויזן אין איר גאַנצער מוטערלעכער פּראַכט.

זיין איר גייסטיק וועגן האט זיך אויך אַריינגיבלאָזן איר באַוועגונג וואָס זי האט צום לעבן גירופן. זי האט איר באַוועגונג איינגיוועבט אין דעם שענצטן גיוועב פון מוטערלעכער ליבע. זי און איר באַוועגונג איז איינס!

זי האט די פרוי צוריק מתור גיווען די קרוין פון דער יידישער טאכטער, זי בה מלכה. איר נצחון. —

דאָס איז דער נצחון פון דעם וואַרימין גיפיל, פון טיפן סענטימענטאַליזם, וואָס גלעט און צערטלט, וועלכעס איז פיל שטאַרקער סאַרן טרוקינים סכל און קאַלטער לאַגיק, און איז בכוח צוברעכן די מחיצות פון שטיין און אייזן. דאָס איז דער כוח פון אַ מוטער וועמינס ברכה מיר האבן אין אונדזער איצטיקן לעבן דערשפירט און וועלכע האט אונדז ווי אַ וואַרימער גאלד-שטראם אַפּגיפרישט און נייע שפּראַצונגן צום לעבן גירופן.

די כוטער לעבט נישט אין דער ווירקלעכקייט נאר זי חלומט. זי שוועבט אין די היכלות פון פאַרגאַנג-גינהיים מיט ווייטן צוקונפט צוואַמין.

און נאר זען חלום האט בכוח צו שאַפן גרויסים, צו וועבן אייביקייטס ווערטן...

— אט אין דעם טאַקע ליגט אויך באַהאַלטן דער טיטער סוד — פון אונדזער חשובע בעלת היובל, זי האט זיך פאַר אונדז אַנטפלעקט אַלס איינע פון אונדזערע קלאַסישע פרויען — אַלס מוטער, איר דערפאַלג ליגט אין דער זעלבער באַציאונג ווי זי האט זיך אויסגידירקט אויף אירע אַ חשובע מיט-העלפערין: — „עס איז די שטיים פון אמת יידישן פרויען האַרץ, וואָס דרינגט אַריין אין די טיפנישן פון דער נשמה". און איר נצחון ליגט טאַקע אין דעם אָס זי איז די מוטער פון דער באַוועגונג!

אט דאָס איז אפשר די טרעפּלעכסטע רעפּ ניציע איבער די שאַפונג פון די בעלת היובל. זי איז די מוטער פון דער באַוועגונג...

צו אַ צדיק, יענער זאל זיין עצה און ברכה געבן. און גיקומין איז זי אַ צוטרדינע, פאַרשטאַרקט אין איר גלויבן און האט זיך צו איר הייליקער אַרביט גינמין...

און אין אַנענג שטיבל פון די על די ביי איין מיט אַנ-אַלטן אַ צובראכינים, אויף בענקלעך הילצערנע פשוטע אין דעם געננט פון ווילדע גראָזן און פרימיטיווע מענטשן, האט זי הייליקע ווערטער גווייט, אויף דעם באדן פון אַ פאַר צענדליק יונגע יידישע נשמהלעך... און אַזוי איז גיבירן גיוואָרן די ערשטע „בית יעקב" שול...

און היינט איז פון דעם ביסל צאָן קדשים אַ ריויקע מחנה אויסגיוואַקסן, און דער חלום איז מקיים גיוואָרן. די אידעע האט זיך ב"ה צוואַוואַקסן אין דער ברייט און אין דער טיף. די באַוועגונג האט שוין טיפע וואַרצלן גישלאָגן, ווער האט שוין היינט נישט גיהערט וועגן דעם, אז כ-עקוויטירט אַ „בית יעקב" שול אויף דער וועלט? ווער חיים עס נישט פון אַ „בנות" באַוועגונג?

וועגן די באַוועגונג קענט איר הערן אַנהייבנדיק פון ירושלים ביז פּאָלין, אונגאַרן, בוקאווינאַ, רומעניע, דייטשלאַנד, האלאַנד, עסטרייך, שווייץ, שטעכן, ליטע א. א. ו. היינט האבן מיר שוין ב"ה הונדער-נער שולן, קורסן מיט לעדערנס, צענדליקער טויזנטער תלמידות, בתי פאַרבאַנדן, בנות-גירופן, פאַר-שולן, לערערנס-סעמינאַרן, פּעריאדישע פּעדאַגא-גיש-ליטעראַרישע אויסגאַבן, ושרנאַלן, פּרישע בלימעלעך, „קינדער גערטנער" אא"וו. מיט אַן וואַרט, אַ ברכה פון לעבן און בליאונג פאַרן פּאָלק, און ווער האט דאָס אַלץ גישאַפן?

— דאָס אַלץ איז די שאַפונג פון יענער באַשיידענער פרוי, זי איז די מוטער פון דער באַוועגונג.

— וואו ליגט דער אָד פון איר גרויסן ערפאַלג? — פרעגן זיך אַנדערע. מיר וועלן ענטפערן, אָז דער סוד פון דעם ליגט אין דער צע-טלעכער מוטערלעכ-קייט, מיט וועלכע זי האט איר גידאַנק גיטראָגן און גיפּרעדיקט צווישן פּאָלק.

צוויי עלימענטן ווירקן אינערהאַלב דעם מענטשנס מחשבה. איינים וועלן מיר באַצייכנין אַלס דעם קאַלטן שטראם; דאָס איז דער טרוקינער סכל, די קאַלטע לאַגיק. דער אויסגיהשפונטער ראַציאָנאַליזם. דאָס אַלץ וואָס איז אַסינאַנים פון קלאַריקייט, פינקטלעך-מאַטעמאַטיש, פאַרשטענדלעך: דאָס אַלץ וועלן מיר באַצייכנין אַלס דעם קאַלטן שטראם. דער צווייטער עלימענט איז דער וואַרימער שטראם וואָס פליסט אין דעם מענטשנס פּסיכיק. דאָס איז דער וואַרימער גיפיל, דאָס סענטימענטאַל-שפּירבאַרע, דאָס האַרציק פּאַנט, סטישע און צווישן די ביידע פּחות קומט פאַר אַן-אומאויפהעלעכער גענוי-טיקע אַפּשפּילונג. אט די צוויי באַזונדערע פּחות

אייגנארטיקייט

עם קשי עורף? צי שאפט דען נישט וואנדער, אס דער דאזיקער כוח, א צי איז דען נישט דאס וואונ- דער פון אונדזערע טעג - טאקע די אנטשטייאונג פון די בית-יעקב שולן, גישאפן דורך איר אלטן, דורך א פרוי א נישט-פארשטאנדיג אבער דאך א זיגערן, דורך אן איינציגער פרוי, וואס האט ארויס- גיוויזן אזויסיל עקשנות און אויסדויער - ווי דאס יידישע פאלק אלטן?!

אמאל, אמאל...

אונדזער צאל דערגרייכט שוין באַרד צו צוויי צענדליק. אן גרויסע רעקלאַמע, אן שרייענדיקע אפישן, אן א אויפשיפט אפילו ביים טויער - פירט זיך אונדזער ליבע לערערין א שול. בלויז קליינ- וואַרג - לערנין מיר פון א אַנפאַנגס-ביכל, מיר זענען גיקומען לערנין, עברית און - גיסינין האבן מיר אונדזער נשמה, כיר האבן זיך אלטן גיסינין!

פאר 15 יאָר - - -

וויפל מאָל איך טראַכט דערוועגן, דאָנק איך דעם רבנו של עולם, וואָס אין זיין גרויס גוטסקייט האט ער מיך באַגליקט צו האָבן אַזעלכע זכרונות. איר פנים, איר אויסזען פון יענע יאָרן דערמאָן איך זיך מער נישט; דערפאַר אבער שטייט פאַר מיר ווי לעבדיק איר בליק, וואָס זי האט גילאזט אזוי וואַרים און אזוי ווייך רוען אויף מיין קינדשן קעפל. מיר זענען דעמלט גיווען אַמאָל מער און אַמאָל ווייניקער. אונדזער לערערין האט אבער נישט גי- לייגט קיין אַכט אויף דעם, וואָס די גאַס האט גיזאָגט. איינפאַך, איינפאַך בוי גאַר, האט זי גיפירט איר אַרבייט. די באַריכטן אין די צייטונגן, סיי מיט שבחים און סיי מיט אַפּשאַטונגען, מאַכן אויף איר לגמרי קיין איינדרוק נישט. סגייט איר בכלל נישט אָן.

אבער אין דער גרויסקייט און הייליקייט פון איר ציל - שטרעבט זי דערצו מיט אַנ-איינזענער ענערגיע, עקשנותדיק, אויסגורעכנט - אבער אין דער שטיי, אן רעש. ספעלט איר דער ברייטער זשעסט, ראַפּינאָרטיק און איינציגאָטיוו - זאָך, וואָס ווערן ביי טייל מענטשן באַצייכנט אלס סימנים פון שטאַרן כאַראַקטער. עס פעלט איר, דער פרוי שענירער, די דאזיקע אויסצולעכע אַטריבוטן, וואָס „מענטשן“ טון אין איר טיילמאָל „אַנטדעקן“, אַזעלכע לייט קענען זי לגמרי נישט און פאַרשטיין נישט איר מהות.

און צי איז דען דאָס נישט דער אויסדרוק און דער בעסטער באַווייז פון דעם „פאַר עקסעלענץ“ יידישן כאַראַקטער? באַשיידנדיקייט, קאַרגשאַפט און עקס- פרעסיע און אין אויסערלעכע באַצייכענונג און גלייכצייטיק דערמיט - אינערלעכע פּולקאמיניקייט און פּולשטענדיקייט, און צי קומט דען נישט צום אויסדרוק ביי די דאזיקע סתירהדיקע זאָך, באַשיידנדיקייט און גרויסקייט, דער טיפּ פון אַנ-אַמתן ייד, וואָס ווערט קיינמאָל נישט פאַרשטאַנען דורך דער וועלט און אין דער היינטי- קער צייט - ליינער אפילו נישט דורך קיין יידן? -

איז דען נישט אַזעלכער דער ייד, דער אמתדיקער

אונדזער ליבע פרוי שענירער פייערט איר 50-יעריקן יובילעאום!

אין שייכות מיט דער דאזיקער פייערלעכקייט וואלט איך וועלן עפּיס אַנשרייבן וועגן איר. ווי שווער קומט מיר דאָס אבער אָן! שרייבן וועגן עמיצן, וואָס איז דיר אַזוי נאָנט, מיט וועמיין האסט במשך 15 יאָר צוזאַמען גילעבט, גיאַרבייט - שרייבן וועגן עמיצן, וועמיין מ-האט אַלץ צו פאַרדאַנקיין, ווי שווער קומט דאָס אָן!

סע-ווילט זיך, פשוט, צוגיין צו דער ליבער יובילעאַר, געבן איר אַ דרוק אין דער האַנט און זאָגן: עד מאה ועשרים שנה! - און מער נישט. וואָרן דאָס זאָגן וועט סיי-ווי גאַרנישט דערוואַגן!

טאַג-טעגלעך זעען מיר זי, אונדזער נישט-פאַרטע- באַרע אַרבייטערין אין דער שול פון פרימארגן ביזן שפעטן וונט איז זי אין דער „היים“ (טעכטער היים), איר קאפּ איז שטענדיק צו דער אַרבייט, צו די לימודים - און זאָל מיין נאַר אַזויסיל וועלן, וויפל זי איז ביכולת און וויל געבן!

אויב פרוי שענירער פאַרט אַמאָל אַזעלכע אויף אַ פאַר טאַג אין שול ענינים, זעט זיך איר אַפּווע- זנהייט באַרד אָן אין דער שול. ספעלט אפילו נישט קיין שטאַרקע, ענערגישע האַנט און דעצידירטע, זילבאַרע אַנווייזונגן, ספעלט אבער אין שול די דאזיקע איינפאַכע, עטוואָס אַנגיבויגנע גישטאַלט מיט די וואונדערבאַרע קינדישע אויגן, וואָס זענען נישט דאָס שלעכטס פון דער וועלט, ספעלט די גישטאַלט מיטן אייננאַרטיקן טריט, מיט די אייגנ- אַרטיקע הענט, מיטן אייננאַרטיקן קול - די גישטאַלט, וואָס איר אייגנאַרטיקייט סימבאליזירט גלייכצייטיק דאָס וואונדערבאַרע אייגנאַרטיקייט פון „בית יעקב“ פּערט און פון יידישן פּאַלק בכלל אט דער דאזיקער לעבדיקער סימבאל פעלט אונדז, אויב פרוי שענירער פאַרט אַרויס פון דער שול, וואָרן צי זענען דען נישט אין דער פרוי שענירער פאַרייניקט כמעט אַלע מעלות און ווערטן פון יידישן גייסט, וועמיין מער פאַרדאַנקיין אונדזער נאַציאָנאַלן קיום?

און צי איז דען נישט דער כוח, וואָס האט גישטאַלט צו מעשים די האַנט פון אַ שוואַכער פרוי, דער אויסדרוק פון דעם אייביקן, לעבדיקן פּאַלקס- כוח, וואָס ווערט באַצייכנט מיט די ווערטער „ישראל

און יעצט נאָך דער שטילער תפילה, דערשפירט זי אָן „די הייליקע שבועה האט דורכגענומען מיט מסירת-נפש צו באַוואַכן“...

און אט די תפילה אירע פאַר דעם דערפאַלג פון אירע קינדער, גייט נישט אַראָפּ פון אירע ליפּן נישט בייטאָג ווען זי איז וואָך און ווען זי שלאָפט, ווען זי רעט און ווען זי שווייגט.

בלעטערט אירע אַלע שרייטן, זאַמלט צונויף אירע בריוו, קלויבט צונויף אַלע אירע אויסדריקן וואס איז נאַר אַרויס פון איר מויל און דאָס פּרעכטיק גישטאַלט פון איין יידישע מוטער און מוטער פון דער באַוועגונג אַנטפּלעקט זיך פאַר אייך...

ש פ-1

און אין דעם גייסט איז דורכגענומען איר גאַנצע שאַפונג און דענקן. - איר טייל איז מוטערלעך פשטות, איר טאָן איז מוטערלעך ליבעלעך, אפער גימישט מיט טרערן... איר באַגעמונג מוטערלעך רחמימדיק, צערטלדיק, ציטערנדיק אפער טרויעריק... אזוי אַנטפּלעקט זי זיך אין אירע שרייטן ווי אין אירע פּרוינאָטע ברייך און שמועסן מיט אירע קינ- דער-תלמידות און ברייטער עפנטלעכקייט.

אירע אויסדרוקן: „אוממעגלעך מיט מיין אַרימער פּעדער אויפן פּאַפּיר אַרויפצוגעבן“, „מיין פרייד צוליבן דאזיקן וויכטיקן גישעעניש לאזט זיך נישט אויסדריקן אין קיין ווערטער“, אדער: „די דאזיקע פרייד ווערט ביי מיר אַ סגיימישט מיט טרויער“.

דאָס אַלץ איז העכסט כאַראַקטעריסטיש פאַר מיר. און מיט מוטערלעכע אויגן קוקט זי אויך אויף איר באַוועגונג, שוין נאָכדעם אפילו, ווי זי האט דערלעבט „נחת“ אויך דאָן איז איר פרייד אַ מוטערלעך-צניעותדיקע, וגילו בפרדהדיקע, עס איז יענע אומויכערע פרייד פון דער מוטער, וועלכע זענענדיק איר ציטערנדיקן בן יחיד און אפילו אויף די גאַר הויכע בערג פון גליק און דאך קען זי עס נישט גלויבן, זי גלויבט נישט אפילו דאָס, וואָס זי זעט מיט אירע אייגענע אויגן, און ווען זי איז שוין גיזוואונגען מודה צו וויין אויף דעם דערגרייכטן גליק, דאָן ערשט באַגינגט זי זיך נישט מיט די דערגרייכטע, זי וויל שוין אים זען אויף הייליקע ווייטערע שטאַפּלין פון גליק, און נאַר מיט טרערן אין די אויגן קען זי שטענדיק די שמחה באַגלייטן...

זי צווייפלט, אפער איז עס נאָך אַלץ אַ חלום. צו דער קאַנפּערענץ? קום איך נישט, הגם מיין האַרץ איז אין גאַנצן דארט... פאַרוואָס? - איך גלויב מיר נאָך אַלץ נישט צי ווערט דארט טאָקע מיין שענצטער חלום מקוים - און הגם ס-נאָנט איר נאָך אַלץ אַ צווייפּל-ווערימל, אבער טיף אין האַרצן „קלויבט זי נחת“ ווען זי נעמט אַפּ גרויסן פון זייטיקע.

ווען איך נעם אבער אַפּ די גרויסן פון דער קאַנפּערענץ, איבערצייג איך זיך באלד אַז-ס-איז עפּיס גרויסע גישעען און ס-וועט פון דעם צוזאַמענפאַר גישריבן ווערן די שענצטע בלאַט אין דער אויפּלעב-גייטיכע פון דער יידישער רעליגיע- זער טאַכטער“.

קומט פאַר אַ צווייטע גרויסע שמחה אין דער רעליגיעזער טעכטער דערצויוונג וועלט. און אַרויס- אז פון אַ גרויסער גרופּע תלמידות פון סעמינאַר ין דאָ ווידער ווען אַלע פרייען זיך, נאַר די „מוטער“ איז באַהערשט פון אַ פינלעכן רעיון.

צי פילן באמת די דאזיקע יונגע פיאנערנס דאָס רויסע פאַרטרויע, צי פאַרשטייען זיי טאָקע די רויסע אחריות וואָס זיי נעמען אויף זיך אַלס דערציערנס פון יונגן דור“.

און ווען אַלע פרייען זיך דאָן איז די מוטער מתפלל, און אַ שטילע תפילה האט זיך אויף מיינע ליפּן באַוועגט: -

גרויסער באַשעפּער אין הוימל! העלף דייענע גיטרייע קינדער אין זייער הייליקער אַרבייט“.

גימינט זי קאַנפּערענץ פון בנאָר, אין יאָר תרס"ז, זע ביי 66-67 און גיזאַמלטע שרייטער

וואנדערער? לענים קליין און אין דער אמתן -
ריון גרויס? - -

אין אפרו...

זיך ביזירושט - פרוי שענירער וועט זיך אפרווען
וועט פארלייגן די הענט און ריווען? אויסשלאסן!
- גאט האט מיר גיגענען כוח - איז זי גיוואונט
אלע מאָל צו זאָגן - מוז איך דאס אויסנוגן, אַרביטן
ווי לאנג איך וועל נאר קאמין! -

ס'איז אַ באַקאַנטע זאָך, אַז פרוי שענירער האט זיך
דריי דעוויון און - דאָס מוון מיר צוגעפן - זי אַלס
אַליין די פאַרקערענונג פון די דאזיקע דריי דעוויון
אַלע אין זיך.

מיט אַ צייט צוריק האט אַ קינד מיטגערענגט אין
שול אַריין אַ בילד פון אַ גאון און גיוואלט דאָס
אן פּהענגיגן אין קלאַס. פרוי שענירער האט אבער
נישט דערלויבט, וואָס וועט דען אַרויסקומין, אַז
דאָס בילד וועט הענגן אויף דער וואַנט? - דער
עיקר איז דאָך, אַז די מעשים פונעם דאזיקן גדול
ווי פון אַלע אונדזערע ייִדישע גדולים זאלן זיין
איינביבאָקן אין אונדזער האַרץ און מיר זאלן זיין
נאָכטון! יא אין האַרץ מוון מיר זיי האָבן, אבער
נישט אויף דער וואַנט! - -

יא, אַלץ גייט ביי דער פרוי שענירער אינווייניק
אַריין אין דער טיף, אַפּגיווענדעט פון אַז-אויסערלעך
אויב -

זייער אפט דאָכט זיך מיר, אַז פרוי שענירער איז
אין גאַנצן באַפרייט פון די אַלע פּערזענלעכע
אַמביציעס, וואָס טראָגן און דערהאַלטן אַ מענטש.

פרוי שענירער איז גוט, מילד, שטענדיק פריינטלעך.
זי קען זיך אבער אויך פיינערן, למען האמת מוז
איר מודה זיין, אַז פרוי שענירער קאן אַמאָל גוט

בייז ווערן, דערפאַר אבער האב איך דעמלט דעם
איינדרוק, אַז דאָס איז דער צארן פון פּנהס בן
אַמאָל איז דער מרבה... ס'איז אַ צארן פון ווייטיק
פאַר ייִדישקייט, איך האב אַס לוי בטבע נישט ליב

צו זעען ווען פרוי שענירער בייזערט זיך, ווייל דאָס
אַרמאנירט לגמרי נישט מיט איר גאַנצן מוח, מיט
איר ליבלעכער פּערוואן, גישעט דאָס אבער יא -

שוויטט מיר גלייך אַרויף אויפן רעיון: פּנהס...
פרוי שענירער שטייט שטענדיק אויף דער וואַך, זי איז

אינגאַנצן אַרולכנדיגונגן מיט מורא פאַר ייִדישקייט,
פאַר דער גאַנציקייט פון ייִדישקייט, זי האט מורא
צו מאַכן עקספּערעמענטן אויף דער ייִדישער נשמה, מורא

פאַר דער ייִדישער צוקונפט, זי אַרבייט אָן אויפהער.
היינט אַזוי ווי אַמאָל, מיט יאָרן צוריק.

50 יעריגער יוביליאַם - און מיר וואלט גאַרנישט
איינגעפֿעלט, אַז פרוי שענירער איז אָן ע"ה אַזוי

יונג אַיבדיקנס - איך האב זיך קיינמאָל נישט
פאַרטראַכט דערזען, נישט גיוואלט וויסן, וואָרן
וועלן מיר דאך זי האבן אַזעלע יאָרן נאָך צווישן אונז

פרי מיר זאלן צוואַמין די שמחה פון אַ פּעסערער
צייט, אַ שענערער, אַ גליקלעכערער! פאַרוואָס אבער
כּהאב ניהאַט דעם איינדרוק, אַז פרוי שענירער

איז עלטער, אַ פּך עלטער - ווייס איך אַליין נישט
מעלעך דערפאַר, וואָס פרוי שענירער ווייס אַזוי
גוט אויסצונוצן איר דעוויון, למענות ימינו פן
הדרג' - אירע מיינוט, זענען מיט מעשים אויסגפּולט.

די רעדאָקציע פון צוויי-עקב זשורנאַל דערמאנט מיך
די חשובע פרוי שענירער ווערט אלט 50 יאָר.
מע דאַרף הייסט עס עמים אַנשרייבן.
אַ ביסל זב ונות.

און וכרונות פּעלט דאך נישטן מע דערמאנין זיך
יענע צייטן, ווען בית-יעקב האט גישטעלט די
ערשטע טריט אינים גיזעלשאַפּטלעכן לעבן, ווען
ס'האט זיך גיהערט די ערשטע שטים מכות הנדך

הכנות אינים גייסט פון תורה ומסורה, יא, הידער-
מנט זיך ווי מ'האט אַנגעהויבן דערציילן, אַז
גיקומין איז עמים אַ פרוי, וואָס זאָגט, מאַנט און
וועקט: דאָס אומגליק פון דעמאראַליזאַציע ביי יידן

און זינע סיבות - ליגט אינים פאלק גופא, אינים
נישט באַוואוסטזיין פון דער ייִדישער טאכטער בנוגע
דער ייִדישער עטיק, ייִדישער מאַראַל, ייִדישער
דערציאונג און ייִדישקייט בכלל, אַז די ייִדישע פרוי

און טאכטער ווייסט נישט פאַרוואָס און צוליב וואָס
ס'לייט דאָס פאלק ישראל, וואָס איז זיין ציל, זיין
שטרעבונג און האַפּטונג, פון וואָסן ס'ע דערנעמט
זיך ווי עקסגנאָרטיק קלאַמער, זיך אין דער ייִדישער

טראַדיציע און אפילו אין אַזעלכע ווערטער, ווי
"שמע ישראל" מיט וועלכע אונדזערע אַבות האבן
זייערע הייליקע נשמות אויסגיהויכט - טא צי איז
דען אַ וואונדער, פּעלעגט מין נאָכזאָגן אומיטום דער

פרוי שענירערס פּרעגנ, אַז ביי אַזע מצב איז די
ייִדישע טאכטער בלויז אַ פּאַסינע אבסערוואַטארן
פון ייִדישן לעבן, אבער נישט קיין עקסטרע
מיטביווערן אינים פאלקסקייט?

און פרוי שענירער האט זיך גינומין צו דער
אַרבייט, זי האט גיוואַנדערט פון שטאָט צו שטאָט
גירעט און גירעט, צונויפּגיזאַמלא די פאַרוואַרטיגע
איינזעלנע פונקן, ברי אַ גרויס סייער צו מאַכן און
אַזוי אַרום דערזוואַרמין די קאַלעטע נשמות פון דער

ייִדישער פרוי-יונגט.
אבער צו וואָס גריבלין זיך אין וכרונות פון אַמאָל
- איז דען דער הוה, די גענווערט אַ קנאַפּער
היינט אַזוי ווי דעמלט און דעמלט אַזוי ווי היינט.

די זער גיערע פרוי שענירער האט זיך דאך
גאַרנישט, לגמרי גאַרנישט גיענדערט פון העמלעך
ביו היינט! אַזוי ווי פריער - שטייט זי אויך יענע
גרייט שטענדיק צו אַרבייט, אַנגיגורט די לענדן

צו פאַרן אַמאָל דאָ און אַמאָל דארט, מוכן ומומן
צו פּער וויליקער עבודה - שוין באַלד גראַד אַזוי
ווי אונדזערע אַבות זענען גיווען גרייט צו יציאת
מצרים און נאר גיוואַרט אויפן באַפֿעל.

ס'איז אַ מענטש, וואָס קען קיינמאָל נישט רוען, אַ
טיפ פון אומאויסגעהלעכער, שטענדיקער אַרבייט:
דער מענטש פון מעשה, די אמתע
פּערוואַנפּיצירונג פון לא המדרש עיקר, אלא המעשה.

און די אַרבייט איז איר חיות, איר לעבן, אַמאָל
האב איך אין אַקרייז פון גאַנטע מיטאַרבייטערנס
גילאון פּאַרן, ווארט, ס'וואלט זיין אַ יושר פרוי
שענירער זאל זיך אַביסל אַפּרעצן, געמין אורלויב.

האט מין מיך פּעט אויסגילאַכט, וואָס - האט מין

אין איר איבערלעבן גידאַנקן-גאַנג און איר קוק
אויף דער וועלט איז פרוי שענירער קאנסעקווענט
- וואָרן נאר אַזע מענטש קאן אויסווייזן אַזע
טעטיקייט, ווי זי האט צו באַווייזן, ביים היינטיקן
טאַג רופט איר קאנסעקווענטקייט אַרויס אַלגימיניע

פאַרוואַנדערונג, אַזוי ווי פּער יאָרן, נישט אויף
אַ תאָר גימינערט, גרעסער - יא, אירע אַדערונגן
און פאַרלאַנגן ווערן גרעסער, צוגלייך מיטן
פּונקט וואָס פון דער באַווענונג, פון יעדער
איינציקער פּאַדערט זי דאָס זעלבע, וואָס זי

פּאַדערט פון זיך אַליין, און זי האט
רעכט דערויף וואָרטן זי אַליין איז פּולקאס.
יא, זי איז אַ פּולשטענדיקע פּערזענלעכקייט אין
פולן זין פון ווארט, און אַט דאָס איבערלעכע
פּולשטענדיקייט מוז אויך זוכן איינגארטיקע און

פּעציפישע פּאַרמין, ענלעכע צום חוכן, און דאָ
קומט ביי איר ווידער צום אויסדרוק דאָס ייִדישע
פאלק, אירע פּאַרמין - פּאַלקסטימלעכע, אריינגעלע
ייִדישעכע, אַרויסגיוואַקסן פון שענצטן ייִדישן
פּאַלקס-בלימל - פון בעל-שם-טובישן חסידות

און אַט דאָס איז דער פרוי שענירערס הערלעכער
גיגון ביים קידוש, דאָס איז איר הברלה, דאָס איז
איר גאַנץ חינהנות, דאָס איז איר שבתדיק ווייס
שפּרצל, איר טיפּער דרך ארץ פאַר דער פּאַלקס-
טראַדיציע און פאַר די ייִדישע מנהגים, וואָס זענען

אַזוי לעבדיק אין שטאָט, אין דער היים פון
רמ"א.

אין דער דאזיקער אייזערנער קאנסעקווענטקייט,
נישט קיין פּערזענלעכע, נאר אַ פּאַלקס-קאנסעק-
ווענטקייט, אין דער דאזיקער פּולשטענדיקייט און
גראַדליניקע איינהייטלעכקייט - באַשטייט דאָס

גראַדליניקייט פון פרוי שענירער.
און דאָס טאַקע אין איר האט אונז קינדער
פאַרשייטלט און צוגיזונג, אונטערפּאַוואַוסטזיניק
האבן מיר דאָס אַרויסגיסליט פון די יום טענער

פון "מורה אג" און ברכות.
און דאָס וויכטיקסטע דערביי - אַז זי אַליין
שטרעבט צו איר ציל און צוועק און עמים אַ
מיסטישער פּשטות, וואָרן הערן מיר דאך פון איר

אַלע מאָל, ווי זי זאָגט: ג-ט האט גיוואלט, כּוואל
סון דאָס און דאָס...
פון דעם פאלק און קנעכטשאַפט איז ביי איר

גיבירן גיווארן דער אייזערנער רעון און פון דעם
תורה-פאלק - איר קאנסעקווענטע גראַדליניקייט
און אַרמאניע מיט די אמת ייִדישע פּאַרמין, בלויז
פרוי שענירער אַליין האט גיקאנט שאַפן אַזע
באַווענונג, וואָס זאל דערגרייכן צו די אורשטיינג-
לעכע קוואַלן פון יהדות און דערפאַר טאַקע איז

זי אַליין -
דער לעבדיקסטער סימבאָל פון
דער "בית יעקב באַווענונג".
פּבור דיר און אַכטונג, העכע לעיערן און פּערקן
פיר אונז ווייטער - מיר זענען אַלע טריי דיר!

צום ציל!

ב.צ. גראַס-פּאַסטאַן
קאַקע

די מתנה פון

סעמינאריסטנס

אונדזער רואיק סעמינאר-לעבן האט איבערגריסן די בשורה דאס אין דעם חודש יעקאלט דער 50 יעריקער גיבורין-טאג פון אונדזער חשובער פרוי שענירער.

און מיר האבן זיך אוועקגעצט קלערן, וואס זאלן מיר סעמינאריסטנס איינארדיגן לכבוד דעם מאמענט. א שווערע פראגע! עס איז אלגימיין אנגינאמיין אפילו אין אונדזער רעליגיעזע קרייזן צו פיערן די יובל-פיערונגן מיט ספעציעלע אונטן, אוואציעס און מתנות.

אבער ווען מיר האבן די פראגע באטראכט אין אונדז אויף קיין איין מאמענט נישט איינגיפאלן עפעס עלנעכיס. און עס האט אונדז נישט גיקענט איינפאלן, ווייל ווי קאן מין איינארדיגן לכבוד פרוי שענירער אן-אונט מיט רוישיקע רעפערעטן, זי קאן מין רעדן וועגן שבחים, ווען מע לעבט אין די דער אטמאספערע אדורכגידרינגן אינגאנצן מיטן גייסט פון פרוי שענירער קומט עס אויס ועלבסטפארשטענדליכן, אז דאס איז עפיש וואס שטייט אין פולקאמער סתירה מיט פרוי שענירער, טא וואס דען? דאכט זיך אויבערפלעכלעך אז אויף אן-אנדערן אופן איז עס איז אוממעגלעך אויסצודריקן אונדזערע גימלן וואס באהערשן אין דעם מאמענט. מיר האבן עס אבער גימאכט אויף א זייער גימטלעכן אופן: עס איז גיווען א שבת אין דער פרי, מיר האבן זיך אלע הונדערט חברות צ"ה צוזאמן גינאמן אין רויטן זאל, גיועצט זיך אין אן-ענגן קרייז ארום און ארום, די שטימונג איז גיווען א זייער ערנצטע, א פאר מינוטן האט גיהערשט א שטיקלייט, יעדע איינע האט זיך באוואוסט גימאכט, צו וואס מיר האבן זיך יעצט צוזאמינגי-נומין, און מיט אמאל האט זיך אויפנישטעלט איינע דערנאך א צווייטע און א דריטע און אנגיהויבן רעדן וועגן פרוי שענירער.

מיר האבן זיך פשוט גימטלעך פונצן ערגישמוסט יעדע איינע האט גיזאגט א פאר ווערטער, יעדע האט גיזאגט דאס, וואס איז איר אין דעם מאמענט גילעגן אין זכרון, און אין זכרון בלייבן דאך נאר אועלכע מאמענטן, וואס האבן אויף אונדז א שטארקן איינדרוקן גימאכט און וועלכע ליגן טיף ביי אונדז באהאלטן.

אזוי האט זיך יעדע פון אונדז ארויסגיזאגט מיט דעם וואס זי האט איבערגילעבט במשך די צייט

אויף אונדזער פאלקס-מאמע שרה איז גיזאגט: „ויהי ימי שני חיי שרה“ מיט דעם באקאנטן פירוש און זאל דעריבער השם יתברך געבן, און אונדזער פרוי שרה שענירער, וועלכע איז א לעבדיק אפבילד פון אונדזער ערשטער מאמע שרה, זאל אזוי לאנג ווי יענע שרה, וועקן צווישן אונדז נאך לאנגע יארן, אין פולקייט פון כחות און נשמה-יונגקייט און זכה זיין צו זעען די פרוכטן פון איר ארבייט טיף טיף אינעם יונטום און זאל די ארבייט זיין באמת „כעץ שתול על פלגי מים“.

אסתר ראזא—הייטנער

וואס מיר האבן פארברענגט אזוי נאנט געבן פרוי שענירער. דאס זענין נישט גיווען קיין שבחים, פאלטש וואלט גיווען אזוי עס אנדורפן דאס זענין גיווען אמתע פשוטע ווערטער: „דברים היוצאים מן הלב“ אבער נישט בלויז פערזענלעכע איינדרוקן און עפיוארן זענין א בערגיגעפן גיוואר, עס האבן אויך מאכע דערציילט עפיוארן וואס זיי האבן צופעליק גיהערט, עפיוארן וועלכע האבן אנטער גיטראכן די באציאונג פון דער אויסערלעכער וועלט צו פרוי שענירער, אזוי האט איינע דערציילט אז ווען פרוי שענירער איז אריינגיקומן אויף דער יוצונג פון די פנס' גולה האבן זיך אלע אנוועזנדע אויפנישטעלט, גרויסע תלמידי חכמים אנגיזעצט פערזענלעכקייטן האבן עפנטלעך אפגיגעפן זיך פרוי שענירער און נאך פיל עלעכע פאקטן.

און ווען מיר האבן זיך צוגיהערט ווי גרויס פערזענלעכקייטן בייגן דעם קאפ מיט דרן-אויך

און אנערקענונג סאר פרוי שענירער האט זיך יעדע גיטראכט: די אט גרויסע פערזענלעכקייטן קומין נאר איינצלע גיזיילטע מאל אין קאנטראקט מיט פרוי שענירער און מיר האבן דאך טאג-טעגלעך די גילענהייט צו זיין נאנט געבן פרוי שענירער מיר אטימין דאך מיט די זעלבע לופט, מיר האבן דאך דעם לעבדיקן פארבילד פאר זיך, און ווען יענע בייגן די קעפ, טא ווי ערשט מיר...

און יעדע פון אונדז האט זיך טיף פארטראכט, א דין וחשבון זיך אפגיגעפן און גייעס זיך פארגינאמן.

פארגינאמן צו שענקן פרוי שענירער אויף דער שוועל פון סעמינאר פון אונדזער נייעם לעבן מינוטן פון אונדזער אנוועזנהייט אין סעמינאר, א מתנה: „זיין אזוי ווי פרוי שענירער וואונטשט זיך.“ דאס איז אונדזער מתנה, און מיר שענקן זי פרוי שענירער מיט דער האפנונג, אז אזא מתנה וועט פרוי שענירער זיין אמביליקסטן, ווייל עס איז אן-אייביקע מתנה.

סעמינאריסטן ר. רעדליך

חמשה עשר באב תרצ"ב אין סקאווא

ענדלעך גיסינן מיר זיך אין א וואלד, ארום פינצטער חושן. די ביימער פארשטעלן אפילו דעם שוואכן אפשיין פון דער לבנה.

פלוצים איז אין מיטן פון אונדזער קרייז ליכטיק גיווארן: „אנגיסקא“, גיט מין זיך איבער פון אייער צו אייער, ליכטיק - און בעלד ווידער פינצטער עפיש וויל דארט נישט ברענין, סע לאזט זיך עפיש די „אנגיסקא“ נישט דערצינדן, אונדזער לערערנס פארן זיך דערביי און עס גייט נישט. עס פארצווייפלן אבער נישט די וואס ווילן דאס פיער-אנצינדן און טרעטן פון די אנגיליינטע צווייגלעך נישט אפ זיי שטרענגין אן אלע פחות, ציען זיך אויס אפילו אויף דער ערד און צווייגנדיק דאס פנים נאנט צום ארט, וואו ס'לייגט זיך נאך א פונק, לאזן זיי דארט אריין א שטיק פון זייער אייגן חיות און סוף פל סוף גילונגט זיי א פייער צו מאכן...

ס-ברענט בעלד א העליש פייער אין דער מיטן פון אונדזער קרייז גראד אזוי שוין בעלד ווי דאס יידיש פיער, וואס האט זיין פלאץ שוין פון לאנג, לאנג, טיף אין אונדזער הערצער...

עס איז שטיל, קיינער וואנט נישט א הויך ווארט ארויסצורעדן, איבערצורייסן דאס שוויגן, נישט שטערן, וועמין? - זיך א ג. י. ווארן איבער-לעבט דאך יעצט יעדע איינציקע פון אונדז עפיש גרויסעס מע דעיקענט עס דאך אין די אויגן... און אין מיטן דערינגן האט אימין דאס שטיקלייט איבערגריסן, ס-רעט ווער, איינע פון די תלמידות האט א רעפערעס, זי רעט און ס-קלינגט איר יעדיס ווארט און ענטפערט זיך אליין אפ מיט א העליכקן עכא פון צווישן די ביימער.

זי רעט וועגן דער באדייטונג פון המשח עשר באב, וועגן דעם יום-טוב וואס גיהער אונדז, דער יידישער

שבת גייט אורעק...

ווי טייער קלינגט די דאזיקע שטים! יעדער קען זי שונן גוט. נישט נאר מע קען זי, נאר מע פילט איר. מע פילט ווי אירע לאנישע ווערטער, לויטערע רייד, קייקלין זיך אריין ביי יעדער איינער טיף, טיף און גיפונן דארט פאר זיך אן ארט, מ'איז מרגיש, אז די ווערטער גיפונן אויך אן אקאלאנג אין דער לופט, אן דורך זיי ווערט די לופט רייכער מימיותדיקער. א ווערמע שטיקלייט צוגיסט זיך איבער דער גאנצער שטוב און בארד דערויף - א שטיל גיזאנג, 'מוכור לדוד' וו קסט ארויס פון דער פינצערניש און מ'האט דעם איינדרוק, אז די שטים קומט פון גאר ווייט, פון דארט, פון דארט - פון ה' ליקן לאנג, וואו דער הייליקער משורר האט גילעבט און זיינע מוזיקים גישפן. עס שטראמט עפס הייליקס פון דעם אלטן טייערן גיגון, א קלאר בילד קאן מין זיך נישט שאפן - נאר עפס פילט מין זיך אזוי גוט, אזוי גוט!

פון א פארבענקט אויג קייקלט זיך אראפ א טרער, שנעל ווייטט מין זי אפ און מע זינגט ווייטער. אבער שטילער און שטילער, ביז מ'הערט אינגאנצן אויף פלוצים ווערט אבער דאס שטיקלייט ווידער אמאל גיטערט. עס עפנט זיך די טיר און אין שטוב שליכט זיך אריין פנים א גישטאלט, ווער דאס איז קאן מין אין דער פינצערניש נישט אונטערשיידן, אבער מע ווייסט שוין: יעצט וועט מין רעדן.

עס ווערט צוריק שטיל און דעמלט דערהערט זיך א נינג טראקע ענצערנישע שטים, באקאנט שוין גוט צווישן אונדז, פון אנהייב - נינג שטיל, אבער פון צייט צו צייט ווערט זי שטים העכער, מיר הערן גידאנקן פון דער ליפנדער סדרה, פריש מילדות, מיר זעען פאר זיך איינים פון אונדזער אבות, יצחק אבינו, פארקליידט אין א אויסטערלישע מלבוש - א פארקערפערונג פון א שטיקל יצחק אבינו, יצחק פארלאנגט און גוט נישט דאס אים א מתנה, פרי ער ואל דורך זיי: יסורים, נוים פיון, ליידין - ריכטיק א סמיון זיין לעבנס-אויפגאבע

קען מין עס זיך אזוי לענג פארטראכטן, זיין פארנוקן אין במאדים גידאנקן, וואס גע- הערשן מיין מה? - א שטארקער איינדרוק איז מיר סארבליגן פון א גאר קליינים עפוזאד, א גאר קליינים איבערלעביגיש, און דאס האלט מין שטענדיק פארטראכטן, איך קען דערין נישט פארגעסן.

בלויז א, 'שלוש סעודות' - און טראץ דעם האט עס זיך אזוי ווייט פארגעבט אין מיר, ביז אין די ווייטסטע ווינקלעך פון מיין נשמה... צולעכע מאמענטן האב איך דאך פיל איבערגילעבט, סעג און שבתים, אבער דער שלש סעודות - פיל מער ווי אלע מאל!

שבת פארנאכט, מיר זיצן ביים טיש אין אונדזער גרויסן עס-צימער, עס איז שוין גיזאנג פינצער די טונקלייט פארשפרייט אירע אומבאמערקבארע פליגל און נעמט מיט זיי ארום דאס גאנצע צימער, בלויז ערגיץ וואו שלאגט זיך נאך אהער, א ליכטיקער שטראל פון הויטן - אבער אויך דאס ווערט בארד פארשווינדן, מיר זיצן אלע ארום די גרויסע טישן, אין דער טונקלייט זעט מין בלויז טונקלע גישטאלטן, מ'דלעך, וואס זענען אלע פארטראכט, פון וואס טראכט מין דאס איינפלעך? - עס ווייסט נישט, און אטער ווייסט מין יא: פון לערנין, אביסל פון די שיינע תנועות, וואס מ'האט ביים שבתדיקן טיש גיהערט, און בלאהר יד פארגעבט זיך אויך א גידאנק וועגן דער היים, וועגן טאטע מאמע, און מע זעט פאר די אויגן שוועסטער און ברידער, עס באהערשט א בענקשאפט, עס דויערט אבער נישט לאנג, בלויז א וויילע נישט מער, ווייל שוין הערט מין די ליבע שטים, וואס רייסט זיך פון דארט, פון יענים ווינקל און צוגיסט זיך ליבלעך איבערן גאנצן צימער, די שטים וועסט אויף אין דער פינצערניש, קעט פארענדיגט פארענדיגט און מ'האט מיט שפאנונג א תורה פון דער חשובער פרוי שענינער.

פרויפן יונגט, די שטימונג איז ערנצט, אפילו נעבעדיק, ווי זי האט שוין גיענדיקט.

א לאנגע וויילע הערשט ווידער א שטיקלייט, פון צייט הערט זיך נאר דאס קנאקן פון די ברעננדיקע צווייגלעך, און ראפטום דערהערט זיך די שטים פון פרוי שענינער, גלייכס אויגן זענען יעצט גיווענדיג צו איין פונקט, מיט גרויס שפאנונג הערט מין די ווערטער פון דער גרויסער פירערין.

די אויגן מיטן פנים איינגיגראבן אין פייער, קלינגט איר שטים: "האט על המזבח חוקך בו לא תבנה, ובער עליה הכהן עצים בבקר בבקר וערך עליה הפולה והקטיר עליה חלבי השלמים" און זי גיט אונדז דעם מיין דערפון בילדעך צו פארשטיין: אין דער מדרש מחנה ישראל, מחנה לויים, אין מיטן דער משכן, און מחנה, אויף וועלכן ס'ברענט א שטענדיק פייער, דאס דאזיקע פייער האט גוט אליין אויסן מזבח גישקט, טא צי איז דען נישט גינג גיווען, פרי דאס קרבן צו פארברענין, בלויז דאס נעמלעכע פייער? - ניין, יעדן פרימארגן האט דער מן אליין גימוט פאר אליין האלץ, דאס נעמלעכע פייער קאן נאר דעמלט פאר אונדז ברענין, ווען מיר האבן אזעלכע געטלעכע בחינים, וואס היטן דאס אפ, וואס מלעגן דאס פייער אן איבעררייס. דערלייגן פסדר האלץ און ווערן קיינמאל נישט מיד, און ערשט דעמלט זענען מיר זיכער, אז שטענדיק וועט דאס פייער אויף אונדזער מזבח ברענין, און קיין שום מאכט אין דער וועלט, וועט עס נישט פארלעשן.

און נאך א קורצער הפסקה קלינגט ווייטער איר שטים: "מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה" - יעדער מענטש האט אין זיך א משכון, דאס הארץ פון יעדן מענטש איז א מקורש און דאס פייער, וואס דער ברענין אויסן מזבח איז, יראת ה' און אהבת ה', א פונקט פון דעם פייער אויסן מזבח האט גוט אין אונדז אריינגעפן, מיר מוון דעם פונק היטן, וואס אמאל אויפסניי אויפבלאזן, קיינמאל נישט מיר ווערן.

און ווידער הערשט א שטיקלייט, אלע ווענדן די אויגן צום פייער, דערווייל ברענט, עס ברענין די פרוקע צווייגלעך אויף דער ערד, עס ברענין ביי אליינ די אויגן, עס ברענט אבער ביי אלע אנווענדער, אמשר, נאך ערגיץ וואו אויף א פאר- צווערן ארט, וואו מע זעט נישט א גאר שטארקן פייער, און נישט קיין 'אמשר', יעדע איינע ווייסט עס ביי זיך אליין אויף זיכער. - - -

און פלוצים ווערט זיך ווידער די באקאנטע שטים: "זאלן אלע קינדער זינגן!" און שוין זינגט מין, עס ווילט זיך ראפטום עפס אזוי זינגן, אז קיין שום כוח אין דער וועלט איז נישט ביכולת אפצוהאלטן:

"אין פאלק יבוא" - - -

מיר זינגן, מע הייבט אן שטיל, וואס אמאל העכער העכער און אין מיטן דערניין - מיט א טיפן תפלה טאן קלינגן די ווערטער:

וטהר לבנו לפניך אלהינו, שטארקער ווערט די דאזיקע תפלה, ניין, נישטע מער קיין זינגן, נישטע אן וואס א מינוט גייט עס נאך ווייטער, עפס

איז מין פון וואלד ארויס און צוריק אויסן ווען ערויף, און מיר טאנצן נאך אלץ, טאנצנדיק באגלייטן מיר פרוי שענינער אהיים און ערשט שפעטער גייען מיר אן דאך שלאפן.

גיווען איז דאס המשה עשר באב-תריצ"ב אין סקאווי שוין א יאר ווייט דעמט פארביי, מיר זענען זי צושפירן, יעדע איינציקע פאונדער, אבער צי א אונדזער דעמלט גישלאסנער בונד זיך צופאלן?

ניין! און נאכמאל ניין!

האלטנדיק זיך ביי די הענט פאראייניקט אין איר ארגאניזאציע, זענען מיר אויך יעצט אזוי צוזאם ווי מיר זענען דעמלט אומבאמערקט טאנצנדיק פ וואלד ארום פעסט פארבונדן מיט אלע איין ו יעדע איינע פון אונדז באזונדער אין א וויקונגס-קרייז.

הארא מארשאדזש נאמאנדין
לערערין אין סקאפא

א אויסערגיזיגער בענקשאפט כאפט ארום אונדזער נשמה, ביז עס רייסט זיך ארויס פון אליינס הערצער א הליכקער, לשנה באה בירושלים!

דער ניגון ווערט מיטרייסנדיקער, שטארקער, האנגנדיקער, דאס פייער ווערט אין אונדזערע אויגן וואס אמאל העלער, ליכטיקער, מע לייגט פסדר צו אלץ מער האלץ און - ס'ברענט... ניין מע קען שוין מער נישט איינזען מע שעלעט זיך אויף, טאנצן איז יעצט אליינס באנער.

און מיר פאנצן.

מיט אונדז טאנצט אויך אונדזער פירערן פרוי שענינער, האנט ביי האנט מיט אונדז צוזאמן, מע טאנצט, מע זעט שוין פאר זיך גאנזישט, די אויגן גישלאסן, די נשמה רייסט זיך צו עפס, מע פילט שוין מער בארגישט, מ'איז אזוי גוט... עס טאנצט זיך פון זיך אליין, און מע טאנצט טאקע שטארק, שטארקער, גאר שטארק. - - -

לאנג, לענג דויערט דאס טאנצן און אזוי טאנצנדיק

אין דער נאָנט פון אונדזער מאַמין

רײ גוט איז צו קענין אויף אַ קורצע צייט כאטש מיט די בלויע מחשבות צו ווילן אין סעמינאַר זין קראַקע! און דווקא פרייטיק צו קבלת שבת, אבער שבת צו שלוש סעודות...

פרייטיק פאַרנאַכט, יענים מאמענט פיל איך יעצט אַטשטאַרקסטן, מעגלעך דערפאַר, וויל איך שרייב די דאזיקע שורות פרייטיק.

אט הער איך דעם קלינגעדיקן גלאק רופן צו מנחה, אַ גילויף אויף די טרעפן, אלע אילן אין עס-זאָל, אויפן טיש ברענין שבת-ליכט, נישט קיין גיוויינ-לעכע באַלייכטונג פילט זיך דאָ, עפּיס אַנאומ-באַשרייבלעכע הימלישע ליכטיקייט שטראַלט פון יעדנס פנים, ס'איז לייכט צו באַמערקן, ווי די נשמה-יתירה האט באַזייטיקט אַלע וואכעדיקע דאגות, אַ הייליקע שטילקייט האַרשט אַרום, און אט רייסט אַ פריילעכער, גוט שבת! אַרויס יעדע איינע פון אירע מחשבות.

ס'דערהערט זיך דער התלהבותדיק-זיסער ניגון פון שיר השירים, גיזאגט פון פרוי שענירער, און אַלע זאָגן נאָך, ווי אַ כוואַליע ברויזט אַרויס פון אַלימינס ברוסט דער ניגון און די ווערטער פון

יצחק האט זיי ליב די צרות, - עפּיס גרויסס און גלייכצייטיק - שרעקלעכס, אַ קאַלטער ווינט גייט פאַרביי דורכן צימער, מע פילט ווי עפּיס שווערט לייגט זיין חוהם אויף די אַראַפּליאזינע קעפּ איבערן טיש, - - -

א, ווי קאן דאָס אַ מענטש אַזוי אָן רחמנות צושטערן אַ צאַרפן חלום פון, מזמור לדוד" און אונדז מיט גיוואַלט אַוועקרייסן פון היים, טאַטע מאַמע, אויפטרײטלין דעם זיסן שבתדיקן פאַרנאַכט און פּאַהערשן, פּאַננין אונדזער גאַנץ וועזן מיט דער פּערזאָן פון יצחק אבינו אַלס מענטש פון יסורים? - ווי אַזוי?

ואל עם הייסן, אַז אויך מיר, דאָס יונגע יידישע דור, וועלן אויך דאַרפן אַדורכמאַכן אַזאַ לעבן, וואָס זאל אונדז ברענגן נענטער צו דער גאולה פון אחרית הימים, אַז אויך אונדזער לעבן וועט זיין מיט יסורים אויסגישפּרייט און - מיר זאלן די יסורים ליב האַבן, אויפנעמען מיט פרייר אַלס מתנה פון כביכול? -

יא, דאָס איז טאַקע דער מיין דערפון! און מיר האבן עס פאַרשטאַנדיק, דערפילט - אבער גלייכציי-טיק האבן מיר אויך שוין דערשפּירט, ווי עס ווערט אין אונדז גיבירן און ס'אַקסט שוין אַ פאַרלאַנג נאָך דעם גרויסן, דעם פרעכטיקן... א, באַשעפּער, זאל שוין באדיי זיין יסורים, אבער יידישע יסורים פאַר יידישקייט! - - -

נישט ווילנדיק ווייזט זיך אַ טרער, מע ווישט זי שנעל אָפּ, עס סאַר ביי אונדז קיין שוואַרצקייט נישט זיין, - - -

ס'איז ווידער שטיל, אַ לאַנגע ווילע, מע זינגט "שיר המעלות", פרוי שענירער בענטשט מיט איר קלינגעדיקע חילופער שטים און מיר אַלע שטיל נאָך איר מיט גרויס פּוונה, דער שבת גייט אַוועק.

רבקה וואַלד

מיר יעצט דאָס אַלץ - - - וואָסערע אומיש נעמט מיר אַרום, ווען איך זיך אַליין פרייטיק אדער שבת-פאַרנאַכט! - אבער - איך דערמאָן זיך און לעב, איבער די מאמענטן, ווען איך בין אין קראַקיווער סעמינאַר נאָנט פון פרוי שענירער גיזיצן: ס'איז טונקל, די שטימונג איז אַזוי וואַרים, אַזוי נאָנט פילן מיר זיך איינע צו דער צווייטער... פרוי שענירער זאָגט פאַרשי-דיגע גידאַנקין פון דער סדרה, מיט אַ פאַרכאַפּטן אַטים הערט יעדע איינע אויס די וואונדערפולע לעבנס-דערציילונגין פון די גרויסע מנהיגי החסידות און - אַלע חלומין מיר...

יא, אויפן העכסטן שטאַפל פון גליק בין איך גיווען, ווען כ'האב נאר גיהאַמ אַ גילעגנהייט צו זיין וואָס נענטער צו אונדזער אומדערמידלעכער פירער, און ווען זי האט גירעט - דעמלט האב איך אַמטשטאַר-קסטן גיפילט איר נאָנטקייט, וואַרימקייט, גאַרנישט איז ביי מיר דעמלט גיווען וויכטיק, איך האב גיפילט, אַז כ'בין גליקלעך, - - -

די צייט כאַפט אבער אַלץ מיט אַוועק, און אויך אַזעלכע גליקלעכע מאמענטן קענין בלייבן אין דער פאַרגאַנגנהייט!

א, ווי גוט איז צו זיין אין דער נאָנט פון אונדזער מאַמע שרה שענירער!

רייזל גרינבאַל, פּערערן פון ביי אין דווערט.

דאָס ערשטע מאָל בית יעקב

מידלעכער אַרביט אין אַלקוש אַ בית-יעקב-שול גישאַפן גיווארן.

מערערע פאַרזאַמלונגין האבן מיר ארגאַניזירט, אויף וועלכע פרוי שענירער איז מיט פייערדיקע רעדנס אַרויסגיטערטן, אירע צערטלעכע - אבער צוגלייך שטראַף-רייך, האבן אַלימין שטאַרק באַגייסטערט, זינט איך האב דאָס ערשטע מאָל די פרוי שענירער רעדן גיהערט, איז בית-יעקב גיווארן מיין איינצי-קע שטרעבונג; און ווערן אַ דערציערן פאַרן יינגן יידישן דור - מיין איינציקער לעבנס-צייל.

דאָס אַדורכדרינגנדיקע אַזיג פון אַ מאַמע דער-גרייכט זייער ווייט" - און פרוי שענירער האט באַמערקט מיין אינטערעס צו בית-יעקב און מיר גישאַנקין באַזונדערע אויפמערקזאַמקייט, דאָס האט מיך העכסט גליקלעך גימאַכט און מיך אַרויפגיפּירט אויפן וועג פון פאַרווירקלעכן מייע אַינערלעכסטע שטרעבונגין.

טעכטער, אַ פייער, וואָס האט זיך צופלאַקערט צו אַ לייכטנדיקן חזרה-פלאַם.

ואל-זשע דעריבער דער 50-טער יוביליאַום פון אונדזער גייסטיקער מאַמע-פירערן דורך אונדז אַלימין גיפיערט ווערן מיט גרויס פרייד און לאמיר איר איינוועגס איבערנעבן די האַרציקסטע ברכות, זאל איר השם-יתברך אירע יאָרן באַניצען מיט כל טוב און זאל זי זוכה-זיין צו פייערן דעם יובל פון אונדזער בית-יעקב-אידעע אויף די בערג פון ציון און ירושלים.

הענדל שידלאווסקא, פּערערן פון בית יעקב אין סערפן.

שיר השירים, וואָסערע בענקשאַפט נעמט אַלימין אַרום ביי די ווערטער: „משכני אחריו גרועה, הביאני המלך חדריו" - ס'לעבן איז שווער, די נשמה בענקט נאָך נשיקה, א, גאט! זי איז גרייט צו לויפן נאָך דיר, ווידער צו טרעפן זיך מיט דיר אין דייגע חדרים און פילן דיינן נאָנטקייט! - - - מיר גייען צום דאָווינין, איך מיט פרוי שענירער, און יעצט איז דאך זיכער קיינער נישט אַזוי גליק-לעך, ווי איך... אַ לעבהאַסטן שמיסע פירט מין אויפן וועג, ביז מיר קומין אין שול אַרײן, און מיר זענען מקבל-שבת.

אבער די צייט נעמט אָן רחמנות אַוועק די גליק-לעכע מינוטן, מיט גרויס אייליניש דערנענטערט זיך דער מאמענט פון שידן זיך מיטן סעמינאַר, נאָך דריי וואכן, נאָך צוויי וואכן, נאָך איין מאָל בלייבט מיר איבער אַזוי צו גיין ביי דער זייט פון אונדזער ליבער דערציערן...

איך האב גיוואוסט, אַז נישט שטענדיק וועל איך אין קראַקע זיין, אַז באַלד וועלן זי דאזיקע מינוטן גיהערן צו דער פאַרגאַנגנהייט, צו מיין אייביקייט; איך האב עס מיר אבער בשום אופן נישט גיקאַנט אַזוי בולט ברענגן צום באַוואוסטזיין, ווי עס פּעלט

האַרטיין הייז

שוין אַ שפאַרע צייט איז אַוועק זינט יענים מאמענט, וואָס האט איבערגילאָזן אין מיין זכרון אַנזינעמע מחשבות און רעיונות -

גיווען איז עס אין מיין גיבירן-שטאַט אַלקוש אין תרפ"ה.

דער שרעקלעכער שטורם-ווינט האט מיט זיין גרוי-זאַמקייט גיבאַזן אויף דער יידישער גאַס און אַוועק-גרייסן פון אונדז דאָס שענצע און בעסטע - די פּרומע יונגט.

קאַטאַסטראַפּאַל איז דעמלט גיווען דער מצב פון יידישן פּאַלק און אונדזערע שטענדיקע שוואים, די יידישע שוואַרצ-זעער האבן זיך שוין גיריבן די הענט: שוין, די לעצטע שעה האט גישלאָגן... און פון דער צווייטער זייט האבן אויסגינקוט אויף עפּס אַ רעטער די יידישע הערצער און נשמות, אין וועלכע עס האט נאָך אַ פונק גיטליעט.

און דעמלט האט זיך אַזאַ פּאַלקס-רעטער, אַ יידישע פרוי אַפּיפּנין, פרוי שרה שענירער.

מיט פרייד האבן מיר דעמלט, אַ גרופע אַלקושערינס אויפגינגיגן די בשורה, אַז פרוי שענירער האט אין אַ פאַר שטעט גישאַפן רעליגיעזע טעכטער-שולן מיטן נאָמן „בית-יעקב", וואָס האבן דעם ציל צו דערציען די יידישע טעכטער אינים עכט-יידישן באַוואוסטזיין, און אט האבן מיר אין אונדזער שטאַט גישאַפן אַ פרויען-קאמיטעט, וואָס האט תיכף איינ-גילאָדנט די פרוי שענירער, כדי אויך ביי אונדז אַזאַ שולע צו שאַפן.

פון ווירקלעך איז דעמלט אַ דענק איר אומדער-

בנות ברעטער

כסלו תרצ"ד

וואָס מיר ווילן

פון שרה שענירער

ציל דארף באמת היינט בא"י פראפאגאנדע? צי זענען די טוינטער אמת יידישער טעכטער, וועלכע שטאלצירן מיט זייער יידישקייט צווישן דער פרייטער זער גיוועלשאפט, וועלכע האבן חתונה גאר חסידישע מענער, טוען אן שייטלעך און היטן אפ אויף א קוצו של ייד די טהרת המשפחה פרינציפן, צי זענען זיי נישט די בעסטע פראפאגאנדע — איך האב שוין ב"ה די זכ"י צו האבן אין מיין שול די יינגיטשקע קינדערלעך פון זי ערשטע בנות-מאמאס, און ווען מע קוקט זיך צו צו דער אויפפירונג פון די דאווע קינדער, דאן מוז מין פעסט-שטעלן, אז די בנות-פארווענונג האט שוין א סך אויפגיטן.

אמת, אז אזוי גוט, ווי אין פוישן זין קאן מין זעען נאר דאס וואָס מע וויל זעען, אזוי גוט ביי גייסטיקע ענינים, זעען פיר, נאר דאָס וואָס זיי גיפּעלט צו זעען און מיט באַדויערן מוזן מיר פעסטשטעלן, אז א סך פון אונדזערע טאַטיס, זעען גאַר נישט, פילן נישט דעם גייסטיקן און מאַראַלישן צוזאַמינברוך פון זייערע טעכטער, טרייסטנדיק זיך דערפון, אז "יענים" חסידס טאכטער איז אויך נישט בעסער.

פאַראַן ווידער אַ גאַנץ סך יידישע טעכטער, וואָס שטייען אויף דעם שייך-וועג, ווייסן נישט וואָס אויסצוקלויבן... עס שמייכלט צו זיי דאָס פרייע אויסלעבן זיך, סערטיפיקאַט, וכדומה. אין דעם זעען זין דעם גאַנצן תכלית יידישן לעבן.

ס-זענען ווידער פאַראַן יידישע מיידלעך וואָס אין זייערע שטעטלעך איז נאך אין די פרייערדיקע יאָרן קיין בנות-אַרגא-גיואַציע נישט גיווען, האבן זיי זיך גי-לאזט אַריינכאַפן אין נעצן פון כפירה און אַריינגיטערען אין פרייע אַרגאַניזאַציעס און נישט גיפּונדיק דאַרט דאָס, צו וואָס זייער גייסט האט זיך גיריסן, שזמין זיי זיך היינט-צוטאָג אַרויסצו-טרעטן און זיי לעבן אין אַ שטענדיקן קאַמף מיט זייער אייגן גיוויסן.

אט צו די אַלע טאַטיס, און צו די דער-מאַנטע יידישע טעכטער איז אַצינד גי-ווענדיג אונדזער פראפאגאנדע.

א. איר יידישע מענטשן ווי לאַנג נאך זעט איר זיכן-מיט פאַרלייגטע הענט און רעזיגנירנדיק צוקוקן, ווי אייערע

קינדער פאַלן וואָס אַ טאַג אַלץ טיפער אין אַנטי-מאַראַלישן אַפּגרינגונג פאַר וואָס זענט איר נישט ענערגיש דערויף צו רעאַגירן דערקלערן זיי די גרויסקייט פון יידישן פאַלק, וואָס זיין כוח און אייביקייט איז אַפּהענגיק אינעם דערפילן די תרי"ג מצוות. פאַרוואָס דערקלערט איר זיי נישט, אָ בנות-אַגודת-ישראל, איז די איינציקע אַרגאַניזאַציע, וואָס קען זייער גייסטיקן דורשט שטיין, געבן זיי אַלע גוטע גיזעלשאפט, אי די גי-העריקע מאַס יידיש וויסן אין דער עיקר דאָס רואיקע גיוויסן, דאָס אינערלעכע גליק, וואָס שטאַרקט דעם יידישן מענטש-שטייט אויף פּרשת-דרכים אט זעט איר צוויי וועגן פאַר זיך און איר קענט זיך נישט דעציידירן וועלכן אויסצוקלויבן, ס-קומט מיר אויפן רעיון אַ משל: צוויי חברים האבן גידאַרפט גיין אין איין שטאַט. גיווען איז איין וועג זענען זיי גיגאַנגן צוזאַמין. מיט אַמאָל דער-זעען זיי, אז דער וועג צו גייט זיך אויך רעכטס און לינקס. נישט וויסנדיק וואָס צו טון, פרעגן זיי אַ פאַרבייגייענדן מענטש, וועלכער וועג עס פירט אין שטאַט אַריין.

דער מענטש ענטפערט: דורך ביידע וועגן קאן מין קומען אין דער דאוויקער שטאַט אַריין, נאָר דער אונטערשיד איז, איז דורך רעכטס איז פאַראַן אַ קליין בערגל, און אז מ-איבערשפרינגט דאָס בערגל, קומט מין גלייך אין דער שטאַט. דורך לינקס איז צו-ערשט אַ שיינער גאַרטן אבער שפעטער זענען מאַשאַריס, וואָס קיינער איז נאך נישט לעבידיק פון דארט ארויס.

איינער פון די צוויי חברים האט גיטראָגן אַ בריל און זעענדיק דאָס בערגלע איז אים פאַרגיקומין אַ גרויסער פאַרג. האט ער גיזאָגט: אַז כּי-האב דאָ אַזאַ באַ-קוועמטן וועג, זאל איך שפּרינגן אויף אַזאַ הויכן פאַרג? כ-האב פיינט צו קלערן וואָס שפעטער וועט זיין. דער צווייטער האט קיין ברילן נישט גיטראָגן ער האט אַ שפּרונג גיטון איבערן בערגל וואו איז אַריין אין שטאַט. האט ער גי-וואָרט אויף זיין חבר אַ טאַג, צוויי ביז ער האט פאַרשטאַנען, אַז ס-איז מקיים גיוואָרן וואָס דער וועג ווייזער האט גיזאָגט.

נו איז דאָס נישט פונקט דאָס זעלבע פון אייער שייך-וועגן יא, צוויי וועגן שטייען פאַר אייך: פון איין זייט זעט איר דעם פאַרג פון תרי"ג מצוות און טראַג-גינדיק די ברילן פון היינטיקן צייט-שטראַם קלערט איר אייך, ווי קען איך מיך אַפּהיטן פון אזוי פיל זאָכן, ווי קען איך זיין אַנדערש פון מיינע אַרומיקע חברים? און פון דער אַנדערער זייט, זעט איר דעם ליבן וועג, די פרייע חברותא, וואו מע זארגט נישט מילעבט אַ גוטן טאַג, וועמין אַרט עס וואָס ס-וועט זיין שפעטער.

און זעלבסטפאַרשטענדלעך קלויבט איר אויס דעם צווייטן, טראַכטנדיק זיך, פאַרוואָס זאל איך טאַקע האבן אַ שווער לעבן, אז איך קאן האבן אַ לייכטער באַקוועמען לעבן.

אבער וואָס גיט דעם מענטשן אַזאַ לייכט לעבן און גייסטיקע פליכטן אייער יידישן גייסט באַפרידיקן? אפילו אייערע חברים טיס זאָגן, אז יא גלייבט זיי נישטן זיי ווילן אייך אַפּאַרן!

פראוואו אבער אויסקלויבן דעם רעכטן וועג. טוט נאר איין מצוה, און איר וועט זיך איבערצייגן, אז די שמחה של מצוה, איז די אמת'דיגע שמחה, וואָס וועט אייך פילפאַך באַלייגן פאַר דער קליינער טירחה ביי דער מצוה, און דאָס וואָס איז אינערלעך מעומק לב, איז דאך אייביק: פראוואו נארו.

יא, פריער, ווען איר האט באמת גי-וואלט פארוזוכן פון לעבנס-בוים, איר האט גיוואלט באמת גיניסן דאָס גליק פון עכטן יידישן לעבן, איז עס אייך שווער אַנגיקומין, וויל איר זענט גי-די זאַמל-אַקציע פון „בנות“ פאַר ישיבת חכמי-לובלין

די פראקלאַמירטע אַקציע פון דער בנות-צענטראַלע פאַר ישיבת-חכמי-לובלין האט זיך ווי גיהעריק איינגיעבן. די בנות-צענטראַלע אין לאדזש האט שוין איבערגישיקט די ערשטע קאנטע פון גיזאַמלטן געלט 500 גילדן אין שו-רעשעווסקיס באַנק פאַר דער ישיבה. דאָס גיזאַמלטע געלט ביי „בנות“ וואָס איז נאך נישט אַפּגישיקט גיוואָרן מוז טיפּף אַפּגישיקט ווערן אויף אונדזער קאַנטע פ. ק. א. 67.795.

אין קומינינגן נומער-וועלן מיר געבן אויספירלעך די רשימה פון די זאַמלער.

ווען איינער, צוויי אין אַ שטעטל, אבער היינט! היינט, ווען מיר האבן ב"ה גאַנ-צע מחנות פון טוינטער עכט יידישע טעכטער, וואָס שטאַלצירן מיט זייער יידישער אויפפירונג, ברויכט איר אייך זיכער נישט שעמען, נאר פאַראייניקן זיך מיט זיי, מיט די, וואָס ווייסן און פילן, אז די מצוות מעשיות, קען דעם מענטש געבן גליק אויף ביידע וועלטן. — הויבט שטאַלץ אויף דעם תורה-פאַן! נישט שעמין זיך פאַר די וואָס לאַזן און שפאַטן, פאַרקערט, לאַזן און שפאַטן פון די, וואָס שעמין זיך מיטן יידיש-קייט, זאלן זיי וויסן, אַז איר קענט זיך אויף דעם אמת! — און וואָס וויל בא"י?

פליכט דערפילונג פון דעו' יידישער טאכטער און די לעזונג פון אַלע יידישע פראַבלעמין-לויטן גייסט פון תורה און טראַדיציע.

און צום סוף ווענד איך מיך צו אייך, אַלע מיינע גיטרייע בנות-שוועס-טער, גידענקט, אז מיר טאַרן זיך נישט שטעלן צופרידן מיט דעם, וואָס מיר האבן גישאַפן, גיטון. נאר שטענדיק ווייטער!

צו דער חתונה פון אונדזער 5 גי.ו. לערערן, אונערמידלעכע און ערפאַלג-רייכע קעמפערן פאַרן בנות-אידעאַל פּרל. מלכה שטאַרק מאַן (לוטא-טאון) מיט ה' מיכאל וואָס ער צוג (טשיזשעו) ווינטשן מיר אַ ברכה-פולן מזל-טוב.

בנות אגודת ישראל לערערן שרה מאַרעק בעלכאַטאוו

דעם טיפּסטן מיטגיפּיל און פאַלייד דרוקן מיר אונדזער בנות-חברה שרה וואַלפּמאַן צוליב טויט פון איר פאַטער ע"ה

אין דער הייליקער אַרביט פאַר אונדזער אידעאַל זאַלסטו אטרייסט גיפּונין

לערערן ג. לויפער בנות אגודת ישראל מיטגלי. פון פילאַנ-טראפישן פאַרבאַנד.

פאַנצט

אונדזערע שטאלצע יידישע טעכטער

פון 'ישעי' בלאדניק

איך בין שטענדיק מיט פיל באוואונדערונג פון אונדזערע ברייטע ארטאדאקסישע און דין וחשבון וועגן דער „בנות אגודת ישראל“ באוועגונג? פארוואס פאר טראכט מין זיך נישט, אז די דאזיקע באוועגונג איז די שטארקסטע אזויציע פאר דעם גאנצן תורה גיטרייען יידישן שום? וואו זענט איר רעליגיעזע עסקנים, פארוואס העלפט איר נישט צו צו דער דאזיקער וויכטיקער שאפונג? ס'איז דאך א הערליכע דערשיינונג - פון איין זייט בין איך שטארק אנטוישט אויף דער אפאטיע פון אונדזערע ארטאדאקסישע עסקנים, ווי אזוי קומט מין נישט מיט דער ברייטער מיט-הילף פאר די גרויסמוטיקע רעליגיעזע טעכטער, וואס גייען אין אזא שווערן קאמף? און פון דער צווייטער זייט בין איך ממש אנטזיקט פון דער שיינער באוועגונג פון אונדזערע הונדערט פראצענט טיקע שטאלצע עכט יידישע טעכטער, ווי זיי שאפן און בויען א שטארקע גייסטיקע ריינע יידישע אטמאספערע.

אבער הערט אויס איר טייערע שוועסטערן, איר שטאלצע יידישע טעכטער, וואס איר דארפט האָבן אויף אייער שווערן וועג (א) פיל תורה באַוואוסט-זיין, (ב) מסירת נפש, (ג) אויסלאַכן אַלע אייערע אַפּשפּעצער, (ד) פאַרטראַכטן זיך אין אונדזערע היסטארישע טויזנט-יעריקע איבערלעביגן, (ה) וויסן ווער זענען זאָס גיוועזן אונדזערע גדולי האומה.

פון אט די הויפט-פרינציפן וועט איר שוין קענען ריכטיק באַגרייפן, וועלכער כוח האט דאָס גיגענבן דאָס יידישע פאלק איבער צוטרעגן אַלערליי שווער-סטע יסורים, אַלע קרייז-צוגן, אינקוויזיציעס, פאגראמין, און דערביי צוטרעגן מוטיק שטאלץ די גרויסע ירושה פון אונדזערע אבות ואמהות - און אַדאנק דעם האַלט זיך דאָס יידישע פאלק ביזן היינטיקן טאָג.

איר אויפריכטיקע רעליגיעזע יידישע טעכטער מוזט האָבן אין דער היינטיקער אויפטרײַסלינדער צייט, דעם גרעסטן גייסטיקן כוח, דעם באמת באוואוסטניקן עכט רעליגיעזן יידישן שטאלץ און זיין אַנגליאַן מיטן גרעסטן העלדנטום, און מיטן שטארקסטן גייסטיקן באַגאַוש. ווייל מיר דאַרפן קוקן די ווירקלעכקייט אין די אויגן אַריין, מיר זעען ווי די אטמאספערע איז פאַרפּעסטיט, דער

דענקן איז גיבליבן אויף אייביק, ווי: מרים, חולדה, דבורה, חנה, ברורא א. א.וו. רש"י הק"האט גיהאט דריי טעכטער, וועלכע האבן פאַרמאָגט פיל תורה באַוואוסטניקן, און פון זיי זענען אַרויס-ניקומין די גרויסע יידן ווי דער רשב"ם, רבינו חם א. א.וו. ווען הרב ר' ש. ר. הירש ז"ל האט גיוואלט דאָס יידישע יידנטום ראטיווין פון דעם גרויסן גייסטיקן אַפּפּאַל האט ער זיך צום ערשטן גיווענדיט צו דער יידישער פרוי.

א, ווען איך באַטראַכט די הערליכע באַוועגונג וואָס הייסט „בנות אגודת ישראל“, זאָג איך צו דאָס איז אונדזער שטאַלץ, אונדזערע קעמפער, - און די

אינים נאָמען „בנות-חודש מוז קודם-פל גיזארגט ווערן דערפאַר, אַז אין יעדן ארט וואו ס'גישינען זיך נאר רעליגיעזע יידישע טעכטער - און אַ גיוויסע צאָל גישינען זיך דאך אין יעדן פרט - זאל גי שאַפן ווערן אַ „בנות-ארגאניזאציע. פאַרשטייט זיך אַז אין דער ערשטער ריי טאַר בשׁוים אופן נישט בלייבן קיין איין פונקט, וואו ס'גישינט זיך נאר אַ בית-יעקב שול, ס'זאל דארטן נישט עקזיסטירן קיין „בנות-ארגאניזאציע.

„בית יעקב“ אָן „בנות“ ווייסן שוין היינט אַלע, אַז ס'האט נישט קיין שום ווערט. ס'מוז זיין די היים נאָך דער שול און דאָס איז נאר די „בנות-ארגאניזאציע. אבער אויך אין דעם ארט וואו קיין

ברייטע ארטאדאקסישע מוז דאָס נעמען ערנצט, מיט דער גאנצער ענארגיע צו העלפן צו דער הערלעכער באַוועגונג וואָס איז די שטאַרקע שטיצע פאַר דאָ גאַנצע יידישקייט, פאַר „בית יעקב“ א פאַר די פאַרשטאַרקונג פון „אגודת ישראל“ - און דאָס יידישע הויז וועט גישינען ווערן - די קינדער וואָס ענדיקן רעליגיעזע שולן מוזן האבן אַריינע זויבערע סביבה, און דאָס איז נאר די „בנות אגודת ישראל“.

פאַרטראַכט אייך ערנצט איר יידישע עלטערן, שטייט נישט פון דערווייטנס צו דעם גרויסן ווערק!

גרינדיט אומיטום בנות-ארגאניזאציעס!

שול איז נאך נישט פאַראן מוזן ארגאַניזירט ווערן „בנות-ארגאניזאציעס“ און דאָס וועט אָב טאַקע צופירן צו דער גרינדונג פון אַ שול ווי ס'האט שוין אַ גאַנץ סך מאָל פאַסירט.

לייגט נישט אָפּ אויף שפּעטער, שוין די העכסטע צייט צו פילן דאָס גרויסע אַחריות, וואָס יעדער אַגודיסט האט אויף זיך לגבי די „בנות-באוועגונג!

צענטראַלע „בנות אגודת ישראל“ אין פוילן אַדירעס: centrala „B n o s“ Łódz, skrz. poczt. 146.

דער דערציערישער מאמענט איז דער בנות-באוועגונג

זיי זענען מחלל שבת בפרהסי, פאַר אַזאָ שטיינער יוד, מיין איך, איז יעדע פראפאגאַנדע איבריך: ער וועט נאך אַגיסירן די שנים זיינע דערפאַר, ביי יעדער „בנות-אקציע“ וועט ער זיין דער ערשטער, וואָס וועט זיך באַשטייערן מיט די גרעסטע נתינות, נאַטירלעך אויב ער איז נאר אויפריכטיק גינג און אויב דער קיום פון זיין קינד רירט אים אָן.

דעם ווידער, וואָס איז נאך נישט גי פראוואט גיווארן, די קינדער זיינע זענען נאך יונג, אַזאָ שטיינער ייד, ווייסן מיר קלערט נישט וואָס מארגן וועט זיין.

איך וואלט וועלן אין פאלגענדן אַר-טיקל באַרירן מער וואָס שייך דעם מהות פון דער „בנות-ארגאניזאציע“ ווייל איך האַלט גראָד, אַז אין קיין פראפאגאַנדע נייטיקט זיך נישט די „בנות-באוועגונג, פשוט, ווייל, דער ייד, וואָס האט דעם עקספּעריענענט איבערגילעבט, אויף דער אייגנער הויט, דער ייד, וואָס קומינדיק פון דאָווינין פון חסידים-קליוו אַ פרייטיק-צורנאכטס טרעפט ער ביים טיש נאר דאָס מיידל זיינט, וואָס גייט אין „בנות“, ווייל די איבריךע טעכטער זיינע זענען זיך צו-גאַנגן אין זייערע ארגאניזאציעס, וואו

אויב קיין „בנות“ איז נישטאָ איז דייך שטאַט - האסטו נאך מיט גאַרנישט פאַר-זארגט דעם רעליגיעזן חינוך-הבנות!

אַז די אמת-יידישע טאכטער אונדזער די וואָס שפינט אויף ווייטער דעם גאָלד-הינים יידישן פאַדעם, און היט אָפּ די געלעכע גיבאטן וואָס זענען איבער-גיגען גיווארן דורך זיינע הייליקע נביאים, חכמים וגדולי ישראל פון אַלע צייטן.

און אט, ווי עס זעט אויס די היינטיקע מאדערנע פרייע טאכטער, אַלץ האט זי פאַראַטן, אַלע טויזנט יעריקע פעסטונגן האט זי גיבראַכן, מיט ג-ט, עלטערן, תורה, טראַדיציע האט זי איבערגריסן, ווי זעט אויס ביי זיי דאָס פאַמיליען-לעבן? וויפּל עלטערן זענען שוין ר"ל גיגאַנגן פון דער וועלט צוליב די גרויסע פאַמיליען טראגעדיעס?

און פון די אַלע עלעמענטן ווערן-אויסגילאַכט? יא, דעם גרעסטן מסירת נפש מוזט איר האָבן, און באַגרייפן אייער הויך שליחות, אייער גרויסע אויפ-גאַבע: שטיין אויף דער וואַך און אויפ-ווייזן זייערע פאַלטשע טעאריס, ווי זיי בלאַדזשין אין אַפּגורנט, די אַלע אַפּגור-נאַרע יונגע מענטשן - איר רעליגיעזע יידישע טעכטער, איר זענט עס אונדזער צוקונפט, איר זענט די בויער פון ב י ת י ש ר א ל .

אין אַלע צייטן האבן זיך גיפונען שטאַל-צע יידישע טעכטער, וואָס האבן בא-לויכטן די וועלט, און וואָס זייער אַז-

הר וועט נישט זארגן, אז אין זיין שטאט זאל ויין אַ בנות - ארגאניזאציע, אז ווען די קינדער זיינע וועלן אונטער-וואקסן זאל זיי דער צייט-שטראם נישט אַ כאַפּ טון הדרגה פון אויף די כוואליס און אַ טראַג טון דארט פון וואָנען מע קומט שוין גאַנץ זעלטן צוריק...

אזוי אַז וויפל מע זאל נישט געבן צו פאַרשטיין וועט ער אַלץ זיך באַציען פלעגמאַטיש צום גאַנצן ענין. ער גייט טיקט זיך נאך דערווייל נישט אין קיין ארגאניזאציע, פאַר אַנדערע זארגט ער זיך נישט.

עס זענען באַקאַנטע זאַכן... וון דעם ווידער, וואָס די גאַנצע מעשה ייש אים נישט אָן, וואָס ער קאָן באַשטיין מיט זיין, קדיש, וואָס זאל נאר גיין אין גוטן וועג און די שטעכטער זענען אַקומען גאַנצע טעג מיט, פייט-גרייט (אַ באַקאַנטער איטאַליענישער שונדיצושטעלער), מיט פלאַכע ווינץ וון מיט קינא דעם וועט אורדאי קיין אַניאַציע נישט העלפן, ער ווייסט גיני, זאָס דערפון וועט אַרויסקומען, ער ווייסט, אַז פון זיינע זעכטער וועט אויס-זאָקסן אַ דור, וואָס זעט נישט נאר

אַרשייך גיפלענט אדער אויסגיווארצלט ווערן. אַ שלעכטער דאקטאר איז דער, וואָס קומט צו אַ מחלה מיט אַ פאַראויס באַשטימטן ריזענט און רעכנט זיך נישט מיטן קערפער פון זיין פאַציענט. די פרוי, אַלס קאַמפליצירטער נאַטור ווי דער מאַן פאדערט נאך מער אינדי-ווידעאליזירונג. לאמיר רעדן אפיער: ווער ווייסט עס נישט די קרבנות וואָס אַ בנות-מיידל ברענגט אין דער היינ-טיקער צייט? וויפיל אפגעטער אַרום! אַנאַשנאט פון קליידער, מאדע; אַנאַש-גאט פון לייכטע בולוואַר-ראמאָנען; אַנ-אַפּטאט, אויף וועלכן מע ליינט ווייניק אַכט; קינא, וואָס ווייזט אויסגי-שטראַלעט די גאַנצע ווילדע היידיש-דעמאראַליזירטע וועלט און האט אַזאַ אומגעהויערע ווייקונג אויף דער יוגנט, וואָס ווערט פאַרבלענדט פון אויסער-לעבן גלאַנץ.

יצט די תכלית-פראַגע, וועלכע ווערט אַזוי, לייכט גילעזן אין די פרייע קיבוצים און אט פון די אַלע אַפגעטער אַרום און אט מיט די אַלע אַפגעטער

דער גיטרייער באַוואוסטזיניקער אַגודיסט

העלפּט תמיד די בנות-אַרביט!

אַרום קומט די, בנותקע" אויס צו אַנט-לויפן, צו קעמפן, און וואו איז דער מקום מקלט: די ארגאניזאציע. קאן מין שוין איבערלאזן די בנות - ארגאניז-אַציע בלויז מיט פלעכע ענינים, מיט לעזן אַ צייטונג, טוישן אַ בוכל? וואָס גיבן מיר דעם בנות-מיידל? וועלכן קאַמפליציענט גיבן מיר איר וואָס זאל

בכה זיין אויסצומולן אין גייסטיקן פנים און אַנטילן מיט שוין-קראַפט קעגן די אַלע גיפערלעכע השפעות פון דרויסן? ס'דאַרף זיך דעריבער גיטינין דער גייסטי-קער משפיע! אַזעלכע איז דאָ ווייניק, ס'דאַרף אין יעדן ארט זיין אַ מענטש, צו וועלכן די בנות-קינדער זאלן האָבן רעם פולסטן צוטרוי, דער דאזיקער מענטש אַ פעדאגאג, קודם כל, וואָס קאן אויך די נשמה פון יעדן קינד באַזונדער דאַרף אין לעקציעס אויפקלערן, באַלייכטן, אַנ-פולן מיט אינהאַלט אַלע גייסטיקע אוצרות אונדזערע, אונדזערע פראַכט-פולע תפילות, אונדזערע אגדות, אַ בליק געבן איבער אונדזער גרויסער און טראַגישער מערטערער גישיכטע איבער אונדזער אויסגאַבע אין דער וועלט.

מיט איין ווארט: בהדרגה איינפלאַנצן אונדזערע גייסטיקע ווערטן, אונדזער ירושה פון דורות. רעפּגירן אויף די פאַרשידינע דערשיי-נונגען, וואָס די צייט רוקט אַרויס און צו וועלכן דער יינגער מענטש אין נישט גלייכעלטיק, באַלייכטן אַלץ אין אַ תורה-

ליכט אבער אין אַזאַ פאַרים עס זאל אַלץ אַ זעלבסטפאַרשטענדלעכקייט ווערן און נישט אַנוואַרפן סתם קיין דרשות דער דאזיקער משפיע דאַרף זיין גלייכ-צייטיק דער מיטשמועסער - אויב מע קען זיך אַזוי אויסדרוקן - דער מיט-גליד אין דער ארגאניזאציע, מיטן גאַנצן רעספּעקט, צו וועלכן דער דא-זיקער מענטש דאַרף אַרויסרופן מיט זיין פערזאן דאַרף ער אבער נישט גילטן ווי אַ פּרעמדער, פאַר וועלכן די אינערלעכע וועלט פון די מיטגלידערנס וועט אויף אייביק פאַרזאַהאַלטן זיין און דער קאַנטאַקט איז נאר בעתן פאַרטראַג, אַזאַ באַציאונג קאן שאַפן צוויי וועלטן. איינע בעת מאַיז אין דער ארגאניזאציע און דער גייסטיקער מדין גיפילנט זיך און די צווייטע ביי זיך אין דער היים אויסער דער ארגאניזאציע. אַזאַ צושטאַנד ענדיקט זיך על-פיר-רוב מיט דער דיזער-טאַציע פון פיל חברות, ווייל די און יענע סיבה, וואָס שפילט אַ גייוויסע ראלע אינים לעבן פון דער תורה, און איז נישט אויפגיכלערט גיווארן און אויפגפירט אויפן דרך, ווייל די חברות האבן קיין צוטרוי נישט גיהאַט און

נישט גיהאַט פאַר וועמין. אַראַפּצודער-צוילן פון האַרץ - האבן גורם גיווען צו ביסלעכווייזער פאַרפּרעמדונג פון דער אינערלעכער וועלט מיט דער ארגאניזאציע. גיטינט זיך אַזאַ פערזאן? גיטינט אַזאַ שטייגער גייסטיקער דער-ציר נואם זאל האָבן די אַלע אויבער-דערמאַנטע מעלות? יא! איך קען גראַד אַזאַ איינים! גראַד איז דער דאזיקער מענטש איינער פון אונדזערע בני עלי-הם מופתים, אַ מענטש מיט אַ גרויסן גייסטיקן באַגאַוש, דער גרויסער בן תורה, וואָס לעבט אין לערנין און אין חידוש און אט דער דאזיקער מענטש גיט אַפּ שעהן פון זיין מפת לעת פאַר דער בנות-ארגאניזאציע ער טוט דאָס פון אַנ-אינערלעכן. מו"ח, אפער טאַקע ווייל ער איז דערצו אַזוי באַרופן אַלס גיבוירנער פּעדאַגאג און טיפער מענטשן

קענער און טאַקע איבערהויפט שפילט דאָ אַראַלע דאָס פילדן, דאָס גרוי-סע התחייבות אין דעם גיבאט פון דער שעה.

און ביצען זאָגן. בלי גומה, אַז דער דאזיקער מענטש ראַטיוויט נשמות: מיט זיין גייסטיקייט, באַלערנדקייט, לעבנס-קענטיגיש טאלעראַנץ און דער עיקר מיטן וויסן ווי אַזוי אומצוגלייך זיך איי-גן אַרטיק מיט יעדן באַזונדער אויף אַ באַזונדער שטייגער לויט די מעלות און חסדנות פון יעדן קינד ווי אַ דער-ציער, ווי אַ פאַסטער, ווי אַ גאַנצער פריינט.

ס'זענען גיוויס דאָ און דארט פאַרפּן אויב נישט אין אַזאַ הויכער מדרגה, נאך אַזוינע באַרומטע צו דער דאזיקער מיסיע אבער זיי האבן אַ גרינגעשצנדע באַציאונג צום ענין, העלשנדיק דאָס פאַר גידריקער פון זייער כבוד זיך מיט אַזוינע זאַכן משפּל צו זיין...

וואלטן די דאזיקע מענטשן זיך אַרומגיווען ווי מיר האלטן אין דער וועלט, וועלן זיי זעען דעם גרויסן גיפאַר, וואָס לויערט פון דרויסן, וועלן זיי קומען ענדלעך צום באַוואוסטזיין, אַז קיין בנות-ארגאניזאציע טאַר נישט גילעזן ווערן בלויז מיט טרוקניגע ארגא-ניזאַציאנעלע פאַרמין און ס'מו-ווערן אַ דערציאונג - אַנ-שטאַלט צו וועלכן די דאזיקע באַרופט ינע זאלן צולייגן די הענט - זאלן זיך איבערגעבן בלב ונפש.

וועט מין ענדלעך קומען אין אונד-זער מחנה צו אַזאַ פאַרשטענדניש - איז די בנות-באַוועגונג גיראַ-טיוויט!

י. עמיאט

יעדע בנות-פירערן שרייבט אין דער בנות-צענטראַלע מיט וואָס מע קען איר העלפן און וואָס נאר ס'איז מעגלעך ווערט גיטון צו שטאַרקן אומיטום דעם בנות-גיטאָנאק און צו פאַרפעסטיקן די בנות-ארגאניזאציע.

פון ש. גערגמניץ

דער פארלוף פון אייער יעצטיקער אלגימיניער פארזאמלונג, צווייגט מיר, פשוט, צו מאַכן איין, זעלעכע זאַמערקונגן, וועגן וועלכע איר דערשט זיך פארטרעטן.

אָנהייבנדיק ביים צעטייקייט - באַריכט, און ענדיקנדיק ביי די קריטיק און דיס-קוסיש, האט זיך אַלץ גידרייט אַרום איינציקן אַקט, וואָס הייסט „מעשים“ גיטן, נישט-גיטן, אדער שלעכט גיטן. דאָגעגן איז מיט איין ווארט נישט דערמאָנט גיטן, וועגן דעם וואָס איז און דאָרף זיין די שטויס-קראַפט צו אַס די אַלע מעשים, וועגן דעם וואָס באַד לעבט און גיט זכות הקיום, די גאַנצע ארגאַנ, אַריבער, פשוט גירעט, וועגן-די נשמה אירע, וועגן די „אידעע“ גופא. איר אַקצענטירט ביי יעדע גילעגנהייט דעם גרונט-אונטערשיד צווישן „בנות“ און אַלע אַנדערע ארגאַניזאציעס, דער-מיט, וואָס אין דער צייט וואָס יענע פאַרלייקניגן נשמה אדער אין בעסטן פאַל באַפאַרצוגן דערפאַלג איבער נשמה, איז ביי „בנות“ דער היפוך, נשמה דער עיקר און דערפאַלג טפּל, ווי אַזוי קען זיך אבער דאָס פאַרט צוזאַמנפאַרן מיטן פאַקט, וואָס אין מינוטן פון ביליאָנס אונטערציען און מינוטן פון דין וחשבון. גראַד דעמלט ווען ס'נייטיקט זיך די אומבאַדינקע אַנוועזנהייט פון פאַקטישן בעל הבית - זאל זיך באַקומן דער איינדרוק פון יציאת נשמה...

ס'האט איינער גיפּרענט אַמאָל דעם „חפץ חיים“ זכרונו לברכה, רבי כ'האב מיר גיפּענט אַ גינזעלע, און סטייעט נישט אויף חינוכה, זאל איך מיר עמיניג נאך איינס? האט ער גיענטפערט:

ס'האט איינער גיהאט אַ טיי הויז, די נכנסה איז גיווען קליין, וואָס טוט ער: זיגמאַכט נאך אַ קראַן צום סטייקעסל און זאל זיך גיטן צוויי-פאַכיק... אַן אַ גינזעלע, נאך אַ קראַן, דער קעסל אבער איז דער זעלבער... מ'פּרישע קאמיסעס, פּרישע אַרביט-ווייגן, פּרישע גרופּים - פּרישע קראַניג איר קעסל אבער דערזעלבער! ס'איז אַלט מער ווי זעלבסט - אַפּאַראַריי. גייט זיך נישט טאַפּלט, אַנטשטאַט יישע קראַניג, פאַרברייטערט און פאַר-גייטערט און פאַרטפּערט בעסער דעם זערוואַר, דעם קוואַל, פון וועלכן זע מעשים ציען זייער יניקה און נאר מלט וועט די השפּעה זיין אַ פּיל-פאַכיקע...

דעם וי ס'דאָרף זיין, נשמה! מוז זיין

ריטיק פאַר נישט פּיל, מהיכא תיתי, אבער גלייכצייטיק און אין די זעלבע מאָס, אויך פאַר נישט מאַרשטיין... דער רבי ר' בונם ז"ל פון פּשיסכאַ, פּלעג דערציילן:

„דאָנציקער ייד, זייענדיק אין וואַר-שא, האט זיך מיטגינזומן אַ שטוב-מידל, גילערנט איר ווי אומצוגיין ביי קוך און שטוב ווירטשאַפּט, אויף יעדן טריט און שריט, אַוועקגייענדיק פון שטוב, זאָגט ער איר אָן, אַז די יוד וועט לויפן דאָרף מין איר אַבשרעקן“ (שרעקן - שוּמין אין דייטש).

אַז די יוד הייבט אָן לויפן, וואָס טוט דאָס מידל? שמירט זיך אויס דאָס פנים מיט סאָד-זיס, נעמט דעם בעזים אין האַנט, מאַכט פּלעזירי הצריות, און שרייט אויפן קול, און וואָס טוט די יוד? לויפט זיך גאַנץ בענעמותדיק אויס - די פּאלגן פון שלעכט פאַרשטיין, דאָס פנים פאַרייט, פל המינים אַנשטרענגונגן גימאַכט, און בסך הכל איז די יוד אויסגילאפן.

אויב מיספאַרשטיין „פּרטים“ באַטייט שאַדן, באַטייט מיספאַרשטיין דאגמין, סכנה, און דאך גישט עס! פּרעגן וועמין פון אייך: וואָס זענין די יסודות פון בנות ארגאַניזאציע? וועט דאָכט זיך הייסן טיף באַליידיקט און דאך, אַ סך פון אייערע האַנדלונגן זענין אַ דירעקטער פּועל יוצא פון אַזאַ מיספאַרשטיין אין די עיקרים, למשל: דער באַרימטער ארטאָדאָקסישער שריי-בער, דער פּאַלטאָווער רב ז"ל, האט אַמאָל אין אַ לייט-אַרטיקל זיך באַנוגט מיט פּאַלגענדן אַרגומענט:

די השפּעה פון די תורה-גיבאטן אויפן יידישן פאַלקס-לעבן איז דאך ממש וואונדערלעך, איין פאַקט פון אַ סך, דער יידישער „ערב פּסח“.

אט די אַלגימיניע רייניקונגס אַקציע, וואָס ווערט דורכגפירט ערב פּסח ביים פּלל ישראל, וואָס איז פאַרשפּרייט אויפן גאַנצן פּדור האַרץ, ווען אַ צענטראַלע גיזעצגעבערישע אינסטיטוציע זאל דאָס וועלן דורכפירן: וואָסער שטאַב פון באַאַמטע? וואָסער מבוז פון צירקולאַרן? וויפּל אינספּעקטארן און גיהילפן? און לאַחר כּללות הכל, וויפּל הפּיסות און שטראַף קאדעקסן פאַר די גרויסע זאַל עוברים על הגיועץ וואָלט מין דערצו גיבאַרעט?

און אט בלויז די גיזילטע תורה ווער-טער, לא יראה לך חמץ, מאַכן דאָס גרויסע וואונדער, אַן די אַלע אפיציעלע

מיטליך, און דאך גישט נישט דער פאַל פון פּאַרשפּעטיקן אדער איבערשרייטן דאָס גיועץ.

דאָס גרויסע וואונדער, האבן מיר אבער נאר צו פאַרדאַנקן, די קורצע דער-קלערונג פון די חכמים ז"ל, שלך אי אמה, רואה, אבל אמה רואה של אחרים, נאר דיין חמץ טאַרטטו נישט זעצן, דעם צווייטנס - יא, ווען נישט אט די דער-קלערונג, וואלט זיך יעדער גיכאַפּט רייניקן דעם אַנדערנס חמץ, נישטערן אין יענימס באַהעלטיגנישן און שפּאַלטן, און דער אייגנער שמאדער וואלט וויי-טער אַנגיפּילט אַלע ווינקעלעך...

בנות אגודת ישראל הייסט: מיטן פּוח פון ציבור ביים שיין פון פאַראייניקטע נשמה פּיוחות, יעדער אויסרוימין דעם אייגניגם שמוץ, יעדער פאַריכטן די איי-גינע פּעלעך, און זאל ממילא זיבער-קייט און רייניקונג דראַנג אַריינדריינגן אין אַלע ווינקעלעך.

מייגן אבער אַז באַגיי הייסט: רייניקן יענימס שמוץ, פאַריכטן יענימס פּעלעך. הייסט: אַ פּאַטאַלער פּעות, און דאך?? פאַקטן זאָגן עדות!

צום סוף אַנ-עצה טובה פון אַ גוטן פּריינט.

דער סוד הקיום פון אייער ארגאַנ, איר אויפשואונג און פונדאדערוואַקסונג, ליגט אין אויפנעמען דעם ווערט פון „קלייני-קייטן“.

איר מווט אויפהערן גרינזשעצן קלייני-קייטן, יעדע גרויסע זאך, איז נישט מער ווי אַ צוואַמישמעלצונג פון אַ מאַסע קלייניקייטן, אטאמין אדער מאַיקולן, דער פּסיכאז פון סענסאַציעס, אין גאַס, פּרעסע און ליטעראַטור, וואָס האט אין אַלגימיין פּאַרשפּעט די גיפּילן פאַר אויפנעמען דעם ווערט פון אַ פּשוטן שטיין טריט, - האט אויף אייך אויס-גיאַיבט אַ צוואַמישמעלצונג השפּעה, מ-ווייל נאר זעצן אין אַלימין דאָס קאַלאַסאַלע דאָס וועלט-בויטעדע אדער וועלט-ברעכנ-דע, אין בעסטן פאַל, דאָס וואָס לאזט

זיך אַנטאַפּן מיט די הענט, אין אַזאַ שטימונג, פאַרלירט שוין ממילא זיין ווערט, אַנ-איינמאַליק דורכלאזן די אר-גאַניזאציע, אַנ-איינמאַליק פאַרפעלן אַ לעקציע, און אַפילו אַנ-איינמאַליק זאָגן אַ פאַר ווערטער פאַרן רבונו של עולם.

ס'איז זייער כאַראַקטעריסטיש, אַז גראַד די ערשטע אויפמערקזאַמקייט דערויף שטאַמט פון אַ פּרוי.

אין תלמוד דערציילט אונדו דער אמורא ר' יוחנן: כ-האב גילערנט דעם ווערט פון „טריט“ פון אַ פּרוי, אין מיין שכינות האט גי-וואוינט אַנ-אַלמנה, פּלעגט זי יעדן טאַג גיין דאָווינגן אין אַ שול פון אַ ווייטע גאַס, האב איך איר איינמאַל גיטרענט: צי האסטו נישט אַ שול אין דיין שכינות, האט זי גיענטפערט:

רבי, צי איז דען נישט אַ שר טריט, פאַר יעדן טריט. ר' יידישע פּרוי פון אַמאָל האט גלענ-צינד פאַרשטאַבן אַז נישט בלויז ווער-טער זענין אַ תּפּילה, יעדער איינציקער דעמאנסטריירטער טריט, וואָס קען באַ-וועגן אויך אַנדערע צו מעשים, הייסט אַ תּפּילה.

און ממילא: נאך אַ - טריט, נאך אַ - תּפּילה...

אויב די אידעע איז אייך באמת טייער, אויב איר שטרעבט באמת צו איר הצלחה, איבט אייך, טאַג איין טאַג אויס, אין הערלעכן גידאַנק פון „שכר-פּסיעות“, ווערט דורכגינזומן מיטן באַ-וואוסטזיין, אַז איר זענט נישט בלויז „בנות“ נאר אויך „בנות“, בויערנס פון אַ - יידישער צוקונסט, און אַלס אַזעלכע, איז ממילא יעדער טריט, יעדע טאַט, דאָס קלענצע, דאָס מינימאַלסטע - אַ ציגל, אַ צושטייער צום בנין פון יידישן עתיד, און - אַ ציגל צו אַ ציגל, אַ שטיינדל צו אַ שטיינדל, האַמער-קלאַפּ צו האַמער-קלאַפּ, ביז די „חורבות עולם“, די וועלט-רואיניגן, וועלן פאַר-וואנדלען ווערן דורך אייער הילף אין אַזוי גינאַרטן צוקונפּטיקן, „בית יעקב“

„בנות אגודת ישראל“ און דאָס

סאציאלע פראבלעם

בכוח מיט זיין באַוואוסטזיניקייט צו דע-צירירן איבער די וויכטיקסטע פּאליטישע ענינים - האט היינט די פּאליטיק איר ראל אין ברייטן גיזעלשאַפּטלעכן לעבן אַפּגישפּילט.

די פּאליטיק ווערט היינט באַטראכט פאַר אַ פּאַכמעניש ענין פון אַ גיוויסער שיכט מענטשן, וועלכע זענין דערין אַריינגי-טון און די ברייטע עפנטלעכקייט האט דערבוי גאַר נישט וואָס צו זאָגן. צי

עס דארף אזוי זיין איז אגאנצער
פראגע. מיר קאנטאקטירן נאר דעם
פאקט, אז אזוי איז עס.
די היינט-אויסגעקוקטע ווערט מצד
אלימין היינט גלייבט אויפן עקאנאמישן
גיביט. אנהייבנדיק פון די העכסטע
מאכטהאבער ביז די לעצטע קאדריין פון
גיוועלשאפטלעכע עסקנים האלטן אלע
אין איין טראכטן וועגן פלענער ווי אזוי
צו ענדערן די עקאנאמישע סטרוקטור,
באקומען דעם קרויס, איינשטעלן נייע
עקאנאמישע לעבענס-פארמין א.א.וו.

נישט אונדזער אויפגאבע אין יעצטיקן
ארטיקל איז צו באטראכטן, צי די אלע
באמאנונגן גיבן זיך איין און אויף
וויפל. ס'איז א פאקט, אז די גאנצע
גידאנקן-וועלט אין דער היינטיקער צייט
לייגט דעם טראפ אריפן עקאנאמישן
פראבלעם.

דער דאזיקער אומשטאנד זעט זיך גאר
שטארק אן אין גיוועלשאפטלעכן לעבן.
אויב אין דער, פאליטישער תקווה
מיט אייניקע יאר צוריק איז די שווי-
קראפט פאר דער יוגנט צום גיוועלשאפט-
לעבן לעבן גיווען דער א. ג. פאלי-
טישער באוואוסטזיין איז היינט דער
איינציקער גורם דער עקאנאמישער
דרוק, די ארגאניזאציעס, וועלכע קענען
נישט געבן דעם מיטגליד א ממשותדיקע
עקאנאמישע הילף אדער לפחות האפנונג
קענען נישט זיך דערווערן קיין פאר-
לארישע. די פאליטישע פארטייען ווע-
מינס אידעאלאגישע ענדערצילן זענען
בארעכנט אויף א לענגערער מעסט, מוזן
מאכן פראקטישע הנחות און אפטייגן
פון "אחרית הימים" ציל און בעיקר זיך
ריכטן לויט דעם גענווארטס-פראגראם,
בכדי נישט צו פארלירן די מאסן. פאר-
שטימלעלע הילף, קאאפעראציע און
על-מגבלעכקייט קיין ארץ ישראל -
וועלכס איז היינט כמעט א רייד-קאר-
נאמיש ענין, בפרט ביי די פרייע -
זענען די איינציקע פאקטארן פון דער
היינטיקער גיוועלשאפטלעכקייט.

נאטירלעך איז דער מצב פון קולטורעלן
שטאנדפונקט זייער א באוועגונגס-
ווערטער. דאס באווייזט אויף רויער
חומריות, אויף א ילידה פון היינטיקן
דור בפרט פון דער יוגנט. עס דערווייזט
אבער פון דער צווייטער זייט די
שרעקלעכע נויט, וואס הערשט אין גאס.
עס איז אויך א באווייז פון אנטוישונג
אין די טעארעטישע באגרינדונגן און
אויספירן פון די פארשידענע פארטייען.
מע זוכט די רעטונג באליד אויפן ארט,
נישט אין דער ווייטער צוקונפט.
זייען מיר ארויסציען מסקנות פון
דאזיקן מצב, גלבי אונדזער טעטיקייט
אינערהאלב דעם רעליגיעזן יידנטום
מוז מיר קומען גראד - וועט קלייגען

ווי א פארדאקס - צו דערפרייענדיקע
אויספירן.
אויב מיט יארן צוריק האט די אפענ-
סיווע פון די פרייע עלעמענטן אויפן
רעליגיעזן יידנטום ארויסגעלאסן פון
קולטורעלן שטאנדפונקט. מ-האט גינומין
די יוגנט בעיקר מיט אפיקורסישע טע-
אריעס און פאלטשע פאליטישע צילן -
גיט היינט דער הפקרותדיקער שטראם
ארויס פון ריין-עקאנאמישע מקורות. די
פרייע זאגן צו פראקטישע הילף אויפן
עקאנאמישן גיביט - דערמיט ציען זיי
צו די מאסן.

פארשטייט זיך, אז ווען מיר דארפן
אונטערנעמען א קאנטר-אפענסיווע אויפן
קולטורעלן גיביט איז די ארביט א מיל-
שווערע קודם מוזן מיר זיך כמעט
מייאש זיין פון די וועלכע האבן זיך
שוין גילאט פאנגען פון די פאלטשע
שיטות, וואס פל באי לא ישובון.
מיר ליידן אויך פון א גרויסן מאנגל
אין אזעלכע אויטארישעטן, וועלכע זאלן
האבן צוטריט צו די וועלכע זענען
אטילו שוין האלב פארסטמט פון כפירה.
אנדרערש ווען מיר וועלן אונטערנעמען
אנ-עקאנאמישע הילפס-ארביט. ווען
מיר וועלן אנהייבן ערנצט זיך בא-
שעפטיקן מיטן עקאנאמישן פראבלעם.
דא וועלן רעדן נישט ווערטער, נאר
מעשים, און מעשים האבן די אייג-
שאפט, אז זיי צייגן איבער. מיר וועלן
אפילו צוריק באקומען אין אונדזערע
רייען א סך פון די וועלכע זענען גי-
פאנגען גיווארן פון גוטע צוזאגן. אבער
זענען נאך אין תוך נישט אטראפירט
פון די, "דעות נפסדות".

מיר מיינען נישט צו זאגן, אז מיר דארפן
שפעלן דעם טראפ בעיקר אויף דער
עקאנאמישער ארביט. דער אגודים איז
נישט קיין פארטיי מיט אנ-אידעאלאגישע
דורך טעארעטיקער אויסקאמפנירטע
און פון וועלכער די פירער קענען מאכן
אפטייגן לויט דער צייט און באדיינגען.
אונדזער פראגראם איז די פארוויק-
לעכונג פון דער גאנצער תורה אויף
אלע גיביטן פון לעבן. מיר טארן נישט
אדורכלאזן קיין שום ווינקל פון לעבן
אין וועלכן מיר זאלן נישט אריינזאגן
דאס תורה-ווארט און מאכן די גיהעריקע
תיקונים, אז ס'זאל זיין תורהדיק. נא-
טירלעך, אז די רעליגיעז-גייסטיקע
ארביט פארנעמט ביי אונדז תמיד דעם
אויבנאן, ווייל ביי יידן איז דער רוח
העכער ווי דער חומר, דאס אייביקע
פריער ווי דאס פארגענגלעכע. מיר זאגן
נאר, אז מיר דארפן מיט אנ-אמן אויג
באטראכטן אלע דערשיינונגן פון לעבן
און אויסנוצן זיי פאר תורה און יידיש-
קייט. נישטא ביי אונדז קיין רעליגיעז
און וועלטלעך לעבן, וואס איינס האט

נישט קיין שייכות צום אנדערן. אלץ
איז תורה. דאס עקאנאמישע לעבן איז
אויך א באדינג פאר תורהדיקייט. דאס
אריינבריינגן מיטן גאנצן ערנצט אין
סאציאלן פראבלעם איז היינט א רעליג-
יעזע פליכט. די טעטיקייט אויפן דאזיקן
גיביט איז בפוח צו ברענגען גרויסע און

תרומת חברה איז דער איינציקער
צייכן פון דער אגיהעריקייט פון דער
יידישער טאכטער צו דער איינציקער
אמת - יידישער פרויען - ארגאניזאציע
"בנות אגודת ישראל" און אפילו די
ארימסטע מוז דעם דאזיקן יערלעכן
אפצאל געבן.

תרומת חברה - שליסט איין די יידישע
פרוי. אין דער גרויסער היסטארישער
וועלט-באוועגונג, "אגודת ישראל", וועל-
כע שטארקט דאס יידישע פאלק, שיצט
זיין אמונה און הויכער קולטור און
בויט דאס יידישע לאנד אויף די יסודות
פון תורה און מסורה.

תרומת חברה איז דער איינציקער
סימן, אז וואו ס'קומט א בנות-חברה פון
וועלכער שטאט און פון וועלכן לאנד,
צו קענען זיך פארשטעלן אלס מיט-
בויערן פון דער ארטאדאקסישער פרויען-
באוועגונג.

תרומת חברה גילט תמיד צו קענען
זיך ווענדן אין אגודיסטישע הייער נאך
ארביט און פאשעפטיקונג, און אויך צו
קענען סאדערן פון דער צענטראלע פון
"בנות" ווי פון אלע אנדערע אגודות-
אינסטאנצן מאראלישע און מעטעריעלע
הילף אין פאלן פון נייטיקן זיך אין
דעם.

אומפארגלייכלעך-נוצלעכע רעזולטאטן
טארן נצחון פון רעליגיעזן גידאנק.
מיר דארפן זיך אלזא ערנצט אנהייבן
באשעפטיקן מיטן סאציאלן פראבלעם
אין אונדזערע רייען און ארויסציען
דערפון די גיהעריקע אויספירונגן.

פירט אדורך איז יעדו ארט מיט דערפאלג די תרומת-חברה - אקציע אויפן יאר תרצ"ד !!!

תרומת חברה גיט ביי דער ארץ-
ישראל-נאך א גאנץ סך, אגנומין צו
ווערן אין א מחנה, וואס גרייט צו די
עלי פון "בנות" קיין ארץ-ישראל. צו
באקומען א סערוטיפיקאט, צוגישריבן
ווערן צו א סערוטיפיקאט אא"וו, וועט
מין זיך נאר רעכניען מיט די וואס
וועט האבן א תרומת-חברה.

תרומת חברה גיט פאסיווע און אק-
טיווע וואל-רעכט צו בנות-קאנפערענצן,
סיי קריין-קאנפערענצן און סיי לאנד-
צוזאמינפארן, אויך וועט נישט דערלאזט
ווערן אין קיין שום פנישה זיך צו בא-
טייליקן אזעלכע חבירות, וואס האבן
נישט קיין תרומת-חברה. די בנות-אר-
באניזאציע, וואס וועט ווידער נישט
האבן קיין תרומת-חברה-אקציע דורכ-
גיפירט, וועט אין דעם ארט נישט דער-
לויבט ווערן צוזאמינצורופן קיין שום
קאנפערענצן אדער פנישה.

תרומת חברה איז די איינציקע מא-
ראלישע און מאטעריעלע הילף פאר דעם
רוקן-ביין און לעבנס-נערו פון דער
גאנצער באוועגונג - די צענטראלע
לויט דער צאל פארקויפטע תרומת-
חברות ווערט פארגישטעלט כפמות די
גרויס פון דער באוועגונג און דאס פון
פון יעדע חברה גינומין ווערן אין אכט.

דער חוב פוי יעדער לערערן:

יעדע לערערן מוז אלץ טון, פרי די פנות זאלן האבן
אין איר דעם בעסטן און גיטרייעסטן פריינט. דערויף
איז זי דאך א פעדאגאגן, וואס מוז זוכן די עצות דערצו,
יעדער קייגנפאל דיסקוואליפצירט נאר די לערערן,
וואס האט נישט ארויסגיוויזן קיין פעאיקייט, אויף
וואסער אופן ס'זאל נישט זיין, איינצולעבן זיך מיט דער
רעליגיעזער יוגנט!

די בנות-צענטראלע אין לאדזש ביי דער אַרביט

באַריכטן

ד.צ.ס. האט שוין אין זיין רשות בערך 100 באַריכטן פון בנות-אַפטיילונגין פון זייער טע- יט במשך דעם יאָר תרצ"ג. ליידער זענען פאראן וילונגין וואָס האבן דאָס נאך נישט דערליידיקט ליום. אין קומינדיקן נומער, בית יעקב" 111 וועט גישיינען אַ גרעסער אַרטיקל, אַ בליק אין אונדזער צענטראַל וואו ס'וועט אַרומגירעט גיוואָרן די טע- טיקייט פון יעדער אַפטיילונג באַזונדער.

יעגיסטראַציע

פאַרן אַנשליסן אין דרוק דאָס היינטיקע העפט פון "בית יעקב" זענען שוין אַנגיקומען דעקלאַ- ראָנינגס און רעגיסטרי-צעטלין פון 96 אַפטיילונג- נישט גיקוקט דערויף, וואָס דורך מודעות אין די טונגין, און אַפילו דורך ספּעציעלע בריוו זענען פיל מאַל אויפגאָדערט גיוואָרן יעדע בנות-אַפ- טילונג אונדז אַינצושיקן די דעקלאַריר-בויגנס און רעגיסטרי צעטלין, זענען זיך פאַר אַ סך מתרש- לט צו טון. די צענטראַלע פאַדערט דאָ דעריבער דאָס לעצטע מאַל, תּיכּף פון יעדן אַרט וואו עקזיסטירט אַ בנות-אַרגאַניזאַציע דאָס אַינצושיקן. ילדו אויף די ערטער וואו ס'עקזיסטירט נאר בלויז בחיפה-פאַרבאַנד מוז דאָס אויך אַינגישיקט ווערן, וואָס האבן ע-ל-פי סבה נישט באַקומען דאָס מאַ- אַריאַל פון רעגיסטראַציע דאַרפן דאָס תּיכּף אַרויס- דערן. קיין שום רעכט צו פאַרלאַנגען וועלכע ס'איז טובה וועט נישט האבן קיין "בנות" וואָס וועט נישט אַבן איר רעגיסטראַציע-צעטל אין דער-צענטראַלע.

דער בנות-חודש

נאַכט צו ראש-חודש טבת ד. ה. זונטיק פ' ויגש וועט אין יעדן ארט גירופן ווערן אַלע בנות- רות און ס'וועט פראקלאַמירט ווערן דער בנות- חודש, דאָס ספּעציעלע פראַגראַם פון בנות-חודש און יע מאַטעריאַלן דערצו באַקומען צוגישיקט אַלע אַפ- טילונגין (אבער נאר די וואָס האבן צוגישיקט די דעקלאַ- ראָנינגס און דעם רעגיסטרי-צעטל). דער צוויי- יער טאָג ראש-חודש, מאַנטיק וועט זיין דער בנות- חודש אין וועלכן די בנות-חברות וועלן גיין פון שטוב- שטוב און וועקן די יידישע פרויען-מאַסן פאַרן ית-גיראַנג און פאַר אַלע אַקציעס פון "בנות". אין דער אַרביט פונעם בנות-חודש איז פאראויסגיווען ער אַ סך ענינים צו דערלעדיקן. צו. אַנד. וועט אַרביט ווערן פאַר אַרגאַניזאַציע-ענינים, אַרץ-ישראל און קרן-הישוב, תרומת-חברה א.א.וו. עס איז פאַר- סצווען אַז במשך דעם "חודש" וועט אויך דאָס אַנפלאַט" געבן אַ ספּעציעלע בייאַגע אין אַ פריי- קריקן נומער. רעד. א. ג. פירדנאָן האט צו דעם לעק שוין אַפגיהאַלטן אין וואַרשע אַ פּערזענלעכע אַפּערענץ מיט די רעדאַקציע-מיטגלידער פון "טאָג- ט" און דאָס וועט זיכער האבן אַ שטאַרקע פעולה פאַר אונדזער אַרביט.

פאַרמיטלונג-שטעליס

דאַנק דער אויפפאַדערונג פון דער צענטראַלע, האט זיך שוין אַנגיהויבן שאַפן פאַרמיט-

לונג-ביוראס, וואָס פאַרואַרגן מיט אַרביט און באַ- שפּעטיקונג די בנות-חברות. אין לאדזש און וואַרשע עקזיסטירן שוין די ביוראס און שוין אין די ערשטע וואכן פון זייער קיום באַוויזן זיי אַ סך אויסצוטון. עס איז פאראויסגיווען דאָס שאַפן פון אַזעלכע פאַר מיטלונג-אַמטן ביי די בנות-אַרגאַניזאַציעס און אַלע גרעסערע שטעט. די דאזיקע פאַרמיטלונג-שטעליס קענען זייער אַ סך העלפן צו פאַרבעסערן דעם סא- ציאַל-עקאָנאָמישן מצב פון די בנות-חברות.

תרומת-חברה

די תרומת-חברה אַקציע אויפן יאָר תרצ"ד ווערט אַרגאַניזירט אין אַ פיל-שטאַרקערן טעמפּא ווי יעדס יאָר. אַ סך אַרגאַניזאַציעס האבן שוין גיהאַט צו שפּורן זייער נאַכלעסיקייט ביי דעם ענין. אַזוי איז צום ע-ליה-קורס אין וואַרשע פאַר "בנות" נישט צו- גילאָט גיוואָרן קיין שום חברה, וואָס האט נישט גי- האַט קיין תרומת-חברה פון יאָר צ.ג. אַרגאַניזאַציעס ווידער וואָס האבן לעמרי נישט דורכגיפירט די תרומת- חברה אַקציע ווערן לחלוטין נישט אנערקענט. אין שייכות מיט פאַרשידינע הנחות וואָס ס'וועלן גיניסן בנות-אַרגאַניזאַציעס סיי בנוגע אַרץ-ישראל, סיי בנוגע אַנדערע ענינים, וועט מין אומיטום, אין יעדן אַגודה- אַמט זיך נאר רעכנינן מיט די וואָס וועלן האבן דעם אַפיציעלן צייכן און דאָס איז נאר תרומת-חברה יעדע אַרגאַניזאַציע וועט זיין אַפּליקאַטאָריש מחויב צו פאַר- קויפן אַ טאַפּלעט צאָל ת"ח לויט די צאָל אַפיציעלע מיטגלידערנס.

אַלע אינסטרוקציעס בנוגע תרומת-חברה באַקומט יעדע אַפטיילונג באַזונדער צוגישיקט.

וואיעוואודוטווע-קאַנפּע- רענץ אין לאדזש

זונטיק כ"ז טבת (14 סעטעמבער) וועט זיך עפּינין אין לאדזש די ערשטע וואיעוואודוטווע-קאַנפּערענץ פון אַלע בנות-אַרגאַניזאַציעס אין דער לאדזשער וואיע- וואודוטווע. די דאזיקע קאַנפּערענץ וועט זיין די ערשטע, וואָס לויט איר מוסטער וועלן שפּעצער אַינ- גיאַרדנט ווערן אַזעלכע קאַנפּערענצן אין וואַרשע, לובלין, קראַקע, קעלץ, בענדין, און ווילנע. די ווא- יעוואודוטווע קאַנפּערענצן וועלן ווערן אַרגאַניזירט אויף דעם אופן ווי אַנ-אינסטרוקטאָרן-צוזאַמינפאַר. עס וועט זיין אויפּלערונגס-רעפּעראַטן און באַלערנ- דע אַנווייזן פאַר דער גאַנצער בנות-אַרביט. צו די קאַנפּערענצן וועלן ווערן צוגילאָט נאר פאַרטרעטער פון אַרגאַניזאַציעס וואָס זענען רעגיסטרירט אין דער צענטראַלע און אַזעלע וואָס וועלן האַבן דערפילט זייער התחייבות לעבן דער תרומת-חברה אַקציע פונעם יאָר צ"ד.

אַ בנות-אַרג. אין ווילנע

רײ באַקאַנט שוין איז אין ווילנע גישאַפן גי- וואָרן אַ בנות-אַרגאַניזאַציע דער ד.צ.ס. האט באַלד גאַכן באַקומען די ידיעה אין ווילנע צוגישיקט אַ וואַרימין באַגריסונג-בריוו און אַלע נויטיקע אַנווייזן. עס איז אויך אַרויסגישיקט גיוואָרן אַ גאַנצער פאַק פון זשורנאַלן פראשורן און פאַרשידינע שריפטן: די

בנות" אין ווילנע אַנטוויקלט זיך זייער אין יעדן פרט. ביי די "בנות" אין לאדזש

די "בנות" אין לאדזש, שטייט אַצינד פאַר גאַר אַ שטאַרקן אויפשטייג אין איר אַרביט. דאָס גייע לאַקאַל פאַרדניאָוואַ 20 איז שוין רעמאַנירט גיוואָרן. עס איז שוין אַדורכגיפירט גיוואָרן די דעקלאַרירונג אין די אַרגאַניזאַציע צייט בלויז מיידלעך 300 חוץ פרויען בערך 200. עס איז שוין טעטיק די פרעפּל- שורף, די אַוונט-קורסן, די ביבליאָטעק און אויך פאַר- קורסן. אַ גאַר וויכטיקער אויפטו איז די פאַרמיטלונג- שטעלע, וואָס טוט אַ סך אויף פאַר פאַרואַרגן מיט אַרביט און באַשפּעטיקונג. גאַר בקרוב ווערט אויך גיעפנט אַנ-עליה-קורס פאַר פראווינגן, צו וועלכע אַינ- ציאַטיוו עס וועט שטיין ביי דער האַנט די בנות- צענטראַלע.

פּרעלעגענטן-קורס

דער שוין לענגער גיפּלעאַנטער פּרעלעגענטן-קורס איז ענדלעך גאַך אַלע הכנות שוין באַשטימט אויף י"ט שבט און וועט דויערן ביז ג' אדר. דער דאזיקער טערמין וועט שוין אין קיין פאַל נישט גיענדערט ווערן. קאַנדידאַטנס וואָס ווילן אַנטייל-נעמען אין קורס דאַרפן שוין צושיקן אַ מעלדונג אין ד.צ.ס. וועלן זיי שוין באַקומען צוגישיקט אַ דעקלאַראַציע אויסצופילן ווי אויך דער פראַגראַם פונעם קורס. היות די צאָל פּלעצער זענען באַגרעניצט דאַרפן זיך צואַיילן די קאַנדידאַטנס מיט זייערע מעלדונגין.

מאַטעריאַל

פון אַלע שטעט און שטעטלעך הערט מין נאר איין רוף: גיט אונדז מאַטעריאַל! עס איז ליידער אַ פאַקט, אַז ס'איז פאַראַן ווייניק מאַטעריאַל און ביכער פון די אַלע מינים, וואָס ווערן גיפּאָדערט אין יעדע שטאַט דאַרף נאר איין עקזעמפּלאַר, אַזוי אַז עס קאַן נישט מעגלעך זיין דאָס שאַפן אַזוי גיך פרישע מאַ- טעריאַלן. עס איז אבער באַדויערונג-ווערט, וואָס אַפילו דאָס וואָס ס'איז יא פאַראַן ווערט אויך נישט אויסגינצט. אַזוי למשל איז זעלטן דאָ אַ בנות-פירערין וואָס זאָל פאַרמאַגן קאַמפּלעטן "בית יעקב" און "קינ- דער גאַרטן", קאַמפּלעטן פון די אַלע בראשורן וואָס זענען פאַראַן. בפרט יונגע אַרגאַניזאַציעס קענען דאך זיך קויפן די ביליקע קאַמפּלעטן וואָס ס'זענען פאַראַן און טון דאָס נישט. דאָס זעלבע איז אויך מיט בתיה-פירערנס, צומאַלט פאַרמאַגן נישט דער רוב פון זיי קיין קאַמפ- לעטן פון "קינדער גאַרטן" "פרישע בלימעלעך" אַזוי אויך איז עס ביי פאַרשטעלונגין און דיאָלאָגן, וואָס גיפּונען זיך צענדליקער אין אונדזערע שריפטן צו- וואַרפן און מע דאַרף זיי נאר צוגיפּונאַמלין.

בנות-חברה

דעמאנסטרירט איר אַנגיהע- ריקייט צו "בנות" טראַגנדיק אַ

בנות-זשעטאן!

פרעסע-שטימין וועגן די לייצען - ביכער „ידיש לשון“

די ביכער „ידיש לשון“ ווערן וואס ווייטער פליגן מיין אנערקענט אין דער פערזאנליכער ליטעראטורער וועלט. אין אייניקל יידישע צייטונגן גיין זענען גייערן גיררוקט רעצענזיעס און אפ-תענדלונגען איבער די דאזיקע ביכער. מיר ברענגן גיין פארקירצטע אויסזאגן פון רעצענזיעס פון טיילן פון די אויגנע ארטאדאקסישע שרייבער פון אונדערע.

די העפטי קלעמט שרייבט אין „פאגלעט“ נומער 56 פון ה. י. זענען:

עס איז חושכדיק אויף דער יידישער גאס, ביי אלמיין זענען די הענט אראפגליאזט צוליבן קריזיס און דער אלגעמינער ארימקייט. עס איז היינט נישט די צייט מסוגל אויף צו שאפן עפס פרישעס אס מע דאנקט, אז דאס אלטע זאל כאטש נישט אונטערגיין, מע דאנקט, אז מע ווייניגער און ביי אזעלכע לייכטליכקייט איז א. נ. פרידנאן דער איינציקער, ביי וועסן די ענערגיע ווערט נישט גיבראכן, דער איינציקער, וואס ברענגט אריין לעבן און ענטוואקס און מונטערט די גימטער.

אומגוויינלעכע ארביט האט זיך פאר-לאנגט ארויסצוגעבן אזעלכע וויכטיקע און נוצלעכע ביכער, ווי פרידנאן האט אצינד ארויסגעגעבן, און גרויסע מאטער-יעלע קרבנות האבן זיך גיפאדערט דער-צו. אבער נאך נישט דערפאר איז מקנא צו זיין פרידנאן, עס איז אים מקנא צו זיין פאר זיין אפטיימס פאר זיין יום-טוב-דיקער שטימונג.

אויפן גיבט פון דערציאונג און שול-וועזן האט פרידנאן יעצט אפגיטן א באמת גרויסע ארביט מע פלעג זיך קלאנגן אין די ביי-שולן און די חדרים, אויפן מאנגל פון גיהעריקע לערן-ביכער פאר יידיש. גיהעריקע ווייל די לערן-ביכער, וואס גיפונען זיך אויפן ביכער-מארק זענען דאך ווייט נישט צוגיפאסט פארן כראקטער פון אס די לערן-אנשטאלטן, עס האט זיך גיפילט אדוקח אין גוטע לערן-ביכער פאר דער יידישער שפראך, וואס זאלן אזוי אין פערזאנליכער הינד-זיכט, אזוי אין דראקטישער, זיין צו-גיפאסט פאר די דאזיקע שולן, אנטשיידן אזעלכע ביכער? אבער דאס האט דאך אויסגיווען לחלוטין אומגלויבלעך. ווער איז דער מענטש, וואס וויל זיך לאזן אויף זאז דערנער-וועג? און איינער, וואס וועט אפילו יא אנהייבן, וועט ער דען נישט בלייבן שטיין אין דער מיט? האט זיך אבער די אידע, אריינגיקלאפט אין קאס א. ג. פרידנאן-און אס ליגן אצינד פאר מיר דריי טיילן פון לערן-בוך „ידיש לשון“ (יידיש לשון, רעדאקטירט דורך אליעזר גרשון פרידנאן ביי דער מיטארביט פון אליעזר שידלער און נעט בערלינער פארלאג, בית

יעקב“ דאדו, התרצ"ג).

דער ערשטער באנד הייבט זיך אן ציי סאמע „בראשית“ אנטאליסטריטער אלף-בית און ליינען-בוך סארן ערשטן שול-יאָר. און ביסלעכווייז דורכן צווייטן באנד דערגיין מיר צום דריטן, וואס איז א ליינען-בוך פאר דערוואקסינע, אגראני-טעריסאנט בוך נישט בלויז פאר שילער. די מחברים פון ליינען-ביכער-שרייבן די מחברים פון „ידיש לשון“ אין זייער הקדמה-זענען גיוואוינט אנטוואוייזן אין דער הקדמה אויף דעם חידוש, וואס זיי האבן מחדש גיווען... אין אונדער פאל איז עס כמעט נישט גייער צו זען זען ביפל איז פולו חידוש. זינט מ'האט אנהייבן פארשטיין אין אונדער מחדש, אז מיר מוזן מיט אונדערע קינדער לערן גיין יידיש און אז יידיש איז א חשוב פלי-זין אין אונדער האנט קינגן אסימיל-קאציע, שטייט פאר אונדו מסדר די פראגע: וואו נעמט מין ליינען-ביכער פאר אונדערע קינדער?...

יידיש לשון איז דער ערשטער פראוו אבער מע מוז זאגן, דער פראוו איז גילונגן, די דריי בענדער ברענגען אריין אין שילער א צוגיבונדנטיקע צו דער יידישער שער טראדיציע, צו דער יידישער גי-שיכט, און דעריי איז עס א מאדער-נער לערן-בוך צוגיפאסט צו די פערד-גאגישע פאדערונגען פון דער היינטיקער צייט.

די מחברים האבן נישט גיקאנט קיין מי דאס בוך זאל ארויסקומען רייך אין אינ-האלט און שייך אין דער פאריס. נעבן די ליינען-שטיקער גיפונען זיך אויך לעק-ציעס פון גראמאטיק, טאקע פון יידישער גראמאטיק. נישט איינער פון די לעזער וועט אודאי אויפהייבן א פאר פארוואנד-דימע אויגן: וואס הייסט, יידיש האט אויך א גראמאטיק? אבער עס וואלט גארנישט אויסגימאכט כ-לעבן, אז מיל פון אונדערע דערוואקסינע זאלן זיך נעמען לערנען יידישע גראמאטיק...

עס איז א שיינע און ציכטיקע אויסגאבע. די ליינען-שטיקער אין יעדן חלק אנט-שפערען דעם עלטער פון קינד. די מחברים האבן גיוואוסט אפצושטעלן זיך אויף זאכן, וואס וועסן די פאנטאזיע פון די היינטיקע קינדער. עס איז באקאנט דער מאטיוו, וואס פלעג זיך גיפונען אין אלע אלטע כרעסאמאטיעס: א קינד איז מקנא דאס פינגלע, אס אזא קליינ-טשיק פינגלע קאן זיך אויפהייבן אין דער הייך, קאן אוועקפליען ווייט-ווייט... אפט פלעגט אזא קינד זיך אוועקשטעלן בעסן, דאס פינגלע זאל אים נעמען אויף זיינע פליגן... א מאטיוו, וואס

פלעג זיך שטענדיק און אומיטום איבער-חורן. אין „ידיש לשון“ פארשפארט שוין דאס קינד מקנא צו זיין דאס פינגלע א, עס ווייסט, אז עס איז דא אגראני-ראפלאן, צום בילד פון אגראפאלאן (ערשטער באנד) קומט צו א ליד וועגן א קינד, וואס האט א פלאן וועגן אגראפאלאן אויף וועלכן ער וועט פליען הויך „בוי צום שווארצן קוימינס הויך...“ א קליינער שטריך, אבער דאס ווייזט, אז די מחברים פון „ידיש לשון“ זענען נישט קיין דילעטאנטן און עפיגאנין. זיי לעבן אין דער היינטיקער קינדער-וועלט און קענען די פאנטאזיע פון די היינטיקע משהלעך און שלמהלעך.

דער דריטער באנד איז ווירקלעך א שיי-נער זאמל-בוך פון ליינען-שטיקער פאר דערוואקסינע קינדער: עס גיפונען זיך דא אינטערעסאנטע עפיזאדן וועגן די ימי-טובים, פראגמענטן פון מדרש פון אגדה, דערציילונגען, לידער פון גוטער קוואליטעט.

דער לעצטער, די לעצטער באנד פאר זיך גרייט יעצט די אלע דריי טיילן „ידיש לשון“ אבער די, וואס זענען גישטאנגן אין „קיד“ און גיווען א. ג. פרידנאן א פארפארטן ביי דער ארביט, ווייסן וויפיל מי און אנטערענגונג עס האט גיקאסט יעדיס זייטל...“

אין „הילפער טאג“ נומער 269, וואס דערשיינט אונטער דער רעדאקציע פנים מירער פון רעדא-קאע יידישיסטן זלמן רייזן גיפונען מיר א גרע-סער פריטיקל, ארטאדאקסישער „ידישיסם“ פון וואס מיר גיבן דא פלינקע אויסזאגן אן שום פירוש: בעת די בערלינער משפילים מיט משה מענדלסאן בראש האבן אנהייבן זייער ערשטער אטאקע אויף דער יידישער שפראך. ווי אויף דעם טיפסטן און בולסטן סימן פון א יידישער אייגנארט, איז די ארטאדאקסיע גיווען קעגן זיי. עס איז באקאנט דער קאמף, וואס זי האט אנהיימט קעגן מענדלסאן און זיינע תלמידים דייטשער איבערזעצונג פון חנ"ך. שפעטער אבער האט די יידיש-דייטשע ארטאדאקסיע, שפראכלעך זיך נישט ווייניקער אסימילירט, ווי די יידיש-דייטשע ליבעראלן און רעפארמ-יאהודים. עס האט אויסגיווען, אז אויך די יידישע ארטאדאקסיע אין פוילן וועט גיין אויף דעם אייגניש וועג. אין גיוויסע ערטער האט זי אפילו אריינגישפרייזט אין דער ריכטונג, ווי למשל די חסידים אין קראקע און טיילווייז אויך אין ווארשע וואס זייערע טעכטער זענען אריינגעפארטן. אבער דווקא א קרא-קעווער חסידהטע א גיוויסע שרה שפני-רער איז גיווארן די פירער פון א נייער באוועגונג - פון א מין ארטאדאקסישן

יידישיזם, וועלכע איז פארקערטערט אין דער ארגאניזאציע פון דעם אזוי-גרו-פינים „בית יעקב“ אין אונדער קאנט אין די באוועגונג, ווי בכלל די ארטא-דאקסיע. פארט חסידישע גאנץ שוואך. אויך די אסימילאציע האט דא נישט אנהיימט אזעלכע חרבות, ווי אין פוילן אפילו אין די חסידישע משפחות. אבער אין קרוין-פוילן און גאליציע האט „בית יעקב“ אויסגיווען א נעץ פון א פאר-הונדערט שולן מיט א 30000 תלמידות און א לערער-סעמינאר אין קראקע. די בית-יעקב שולן זענען נאר פאר מיידלעך (ווייל די יינגלעך באקומען דאך אין די ארטאדאקסישע הייזער א טראדיציאנעל יידישער דערציאונג אין חדר, שבתה, און אס די ביי-שולן זענען עס גיווארן די קעמערלעך פון דעם אויבנדערמאנטן ארטאדאקסישן יידישיזם, הגם אין זייער פראפאגאנדע פאר יידיש (למשל אין זייער „בית-יעקב-זשורנאל“) זוכן זיי זיך אפגעגעבן פון די „יידישיסטן-אפיקור-סיים“. אלעפאלס אבער האט די בית-יעקב באוועגונג גימאכט א סוף צו דער טעארעטישער גלייכגילטיקייט מצד דער ארגאניזירטער יידישער ארטאדאקסיע צו דער יידישער שפראך.

דר. נתן בירנבוים זון, דער בארימטער יידישער פילאלאג דר. שלמה בירנבוים, ביז דער היטלער-איבערקריניש-לעק-טאר פון דער יידישער שפראך אין דער האמבורגער אוניווערזיטעט, איז דער טעארעטיקער און פילאלאג פון דעם ארטאדאקסישן יידישיזם (ער האט ארויס-גיגעבן א ביכל „יידישקייט און לשון“). ער האט אויסגארביט אג-אייגענע יידישע ארטאגראפיע, וואס שיינט זיך אפ סיי פון דער אלטער דייטשמערישער, סיי פון דער נייער רעפארמירטער, וועלכע ער פארטראכט אלס משפילישע (אזוי למשל, ווערט לויט דר. ש. בירנבוים אויסגילייגט דער צושטעל נע און די ענדונג פון דורך א יוד, גיגאנגין, גי קומן א. א. וו.) דר. שלמה בירנבוים האט אויך איינגיפירט (דורך נקודות) דעם אונטערשיד אין פיקטירן קורצע און לאנגע וואקאלן, אגראונטערשיד, וואס פילט זיך אין דעם פויליש-יידיש גאנץ שטארק. אבער נישט דא איז דער ארט אפצושטעלן זיך ספעציעל אויף דעם דער בירנבוים אויסלייג. גינגו צו זאגן, אז דער דאזיקער זייער גוט דורכגארביטען אויסלייג איז אריינגידינגען אין דער בית-יעקב-שול, אין אלע צייטשריפטן און אויסגאבן פון דער באוועגונג. פאר אונדו ליגט איצט די נייעסאטן אויסגאבע פון פארלאג „בית יעקב“.

אגודי־טיש ארץ-ישראל באוואוסטזיין

בסך-הכל ערשט א יאר צייט, ווי ס'האט זיך אָנגעהויבן אַנאָינטערן סיווע אַרביט פון אונדזער ארץ-ישראל צענטראַלע און שוין ב"ה זעצן מיר די הצלחה פון אונדזער זאך. גראַד האט זיך אין דער זעלבער צייט אָנגעהויבן פאַרשפּרייטן דער סערטיפי-קאַטן פּסיכאָ, און די מורא פאַרן אַפ-פּאַל פון אונדזער יוגנט האט אונדז אַלע אַרומגינגליך. מיר האבן גיוואוסט, אַז די שוואַכע צווישן אונדז וועלן נישט האָבן קיין סבלנות, און זייער אינער-לעכע אַגודי־טישע שוואַכקייט, וועט זיי פאַרפירן.

אָועק די אַגודת-ישראל און איר אַרביט פאַר ארץ ישראל, אויסן ערשטן פּלאַץ צווישן די יידישע אַרגאַניזאַציעס וואָס זענען זיך מקדיש דעם בנין האַרץ. די אַגודה האט ביי דער סערטיפיקאַטן-פּראָגע אָפּגיהאַלטן אַ פּאַקטיש-גרויסן נצחון. נישט גיקוקט אויף אַלע שטיינער וואָס זענען גיפּיגט גיווארן דער אַגודה אויפן וועג מצד דער ציוניסטישער אַרגאַניזאַציע, נישט צו קענען ברעכן איר מאַנפאַסט און סערטיפיקאַטן. איז עס פאַרט דער אַגודת-ישראל שוין טיילווייז גילונגן אירע רעכט צו גיווי-נין, די "יידישע אַגענץ" ווערט אויפ-גיָוואונגן די אַגודת ישראל אַפּצוגעבן אַ גיהערערע צאָל סערטיפי-קאַטן און הגם דער קאַנטיגענט שטעלט אונדז נאָך ווייט נישט צופרידן, ווייסן מיר אבער אַז דאָס איז נאר די ערשטע התחלה און וואָס ווייטער וועט עס זיך כסדר נאָך פאַרבעסערן. דערווייז גייען שוין די הכנות צום אפ-פאַר פון דער ערשטער גרופע ארטא-דאקסישע פאַמיליעס קיין ארץ ישראל.

האלדן הירוד

מיר שטעלן פעסט מיט צופרידנהייט, אַז אונדזער אַרויסגיוואַנטער גידאַנק, אַז די סערטיפיקאַטן זאלן גיגעבן ווערן נאר פאַמיליעס ווערט בכלל דורכגיפירט אין לעבן. מיר האבן שוין אַרשימה פון בנות-חברות, וואָס פאַרן מיט דער ערש-טער גרופע, פאַרשטייט זיך אַזעלכע וואָס האבן חתונה גיהאַט כּדת משה וישראל מיט די רעליגיעזע יינגעלייט, וואָס באַ-קומען פון דער אַגודה חלוצישע סערטיפיקאַטן. די בנות-צענטראַלע איז אויך אויסגיקומען אין אייניקע פּאַלן שאַרף צו רעאַגירן און נישט צו דערלאָזן, אַז פון די סערטיפיקאַטן זאלן גיניסן נישט קיין רעליגיעזע מיידלעך. די ארץ-ישראל צענטראַלע האט יעדע אינטערווענץ פאַר-האַנדלט פּפּובד ראש און זי פּאזיטיוו דערלעדיקט.

זייער וואַרים ווערן פאַזונדער באַגריסט די בנות-מחנות וואָס ווערן גישאַפּן. אט איז שוין די ערשטע מחנה אין וואַרשע, וואָס איז אַנאָריגינעל מוסטער פון אַ רעליגיעזע לעבן פון יידישע טעכ-טער, וואָס ווילן ראוי זיין צו ווערן די מיטבייערנס פון הייליקן לאַנד. זאל דאָ אויף דעם ארט אַגב נאָך אַמאַל דערמאַנט ווערן, אַז מיר שטייען ווייטער פעסט אויפן שטאַנדפונקט, דאָס ציוניזם און אַלע וואָס ציען פון אים יניקה זענען פאַר אונדז ווייטער אַזוי נישט אָננעמבאַר ווי פריער. מיט אונדזער אַרביט פאַר ישוב ארץ-ישראל איז אויף

א. זאנענפריד

אַלערנבורג, "יידיש לשון" אין דריי טיילן, רעדאַקטירט דורך אליעזר גרשון פרידנ-זאן ביי דער מיטאַרביט פון אליעזר שינדלער און נטע בערלינער. פרידנזאן איז אויך דער רעדאַקטאר פון בית-יב-קב-זשורנאַל, איינער פון די פירער פון דער פּאַוועגונג. דאָס מאַטעריאַל פאַרשטייט אין אַ גרויסן טייל פון אַגודת און סתם פרומע פאַרשייבונגן פון טראַדיציאָנעלן לעבנס-שטייגער. די אַריגינעלע לידער זענען פון די ארטאדאקסישע יונגע דיכטער, ווי אליעזר שינדלער (אַ נאַנטער פריינט און תלמיד פון דר. נתן בירנבוים און אַ מטגליד פון בירנבוים באַקאַנטער "עולים"-גרופע) שמואל נאָדלער, נטע בערלינער א. א. אויך די אַילוסטראַציעס (אין אַ גאַנץ גרויסער צאָל) זענען פּרום, יידישעלע, ספּעציעל ווייט אויס, גיציכנט פאַר דעם דאָויקן לערן-בוך. זייער גוט באַאַרביט איז דער גראַמאַר-טישער טייל פון דעם לערן-בוך; ווייט אויס, אַז דאָ האט גיהאַט אַ האַנט דר. שלמה בירנבוים, די טערמינאָלאַגיע וויכט טיילווייז אַפּ פון דער אַנגיניו-

וואו ס-גיפנט זיך
א בנות-חברה
אין דער שטוב
מוז זיך גיפונען
א פייסי-אוסף
קרן-הישוב

שילוח ארץ - מדגן מי מן אונדור גיש. לערערן מרי ראווענברג-הארץ. הויך אזו אריינגערשטען און אויפגענוג און דער בנות-ארגונזאציע, נאך דעם ווי זי איז גיווען שוואך טעטיק. מוצטיק תולדות אזו גיווען אג-אריינגעבן פארזאמלונג און ס-אוי גיוועלט גיי הארץ א נייער סארהאלטונג. סארווערן-לערערן פון האראוויץ - גיטל ראובניו, הי שיכטער קא-עקערטארן - גיטל ראובניו, הי שיכטער קא-סירערן און חנה קרעאוויטש בינליאטעקערן. באוועגער אזו גיוועלט גיווארן א קרן-הישוב קא-מיטעל גיטל ראובניו, ס. קארליק און ו. אייזנשטיין. פרינציפ-קאמיטעס. הי וויבאראוויטש עלעק טריבערבערג און דבורה בלאך, עלטליכע מאץ וועכנטליך ערטיילט אונדו די ה. לעקציעס. הויך די ביי שלף אנטוויקלט זיך זייער שוין דראנק דעם פליס שטייט די שול זייער שלעכט מעגער-לייזש, מיט וועלכע די לייטונג האט שטארק צו קעמען. עס איז דריבער גישאטן גיווארן א קא-מיטעל מיטן פרעזע. ר' שלמה גייטער, ר' יהואל דאנער, ר' חיים סגד, שויב, דאזער ר' דוד גיי-בערג, פרינס ר' משה נוסבוים, ר' יעקל פערלמאן א. א. מיר לייגן פיל האמינונג אויף דעם קאמ-טעט, אז ער וועט סאנירן די פרינציפעלע לאגע. מיט ערפאלג האט אויך די ה. לערערן אדורכג-מירט א זאמל-קאציע פאר ווייל.

א באנוטקע
סאקאלאו-פארל. דראנק די ענטרישע סעקסיים איז די ביי-שול אין אונד זער שטאט אויסגיין רעארגאניזירט גיווארן אונ-טער דער לייטונג פון פיל. פארוואויטש. שבת האיוג איז גיווען די בחינה דער ביי שול ביי דער אנוועזנהייט פון די חסוכטע פרויען פון שטאט, און זונטיק ביי דער אנוועזנהייט פון די פעטערס און נכבדי העיר, די שילערנס האבן זיך נוס אויסגייעכט און ממש אנציעק די צו-הערע מיט זייער קאלאטאלער מאט ידעות אין פליגיווע-באוואוסטויין. קענטיק, אז דע האט פיל בייטירגן די מי און אידעאלער טריבלי מצד דער לערערן, א ישר-בנה פארדיינין די אונד-מידעלע סעקסיים פרעזע זעפלאניאטס, און ו. סרעזעס וויסבארד און די אייבריקע תבריס פון ועד בית יעקב. שבת פ' בראשית איז פארניק-און אונטערן פארניק פון ה' פרוי שאפראן א פייערליכע קאדעמיע פארן ביי גידאנק. מיט מיהאלטסטייכע רעפערטן זענען ארויסגערשטן די ביי לערערנס: גליקטערג, העלפמאן און יאב, לאנאוויטש, נאך דעם ווי דער בחינה-כאר זינגט פארשילדיגע ביי לידער פליסט די פאר. די קא-דעמיע. דער וועד ביי דאנקט פון דעם און די פרעלענגונג פאר זייער מיטהילף ביי דער פראפאגאנדע פון ביי גידאנק אין אונדור שטאט.

המוכר
סענדישאון נאך מיט 2 און א האפצ יאר צוריק איז אדאנק דער איינציגמייט פון פיל. חנה בלאך גישאטן א בנות-אגודת-ישראל אר-באניאציע, וועלכע האט זיך זייער נוס אנטוויקלט און פירט א שטאט טעטיקייט. דער הויפט-ציל איז אבער אונד גיווען צו שאפן מיט "דער צייט א בית-יעקב שול" אין א צייט פארן אונדור. שטאט באוועבט די שאפערן פון בית-יעקב פרוי שרה סענדישא. עס איז דאן פארגיקומן א מאסן פרויען-פארזאמלונג מיט וועלכן פרוי סענדישא איז ארויסגערשטן מיט אן-אינהאלטס-רייך רע-פערטן. וועלכער האט געפינען דעם גיהעקען שפילקאט אין די הינד זיינע לייטונג, און אדאנק דער ה. פרעזעס פיל חנה בלאך איז גילונגן צו גרינדן א בית-יעקב-שול. אלס לערערן איז באנוצטערט גיווארן פיל. יוטא בוים, עס איז שוין פארייטיקט אייניקע פארזאמלונגן. פאר-שעלונגן, אויף וועלכע די ה. לערערן האט רע-

פערירט איבער פארשיד. טראמאטן, די רעפערטן און די טארטע. זענען אדאנק מיט דערמאלג. **א באנוטקע**
דאווארושגע: למי חשון ה. י. איז גיווען ביי אונדו די בענער-פארזאמלונג, וועלכע ס-האט גיעשט לערערן פיל. גארפארן. עס האבן אלע גרויס יעדער באוועגער אפגי-געבן דעם באריכט פון זייער יערליכע פאנטי-קייט, וועלכע זענען גיווען צוהירן מיט דער אר-ביט ביי יעצט און מיט פרישן מיט ווייטער די ארביט-פארטצווצן, אונדור לערערן פיל. גאר-פארן און פארטעירט דאן איבער די ווייטקייט פון פריעס א. ד. גל. און דאן קומט פריש וועלן פון א נייעס קאמיטעט. אויך האבן די חברות גיגעבן פארש. פארשלאגן און פראיעקטן צווי. אגד. מ-האל פרייטיק צונאכטס באשטרעבן ארטיקלן פון ביי זשורנאל. וועלכע זענען צוערשט דורך די מיט-גידערנס אדורכגינגן גיווארן. מיר האבן א ביי-לייזש-זאל, וועס ווערט שטארק באנוצט ביי א ביי-גייטער שטימונג-ווערט די פארזאמלונג בעשלאסן.

א באנוטקע
באראנאוויטש: אונדור בנות-ארגונזאציע, וועלכע עקזיסטירט שוין הע-כער 2 יאר, ווייט פרויס א פרוכטבארע טעטי-קייט אויף אלע גיביטן ווי דעם פארשפרייטן די ארט. פרעסע, קרן הישוב פלאנאטאריע א. ד.ג. עס עקזיסטירט ביי אונדו א בחינה-פארבאנד וועל-כע צייטס 120 קינדער (כ"י) דער בחינה ווערט מוסטרהאפט גיפירט. ריח חשון איז צו אונדו גיקומן צו גרסט די ג. לערערן פיל. בקראמ פון גראדא. אדאנק דער לעצטער איז אריינגי-טרעטן נאך מיר אויפגענוג אין דער ארביט-אצינד צום גייען זמן איז אויפגיין רעארגאניזירט גיווארן די ארגונזאציע, אין רעוולוטעט, וועס איז גיוועלט גיווארן גייע פארזאמלונג וועלכע איז צוגיטרעטן צו פיל פראקטישע מעשים. אין דער פארזאמלונג זענען אריין: ס. אבעלסאסקי, מ. דוואנאסקא, ה. זעלצקא, ה. דעלעטצקי, י. ר-א. זאנסקא, ש. מיינאד, מיר דאנקן דער לערערן רעפליגיווע-באוואוסטויין. קענטיק, אז דע האט פיל בייטירגן די מי און אידעאלער טריבלי מצד דער לערערן, א ישר-בנה פארדיינין די אונד-מידעלע סעקסיים פרעזע זעפלאניאטס, און ו. סרעזעס וויסבארד און די אייבריקע תבריס פון ועד בית יעקב. שבת פ' בראשית איז פארניק-און אונטערן פארניק פון ה' פרוי שאפראן א פייערליכע קאדעמיע פארן ביי גידאנק. מיט מיהאלטסטייכע רעפערטן זענען ארויסגערשטן די ביי לערערנס: גליקטערג, העלפמאן און יאב, לאנאוויטש, נאך דעם ווי דער בחינה-כאר זינגט פארשילדיגע ביי לידער פליסט די פאר. די קא-דעמיע. דער וועד ביי דאנקט פון דעם און די פרעלענגונג פאר זייער מיטהילף ביי דער פראפאגאנדע פון ביי גידאנק אין אונדור שטאט.

המוכר
סענדישאון נאך מיט 2 און א האפצ יאר צוריק איז אדאנק דער איינציגמייט פון פיל. חנה בלאך גישאטן א בנות-אגודת-ישראל אר-באניאציע, וועלכע האט זיך זייער נוס אנטוויקלט און פירט א שטאט טעטיקייט. דער הויפט-ציל איז אבער אונד גיווען צו שאפן מיט "דער צייט א בית-יעקב שול" אין א צייט פארן אונדור. שטאט באוועבט די שאפערן פון בית-יעקב פרוי שרה סענדישא. עס איז דאן פארגיקומן א מאסן פרויען-פארזאמלונג מיט וועלכן פרוי סענדישא איז ארויסגערשטן מיט אן-אינהאלטס-רייך רע-פערטן. וועלכער האט געפינען דעם גיהעקען שפילקאט אין די הינד זיינע לייטונג, און אדאנק דער ה. פרעזעס פיל חנה בלאך איז גילונגן צו גרינדן א בית-יעקב-שול. אלס לערערן איז באנוצטערט גיווארן פיל. יוטא בוים, עס איז שוין פארייטיקט אייניקע פארזאמלונגן. פאר-שעלונגן, אויף וועלכע די ה. לערערן האט רע-

פערערן רעדליך האלט א רעפארט א. ר. ס. די זיינן פון ביי שול. די רעדנערן ווייזט אן אויף דעם בחינות פון א רעליגיעזער-טעכטער-דער-אצינד צווישן בייס היינטיקן טאג, וועס ווערט פון אלע אויסגיהערט לייטן גרעסטן אינטערעס. צום שלום אפגעלייט זי צו שאפן א פרויען-קאמיטעט פאר דער שול, וועלכע זאל זארגן פאר די ארטיקע קינדער, וועס קאנען נישט צאלן קיין שכל-לימוד. די לערערנס בנות-ארגונזאציע, אין באשולדן גיווארן מיט אפלאדימענטן. ס-האט זיך אויך גישאטן א בנות-ארגונזאציע אין מיר לייגן האמינונג אז זי וועט בקרוב ארויסווייזן פארשטענדיגע פאר לערליי בנות-ארביטן צום נצחון פון אונ-דערע אידעאלן.

קלמן מלמד.
טאפאניק. עשיית האט ביי אונדו גיוויילט די ג. פרוי שעניער /אויף איר אינט-פעקציע רייזע פרוי שעניער האט עקזאמנירט די קינדער פון ביי און אפגיהאלטן שמועסן מיט דער היבערנס בנות-ארגונזאציע, חוץ (ריס אוי אויך פרוי שעניער ארויסגערשטן מיט א רעפערטן די בוסקער לערערן פיל. קאנאניאקע און די חלמדות פון היגן ביי ברינדל ראיוואמן און ראביע דיאמעט. די רעפערטן האבן גימאכט א גרויסן רושם אין ביי-האט רעפערטן פון די פרוי שעניער און פיל. קאנאניאקע, וועלכע מיר דריקן דאס אויס אגעפונדליכן דאנק. אונדור בנות-ארב. אנטוויקלט זיך זייער שוין, טראץ דעם וועס זי איז נאך יונג, האט זי שוין באוויזן זיך צו דעווערן פון גרויסע נאנצען אין אונדור שטאט און פירט א ברייט-פארצווייגטע טעטיקייט.

אגודת
דוקלא. אדאנק די באמאונגן פון די פרויען: קאה הירשפארונג און חנה מירנבוים און דעם ה' פוי משה ראנד האט זיך איינגיעבן דאס גרינדן אין דוקלא א בית-יעקב-שול. דערביי האט אין א ברויסער מאס צוגיהאלטן די קראקעווער פרויען צענטראלע, וועס האט אונדו פארשאפן א גוטע בערייך און דער פערמאן פון פיל. ה. א. און פון סאנין. די לעצטע האט שוין אין דער קר-צער צייט פון איר דג-זיין אועקנישטעלע די שול אויף א גיהעקען ניווא. אויך דאס דג-דער-מאנט ווערן די לייטונג פארן ביי אין אונד-זער שטאט דורך דער פיל. מופל (ביי לערערן אין בערלין), וועלכע האט מיט איר אינדורקאטן רעפערטן גימאכט א שטארקן רושם אויף די צו-הערער און מיר דאנקן איר זייער דערפאר. ס-איז אויך צו האפן, אז בקרוב וועלן מיר האבן אויך א בנות-ארגונזאציע.

דוקלער
טורביין. הגם א קורצע צייט ווי ביי עקזיסטירט ביי אונדו, איז שוין גיווען א בחינה, וועלכע האט גיגעבן געענדיג רעוולוטעטן די קינדער האבן טרעפליך און אויסגייעכט געגעבן פערט ארף די זיי גישטעלטע פראגן. אויף דער בחינה זענען אויך אנוועזן גיווען הרב רומיז שליט"א בראש. גאנץ באוועגער האבן אויסגינגומן די רעפערטן פון די שילערנס פון פערין קורס הבקיעל זילבערקלאנג און חנטשע פויגל. צום שלום וועלכע אונדורע ה. לערערן פיל. שאפיר אן-אינהאלטסטייך רעפערטן, וועלכער האט אי-בערגלאזט א גיהעקען רושם. א אמחן דאנק פאר-דינט אונדורע ה. לערערן ווי אויך דער ועד "בית יעקב" וועלכע קארנן נישט קיין מי און געלט טובות דער שול.

ש. דרימלער
פאריסאון. דעם פארזאמלונג זאג איינציגמייט גיי-הויך א פארשט. "קלידת יצחק" אויסגיהערט דורך די הינד ביי קינדער, צו דער דאווקער בחינה זענען גיקומען די "בנות" און ביי פון

א באנוטקע

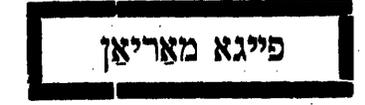
אזרחאות: נאך אענטענדע חססות איז צו- ריק געשט די ביי שול אין אייר שטאט, אלס לערער אין אנגלושער גי- הארן מר, גאלףע אום שטיצען, זעלבן דער לערער און אויך רעארגאניזט גיווארן די בנות- גוודות-ישראל, וועלכע פירט א מרוכטבארע טעטי- מיט, עס איז אויך מארגינקאמין א מיטגליד אויך זעלבן סתאט גיהאטן א ריפערט א. ד. ט. די שול, מרוי און יעצטיקן מאמענט דער רעפערט אט אריינגעברענגט העלפרות ביי אלע פארזאמלעט עס איז גיווילט גיווארן א פארזאמלונג, מר, טטיצייג-פרעזען, מר, פראקסע-סעקרעטאר מר, גורקא-קאסירער, מר, גאמאן-פרעסע-אמיטע און מר, הערבערג אין קרן הישוב אמא, די פארזאמלונג איז צוגעטרעטן צו א פאר- טאקטער ארביט אויך אלע גיבטן, מיטוואך די חולדות איז גיווען א טרויער-זונג נאכן צו- געזע רב זצ"ל, מיט א טרויער-רעדע איז ארויס- גערעטן לערערן גאלףע, און רירנדע ווערטער שלדערט וי די פעזונלעכקייט טונגס גרויסן געט, אפעלירויק דערלי פאנצעבן זעט לעצטן כבוד דעם גרויסן נפטר מיטן באשטייען זיך ספר דער כוונע פאקט, אויפן ארט איז גישאן גיווארן א גרעסערע סומע געלט פאר ייטל, צ. גיימאן

איוואנסק: מר, מאהאר ארויסגערעטן מיט א ריפערט וועלכער האט צוגעצויגן א ארויסן עולם צו אויפמערקזאמקייט פאר ביי, עס איז גישאפן גיווארן א קאמיטעט פון פרויען עס איז אויך גיווען א פארזאמלונג פון "בנות" און סתא- גיוועלט גיווארן א פריש פארזאמלונג, וועלכע באשטייט פון מר, מאהאר-פארזענדער, מלכה ראטעבערג-סעקרעטאר, ח' לעדערמאן-קאס- רער, ח' גרינבוים-פרעסע, חנה לאה איוואנס- קע, ביבליאטעקער, קרהיי קאמיטעט: מינדל מא- גלבוים, ח' גרינבוים, חנה לאה איוואנסק, עס איז אנגענומען גיווארן א ריי באשפאט צו א גוי צו פארגעסערן די זאך ביי זשורנאלן, יעדע חברה זאל קויפן דעם תרומת-חברה, נאך דעם שליסט מר, פארמור שליט די פארזאמלונג, איז גיווען א באנקעט ביי וועלכן מיר האבן פאר- ברענגט ביי שפעט אין דער נאכט, מיר זענען דע פון דער ארט דער מר, פארמור פאר איר אונערמילדעכעם ארביט און מיר ווינטשן איר הצלחה אין דער וויסערדיקער ארביט.

א בנותקע
יאנו-לוב: נאך די ווייט צייט איז ביי אונדז פארגינקאמין אנגעשטענע יערלע- כע בחינה אין דער ביי שול, וועלכע האט זיך זיי תמיד גלעזנד איינגעגעבן, די אנהענדע האבן אויסגעדריקט זענען און אנערקענונג די מרוכטבארע ארביט פון דער לערערן צ. וינגער, אויך איז ביי אונדז גיווען אן-אלגעמייע פרויען פארזאמלונג מיטן צוועק פון פארשטאנדע פארן ביי רעיון, רעפערטן האבן גיהאטן די לערערן, די פארט, מיטגלידער מ. אייבנאום און ש. פ- לער, דאן די בנות-חברות: חנה גילערנער, פייגע טאנעריקע, אויך די סמינאר-שילערן גיטל דאמאט, אייניקע שילערס האטן באגריינגען און דעקלערירט זיך די לערערן שליט דעם מיטגלידענדיק ווען גלייכצייטיק מיט אלע אן- הענדע נאך 4 יאר ארביט אין אונדזער שול, זי בנות און דער פרויען קאמיטעט האבן איי- גיארנט א גיוועזענע-זונג פאכוד דעם אפארן פון דער לערערן וינגער, ביי שוין סערווירטע טייערן ווערן אויסגעדריקט חרומע גיוועזענע- לערער און ערפאלג-וואונטשן און אייניקע- יקער פארט, ביים אפרייען נאכן אייניקע חברות דער לערערן, די באשטיינענע ביי א גיוועזע- טעטיציי פון יאנאו, אייביק בלייבן מיר אונדזער

לערערן זענען נאכמאר פאר איר אונערמילדע- יעדיקער ארביט לענדע אונדזער אירעל, זייט גיבענטש סטאלע פיאנערן ערשטע גרינדער פון אונדזער ארבעטזאמלע, לערערן און מיינען צוויי יונגער

א בנותקע

באדואנאו: א' מ' ווישל זענען מיר אלע טיף דערשיטערט גיווארן פון דער שרעקליכער בשורה איינע פון די שטאלעטע און וועלכע ביי שילערן פיינגא מאריאן האט נאך 4-וואכדיקער קראנקייט אויסגוויינט איר יינע נשמה, די פועלע איז נישט אומשטאנד צו באשרייבן דעם גרויסן צער און ווייטיק אין וועל- כע מיר אלע זענען דורכגענומען פון דעם, דאס צום בליענד בימל איז אזוי יונג אפגינגען גי- ווארן, ב' ווישל איז גיווען די לוי' אין וועלכע סתאטן זיך באטייליקט א גרויסער עולם, באנוג- דערס רירנד איז גיווען דער איינדרוק פון דער ריי ביי שילערס פון אלע קלאסן, וועלכע זענען גיקומען פאנצעבן דעם לעצטן כבוד די נשמה, וועלכע האבן גיגאטן מיט היטערע טרערן דאס זייער טייערע חברה גיפונט זיך שוין נישט צווישן זיי, ביים אפרייגן קבר האט ספסיד גיווען די פארשטארבנע יעדע בויער פון דער היגע ביי שול ה' מענדלואן, פארזייטנדיג איז גיווען הען מענדלואן טרייט דעם ה' מרישאן און זיין א- וועגנהייט (ער גיפונט זיך אין ארץ ישראל) מיט די ווערטער, אן ער זאל דארט אויך דער אדמת קודש זיין טרייט גיפונט נאך זיין יונג-פאר- שטארבן קינד, אין טיף גירודקער שטימונג איז מין זיך טונאנדערגעצויגען, אין דער ארביט פאר ביי און "בנות" זאלן מיר פארפליינע גיטרייט זוערן.

די פארזאמלונג
די פארזאמלונג פון בנות-אגודת-ישראל, פארזענדער, מר, פארמור שליט די פארזאמלונג, איז גיווען א באנקעט ביי וועלכן מיר האבן פאר- ברענגט ביי שפעט אין דער נאכט, מיר זענען דע פון דער ארט דער מר, פארמור פאר איר אונערמילדעכעם ארביט און מיר ווינטשן איר הצלחה אין דער וויסערדיקער ארביט.

חורולה
מאהלות ח' ש' מ' ב' ז' בנות-אגודת-ישראל.

צום סופציקסטן לעבנס-יאָר ווינטשן מיר דער שעפערן פונם ביי גיזענע דער ה' פרוי ש' ה' שעפערן זענען געווען אין איר עבודת-הקודש; זאל איר עתיד גיבענטשט זיין פון השׂיית מיט זיין פולער ברכה.

בנות-אגודת-ישראל
מאנטיק *
מיר ברחה און הצלחה, אריכות ימים שיקן מיר סופציקסטן גיבורטס-יאָר פון אונדזער זייער ה' און ליכער פרוי שעפערן זענען זי איר וויסערט ארביט באגלייט זיין מיט א סעפא דשמיא [און זי זאל אונדז די רעפלינגע פון איר הייסן ווילן, לערערן גיזענע א, בנות-אגודת-ישראל, ביחתי-עב-דוראט.
מיר גליק ווינטשן מיר די שעפערן פון זייער גיזענע פרוי שעפערן זענען זי איר 50-יעריקן וויבליכע, זאל גאט זי בענטשן מיט לענגע יאָרן און ערפאלג אין איר ארביט, כמעטליק בנות-אגודת-ישראל, ביי לערערן ר. ברזיסקא, פארזיך ז' דוראט.

דער שעפערן פון זייער גיזענע, דער אונערמיל- לעכער קעמפערן מאה אונדזער אירעל פרוי ש' ה' שעפערן זענען זי איר 50-יעריקן גי- בורטס-טאג, ווינטשן מיר אריכות ימים, כוח און קדשט ארטצוועגן איר עבודה-פראשניץ, לערערן ח' אהרע 9 יט, בנות-אגודת-ישראל.

דער אירעלער שעפערן פון דער ביי האווע- גונג אונדזער גייסטיקער מוטער און דערציערן די ה' פרוי ש' ה' שעפערן זענען זי איר 50-טן גיבורטס-יאָר ווינטשן מיר די פארזיקסטע חברות, ישלם ז' שרתה

שילדאוויץ
זיערן רבקה האראוויץ-ראזנבערג

בנות אגודת ישראל
צום צווייטן יובל פון מרוי שעפערן זענען גייען מיר אנטייגן מיט א כנס פול מיט ברכות און מצע טוב.

לערערן מ. קעלנער, בתיה-גורפון, שולמית, יהודית, ודבורה,
רוניק אים.

צום 50-טן לעבנס-יאָר פון אונדזער גייסטיקער מוטער ש' ה' שעפערן זענען מיר הצלחה א מרוכטבארע ארביט און אריכות ימים.

בנות אגודת ישראל
לערערן ש' גליקסבערג

צום 50-טן לעבנס-יאָר פון דער שעפערן און פירערן פון "בית יעקב" פרוי ש' ה' שעפערן זענען מיר ווינטשן מיט א ריכות ימים צו קענען ארבעטן פאר אונדזער אירעל.

בנות אגודת ישראל
לערערן פרידערטיק, בית-יעקב-קינדער.

די פארזיקע ברכות אונדזערע גייסטיקע מוטער פרוי ש' ה' שעפערן זענען 50-טן גיבורט-יאָר, מיר ווינטשן איר פארזיקעלעכע פון אמתע אהבת ד' לשם ולתפארת לישראל.

בנות אגודת ישראל
לערערן מרים טובע, אונדזערע פארזיקסטע ברכות דער שעפערן און בויערן פון דער "בית יעקב" באוועגונג, פרוי ש' ה' שעפערן זענען זי איר סופציקסטן יובל-טאג, זאל זי זוכה זיין צו אריכות ימים און צו דער דערפלינג פון אונדזער גרויסן אירעל, חנה בערלינער (קאמינקע סטרום), לאה בערלינער (כאלאיעו).

צו דער תנאים פון אונדזערע חברות ש' ה' מאנע מיט ה' פראמער (שעזר), מאשע קויפמאן מיט ה' טייטער (טויק), ליבע צאמבער מיט ה' פרינקל (אליש), ווינטשן מיר א פארזיקעלעכע און א גליקליכע צוקונפט, קאליש.

בנות אגודת ישראל
צו דער תנאים פון אונדזער גיוו, פארזענדער, לערערן מלכה טרויבע (פארוש) מיט ה' דוד צוקערמאן, ווינטשן מיר מול-טוב, און א פליענדע עתיד.

בנות-אגודת-ישראל
מארה פרוי פערל, פירערן מר, בערגמאן, קאליש.

צו דער חתונה פון מירן גיזענע לערערן אסתר באבראוסקא (ווייעלן) מיט ה' שמעון פוקער (הלאצאזשע) ווינטשן מיר גליק, גיוו, שילערן

הענדל ערמאן
א הערצעלעך מול-טוב ווינטשן איר מינע זייער גישעצטע שויערע לערערן, ווי אויך מירן שווערן שוואגער הערש איטשע שולץ (בשווערין)

צו זיין תנאים-שרייבן מיט דער לערערן מר, מינדל וואלסאוויטש (פארוש), זאל דער ש' מעכטיקער אויך בענטשן מיט פול גליק און אייניקע צופרידנהייט.

ראווע-מז
א הערצעלעך מול-טוב ווינטשן איר מינע זייער גישעצטע שויערע לערערן, ווי אויך מירן שווערן שוואגער הערש איטשע שולץ (בשווערין)

צו דער חתונה פון אונדזער שווער גיוו, לערערן און פירערן מר, מ. שטאטמאן (שיסמאח) מיט ה' וואסערצוג (ווינטשן מיר א ברכה-פולן מול-טוב, גליק און צופרידנהייט זאל אייך שטענדיג באגלייטן און אייער צואמינענד זאל זיין א קשר של קיימא

לערערן ש' ה' שעפערן
לערערן ש' ה' שעפערן

צו דער חתונה פון אונדזער גיוו, פירערן און פירערן מר, מ. שטאטמאן מיט ה' וואסערצוג ווינטשן מיר א גליקליכע צוקונפט, זאל השׂיית אייער צואמינענד בענטשן מיט זיין פולער ברכה, הארמאניע, עשירות און אפאט גוטע עדי בלי די.

בנות אגודת ישראל
לערערן ש' גליקסבערג

מול טוב
צו דער פארזענדע פון אונדזער גיוו, לערערן מר, גורפיןקל (טארנאבונג) מיט ה' ישראל גוטערמאן (סוכעניואו) שיקן מיר איבער הערצעלעכע גליק-וואונטשן, אייער שריט זאל בא- צירט זיין מיט בלוזין פון אונדזער אירעל און זייט זוכה צו בויען אייער עתיד אין הייליקן לענד.

בנות אגודת ישראל
לערערן קרייטמאן

מול טוב
צו דער פארזענדע פון אונדזער גיוו, פירערן מר, גורפיןקל (טארנאבונג) מיט ה' ישראל גוטערמאן (סוכעניואו) שיקן מיר איבער הערצעלעכע גליק-וואונטשן, אייער שריט זאל בא- צירט זיין מיט בלוזין פון אונדזער אירעל און זייט זוכה צו בויען אייער עתיד אין הייליקן לענד.

בנות אגודת ישראל
לערערן קרייטמאן

מול-טוב
צו דער פארזענדע פון אונדזער גיוו, פירערן מר, גורפיןקל (טארנאבונג) מיט ה' ישראל גוטערמאן (סוכעניואו) שיקן מיר איבער הערצעלעכע גליק-וואונטשן, אייער שריט זאל בא- צירט זיין מיט בלוזין פון אונדזער אירעל און זייט זוכה צו בויען אייער עתיד אין הייליקן לענד.

בנות אגודת ישראל
לערערן קרייטמאן

מול-טוב
צו דער פארזענדע פון אונדזער גיוו, פירערן מר, גורפיןקל (טארנאבונג) מיט ה' ישראל גוטערמאן (סוכעניואו) שיקן מיר איבער הערצעלעכע גליק-וואונטשן, אייער שריט זאל בא- צירט זיין מיט בלוזין פון אונדזער אירעל און זייט זוכה צו בויען אייער עתיד אין הייליקן לענד.

בנות אגודת ישראל
לערערן קרייטמאן

מול-טוב
צו דער פארזענדע פון אונדזער גיוו, פירערן מר, גורפיןקל (טארנאבונג) מיט ה' ישראל גוטערמאן (סוכעניואו) שיקן מיר איבער הערצעלעכע גליק-וואונטשן, אייער שריט זאל בא- צירט זיין מיט בלוזין פון אונדזער אירעל און זייט זוכה צו בויען אייער עתיד אין הייליקן לענד.

בנות אגודת ישראל
לערערן קרייטמאן

מול-טוב
צו דער פארזענדע פון אונדזער גיוו, פירערן מר, גורפיןקל (טארנאבונג) מיט ה' ישראל גוטערמאן (סוכעניואו) שיקן מיר איבער הערצעלעכע גליק-וואונטשן, אייער שריט זאל בא- צירט זיין מיט בלוזין פון אונדזער אירעל און זייט זוכה צו בויען אייער עתיד אין הייליקן לענד.

בנות אגודת ישראל
לערערן קרייטמאן

מול-טוב
צו דער פארזענדע פון אונדזער גיוו, פירערן מר, גורפיןקל (טארנאבונג) מיט ה' ישראל גוטערמאן (סוכעניואו) שיקן מיר איבער הערצעלעכע גליק-וואונטשן, אייער שריט זאל בא- צירט זיין מיט בלוזין פון אונדזער אירעל און זייט זוכה צו בויען אייער עתיד אין הייליקן לענד.

בנות אגודת ישראל
לערערן קרייטמאן

מול-טוב
צו דער פארזענדע פון אונדזער גיוו, פירערן מר, גורפיןקל (טארנאבונג) מיט ה' ישראל גוטערמאן (סוכעניואו) שיקן מיר איבער הערצעלעכע גליק-וואונטשן, אייער שריט זאל בא- צירט זיין מיט בלוזין פון אונדזער אירעל און זייט זוכה צו בויען אייער עתיד אין הייליקן לענד.

ג' זאמלטע שר' פטן פון שרה שענירער

פארשפרייט דאָס גרויסע בוך

יעדע יידישע פרוי, יעדע יידישע טאכטער, דארף זיך שוין פארשאפן דאָס דאזיקע וויכטיקע האַנט-בוך, אין קיין שום יידישע שטוב טאָר דאָס בוך נישט פעלן. זינט לאַנגע צייטן איז שוין נישט גיווען אזא אריגינעל בוך פון א יידישער פרוי, ס'איז א בוך צו לערנין און צו לייענין

דער רייכער תוכן פונים בוך:

(ה) צען בריוו צו יידישע קינדער

1. דער שטילער הודש השוין, 2. מיין שלח-מנות צו איך, 3. אנטלויפט מן זאגן לינוט, 4. דערווייטערט איך פון קנאה-שנאה, 5. זייט יעדן דן לפק זכות, 6. זייט נישט שטאלץ ביי זיך, 7. היט איך פון לשון-הרע, 8. כבד את אביך ואמך, 9. ואהבת לרעך כמוך, 10. אונדזער בית-יעקב שול, (די בריוו צו די קינדער זענן גידרוקט ספעציעל מיט גרויסע שריפט).

(ו) בילדער

1. ערשטע בנות-קאנפערענץ אין לאדזש, 2. ערשטע בנות-יעקב שול אין קראקע, 3. צווייטע בנות-קאנפערענץ, 4. צענטראל-ראט צוזאמינפאר אין ווארשע, 5. בית-יעקב סעמינאר אין קראקע, 6. א גרופע סעמינאר-תלמידות פון זאָר פיו, 7. בנות-קאנפערענץ אין פאביניץ, 8. בנות-קאנפערענץ אין בעניין, 9. בנות-קאנפערענץ אין לאדזש, 10. בית-יעקב שול אין ירושלים, 11. וועלט-קאנגרעס פון ארטאדאקסישע פרויען אין ווין, 12. פגישה פון בנות אין בעלזשטאט, 13. א גרופע סעמינאר-תלמידות פון יאָר תר"ץ, 14. פגישה פון בנות אין פולטסק, 15. פארט-בילדונג-קורסן פון לערערנס אין ראבקע, 16. גיוונטשטיין-אקט פון בית-יעקב סעמינאר, 17. בנות-דעלעגאציעס ביי פארשידינע פייערלעכקייטן, 18. כשרע פרויען קאן-שול אין ווין, 19. פארשידינע בילדער פון שולן, 20. צייכונגן און עמבליעס

(א) בלעטער פון מיין לעבן

פרוי שענירער באשרייבט אינטערסאנטע מאמענטן פון איר לעבן, פון די קינדער-יאָרן אָן ביזן היינטיקן טאָג. באזונדער ווערן דערמאנט די וויכטיקסטע מאמענטן פונם אנטשטיין פון דער בית-יעקב באוועגונג. אייברוקן און באשרייבונגן פון די וויכטיקסטע גישענישן, צוזאמינפארן, באזוכן במשך די לעצטע 15 יאָר. *

(ב) בית-יעקב און בנות-אגודת-ישראל

1. דער ציל פון די בית-יעקב שולן, 2. אונדזער לערערשאפט ביי די לימודים, 3. דריי בריוו אָן בנות-אגודת-ישראל, 4. דער ערשטער יאָר-טאָג פון "בנות", 5. דער ערשטער ארטאד, פרויען-קאנגרעס אין ווין, 6. יידיש און יידישקייט, 7. אונדזער גידרוקט ווארט, 8. 15 יאָר בית-יעקב באוועגונג.

(ג) צייט מאַמרים

1. דער שבת און די יידישע פרוי, 2. דער הודש תשרי, 3. אונדזער באנייאונג יום-טוב הנוכה, 4. וואָס לערנט אינדז פורים, 5. דער יידישער פרויען יום-טוב פסח, 6. ספירה און ליג בעומר, 7. שכונות און רות, 8. שבעה עשר בתמוז, 9. חורבן ירושלים, 10. נחמו נחמו עמי, 11. חמשה עשר בתמוז-דער באנייטער יום-טוב פון די רעליגיעזע יידישע טעכטער.

(ד) יידיש פרויען לעבן

1. די הייליקע פליכטן פון דער יידישער פרוי, 2. אונדזער צניעות-קולטור, 3. די יידישע פרוי און דאָס כשרות, 4. יידיש פאמיליע-לעבן, 5. מאדע אפמאט.

אין יעדן בוך אויך א גרויס בילד פון דער מחברטע פרוי שרה שענירער!!!

א באזונדערער חוב איז עס פון לערערנס און בנות-פירערנס, צו באמיען זיך, אז יעדע שילערן און חברה, זאל האָבן דאָס בוך און ס'זאל דערפון פסדר גילערנט און גילייענט ווערן, ווייל דערמיט פאָרשטאָלט מין דאָס תורה-פאָוואוסטויין ביים יונגין דור.

פראַכט אויסגאַבע 130 זייטן — פרייז 3.50 גילדן — במשך דעם חודש נאר 2.25 מיט פארטא!

אָדרעס פון פארלאַנג: Bajs Jakob Łódź, Kilińskiego 44. P. K. O. 67.795.

דאָס דריטע חלק "יידיש לשון"

און האט שוין די טיפסטע אָנערקענונג פון דער ארטאדאקסישער פּעדאַגאגישער וועלט!

אין קיין שום שול וואו א לערערן האט נאר פארשטענדיג פאר א שלימותדיק אויסלערנין לייענין און שרייבן יידיש, פארפאלט זי נישט איינצופירן דאָס דריטע חלק, "יידיש לשון" אין די חדרים און שולן, וואו דאָס בוך איז שוין איינגפירט גיווארן. באקומן מיר פסדרדיקע אָנערקענונג-בריוו פול מיט שבחים, פאר דער גילונגיגער אַרביט ביים צוזאמינשטעלן דאָס דריטע באַנד, "יידיש לשון". יידיש מיט יידישקייט, א תענוג פאר די קינדער. יידישע רעליגיעזעוועלט, גיפיל פאר ליטעראטור אין לעבן, באַגלייטערונג פאר אונד-וערע הייליקייטן, ליבע צו דער רעליגיעזער שול און צום טראַדיציאנעלן יידישן חדר — אלץ גיט "יידיש לשון" דריטער באַנד!

ספעציעלע קינטלערישע אילוסטראציעס באַצירן די דערציילונגן, לידער און באַשרייבונגן פונם וויכטיקן בוך. פרייז 3.25 גילדן — ביי א גרעסערע צאָל רעכינין מיר נאר 1.90 גילדן מיט פארטע!

די שולן וואָס טרעפן זיך אָן אויף שוועריקייטן ביים איינפירן די ביכער "יידיש לשון" זינין מיר מיט עצות און פארשידינע הילף-מיטלין — אָבער א שול אָן לערן-ביכער גיט נישט קיין שום רעזולטאטן!

באַשטעלונגן פירט אויס רעיעל און פינקטלעך דער פארלאַנג, בית יעקב אין לאדזש:

Red. „BAJS JAKOW” Łódź, Kilińskiego 44. Telefon 109.77. P. K. O. 57.795.

<p>דער אבאנאמענט מוז גיצאלט ווערן פריעראויס געלט שיקן לויט פ. ק. א. 67.795</p> <p>א גראטולאציע ביז 20 ווערטער 3 גילדן</p> <p>געלט פאר אבאנאנסן פריעראויס.</p>	<p>אבאנאמנט-פרייז</p> <p>א גאנצע זייט — 200 ג. א האַלב זייט — 100 ג.</p> <p>א פערטל זייט — 50 ג. א אכטל זייט — 25 ג.</p> <p>גיוועט ביי מ. ראזנשטיין פיעטרקאוו פל, טריבנאלסקי 4</p>	<p>אבאנאמענט-פרייז</p> <p>א יאָר — 7 גילדן. א האַלב יאָר 4 גילדן.</p> <p>א פערטל יאָר — 3 גילדן.</p>
---	---	---